

MAGYAR
REGÉNYIRÓK

KEPES KIADÁSA

Szerkeszti

MIKSZÁTH KÁLMÁN

6

Könyv Irodalmi
Magyar Titkok
II. kötet.

MAGYAR REGÉNYIRÓK

KÉPES KIADÁSA

Szerkeszti és bevezetésekkel ellátja

MIKSZÁTH KÁLMÁN

6. KÖTET

MAGYAR TITKOK

írta

NAGY IGNÁCZ

II.

BUDAPEST

FRANKLIN-TÁRSULAT

magyar irod. intézet és könyvnyomda

1908

MAGYAR TITKOK

REGÉNY

IRTA

NAGY IGNÁCZ

MÁSODIK KÖTET

AZ EREDETI KIADÁS KÉPEIVEL

BUDAPEST

FRANKLIN-TÁRSULAT

magyar irod. intézet és könyvnyomda

1908

PH
3176
M3
köt. 6

Minden jog fentartva.

Franklin-Társulat nyomdája.

1.

Vértanya.

Midőn az ajtó küszöbéről a konyhába tekinték, oly jelenet mutatkozott előttem, mely nem igen volt képes tünedező bátorságomat visszatéríteni s tökéletesen megfelelt azon eszméknek, miket ily elhagyatott romok felől magunknak rendesen képzelni szoktunk; még csak a vihar sem hiányzott, mely ily alkalommal nemcsak regényekben, hanem a közönséges életben sem szokott elmaradni.

A konyha tűzhelye egészen le volt rombolva, csak a katlan belső kormos része állott még; ennek üregében tűz lobogott, mely azonban csak nagyon kétes világosságot terjeszthete, mivel a sűrű füst által folyvást elhomályosítatott, melyet a nehéz levegő és sűrűen szakadó zápor nem engedett a képményen elég gyorsan kinyomulni. A katlan fölött kiálló vasrúd végéről horpadozott bogrács függött, melynek nem rossz illatot terjesztő tartalmát gondosan kevergeté egy rongyokba burkolt vén asszony, ölében félig meztelen gyermeket tartva, kiből azonnal a padláson egykor már látottra ismertem. Mellette fölserdült s mintegy tizenhárom évesnek

látszó lány hevert, könyökére támaszkodva s mélyen besüppedt szemeit merőn a lángokra függesztve, mintha legfeszültebb figyelemmel vizsgálná azoknak gyorsan változó alakulásait, miknek gyermekek és bárgyú ügyefogyottak legkalandosb jelentőséget szoktak tulajdonítani. Testét csak épen mellőzhetlen szükségig fődé néhány ponyvadarab s arca oly félreismerhetlen bélyegét viselé a bűn minden nemének, hogy szemeim undorral borzadtak róla vissza. Jelenlétemet egyik sem látszott észrevenni.

Jobbról s balról a szobákban szinte tűz égett, de a sűrű dohányozás és tűznek füstje miatt a bennök tartózkodó alakokat nem igen leheté egymástól megkülönböztetni; a kiható zsidongás azonban eléggé világosan tanusftá, hogy számos éjjeli vendége van e pillanatban az elhagyatott csárdának, melyre e név most nem igen látszott illeni.

Vezetőm bal karomat érinté s balra fordult velem; ezen érintésre borzadás futá végig tagjaimat s nem csekély megerőltetésembe került, hogy a küszöbről vissza nem rohantam a sötét éjszakába. Ekkor azonban bagoly huhogása hangzott meglehetősen közlelről háromszor, mit rögtön tompa s távolból jőni hallatszott ugatás követett. Nem vagyok egészen elhagyatva, gondolám s vonakodás nélkül követém vezetőmet, ámbár nem tagadhatám, hogy ennyi kétségbeesett ember ellenében harmadmagammal sem lesz könnyű feladat, tusát kiállanom.

A baloldali szobába lépén, mintegy nyolcz vagy kilencz férfit pillanték meg, tűz körül heverészve

és sűrű pipafüst s még sűrűbb káromlások közt kártyázva. Aljas szenvedélyektől szétdúlt arcaik minden vonásából bitó tekintete ki, ámbár mind fiatalok valának s alig találkozott köztök egy vagy kettő, ki ötvenedik évéhez közelíteni látszott. Öltözeteik nagyon illettek kétségbeesett tekintetű arcaikhoz. Oly suhanczot is láték, ki meztelen lábai és meglehetősen rongyos és durva nadrága daczára oly frakkot viselt, melyben, ha tisztábban tartja s testéhez illeszti, bármely becsületes társaságban is megjelenhetett volna. Volt ellenben olyan is, kinek meztelensége oly szegényül volt fődözve, hogy botrány nélkül a legrondább külvárosi sikátorban is alig mutathatta volna magát. Legfőltűnőbb volt azonban előttem, hogy egy pár elég súlyos botot kivévén, semmiféle fegyvert nem láték mellettök. Úgy látszott, hogy e helyen teljes bátorságban hívék magokat, vagy a mit még valószínűbbnek hívék, hogy minden gyanú elhárításaért, fegyvereiket elrejték, ámbár ily időben nem igen tarthattak megrohantatástól, miután jobb időben is kényelmesb az alvás, vagy vidám dőzsölés, mint ily mindenre elszánt csavargók üldözése.

Több pillanatig kelle a küszöbön állanunk, míg a sűrű füst miatt a játszókat megkülönböztethettük s ez alatt e rövid szaggatott beszédek hatottak füleimbe a csoportból:

— Nem megyünk dolgozni?

— Menjünk a vastag kalmárhoz.

— Nem lehet.

— Miért nem?

— Szolgáját ma csapta el, új embere pedig még eddig becsületes.

— Legalább az országúton lendíthetnénk talán valamit.

— A gőzhajózás óta silány ott a kereset nyáron és vásáron kívül.

— Pedig milyen szép az éjszaka!

— A legjobb kopók is fülükön fekszenek most.

Ekkor némi nyugtalanság támadt köztök, mit bizonyosan váratlan megjelenésünk okozott; de kísézőm egyetlen érthetlen szava azonnal annyira lecsöndesíté őket, hogy ismét nyugodtan folytaták zajos munkájokat, vagy inkább multságukat s vezetőm a jobboldali ajtóhoz fordult velem, mondván:

— Itt kell emberünket keresnünk.

Növekedő bátorsággal követém őt, mert helyzetemet mindinkább megszokám, mint az újoncz, ki az első ágyúlövésre megrezzen s a huszadikat már alig méltatja figyelemre, ha szíve különben helyén van s nem nyúlfészekben jött a világra.

Az első szobában, mely szinte egészen butorzatlan volt, mint a baloldali, néhány az előbbiekhöz mindenben hasonló férfit s két asszonyt láték pislogó tűz körül heverészni. Ezek prédán osztoztak s e munka annyira leköté egész figyelmöket, hogy sem jelenlétünket, sem a tűznek kialváshoz közelségét nem vették észre; ámbár keresményök igen szegényesnek látszott s jobbadán hányt-vetett ócska holmiból állott, melyért a legkönyörülőbb zsidó is alig adhatott volna egy pár rosz forintot. S mégis, mely zajjal vitáztak ezen értéktelen rongydarabok

fölött, holott fél napi becsületes munka által is többet szerezhettek volna, mint a mennyi most egynek-egynek osztályrészül jutott, annyi veszély és aggság után, miket mindenesetre ki kelle állaniok, mielőtt birásukhoz juthattak! A falhoz két mankó volt támasztva, az egyik férfi bal szemét pedig tenyérynyi zöld tapasz takará el, melyet vitázás közben földhöz csapott s oly egészséges szemet mutatott, hogy bárki is örömet cserélhetett volna vele. E jelekből méltán következtethetém, hogy némelyek közülök mint koldusok lopják magokat a házakba s nyomoruk fitogatásával szánakozást törekszenek gerjeszteni magok iránt, hogy ennek palástja alatt annál biztosabban lophassanak.

A belső szobából rozzant hegedű keserves hangjai sírtak ki, mik mellett néhány pár ugyancsak derekas elszántsággal rugtatta magosra a port, mely minden további kilátást elzárt szemeim elől. Vezetőm nyugtalankodni látszék s erős hangon kiálta be néhány érthetlen szót, mire csakhamar hasonló választ kapott. Ezután azonnal szokott alázatos hangján szóla hozzám:

— Bocsánatot kérek, nagyságos uram, emberünk a pinczében van; méltóztassék követni.

— Nem hűhatnád őt inkább ide?

— Azt megtehetném, de kérdés, fogná-e hívósomat követni? Reménylem, — tevé hozzá nem minden gúny nélkül, — hogy fegyverzett férfit vezettem ide, ki a félelmet nem ismeri.

— Előre! Követni foglak.

Hazudnom kellene, ha mondanám, hogy minden

aggály nélkül követém vezetőmet, de gúnyos szavai mégis annyira hatottak rám, hogy most már semmi esetre nem vonultam volna többé vissza, ámbár helyzetemet bizonyosan senki nem fogja kellemesnek mondani.

A pincze lépcsőin, melyek veszélyesen ingadoztak lábaink alatt, csak igen lassan haladhatánk s erősen a nyirkos falhoz kelle kapaszkodnunk, hogy a súlyegyent el ne veszítsük. Alant jobbra kelle fordulnunk s három lépcsőn a pincze üregébe jutottunk. Ennek végén tűz égett, melynek füstje a közeli ablakon az utcára, vagyis inkább szabad térre nyomult; a lángok elég világosan engedék a tárgyakat megkülönböztetni s aggályom kissé tüneezni kezdte, midőn látám, hogy kívülünk csak egy rongyos köpenyű férfi van a pinczében, ki a tűz mellett guggolt és annak élesztésén kívül semmi egyébbre sem látszott ügyelni s maga Móricz, ki nyugtalan lépésekkel méregeté a szűk pinczét és belépésünkkor daczos kihívó tekintettel állott meg előttem.

Ekkor vezetőm hozzám fordult, szemeit áthatólag függeszté arcomra és hidegen szóla:

— Czélnál vagyunk.

— Jól van! — felelém lehetőségig közönyös és biztos hangon.

— Ezen férfiúhoz kívánt nagyságod vezettetni?

— Igen.

— Nem csalatkozik személyében?

— Nem.

— Én tehát a rám vállalt kötelességet pontosan teljesítém?

- Igen.
- Tehát minden jót kívánok.
- Nem fogsz ismét a városba visszakísérni?
- Arra nem köteleztem magamat.
- És a kocsi?
- Úgy hiszem, gyalog sem fog nagyságod el-
fáradni. Jó éjszakát!
- Ember, ha megcsaltál?!

Megjegyzésemre azonban nem nyerek választ, mert vezetőm, utolsó szavai után, már eltűnt a lépcsőkön s én — szemközt állék Móriczozal, kivel annyira óhajték találkozni s ki most gúnyos megvetéssel mereszté rám tüzelő szemeit.

11.

Két bűnös.

Néhány pillanatig némán meredeztünk egymásra kölcsönösen megszólításra várakozva. Móricz arczán czélt ért boszuvágy látszott lángolni s vezetőm gyanussá lón előttem és sejteni kezdém, hogy tulajdonképen alkalmasint nem én vezettetém magamat hozzá, hanem ő vitetett inkább engem magához. Ha e sejtésem nem csalt, úgy valóban igen méltán lehete félnem a veszélytől, mely életemet is fenyegetheté, mert ezen esetben a zsidó bizonyosan szoros szövetkezésben állott a felső szobákban tivornyázó csavargókkal, kiknek nagy száma ellen bátorság lett volna küzdést merészlenem, habár oldalamhoz jutandának is embereim. Azonban, legalább

föltevéem magamban, hogy életemet mindenesetre drágán adom el s előbb mindent megkísértek személyem biztosítására. Jobbomat tehát oldalzsebemhez emelém, pisztolyaimat akarván onnan kivonni; de a hiúz tekintetű zsidó megelőzé mozdulatomat s villámgyorsan irányzá mellemre, arasznyi távoból, kétcsövű pisztolyát, metsző hangon mondván:

— Egyetlen mozdulatot sem, uram, ha élete kedves, csak egy gyanús intés szemeivel s ön örökre elnémul. Mit kíván tőlem?

Kénytelen valék kezemet ismét csöndesen lebo-csátani s lehetőségig nyugalmat tettetve, így szólék:

— S még kérdezheted?

— Igen, mert csárdai találkozásunk óta nem adtam önnek okot arra, hogy üldözzön. Ön nekem megigéré akkor, hogy nem fog elárulni.

— Akkor még nem tudtam, hogy gyujtogató vagy.

— Micsoda?

— Úgy van, a csárdát te gyujtád meg, Marczy mindent elmondott. De még többet is tudok. A tűz alkalmával Marczy pisztolyai elvesztek s azok most birtokomban vannak. Az egyikkel zsvány támadott meg engem az országúton, a másiknak egyik csöve ugyanazon éjjel szolgálmat sebesíté meg, a második cső pedig Beattini grófnőt, nődet ölte meg. Mit mondasz erre, gyilkos?

Móricz megrázkodott s pillanatig habozni látszék, de csakhamar visszatért ismét korábbi gúnyos hidegsége s élvetemültsége egész valómat megrendíté, midőn következő nyilatkozatát hallám:

— Uram, uram, ön nagyon sokat tud, oly sokat,

hogy ezzel talán egész életére beéri s többé semmit nem fog tudni és kipuhatolni! Tagadásra nincs okom s nyílt vallomást teendek önnek, hogy lát-hassa, mennyire megvetem gyáva fenyegetődzéseit. A csárdát én gyujtám föl, mert gazdája gyalázatosan megcsalt porontya miatt. És ezt ne csodálja ön, mert ugyan mije van a szegény zsidónak, ha pénze nincs? A legpiszkosabb utczakölöncz is gúnyolva öltheti ki feléje nyelvét, a nélkül, hogy azért valaki megbüntetné. Nekem tehát minden áron ismét pénzhez kelle jutnom, mert míg gazdag valék, leg-csmeresb nemes urak is alázattal hajlongtak előttem s ha az elnyomatott zsidó e kéjt egyszer megizelíté, akkor oly keservesen esik neki erről lemondania, hogy nincs oly tett, melytől visszaborzadna, ha hiszi, hogy az által ismét korábbi fényes állapotába juthat. Utóbb debreczeni vásárra siető egyik pesti hitsorsosomtól megtudám, hogy nóm csábítójával együtt Pesten tartózkodik s hogy nagy-szerűen pazarolják pénzemet. Érti ön: az én pénzemet, bálványomat, mindenemet, melyért lelkemet adám el, hogy boszúfegyverül használhassam azt az utált keresztyének ellen, kik annyi század óta büntetlenül nyomják el Izrael választott népét. Azonnal Pestre sieték s gondosan nyomozám lelkemnek ezen két mérges férgét és csakugyan rájok is akadtam. A törvényeket nem költhetém föl ellenök, mert ugyan ki tehetné ezt szerencsés sikerrel pénz és szépség ellenében?! Más útat kelle tehát választanom. Azt mondják, hogy a zsidó nagyobb-szerű büntetetre ritkán vetemül és ez igaz; ámde én nem

tartozom azon gyávák közé, kik ellenállás nélkül görbesztik nyakukat a sorsnak igájába s bár ezt tennék többi rokonim is, mert a zsidónak lelke a pénz, lélek nélkül pedig csak bűzhödt hústömeg a test. Feleljenek azért azok, kik okai, hogy ezen kívül egyéb becseset nem ismerhetünk a világon. Én tehát ismeretséget köték az éjnek véres lovagjaival s határozott elszántságom csakhamar tekintélyt szerze közöttük nevemnek. Igen, uram, én támadám önt meg s ha akkor megismertem volna, úgy most bizonyosan nem állana előttem! Ön inasát én sebesítém meg s nőmet én lőttem agyon; de golyóim egyedül csak a gaz csábítónak valának szánva s oka nem vagyok, hogy czéljokat eltéveszték. Íme uram, most mindent tud ön és semmivé tehetne, ha e helyet sikerülne elhagynia.

— Hogyan?

— Úgy van! Vagy azt hitte ön, hogy vezetője engem elárult? Oh, uram, zsidó nem árulja el a zsidót, hanem jóban s rosszban mindig szorosán összetart, különben nem diadalmaskodhatnék elnyomója fölött.

— Ez gyalázat.

— Meglehet, de nem tehetek róla! Öt perc mulva meg fog ön halni. Készüljön, mert én csak testét akarom megölni, hogy magamat kíváncsisága ellen biztosíthassam.

— Kívánj pénzt, mennyit akarsz, váltságomul s én megesküszöm, hogy nem árulak el.

— Ki annyit látott és tud, mint ön, az a királyi kincstár egész tartalmával sem válthatja meg életét.

Ne vesztegesse ön szavait, készüljön, két percz már elmúlt!

Látám, hogy alkudozásom hasztalan s embereim nem jönnek, legalább nem akarám magamat, vágóhídra terelt marha gyanánt, ellenállás nélkül megöletni s már épen torkon akarám ragadni a zsidót, midőn gyors lépések hangzottak a lépcsőkről s e szók hatottak füleimbe:

— Melyik itt a zsidó, ki nem rég lépett társaságunkba s ki jó pénzért ölni is kész?

E hangot ösmerém.

— Egy gaz kalandor nyomunkban van s el akar bennünket árulni, meg kell őt tehát örökre némsztanunk.

E szók után egy köpenybe burkolt férfi lépett gyorsan a pinczébe s rögtön így szóla a zsidóhoz:

— Hej, czimbora, te vagy a jó késes?

— Beattini gróf! — kiálték akaratlanul, mert a köpenyes férfi ő vala s világossá lőn előttem, hogy számomra keres gyilkost. A reménynek utolsó szikrája is kihamvadt keblemben.

Fölkiáltásomat pillanatnyi csend követé. A gróf meglepetve látszék s dühös pillantásokat lövelt felém, nem is figyelve a zsidóra. Ez azonban tüstént megismeré emberét és éles gúnykaczej közt szóla:

— Gróf? Ha ha ha! Hajdani boltsegédem, kit idegen nyelvekben jártassága miatt fogadtam fel, ámbár bizonyítványok nélkül került hozzám Zág-rárból. Nem úgy van, Zlatár Péter?

— Ember, hagyd máskorra magánboszúdat s

tiszteld bennem azon társaság fejét, melyben jelenleg állasz s melyet ezen kalandor semmivé akar tenni. Ennek rögtön meg kell halnia.

— És neked is, gaz csábító, ki nőmmel pénzeimet is elrablád! Hej, Bandi! Ne nézd a tüzet, ide mellém s mutasd meg bátorságodat. Kezeidet úgylis vér pirosítja már s önként ajánlkozál, midőn társat keresék e munkára. Ezen két embernek meg kell halnia!

Beattini, vagyis Zlatár, tört ránta ki botjából s újai közt élesen és sajtószzerűen füttyentett, de a mennydördés elfojtá e gyöngye hangot. A tűz mellett guggolt férfi, ki már néhány pillanat előtt föl-emelkedék és fejszét ragada jobbába, most rögtön hozzám ugrott és dörgő hangon kiálta:

— Ha itt valakinek halni kell, úgy inkább te halsz meg, zsidó, mint ezen becsületes úr, ki őrült mátkám iránt könyörületes volt. Törre és feszületre esküdtem meg, hogy ezen irgalmát meg szolgálom és hála istennek, hogy oly hamar leróhatom adósságomat. Ne féljen, nagyságos uram!

Bandi, a szerencsétlen Erzsi boldogtalan vőlegénye, széles mellével fődözé testemet és súlyos fejszóját halálos csapásra emelé Mórioz ellen.

— Mellém, Zlatár, — ordíta dühösen Mórioz — ezek most veszélyesebbek; mi ketten azután majd külön is végezhetünk egymással.

— Ez már okos beszéd! Kettő kettő ellen, a tusa egyenlő.

Beattini ezen megjegyzése után Mórioz elsüté pisztolyát s Bandi hörögve terült el lábaim előtt

Két bűnös.

Nagy : Magyar titkok II.

12. lap.

és hátrahanyató testének súlyával engem is leüte lábaimról. E pillanatban rögtön egymásután két lövés dördült be a lépcsőről s egyebet semmit nem hallék, mert esésemtkor fejemet egy a földön heverő téglába ütém és eszméletemet azonnal elvesztém.

III.

Ujabb bonyolódás.

Szinte jól esik kissé hinni, mikép nyájas olvasóim néhány pillanatig azt hívék, hogy a zsványok fegyverei által más világra küldtettem és e miatt mintegy fél másodperczig talán sajnálkoztak is valamennyire fölöttem; azonban őszintén meg kell vallanom, hogy ezen különben rendkívül becses sajnálkozás nekem ugyan nem sokat használna, ha csakugyan megszűntem volna az élők közt bolygani. Ennél fogva tehát életben maradásom fölött csak örvendeni tudok, még azon esetben is, ha néhány jó barátom talán úgy vélekedik, hogy bizony nem nagy kár lett volna érettem.

E néhány sorból, ha nem mondanám is, világosan látni méltóztatnak tehát tisztelt olvasóim, hogy még csakugyan élek s így csak azt kell még elmondanom, hogy mikép maradhattam meg életben oly iszonyú veszélyek közt, miket fönnebb leírni szerencsém vala. A most következő körülményeket mind Bertókomtól tudám meg, kinek buzgólkodása nélkül alkalmasint koporsómra fektették volna a ludtollat, melylyel bizonyos jó barátimnak

már annyi bajt okoztam és fogok még ezentúl is okozni, ha isten segít és életben maradok!

Bertók és Marcozi híven követék utasításomat s fölfegyverkezvén, mindaddig sarkamban valának, míg vezetőmmel, ki, mellesleg legyen mondva, ugyancsak ocsmány hinárba vitt, kocsiba ültem s akkor egész kényelemmel a bakon foglaltak helyet. Midőn kocsink megállapodék, hirtelen leugrottak s a közel árokba lapultak, honnan csak akkor kezdének utánunk nyomulni, midőn már oly távolra haladánk, hogy felfödöttestől többé nem tarthattak. A csárda udvarában, mindenütt szorosan a falhoz nyomulva követék lépteinket s sgy pinczébe menetelünket is azonnal észrevevék, valamint azt is, hogy vezetőm onnan rövid idő múlva nélkülem távozott. Ekkor bajt gyanítottak s rögtön a pinczébe nyomultak, melynek utolsó lépcsőin, a forduló előtt, állván, a Móricz s köztem folyt beszédet szóról-szóra hallák s már épen segélyemre akarának rohanni, midőn Beattini lejött, ki elől gyorsan egy kiálló magos vakablakba nyomultak, hol nem veheté őket észre boszúszomjas ellenségem. Miután pisztolyukat kilövék, azonnal rám rohantak s az udvarra hurczoltak, mi oly gyorsan ment véghez, hogy már az udvaron voltak velem, mielőtt a szűk pinczében, a hármás lövés következtében támadott füstfelhő miatt, a tárgyakat meg lehetett volna egymástól következtetni. Az udvarban új baj érte őket, mert a lövések az egész csöcselék népet kicsődíték s az istállóból is rongyos embercsoport tódult az udvarra; ezen utóbbi körülmény azonban üdvünkre

szolgált, mert ezen újabb vendégek cigányok valának, kiket Bertók azonnal nyelvökön szólta meg s kik ennél fogva a zsványok elébe álltak s mfg őket csöndesíték és megnyugtadni iparkodtak, addig embereim már a közel festőgyárhoz jutának velem és az ajtó melletti csöngetyút derekasan rángatták. Az ajtó csakhamar meg is nyilt és így minden veszélytől mentve valánk. Rövid ápoltatás után ismét magamhoz tértem s oly jól érzém magamat, mintha legkisebb baj sem történt volna rajtam, minél fogva a gyármunkásokat azonnal ostromlám, hogy menjenek velünk a csárda megmotozására, hol bizonyosan jó fogást sikerülend tennünk. Kérelmek és ígéreték végre legyőztek minden akadályt s tizenötödmagammal lehetőségig fegyverkezve, a csárdába sieték, melyet mintegy másfél óra előtt hagytam el.

Ez alatt a fürgeteg már meglehetősen eloszlott s a holdnak sugárai időről-időre tiszta fényt vetének a földre. Várakozásunkban csakugyan csalatkoztunk, mikép azt a gyármunkások előre jósolák. A csárda minden zugát gondosan motoztuk meg, de semmi gyanusát nem lelhattünk; csupán a meleg hamú tanusítá, hogy itt rövid idő előtt emberek tanyáztak. Sem élő ember, sem halottnak nem juthatánk nyomába; úgy látszott, hogy szabadulásunk következtében előre sejtének ily motozást és azért szöktek meg; még pedig annyira minden zaj és nyom nélkül, hogy már magam is hajló valék hitelt adni a föld alatti titkos utakról hallott meséknek, mikben eddig makacsul kételkedtem.

Az éj hátra levő néhány óráját tépelődések közt

töltém a festőgyárban. Mi történt Móriczczal? Hová lett a csalfa sokalakú Beattini? Halálos sebet kapott-é a szerencsétlen Bandi és mikép jutott a puszta csárdába?

Ezen kérdések megfejtésével fárasztám elmémet, még pedig nem legszerencsésb sikerrel. A két bűnös sorsa fölül semmi bizonyost nem sejtheték; megsebesültek-é embereim lövései következtében, vagy meghaltak, vagy egymást konczolták föl bösz dühökben; vagy az általános zavarban szerencsésen megszabadultak egymás körmei közül? Ezen esetek egyike sem csapott túl a lehetőségnek határán s mégis mindegyik oly kétes vala, hogy egyiknek sem adhaték elsőséget a másik fölött, ámbár különben kétségbeesett helyzetöknél fogva könnyen föl lehele rólok tenni, hogy az egyiknek halála után hagyá el a másik azon borzasztó helyet, mert nyilvánosan egyik sem árthatott a másiknak s mégis legnagyobb elkeseredéssel kelle egymást gyűlölniök. Mi a szerencsétlen Bandit illeti, ezt meglehetősen biztossággal véltem holtnek hihetni, mert a lövés csak egy lépésről s egyenesen mellére irányoztatott és így alkalmasint csak holttestét vivék magokkal a zsványok, hogy kellemetlen nyomozásokra ne szolgáltatathasson alkalmat. S mikép jutott azon bűnfészekbe? Erre könnyű volt magamnak válaszolnom, mert hiszen Bertók mondá, hogy czigányok rohantak ki az istálóból; ezek tehát bizonyosan azok valának, kiket a temető közelében láttam s a puszta házat jó tanyának gondolák; éjjel pedig csakhamar megbarátkoztak

az oda sereglett csavargókkal. Hogy a kétségbeesett Bandi azonnal föltűnt az emberismerő Móricz előtt, azt nagyon természetesnek találtam s így halálát, ha csakugyan bekövetkezett, alig bírák sajnálni, mert jobb volt, több gyilkosság elkövetése előtt, így kimulnia, mint utóbb bitón végezni életét. Hátha még megjavult volna? kérdi talán némely szelid jellemű olvasó. Erre csak azon erős hitemet nyilvánítom, hogy az, ki tört szívvel s kétségbeesésből lép a véres bűnpályára, nem igen szokott megjavulni, mert háborgó lelkét csak újabb s nagyobb bűnök által csöndesítheti le.

Reggel szállásomra távozám, hol már a két sűrűső várakozott rám, kiktől azon meglepő hirt halálám, mikép azon emberektől, kik Beattini grófnő koporsóját a gyászszékbe emelék, hitelesen tudták meg, hogy a koporsó bizonyosan üres volt, mert gyakorlottságuknál fogva igen jól tudták, mily súlylyal kell vala a koporsónak bírnia, ha holttest lett volna benne.

E felfödözés által igen meglepettem és nem tudám, mit kelljen felőle voltaképen tartanom. Minden valószínűség oda látszott mutatni, hogy a sűrűsők igazat szólottak s a grófnő csakugyan nem temettetett el; de ebből még nem lehetete bizonyossággal következtetnem: hogy meghalt-é tehát csakugyan mégis, vagy nem?

Mind a két vélemény vagy hiedelem mellett több ok küzdött. A halottvizsgáló kiadá hivatalos bizonyítványát a grófnő haláláról s ugyan ki merne az ily urak csalhatlanságában kételkedni! S mi

czélja lehetett volna a sokalakú Beattininek egészen rendes temetésig vinni szemfényvesztő játékát? Ellenben, nem gondolhattam-é méltán, hogy az elhunytnek vélt szép asszonyhoz hasonlító ifjú és hölgy, kiket a gaz csaló társaságában föl váltva láttam, csak ugyanazon egy személy, azaz: Móricznak hűtelen hitvese? Ámde, ismétlem, valamint mindezt valószínűnek lehetne tartanom, úgy egyszerűsmind egyáltalában nem lehetém föl a titkos fonalat, melynek vezérlete mellett azon okhoz juthattam volna, mely Beattinit ezen rejtélyes kalandoskodásra bírhatá, miután Móricz pénze s a játékasztalok által, úgy szólván, az egész világban mindenütt kényelmesen s kevésb veszély közt élhetett volna, mint Budapesten, hol annyira óhajtott maradni, hogy meggyilkoltatásom által is kész volt magának szabadabb utat nyitni. Bizonyosan valamely titkos oknak kelle léteznie, mely őt varázs hatalommal tartóztatá; s kell-é mondanom, hogy ennek kifürkészése kandiságomat ugyancsak derekasan ostromlá?

Csak most szabadultam meg oly fenyegető veszélytől, mely könnyen életembe kerülhetett volna s ime, már szilárdabbul el valék határozva, mint valaha, egyenesen életem legközelebbi föladataul tűzni ki e rejtélyes kaland további nyomozását s tökéletes leleplezését, ámbár a mult éji fölindulások és fejem megsértése még ugyanazon nap dél tájban ágyra terftettek.

IV.

Forró láz.

Beteg voltam! Csak két szó ez s mégis mily iszonyu súlya van! Azt mondják: ki nem tud imádkozni, menjen tengerre. Bohóság! Tornyosuljanak bár felhőkig a hullámok, válasszák magoknak bár játékpelyhül a gyöngé hajót az ordító viharok, változtassák bár egyetlen kénes tűzfolyammá a levegőt a robogó villámok, az ép testű s lelkű ember azért mégis ura marad szabad akaratának és legalább siettetheti vagy késleltetheti halálát és kaczaghatja az elemek dühét, mely minden iszonyúsága daczára sem emelkedhetik fölül az emberi akaraton. Ámde leljen csak meg a halovány arczú s ingatag lépésű betegség és egyetlen mozgásnak sem vagyunk többé szabad urai! A léleknek mindenható ereje megtörik, az akarat legparányibb kifejezése is elnémul s az ember, a teremtés e büszke remeke, haszontalan hus- és csonttömeggé aljasul. E siralmas állapotában azután más gondolkodik, más cselekszik helyette és ő csak fájdalmat s kétségbeesést érez és még csak meg sem tud halni, mert hiszen az akarat is elhagyá őt, míg orvosai vagy a halál nem könyörülnek rajta. Vezetések súlyos betegnek ágyához a fölfuvalkodott golyhót s bizonyosan észére fog térni!

És ily állapotba jutottam én! Egyik orvos a másikat váltá föl mellettem, mert hiszen pénzben nem volt hiány s így mi természetesb, mint hogy

betegségem hetekre terjedt. Testemet kívül belől fölváltva hideggel és meleggel, keserűvel és édes-sel kínozzák, véretem lecsapolák és állapotomnak özifránál özifrább görög neveket adtak, miktől a legegészségesb magyar test is terítőre juthatott volna.

Azonban, mindez említést sem érdemel ahhoz képezt, mit lelkem azon szörnyű napokban szenvedett. Nem kívánom azok leírásával a nyájas olvasó türelmét fárasztani, de gyötrelmeim egy részét röviden csakugyan mégis elmondom, hogy legalább némi kis fogalma lehessen borzasztó kínaimról, melyek éjjel nappal egyenlőn ostromlák elmémet.

Mily elhagyatva fekvém ágyamon, ismétlem: elhagyatva, mert azokat, kik mellettem virasztottak, csak pénz lánczolta ágyamhoz; hej pedig az enyhítő részvétet nem lehet ám pénzen megvásárlani! Hajam hideg verejtéktől áthatottan száraz s tüzelő homlokomra tapadt, szemeim kifejezés nélkül meredeztek a szoba falaira, ajkaim összeszorultak s keblem elfogultan és nehezen emelkedék.

A ki rám tekint, bizonyosan azt gondolá, hogy eszmélet nélkül küzdök testi bajaimmal; ámde csatlakoztak, kik így vélekedtek, mert szemeim sokat, igen sokat láttak és füleim sokat, igen sokat hallottak!

Ágyam ingadozni kezdé alattam, a körülöttem levő tárgyak rendetlenül forogtak előttem s legcsodásb csoportozatokat képeztek. Karszékem lehorgasztá füleit, karjaival letörlé magáról a port és kifeszítvén esernyőmet, komolyan lépett emel-

kedő ágyam mellé, mint látszék, erősen elszántan, hogy nem fog oldalamtól elmaradni; s ezen becsületes öregkarszék ezen példátlan hűségre kimondhatlanul jól esék beteg lelkemnek. Iróasztalom, örömmim s fájdalmaim e néma tanuja, sem maradt el, ez is megrázta magát s réz karikáin előbb ágyam mellé csuszott, azután pedig szinte emelkedni kezdte, hogy minden pillanatban kész lehessen az indulásra. Tollam, mely sok könnyü sebet ejte már s néhány jóakarómat többször mosolyra csiklandoztatá, lerázá magáról a port, hegyét néhányszor az asztalhoz köszörülé, azután az öblös tentatartóba tekinte, a penészhártyát vigyázva eltávolítá tetejéről s vigan ugrált kezem körül, mindenféle bakugrásokkal írásra akarván kényszeríteni; de lankadt ujjaim megtagadák az óhajtott szolgálatot s hű tollam, nem lévén hosszas vesztegléshez szokva, saját rovására legfurcsább alakú szarkalábakat kezdte rajzolgatni az asztalon heverő papirdarabokra.

Most csodás alakú férfi lépett szobámba s minden köszöntés nélkül lebegő karszékembe veté magát, mely eléggé nyikorgott és recsegett ugyan, de terhétől nem szabadulhatott meg, mert ez oly szilárdul ült benne, mintha valamennyi huszárcsatáinkat nyeregben vezette volna győzelemre. Ekkor szobám boltozata minden zaj nélkül megnyilt s ágyam, székem és asztalom levegőbe emelkedtek, mi nekem némi aggályt, jókedvű tollamnak pedig nagy örömet okozott.

Messze, igen messze röpülénk! Budapest parányi hangyazsombékká változott alattunk, melyet

keskeny szalag övezett, melyben alig ismerheték hatalmas Dunánkra. A nagy Balaton csak tányérnak látszott s maga a tenger is csak alföldi mo-csárhoz hasonlított.

Röpülésünk közben elég időm volt csodálatos vendégemet közelebből megvizsgálni. Első pillanatra híres politikusnak hívém őt, mert három arca volt; mivel azonban mind a hármát nyíltan kimutató, tehát e véleményről csakhamar ismét eltértem. Egyik arca öreg és ránczos volt ugyan, de oly erős izmokkal ellátva s oly határozottan szilárd kifejezésű és annyi sebforradásokkal ékeskedő, mintha hazánk multját akarná jelképezni. Középső arca oly fölnyurgult suhanczéhoz hasonlító, ki a gyermekség saruit már leveté s az úgynevezett pimaszévekbe lépett, mikben rendesen sokat akarunk, de nem tudjuk, mikép kelljen hozzá fogunk s annál fogva vagy semmit nem cselekszünk vagy mindent meglehetősen fonákul és nevetségesen viszünk véghez. Ezen arcz bizonyosan mostani dicső átalakulásunkat tünteti elő, gondolám magamban s a harmadik arczra fordítám szemeimet. Ez a szó teljes értelmében férfias kifejezésű vala, minden vonás szilárd elszántságra mutatott, minden izom erőt tanúsított s a villogó szemeknek tüze világosan tanusítá, hogy ezen lény nyel csakugyan senki nem fog büntetlenül tréfálhatni. Ilyennek szeretem én a magyar jövődjét hinni.

Szemlémet befejezván, egész tisztelettel szólítottam meg csodálatos társamat:

— Bocsánatot kérek, kihez van szerencsém?

— Én az idő vagyok.

— Ezt mindjárt gyanítám és ha szabad kérdeznem, mi czélja van nagyságodnak velem?

— Ember, ne használd ellenemben e czímet, mert ez csak arra emlékeztet, hogy engem vajmi sokan pazarolnak el.

— Engedelmet kérek —

— Az nem szükséges, csak jobbítsd meg magad. Fogd tolladat, tekints alá és jegyezd föl mindazt, mit látni és hallani fogsz.

— De beteg vagyok.

— Tudom, hiszen magyar vagy! De csak fogadd parancsomat s gondold meg, hogy minden bajotok onnan ered, mivel az idő szellemének parancsára nem hallgattok.

Az idő felhuzá szemöldeit s oly jelentőséggel pödré bajuszát, hogy tollamat azonnal remegő kezeimbe szorítám és ágyamból letekinték a földre. Várakozásomban eleinte nagyon csalatkozám, mert csak ködöt pillanték meg alattam; ámde a köd mindinkább oszladozott, épen úgy, mint midőn nemzetiségünk és nyelvünk emelésére, nemzeti színházunkban, tizenkettedszer mutatá Itri várát Döbler ur. Itt azonban nem Itri várát, hanem egészen ismeretlen országot láték a köd fátyolából kifejleni. Bámuló szemeim előtt nagy városok, roppant hadseregek, fényes fejedelmi udvar s jóllétben uszó emberek milliói mutatkoztak s füleimbe erőteljes magyar hangok nyomultak. Boldogság s dicsőség látszott ezen roppant ország minden zugában uralkodni.

— Ez volt hajdani hazája a magyarnak! — szóla érzékeny sohajjal az idő, miből azt következtetém, hogy ő maga is magyar, a miben alkalmasint senki nem fog kételkedni, miután legnagyobb tudósaink egyike már azt is világosan bebizonyította, hogy az első ember magyar volt, mi egyébiránt már azon oknál fogva is világos, mivel a paradicsomban nem dolgozott, hanem csak buzgó áhitattal várta, hogy szájába röpjön a napon sült veréb.

Az idő elmondá ezen dicső őseink eredeti országuknak nevét s fekvését, történeteik pedig szemeim előtt peregték le. Azonban, mindezekről hallgatok, mert két jeles hazánkfia nyomozza most ezeket s így igen méltányos, hogy örömuáttól ne fosszam meg őket, hanem szerényen rájuk bizzam mind azok elmondását, miket én itt könnyeden láttam, ók ellenben iszonyú munka s verejtékezés közt földözendnek föl.

Az idő intett kezével, a nagy képet köd borította el, a vig magyar zene szomorúvá változott, melynek alagyás hangjai közé gyakran keringők nyikkanásai vegyültek. Ezután a köd ismét oszladozni kezdte s végre a holdvilág sugárai kisütöttek; mert és ezt jól megjegyeztetni kérem — az első kép fényes nappal, emez pedig éjjel mutatkozott.

Sokáig kelle gyöngé szememet erőltetnem, míg a tárgyakat világosan különböztethetém meg egymástól. Úgy látszott, mintha az előbbi ország egészen fenekestől fölfordult volna. Itt is voltak hegyek és folyamok, de a hegyek ormai fölött sasok helyett verebek röpdöttek s a folyamokon tömlőn

ülő magyar daliák helyett füstölgő gőzösök uszkáltak, mikén oly zagya nép hemzsegett, mintha vizözön elől gyűjtötte volna őket az isten oda a világnak minden fajából. Nagy városokat is láték, de azok inkább hasonlítának állatseregletehez, mint az első kép egyjellemű roppant városaihoz. Nem, nem, gondolám, ez nem Magyarország, hanem alkalmasint az egész művelt világ valamely nagy-szerű fenyítő gyarmata, hová minden országból azon emberek szállítatnak, kik valami tekintetben már kárt okoztak, vagy legalább okozhatnának hazájoknak. E véleményemet több egyes jelenet is igazolni látszék, melyek alattam egymásután kifejelettek.

Láték ugyanis egy rózsafüzérekkel diszesített és pompásan kivilágított nagy teremet, fuladásig tömve emberekkel. E terem két részre volt fölosztva s kisebb részében egy öreges hölgy, ki oly kaczerul volt öltözve, hogy meztelenségét is alig fődé el, egy lábon állott, míg az emberek szent elragadtásban usztak és lélekzeni is alig merészlettek. Oh, ezek bálványimádók, gondolám, következésképp bizonyosan nem magyarok!

Nagy embertömeget láték gyülekezni, lobogó zászlókkal és ingadozó lábakkal. Talán földindulás miatt tántorognak? Oh, nem! Csak leitták magokat, mivel hazájok egy részének sorsa fölött kell tanácskozniok. Oh, ezek nem magyarok, mert hiszen Magyarország boldog, országokat pedig nem lehet részeg fővel boldogítani!

Hát azon beesett arcú remegő embert hová hur-

czolják? Oly javítóhelyre, honnan nincs többé visszaterés. És ugyan ki szólhatna ez ellen, miután nem tagadhatni, hogy az ártalmas embert tökéletesen ártatlanná kell tenni, valamint a testről is le kell azon tagot metszeni, mely az egészséget veszélyeztethetné. És ugyan mi okozta leginkább ezen ember ártalmosságát? Az, miszerint sokan azok közül, kiknek annyi vagyonuk van, hogy minden évben meglehetősen összeget a tudatlanok fölvilágosítására s henyék dolgoztatására fordíthatnának, többnyire más helyeken dőzsölnek s így ezen ember, butaság és nyomor által is kényszerítve, olyasmit követett el, mire a törvények a legszigorúbb büntetést mondják. S kicsoda azon vastag úr, ki négylovas fényes hintóból nézi a szomorú ünnepélyt? Ez oly becsületes ember, ki már háromszor hirdetett bukást, hitelezőivel mindannyiszor megalkudott és most roppant vagyonnak ura, melyet legnagyobb kényelemmel s minden háborítatás nélkül élvez. Oh, hiszen ilyesmi most már bizonyosan csak Khinában mehet véghez; mert nálunk már legczélszerűbb intézkedések virágzanak s hozatnak még folyvást életbe, melyek minden effélét lehetlenségek közé sorolnak.

De mi ez? Valódi középkori jelenet. Számos szakállas férfi lép be az ország határán, mindegyik zsákot visz hátán, mely üres ugyan még, de megtelhetik. Ezeket rongyos asszonyok és mosdatlan gyermekek követik. Alkalmasint zarándokok? Nem, ezek oly emberek, kik mindenütt otthon érzik magokat, hol együgyü embereket találhatnak, kiket

könnyen jégre lehet vezetni. Először is pálinkát mérnek, hogy eszöktől foszthassák meg az embereket s e nemes működésért jól megfizettetik magokat. E szerint üres zsákjok megtelik s jól meggyolguk, ámbár még nem élvezhetnek annyi szabadságot, mennyi arra kívántatik, hogy minden vetés nélkül még gazdagabban arathassanak; de ők e bajon is tudnak segíteni s kezeket és nyelveket aranyoznak meg, melyek írni és beszélni tudnak, oly helyeken, hol hiedelmök szerint, nagy a befolyás és hatalom. És ők csakugyan kapnak valamicskét, mert irva van: kopogtassatok és megnyitvatik nektek; azokat pedig sárral dobálják, kik ezen adás és kapás rejtő fátyolát kissé szellőztetni mérészlik. És ugyan kicsodák ezen emberek, kik ily görbe utakon törekszenek célhoz jutni? Oh, ezek Khinában és Mesopotámiában laknak ugyan, de különben igen becsületes emberek! Ők jótékony célokra százakat adakoznak, miután iparuk által ezreket nyertek és ezt nagy kérkedéssel kürtölik, mert hiszen a valódi érdem nem szerény és nem hallgat; ők oly könyörületes szívűek, hogy sértetlenül hagyják meg annak életét, kit minden vagyonából kiiparoztak, sőt még a koldusbotot sem koboztatják el tőle, mert az öléshez bátorság kellene; ők nem szeretik, ha az ember szemökre lobbantja az igazságot, mert hiszen ők sem ragaszkodnak az igazsághoz, hanem csak gyalázatos rágalomokkal iparkodnak magokat védelmezni; ők írökká is emelkednek s ludtoll helyett hízelgőleg csóválják a róka farkat, meddig napfényt kerülő érdekeiket nem

támadjuk meg és rögtön macskakörmöket fitogatnak, mihelyt csak annyit bátorkodunk is mondani, hogy ők is gyarló emberek s hogy köztük is találtnak olyanok, kik teljes mértékben érdemesek a nyilvánosság ostorára; ők mindig elnyomatás és rabság ellen panaszkodnak, holott épen ők azok, kik nyomasztó aláírási bilincsekben tartják azokat, kiket uraknak és elnyomóiknak gúnyolnak s kiknek vagyonából iparuk által meggazdagodtak; ők hangoosan zúgolódnak a türelmetlenség ellen s épen ők azok, kik minden előtt türelmetlenül zárkoznak el, mit a polgárisulás szelleme javítani és változtatni kíván — de ne tovább, ne vesztegessük az időt, hiszen ugyis mindnyájan tudjuk, hogy köztünk ily emberek nem léteznek.

Amott egy ember hatályos szónoklattal védelmezi ártatlanságát; de azok, kikhez oly meghatólag beszél, csak vállat vonitnak és ily nyilatkozattal vigasztalják őt:

— Tudjuk, barátom, jól tudjuk, hogy igazat mondasz; de hiában, meggyőződésünket nem szabad követnünk!

Azon pompás épületben sok kövér ember szundikál. Ugyan mi a dolguk? Semmi. Mivel mozdítják elő a közjót? Semmivel. Kinek adnak bőségből? Senkinek. Kin segítenek bajában? Senkin. Mire gondolnak? Semmire. Mi lesz belőlök? Semmi. Ki szereti őket? Senki. Semmi és senki! E két szó az, miken kívül semmi egyébbel nem válaszolhatni az irántuk tett kérdésekre.

Mért lőtte magát azon derék fiatal ember főbe

és mért ivott mérget azon deli fiatal hölgy? Mert szülik azt hitték, hogy csak az jó és igaz, mit ők annak tartanak s a rossz gyermekek ezen hiedelem alaposságát nem akarták átlátni.

Ah, de mi ez? Számos férfi ül együtt s tanácskozni látszanak, még pedig igen fontos ügyről, mert sokan oly iszonyúan kiáltoznak össze-vissza, hogy magok is alig érthetik saját szavaikat, miknek magos hangzatú tartalmát különben sem igen értenék; sokan csörömpölnek és sokféle módon zajgnak, azt akarván ez által kijelenteni, hogy nagy figyelemmel kívánják mind azt hallani, mi messze túljár fogalmukon; sokan olvasgatnak és rendkívül csodálkoznak, hogy azon könyveket némelyek dicsérik, holott azokat ők magok is megirhatták volna: sokan nagy jelentőséggel vizsgálgatják a kecséket fitogtató hölgyeket, kik rendkívül örömet szeretnék nagybuzgalmú honfiakkal megajándékozni a hazát; sokan kimondhatlanul bús arczkifejezéssel kandikálnak tárczájokba s erősen elhatározzák magokban, hogy oly tárgyokról fognak szólni, melyek vigasztalóbb állapotba fogják azt ismét helyezhetni; sokan azon igen fontos felfödözésen törik fejüket, mely szerint ugyanazon egy kártyán egymásután legalább hatszor lehetne nyerni; sokan párisi divatképet tartnak kezökben és sokat adnának érte, ha nyakkendőjüket oly módos csomóba tudnák bonyolítani, mint a képen látható francia arszláné vagy sinkoráné; sokan igen finom s nagy ív papirosra valamit írnak, minek rendszeren így hangzik kezdete: «Alulírott legmélyebb alázatos-

sággal folyamodni bátorkodik;» sokan ásitnak és órájokat nézegetik, mert érzik, hogy fejök, akarám mondani: gyomruk nagyon üres; sokan — de mi ez? Most rögtön elnémul a nagyobb rész és szétoszlik. Ugyan mit csináltak? Semmit. Ezt csak a természet szeszélyes játékának kell tulajdonítani. Sokan füstszagot éreztek s azt hívék, hogy házuk ég, mely alkalmasint szavaik helytelen tüzétől gyuladt meg; sokan nyelvöket égni érzik, mintha aranyat olvasztának rajta és ugyan ki birna ily érzéssel dacolni; sokan mellökre éreznek valamit nehezülni és többé a világért sem birnának szólni, a mit épen nem lehet nekik bűnül tulajdonítani; sokan oly magosra érzik magokat emeltetve, hogy fejök szinte szédül bele könnyüsege miatt s ily iszonyú állapotban természetesen kénytelenek elnémulni; sokan oly borzasztó súlyt éreznek zsebeikben, hogy csaknem hátra hanyatlanak, mi természetesb tehát, mint hogy haza sietnek, hogy terhöktől mielőbb megszabadulhassanak; sokan oly puha és kényelmes karszékre érzik magokat helyeztetve, hogy rögtön kimondhatlanul édesen elaluzsznak és haza vitetnek. Ime, mit nem tehet a természet szeszélyes játéka! És ez épen nem csodálatos, mert ha a természet a viharzó tenger hullámaint rögtön le tudja csöndesíteni, ugyan mért ne birna néhány kiáltozót is elnémítani!

Itt — ott — amott —

— Idő, könyörülj rajtam! Nem nézhetem a sok botrányt, nem hallhatom a sok visszaélést, nem nézhetem a sok fonákságot! Inkább kiugrom ágyam-

ból, habár porrá zúzom is csontjaimat! Egyszerre ennyi! Nem, nem, ezt ki nem állhatom!

Az idő vállat vonfta és gúnykac zaj közt szóla:

— Gyöngge halandó! Hiszen magad is csak olyan vagy, mint a többi s mégis visszaborzadsz kortársaid tetteitől? Ilyenek vagytok ti, nyomorú porfiak! Ég tudja, miknek képzelitek magatokat nevetséges hiúságtokban, s még csak az igazság táplálékát sem bírja gyöngge gyomrotok megemészteni! Ám teljesüljön tehát szánakozásra méltó kivánságod. Tekints a jövőbe s vigasztald meg lúd-máj-természetű gyarló lelkedet.

Az idő újjával intett s jótékony köd borult a siralom gyászos völgyére, még pedig sűrű és fekete, melyhez csak azt hiszem hasonlíthatni, mely az elkárhozottak fölött évezredek óta mérgesíti a levegőt.

A köd ismét oszladozott, vig zene harsogott, diadali ének csengett és — oly paradicsomot pillanték meg alattam, melyhez képest Mahomed édene is annyira eltörpül, hogy még csak az ecsedi láphoz, vagy berettyói kotuhoz sem hasonlítható.

Láttam pedig — — de isten mentsen, hogy a jövőendő titkait is leleplezzem, elég, ha a mostani titkok némely legszelidebbjeit napfényre deríthetem; különben pedig ugyis csak derék honfitársaimtól függ, hogy azon fény és dicsőség mind mielőbb bekövetkezzék, melyek bámuló szemeim előtt kitérültek.

Csak annyit mondok tehát, hogy —

— Uram, kedves jó uram, térjen magához, itt az o visság.

Ezt szolgálom mondá s én csodálkozva tekinték rá és körülnéztem magamat. Az időnek nyoma sem volt látható, asztalom porosan állott szokott helyén, karszékem meg sem mozdult s tollam kedélyes henyeséggel hevert a bepókhálózott tentatartó mellett, mintha valóságos sujtásos magyarnak született volna.

Néhány pillanatnyi mély csodálkozásomat örömváltá föl, midőn meggyőződém, hogy csak forroláz látatá velem a sok botrányt és ferdeséget, miket szép hazánkról józan állapotban még csak képzelni sem lehetne. A sok szép, fény és dicsőség is csak pusztá agyrém volt ugyan e szerint, de azok legalább még teljesülhetnek idővel, ha magunk is úgy akarjuk és élünk.

Lázás képzeményim csakhamar szerencsésen gyógyítottak, mert természetem irtózott s féltém, hogy ismét ilyesmiket vagy még szomorítóbbakat kellend látnom, ha a gyalázatos forroláztól mielőbb meg nem szabadulok.

V.

Szobalány kalandjai.

A főnebbi erőszakos roham megtöré a forroláz hatalmát, mely eddig fölöttem uralkodék, s eszméletem többé nem hagyott el, ámbár folytonos gyöngeség miatt még mindig őrzenem kellett

ágyamat, pedig isten látja lelkemet: mily örömet engedtem volna azt ellopítani. Meg nem foghatom, mikép bírják némelyek életök nagy részét ágyban henyéléssel eltölteni, tökéletesen egészséges állapotban, miután alattam beteg létemre is úgy égett, mint hatvan éves tiszteletbeli esküttön a különben igen díszes eskütti czím.

Most látám csak, hogy nem egyedül szolgál körülöttem hűséges Bertókom, hanem gondjait azon kimondhatlanul csinos szobalánynyal osztja meg, kit a táncziskolában láték, s ki még most is a házmester szárnyai alatt élvezé e szabadság kéjeit, s kire, mint látszék, szolgálom klarinetje igen kedvező benyomást tőn; mit épen nem csodáltam, mert a szobalányok rendszeren nagyon lágy szívvvel vannak megáldatva s ki ne tudná, hogy nemcsak lágy fejükre, hanem lágy szívékre is kimondhatlanul édes és ellenállhatlan hatást szokott az isteni zene gyakorolni, habár nem csalogánytorokból, hanem csak egyszerű klarinetből hangzik is.

Tehát a csinos Háni, kit Ivánkának neveznék, ha kisasszonynyá született volna, igen gyöngéden és szorgalmasan sürge körültem, s lehet, hogy javulásomat kitünőleg jó ápolásának köszönhetém, mert — valljuk meg nyíltan — valamint egészséges korunkban nem élhetünk nők nélkül, úgy betegségünkben is egyedül csak ők azok, kik bajunkat enyhíthetik. Úgy van, tisztelet, becsület, de igazság is, a nők ejtik rajtunk a legveszélyesb, a legsajgóbb sebeket, de viszont egyedül csak ők ám azok, kik testi és lelki sérveinkre enyhítő bal-

zsamot öntenek. Éljenek tehát a nők, és — mi is, hogy egymás életét kölcsönössen édessé és kellemessé tessük!

A beteg rendszeren unalmas szokott lenni, a türelmetlen beteg férfi pedig mindenkor kiállhatatlan, s azért reményelem, hogy nyájas olvasóim csak örvendni és nyerni fognak, ha darab időre elnémulok, s helyettem inkább a szobalányt beszéltem, ki rövid életének kalandait ezek szerint mondá el:

Én, tudniillik Háni szobalány, születésemről csak annyit tudok, hogy parányi lánynak születtem, s hogy valamint anyám, úgy atyám is mindenesetre volt, mert különben bizonyosan nem is szülehettem volna. Lassanként és épen kellő időre, azaz hét év múlva, hét éves lettem, s azon idő óta mindenre tisztán emlékszem, mi velem és körülöttem történt.

Falun laktam, igen csinos házban, igen jó emberek között. A háziúrról csak annyit mondhatok, hogy igen jó s köztisztelőben álló férfi volt, és irántam mindenkor rendkívüli nyájasságot tanusított. Nőtestvére, ki a házi gondok egész terhét egyedül viselé, igen szép és szelíd teremtés vala, ki mindig leggyöngédebb anyai szeretetet éreztetett velem, ámbár gyakran mondá, hogy szüleim mindjárt születésem után elhaltak, hogy ő és bátyja könnyörületből vettek engem magokhoz. Igazat mondott-é vagy nem, azt mindedig nem fürkésztem, mert az életet mindig nagyon becses ajándéknak tekintém, s azért adójának nyomozását igen fölöslegesnek tartot-

tam, főképp miután az jónak hívé rólam nem gondoskodni.

Nevelő szüléim s a falú okosabbjai többször fülem hallatára mondák, hogy szép és ügyes gyermek vagyok, s én ezt örömezt elhivém, tudván, hogy az idősebbeket tisztelni kell; már pedig a a tiszteletnek legillőbb nyilvánítása az, ha valakinek minden korlátozás nélkül hiszünk.

Olvasni, írni és kötni csakhamar megtanultam s nyolcz éves koromban már táncolni és énekelni is derekasán tudtam, és nem volt a faluban pacsirta és kecske, melylyel a versenyt bátran ki nem állhattam volna.

Ekkor szemfényvesztők érkeztek falunkba, kik magokat nemzeti színészeknek nevezték. Az igazgató oly szépen dobolt házunk előtt, hogy nevelő anyám, kit mindig nénikének kelle neveznem, meghallgatá kéréseimet, s elvitt magával az uraság juhaklába, hol a játék adatott. Az öreg kocsis azt tanácslá, hogy zöld tyukhúrt tegyek czipómba, s akkor aztán nem lesz a szemfényvesztésnek fölöttem ereje, és mindent a maga valódi alakjában fogok látni.

A jó tanácsot híven követém, és csakugyan hasznát is vettem, mert meggyőződtem, hogy nem szemfényvesztőket, hanem egészen közönséges embereket látok jöni, menni, és igen sokat beszélni, a mit én ugyan nem értettem, de a mi bizonyosan nagyon szép volt, mert a színészek is igen szépek voltak és csupa aranyos ruhákba öltöztek.

Egykor épen táncoltam a tornácban, midőn

az igazgató házunk előtt dobolt. Ő rendkívül elragadtatva látszott s addig ostromlá nénikét, míg végre megengedé, hogy az akolban tánczoljak. Tiszta merő aranyba öltöztetett az igazgatóné, kinek fiával oly remekül tánczoltam, hogy az ispán pipájában csupa bámulásból a tűz kialudt, mi még eddig soha nem történt meg rajta. Másnap ismét tánczolnom kelle s ennek hírére, még az uraság szobalánya is eljött az akolba, mi az igazgatót annyira magánkívül ragadá, hogy erővel el akart magával vinni. Eleinte nem igen hajlottam ugyan csábításaira, de utóbb annyit beszélt a sok arany ruháról és feneketlen boldogságról, hogy végre csakugyan rászántam magamat, és megszöktem a színészekkel.

Eleinte nagyon tetszett nekem ezen rendetlen élet, mert enni ugyan nagyon keveset kaptam, de dolgoznom és tanulnom nem kellett, s tánczolnom és dalolnom mindig szabad volt; azonban utóbb, midőn már nagyon távol valánk korábbi lakhelyemtől, az igazgatóné azt akará, hogy ebéd után mindig én mosogassam el az edényt, mert ő nem akará többé kezeit rongálni. Igaz ugyan, hogy mi csak nagyon ritkán szoktunk meleget ebédelni, s így egy hétben alig kelle háromszor mosogatnom; de én ezt is sokaltam, mert azt hittem, hogy ahhoz, ki tánczolni tud, nem illik a mosogatás.

Boszúságomban örömet törtem volna össze sokszor az edényt, de mind fából és pléhből volt az egész asztali készület, s így legjobb szándék mellett sem teheték bennök kárt. Azonban mind ezt

még csak eltűrtem volna valamikép, de az kimondhatatlanul fájt szívemnek, hogy este aranyos ruhában tánczoltam, nappal pedig czipő nélkül és elrongyollott karton-szoknyácskámban kellett járnom, sőt mi több, szép fehér ruhámból, melyet hazulról magammal vittem, az igazgató, ki hajdan szabólegény volt, kurta köpönyeget varrt magának, börszönnel piros keresztet festett rá, és vitézeket játszott benne.

Már szinte hazamenetelre akarám magamat határozni, de részint kemény fogadtatás, részint eltévedés miatt annyira félttem, hogy e szándékot nem merészlém végrehajtani.

Ily nyomorban értem el tizenkettedik évemet, midőn az igazgató Pestre utazott, reménylén, hogy ott kenyeret kap, mit ő már nem adhatta többé társainak; várakozásában mindazáltal nagyon csalatkozott, mert a magyar színészek akkor még a Beleznay kertben játszottak, s falat kenyeröket teljességgel nem oszthaták meg vele, sőt inkább magok is mással szerettek volna osztozni.

Ezen végső csapás megrepeszté szívemet, s első pillanatban elhatározám, hogy egyenesen a Dunába ugrom; ámde a sorsnak végzései titokteljesek, s kerekeit emberi kezek nem forgathatják! A Duna be volt fagyva s gyilkos szándékomat nem teljesíthetém.

Erre mindazáltal úgy sem volt szükségem, mert kíznóim a művészet magyar pályadíját elnyerték, azaz, tökéletesen tönkre jutottak. Nem volt hová lehajtniok árva fejöket, és nem volt kenyerök,

melylyel kiáltó művészi gyomrukat illedelmes csöndre bírhatták volna. Azonban, a valódi művész soha nem esik kétségbe, mert lángesze által minden bajból kiségtetik.

Így történt az most is. Az igazgató, pusztán könyörületességéből, mert vándorlevele nem volt, ámbár eleget vándorlott, munkát kapott egy zsidó ruhaárusnál, az igazgatóné szakácsnénak állott be a vörös ökörhez czímzett vendégfogadóban, s én pesztonkává lettem Dongai grófnő ő méltóságánál.

Így fizet be az embernek a bérkocsis-gorombaságú sors, mely nem kíméli a fenségést, nem a művészetet, nem a szépet, hanem mindent egyenlő zsarnoksággal gázol el, mit romboló útjában talál!

Az igazgató, ki királyokat játszott ki az éhezésben és művészi kitűrésben ritkítá párját az egész széles Magyarországnak, ki társaságának minden tagját mindenkor oly örömet és becsületesen fizette volna, ha pénze lett volna, ki nemcsak dobolni, hanem még írni és olvasni is tudott, ki a legnyomorúbb csárdában sem maradt adós, midőn pénze volt, ki némely este három szerepet is játszott, és ezenkívül még a gyertyák hamvát is elköppantá keztyűtlen ujjáival, ki kedvező körülmények közt magosra emelkedett volna, ki három személylyel is el tudta a harmincz személyes drámákat játszani, — ezen nagy férfi most tűt, gyűszűt, czéernát és vasalót kezel, s napszámosok és bérkocsisok számára ócska nadrágokat javíttatott!

És az igazgatóné! Ezen szellemdús asszonyság, kinek oly jó kérő szája volt, hogy a legkonokabb

paraszt bábától is ki tudá fekete selyem kötényt csikarni, midőn, királynét játszván, bársony-palástban kelle megjelennie; ki e kötenyt mindenkor lélekismeretesen visszaadá, ha történetesen rögtön nem kelle távoznia; ki a természetes magyar boron kívül soha nem használt egyéb pirosítót; ki a kártékony fényűzést nem ismeré, és színpadon soha nem viselt valódi gyémántokat; ki hűségét bizonyosan soha nem szegte volna meg, ha azt valaki valaha bármily keményen ostromlotta volna is; ki soha nem haragudott meg, ha színészei nem csókoltak neki kezét; ki egyetlen színésznővel sem kapott hajba s ki minden fiatal szerepet vonakodás nélkül vállalt el, ámbár ötven tavasz csokolá már virító halántékait; ki a tisztaságot oly hön bálványozá, hogy egész társaságának fehér ruháit saját kezeivel mosá, midőn társasága ily fényűzési czikkel történetesen el volt látva; ki — oh, de ki bírná bokros érdemeit elsorolni! S mégis ezen asszony, ezen megfoghatlan művész, a nemzeti Tháliának ezen kimagyarázhatlan buzgalmú papnője, most silány főzőkanalat kényszerült kezelni a tragikai hatású tör helyett, s a vészes következményű méregpohár helyett — silány hagymás rántást kelle kevernie!

Hát én! Én, kinek tánca már nyolcz éves korában egy falusi ispán pipájában a tüzet elaltatá; ki a művészi irígységet még nevérol sem ismerém; ki egy pár piros czipőért tüzes parázson is táncoltam volna; ki szeszélyből egyszer sem betegültem meg; ki az éhezést oly hamar megtanul-

tam, és a burgonyát is úrias lakomának tartottam; ki idővel arszlánokat foghattam volna művészi targonczámba; ki díj és szerződés nélkül tánczoltam, és szerződésemet mégis soha nem szegtem meg; ki tizenkettedik évembe fordultam, s mégis, tánczosnő létemre, egyetlen férfit sem csábítottam el, sőt még csak az igazgató kegyét sem vadásztam, ámbár egykor új czipót kaptam volna tőle, ha pénze lett volna; ki keringő zenére is el tudtam a magyar tánczot járni; ki idővel koszorúkat, verseket és más mindenféle zöldségeket kaphattam volna; én — én — makranczos grófkisasszony mellé kerültem, ki még csak három éves volt, s már is husz vénasszonyt halálra tudott volna szélyeivel boszantani.

Sors, iszonyú és borzasztó kegyetlenségű zsarnok sors, ha neked ezen otrombaságaidat valaha megbocsáthatom, úgy soha, de soha egyetlen csók se pirosítsa meg ajkaimat! —

Így végzé siralmas történetét Háni, a csinos szobalányok ezen legfinomabb kiadásu díszpéldánya, s én nagy megindulással legeltetem rajta szemeimet, míg Bertókom keze fejével diónyi könyecseppet töröltt ki ily munkához épen nem szokott szeméből, mi azt hiteté el velem, hogy szívének szénája nem legjobb rendben van. Izlését azonban mindenesetre dícsérnem kelle, és így fölindulása miatt épen nem birtam rá neheztelni.

A kölcsönös megindulás ezen ünnepélyes pillanatai után, igen nyájas és mintegy atyai hangon így szólék a deli szobalányhoz:

— Meg kell vallanom, Hánika, hogy a konok sors igen méltatlanul bánt veled; de vigasztald magadat azzal, mikép vannak a világ történeti évkönyveiben példák, hogy királyok és nagy hősök is semmivé lettek a vaskaru sors éroz csapásai alatt.

— Igen, — sóhajta szörnyű elszántsággal Háni — de mi művészek voltunk!

— Igaz, s méltó fájdalomdat tisztellem.

— Mily jól esik az embernek az ily méltányos megismerése az érdemnek!

— Háni!

— Méltóztassék.

— Valamire figyelmeztetek.

— Mire?

— Sokat eltitkoltál.

— Oh, nem!

— De mégis.

— Csak méltóztassék kérdezni.

— Történeted csak tizenkét éves korodig terjed, pedig már idősebbnek látszol valamicskével.

— Valóban idősebb vagyok néhány esztendővel.

— S további életed felől semmit nem mondatsz?

— Legalább érdekest nem igen mondhatok magamról.

— Talán mégis, például: egy pár szerelmi kalandocskát.

— Oh kérem, minek méltóztatik engem tartani, nagyságos uram!

— Igen derék és nagyon csinos szobacziocuzus-
kának, jó Háni.

— Kérem, én nem vagyok olyan, mint a többi.

— Elhiszem, hanem sokkal szebb.

— Nagyságod megszégyenft.

— A világért sem, csak igazat szólok.

— Én még eddig nem voltam szerelmes.

— És most?

— Most?! Nem méltóztatik vizet parancsolni?

— Aha, értem, te el akartál pirulni, Bertókom
pedig a bajuszát pödörgeti. De félre a tréfával.
Háni, te azt mondád, hogy akkor, midőn a mű-
vészet diplomát elhagyád, Dongai grófnő szol-
gálatába állottál?

— Igen, mint pesztonka.

— S hány esztendeig voltál ott?

— Csak kevés nap előtt hagytam őt el.

— Ez is mutatja, hogy derék lány vagy, mert
különbén nem maradtál volna meg oly sokáig egy
helyen. És miért hagytad őt el?

— Féltett udvarlójától, s e miatt egyszer előtte
rút békának nevezett.

— Téged?

— Igen.

— Szörnyűség!

— Azt csak nem tűrhettem el.

— Semmiesetre. És ki azon udvarlója?

— Dalmer báró.

— Látod, Háni, engem mind a báró, mind a
grófnő érdekel kissé, s nagyon szeretném, ha vi-
szonyukról némi fölvilágosítást kaphatnék.

— Fölvilágosítást?

— Igen.

— Én a grófnő minden titkát tudom, még azt is, melyről szentül hiszi, hogy még csak nem is gyanítja senki.

— Kiváncsivá teszesz.

— Higyje nagyságod, hogy a rút béka ugyan-csak árthatna neki.

— Tehát szólj.

— De előadásom hosszacska lesz.

— Annál jobb.

— Még eddig senkinek nem szóltam ugyan, de nagyságod oly szives úr, hogy teljesítnem kell parancsát.

— Csak minden tartózkodás nélkül.

— Úgy mondok el mindent, mikép részint a többi cselédektől hallám, nagyobb részint pedig magam látám, s a grófnő némely vigyázatlan megjegyzéseiből sejtém.

— Csak rajta.

A szobalány széket vont, parancsomra ágyamhoz leült, s a következő történetet mondá el.

VI.

Új titkok.

Ger dai gróf fényes család utolsó ivadéka volt, igen természetes tehát, hogy testi és lelki nevelése nem hanyagoltatott el, hanem minden tekintetben rangjához illőn rendeztetett. Különösen az

anyagi nevelés volt az, melyre magas szülei legnagyobb gondot fordítanak, mert, mint utolsó csemetének, számos új ággal kelle a sok százados családfát ellátnia. Legtáplálóbb eledellel élt, kénye szerint aludt, sétált és lovagolt, s szeszélyeit mindenkin korlát nélkül gyakorolhatá, hogy ellenkezés által boszúságra ne gerjesztessék, s ennek következtében el ne sorvadjon.

Tizenötödik évében némi elemi oktatásban részesült, s öt év múlva, szüléinek halála után külföldre utazott, az élet finomabb élvezet is megismerni óhajtván. Páris és London, mintegy húsz év alatt, nemcsak jószágainak, hanem testének erejét is tökéletesen kimeríté, s ő visszatért hazájába, mert a nagy világvárosokban szégyenlett már szerényebb lábon élni, s azon fölül megrongált egészsége is nyugalmat igénylett. Mind ez egyébiránt oly mindennapi tünemény, hogy említést is alig érdemel.

Jószágait igen szomorú állapotban lelé, s tiszteneinek nagyobb része, mindjárt hazatérte után, leköszönt, mert szerzeményöket kényelmesen akarák élvezni. S azért nem is igen gáncsolhatni őket, mert gazdálkodásuk által legalább sok pénz a házában maradt, mely különben a francziákat és angolokat gazdagította.

A grófnál, számos hitelezőn kívül, a hűség ragaszkodású köszvény is jelenteni kezdé magát, s e két kellemetlen körülmény házasságról gondoskodásra bírta őt.

Végig jártatá tehát szemeit a tejfölös körökben,

mikép a főbb körök magokat, isten tudja mi okból, nevezni szeretik, és kevés hónap mulva Foszlány Ida grófkisasszonyban szép és igen gazdag menyasszonyt vezetete oltárhoz.

E házasságnak Izabella lett egyetlen gyümölcse, ki a magas törzshez tökéletesen méltó vala, mert atyjának minden testi s lelki tulajdonságait, azaz: minden hibáit teljes mértékben öszpontosítva öröklé. Anyja csakhamar meghalt, s a gondos atya mindent elkövetett, hogy lánya hozzá mindenben tökéletesen hasonló lehessen.

Ezen kívánatát a rendes, czélszerű, finom nevelés legóhajtottabb sikerrel koronázta. Izabella még a felhőkre is parancsoló tekintettel nézett, s görcsöket kapott, ha kívánatára rögtön nem oszlottak el. Az embert, ki hozzá nem vala hasonló, csak eszköznek tekinté, melyet kény és kedv szerint törhetni el. E mellett fényűzési vágya határt nem ismert, s e tekintetben még atyját is fölül multa, ámbár ez minden lehetőséget megkisérte, hogy lánya szörnyű pazarlásán túltehessen.

E kettőztetett kölcsönös nemes vetélkedés csakhamar kimeríté a roppant vagyont, és az érdemes atya aggódva kezdé a szép Izabella számára gazdag férjet keresni, kinek vagyonából az eddigi víg életet folytathatnák. Ez azonban igen nehéz munka volt, mert házasodható fiatal rangtársai szinte szereték a rendkívüli fényűzést, s többnyire hamarabb tértek vissza külföldről, mint ő, azaz: hamarabb pillantottak erszényök fenekére.

A körülmények mindinkább nagyobbuló veszély-

lyel fenyegetőztek, s Izabella mindenre, csak visszavonulásra nem lévén kész magát elszánni, mindkét szemét behúnyá, s régi nevét, fiatal kezét és számos adósságát Dongainak nyújtá, ki csak új nemes volt ugyan, de atyjától annyi ó aranyat öröklött, hogy ugyancsak ember kelle roppant vagyonának eltékozlására.

A házasság szerencsés megkötése után az öreg grótot három vagy négy év múlva az öröm és köszvény csakhamar megölték, s Izabella, ki azért még mindig grófnőnek nevezteték, külföldi fürdőbe rándult férjével, hogy szeretett atyja s mestere halálát könnyebben feledhesse.

Hogy Izabella nem szerette férjét, azt talán nem is kell mondanom, mert hiszen jól tudjuk, hogy vannak oly körök, mikben ily kötéseknél leginkább csak az illedék vagy birtok tekintélye határoz, s a szív rendesen nem élvezheti a szólásszabadság szép jogát.

És Dongai? Ez azon közönséges bangók egyike volt, kik kimondhatlanul boldogoknak tartják magokat, ha mesteremberből nemessé, s utóbb grófnő feleségök első komornájává válhatnak. Ő tehát lelketlen volt, tivornyázott, és egyebet nem kívánt. E szerint neje, ha még lett volna is benne némi csirája a jónak, melyet okos férj a rossznak elnyomására megerősíthetett volna, ily ember oldala mellett végkép gonosz szellemének áldozatává lón.

Ugyanazon fürdőben bizonyos Dalmer báró is mulatott akkor, ki nemcsak az egész főrangú hölgyvilágnak, hanem egy igen gazdag pesti zsidónő-

nek is kedvence volt. Ezen utóbbi különösen nagyon ragaszkodott hozzá, s nem is sejté, hogy szivét másokkal osztja meg, mert az ügyes báró nála más név alatt udvarolt, tudván, hogy minden magas körből száműzetik, ha ezen aljasnak magyarázandó viszonya napfényre jőne, mert vannak emberek, kik a bűnt csak akkor tartják bűnnek, ha szokott társasági viszonyaikon kívül követtetik el. Hogy ezen árulást a zsidónő nem tudá meg, azt könnyen gondolhatni, mert ő azon fényes zárt körökhöz még csak távolról sem közelíthete.

Dalmer fényben uszott, sokat költött, s ámbár kártyaasztalnál többnyire szerencsésen játszott, mégis általánosan föltűnt pazarlása, melylyel több kis fejedelem is alig mérkőzhetett volna, s melyet a zsidónő erszénye sem leheté képes tartós forrással ellátni. E mellett fiatalság, deli külső és legcsábítóbb társalgási módor egyenlően ajánlák őt.

Hogy a szépnem e bálványa Dongai grófnő, a szép Izabella figyelmét sem kerülte el, az igen természetes, valamint az is, hogy Dalmer e figyelmet lehetőségig hasznára törekvék fordítani, de csak bizonyos pontig; mert Dalmer éles látású szemei csakhamar átláták itt, hogy mindent nyerhet, ha vigyázva lép föl.

Izabella ellenében tehát búskomoly és erényes andalgónak szerepét játszá, ki a bűnnek árnyékától is irtózik, s élete legnagyobb üdvét is kész inkább fölláldozni, mint lélekismeretét bemocskolni, s azt bűnre tántorítani, kiért szíve olthatatlan tűzzel lángol.

Ezen ügyes fogás által Izabella lelke előtt egészen új mezőt nyitott, mely eddig ismeretlen volt neki, miután kívánatai korlátra még soha nem akadtak. A pillanatnyi fölhevülés legyőzhetlen szenvedélylyé alakult, melyet csak az illedék törvényei birtak még fékezni.

Ez volt azon pont, melyre Dalmer a szenvedélyes grófnőt juttatni akará, s most, tetteve magát, mintha iszonyú szenvedélyének árjától akaratlanúl ragadtatnék el, magán kívül Izabella lábaihoz omlott, s a leghevesb szerelmi nyilatkozást tevő, mely valaha halandónak ajkait elhagyá.

A grófnő szive lázasan dobogott, szemei kéjtől lángoltak, szerelmet lehelő ajkai megnyíltak és a báró — dühösen homlokára ütött, s őrült gyanánt rohant ki az illatos teremből.

Izabella szobor gyanánt meredezett utána, s fél óráig maradt mozdulatlan helyzetében, meg nem bírván e viharos jelenet okait és jelentését fejteni. A báró minden szavai a legtüzeseb szerelmet leheltek, minden mozdulata, minden tekintete legforróbb szenvedély kifejezését tolmácsolák, s mégis azon pillanatban tűnt el, midőn azt kellett volna hallania, hogy — szerettetik.

Kétségei közepett levél lépé meg a grófnőt, levél Dalmer bárótól, melyben a szenvedély legörjüngöbb kifejezéseivel nyilvánítá, hogy távoznia kell, mert iszonyú szenvedélye fölött többé nem bír uralkodni, s inkább százszoros halállal kész kimulni a legborzasztóbb kínok közt, mint azon hölgyet, ki minden gondolatát sajátjává tevő, olyas-

mire csábítani akarni, mi által kötelességei sérelmet szenvednének; azon hölgyet, ki ha szabad volna, őt halhatlanná tehetné szerelme által, s kinek ő birtokait, sőt egész életüdvét oly kimondhatlan kéjjel tudná fölálldozni, habár mindezek által csak egyetlen mosolyt nyerhetne is jutalmul, melyet nemcsak a szív, hanem a törvény és vallás is szentesítene.

Ily hangon még senki sem szólt a grófnőhez, s e hang minden korlátot lepattanta szívéből, és háttartalan szenvedélylyel tölté azt el, melyen kívül egyebet többé nem látott, nem hallott és nem érezett, tökéletesen igazolván azon állítást, hogy a legönzőbb, leghidegebb szív tud legdühösebben s kiolthatlan lánggal szeretni, ha valaki oly hatalmas szózáttal bír, mely annak jeges kérgét áttöri.

A báró csakugyan elutazott, s időről-időre hasonló tartalmú levelekkel tűzelé a grófnő heves szenvedélyét, melyet a távollét már különben is óriásilag táplált. Eddig még csak türheté férjét, de most már csupán azon akadályt kelle benne szemlélnie, mely őt az élet minden üdvétől elzárá. Az eltérés tehát legkérelhetlenebb gyűlöletté változott, mely a legiszonyubra is képessé tevé az akadályt ismerni nem tanult grófnőt.

Több hónap mulva a főnebbi események után Olaszországba utazott férjével, honnan három hónap mulva mint — özvegy tért vissza, testén a gyásznak fekete színével, s arczán sóvár kéjnek rózsáival. Dongai Terricinában rablók által gyilkoltatott meg, mit az özvegy hiteles bizonyítvá-

nyokkal tanusított, ki most már a házassági szerződés világos értelme szerint, elhunyt férje vagyonának fele fölött szabadon rendelkezhetett, másik felét csak lányának halála után birhatandván.

Dalmer báróval még mindig levelezésben állott, de a tüzes imádó folyvást távol tartá magát, minek okát az özvegyen kívül senki nem tudhatá meg; de a levelek tartalma nem igen leheté vigasztaló, mert a grófnő arczán a rózsák halványulni kezdének, fekete szemeiből sötét tűz villámlott, s valahányszor négy éves lyánkájára pillantott, ellenállhatlan borzadás látszék tagjait átfutni, s halványsága egészen rémes halottivá változott.

Ily pillanatban egykor e szók törtek ki ajkain: «Ő azt hiszi, attól fél, hogy szerelmemet meg fog-nám köztetek osztani, s ez megölné őt!

Egykor este felé egyedül ment sétálni a kis Ida-val, s egy óra mulva egyedül s kétségbeesetten tért vissza, szörnyű görcsök közt mondván, hogy gyermekét a vásári tolongásban elveszté.

Tüstént leggondosabb fürkészesek tétettek, de a kis Ida nyom nélkül eltűnt. Azóta tizenkét év telt el, de Ida kisasszonyról mindeddig semmit nem hallott.

Ezen szerencsétlenség után Dalmer báró levelei rögtön elmaradtak, s a grófnő hosszú utazásokat tőn, a nélkül, hogy nyomába akadhatott volna.

Búskomoran tért tehát vissza Pestre, és szigorú elvonultságban élt, alig költve el negyedrészt vagyonra jövedelmeinek, mi által az évről évre növekedett.

Néhány hónap előtt azonban egészen váratlanul ismét megjelent Dalmer báró, s kevés nap alatt újra kiderült a grófnő homloka, és nyiltan nőszülési fényes készüléteket kezd tenni, melyek azonban csakhamar ismét elnyomattak, s minden újabb intézkedések oda látszottak mutatni, hogy minden fekvő vagyonát pénzzé törekszik tenni.

Hosszas hallgatását azzal mentegeté a báró, hogy a lengyel zendülésben részesülés miatt Poroszországban elfogatott, s mindeddig oly szoros őrizet alatt tartatott, hogy egyetlen sornyí levél által sem tudathatá szomorú sorsát, melyet még kínosabbá tőn azon borzasztó érzés, mely azt sugá neki, hogy az idő ki fogja nevét törteni távol kedvesének szivéből.

Egyszer négy napig távol volt, s visszatérte után egy ifjút mutata be a grófnőnél, kit testvérének mondott, de csak nagyon ritkán hozott a házhoz.

Így állottak a grófnő viszonyai, midőn házát elhagyám, s szinte könnyebben lélekzem, mióta titokteljes körétől távol vagyok.

A szobalyány ezen elbeszélése, melynek valódiságában semmi okom nem volt kételkedni, rendkívül meghatotta egész belsőmet. Egészen új tömkelege fejlett ki ez által azon ember gabszágainak, kit üldözőbe vevék, s most már világosan látám azon okot, mely miatt nyomozásaim daczára sem akart Pestről távozni, sőt kész volt gyilkosságot is elkövetetni, csakhogy, tőlem szabadulván, biztosabban hajthassa végre gyalázatos terveit. Ó tehát a roppant vagyonú grófnőt bizonyosan külföldre

akaró vinni, hogy kincseit sajátjává tehesse, s ezt, mint látszék, házasság által akaró eszközteni. E szerint tehát Móricz felesége, a szép Eszter, csakugyan nem volt felesége, vagy valóban meghalt, habár üresen temetteték is el a koporsó. De hátha csak vagyonát akaró e két megcsalatott asszonynak elrablani, s azután Börger Lenkével kivánta azt megosztani? Mert mind az, mit eddig e szép hajadonról hallék, meggyőzött arról, hogy bűnös csábítás által nála semmiesetre nem fog célhoz jutni. De mikép birhatta Esztert oly hirtelen férje elhagyására? Oh, az ügyes csábítónak könnyen szokott ilyesmi sikerülni oly asszonynál, ki öreg zsugori férj mellett szenved! És mikép jutott a rablók s csalók társaságába, kik személyében főnöküket látszottak tisztelni? Ezt még könnyebben magyarázhatni meg, mert a gazemberek mindenütt könnyen és hamar megismerik egymást, s az előtt, ki köztük legromlottabb és legelvetemültebb, azonnal meghajlanak.

De hát a grófnőről mit kelle gondolnom?! Férjének halála, s gyermekének rejtélyes eltünése igen gyanussá tevék őt ugyan előttem, de e pusztá gyanura mégsem leheté valót építenem; mert mind a két eset csakugyan véletlenségből is megtörténhetett, s így e tekintetben csak a jövődőtől várhaték alapos fölvilágosítást.

Ezen gondolatok sokkal gyorsabban futották át elmémet, mint azokat leírhatám, s miután háborgó kedélyemet ez alatt kissé megnyugtatóm, e szókat intézém a szobalyányhoz:

- Itt van még a grófnő?
- Igen, épen ma hallottam az új szobalyánytól, kivel történetesen találkoztam.
- És a báró?
- Azt egy pár hét óta nem látták.
- Mit csinál a grófnő?
- Úgy látszik, hogy még mindig nagy útra készül; szobalyányának azt is mondá, hogy a magyarországi levegő egészségének ártalmas.
- Háni, bizhatom benned?
- Tökéletesen.
- Maradj a házmesternél, s légy Bertóknak segítségére szolgálatom körül.
- Örömet.
- Időről időre add tudtomra, ha valamit hallasz grófnőd viszonyairól.
- Értem.
- Ezen beszélgetésünk pedig mindenki előtt titok maradjon.
- Mindenesetre.

VII.

Állatsereglet.

Azon új felfödözések, miket Háni szavaiból méríték, alkalmasint többet tettek egészségem helyreállítására, mint a sok orvosság, mert azóta állapotom szemlátomást javult, s egy pár nap mulva dél felé már sétálni meheték. Mily jótékonyan hatott rám a szabad levegő, midőn gyógyszerbűzű szo-

bámból az utczára jutottam! Testem egészen megújult, s mire a nagyhidutczába értem, már, hogy úgy mondjam, akár fogadni is mertem volna, hogy soha nem voltam beteg. S ezen kellemes érzésért örömet megbocsátottam azon gazfiaknak, kik miatt forrolázba estem, annyival is inkább, mert szenvedésemből azon okulást merítettem, hogy bizony csak nagyon becses adomány az élet és egészség, s hogy annál fogva ugyancsak megérdemli a gondos föntartást!

Az utczákon mindent régi állapotban lelék, s szinte jól esett egy kis sajátyszerű szeméthalmot látnom az egyik utca közepén, melyet már betegségem előtt is láttam, mert ebből azt lehetete következtetnem, hogy még sem voltam szerfölött sokáig beteg, minthogy különben bizonyosan eltakarították volna már a botrányos szemetet. Egyébiránt ez nem nagy baj, mert ha a frakkos és keztyűs gazt nemcsak járdán, hanem szőnyeges termekben is eltűrjük, ugyan mért ne maradhatna meg a lelketlen gaz is békével az utczán, hiszen ez koránsem oly veszélyes, mint a másik.

Ime, a német színház előtti tér is oly gyönyörű, mint volt. Kövezete valódilag aristokrata szellemmel látszik birni, mert annyi csakugyan bizonyos, hogy az egyenlőség onnan tökéletesen száműzetett. Sok kő büszkén emeli magosra fejét, vagyis inkább te tejét, mert hiszen az efféléknek nincs fejök, s valahányszor lecsuszik fölületes simaságukról az ember lába, mindig az alázatos alacsony köveken rúg egyet, ámbár ezek épen nem tehetnek arról, hogy

amazok oly magosan hordják orrukat. Így történik ez mindenütt az osztályozott világban, mért ne követhetnék tehát e sok élő példát a német színház előtti kövek is! Sok ujdonságíró vádolá már magyar s német nyelven az illető hatóságot ezen hoporcsos és göröngyös kövezet miatt. Szegény rövid látásuak, tehát azt sem birtátok fölfogni, hogy ezért inkább nyilvános köszönet kifejezésére kellene a lakosságot fölszólítnotok?! Midőn az ember jó, egyenlő sima kövezeten jár, akkor rendszeren a csillagokra, vagy hölgyek szemeire — a mi tulajdonkép mindegy — irányozza tekintetét, és nem igen szokott lába elébe tekinteni. Ily módorú járás-keelés közt pedig, ha az ember korán fog is kelni, mégsem fog aranyat lelni. Az említett színháztéren ellenben a kövezet rosszasága miatt szükségkép mindig le kell szemeinket szegezünk a földre, hogy nyakunkat ne törjük, és igen hasznos ám ez, mert habár aranyat nem lelünk is, de bezzeg találunk mást! A bérkocsisok ugyanis seregestől állnak azon téren, s lovaik nemes vetélyvággyal utánozzák azon kétlábú rokonaik példáját, kik azon színház egyik szögletén megállnak, s az illedéket, szemérmert, becsületet és mások egészségét fényes nappal kedvökre gyilkolgatják, a nélkül, hogy ezért bár csak füleiket is levágná valaki. A négy lábú lovak tehát buzgó versenyzéssel szemtelnek reggeltől késő estig, s ha a rossz kövezet miatt nem kényszerülnénk szemeinket mindig e gyönyörűen trágyázott téren jártatni, vagyis legeltetni, úgy minduntalan félelmes puhaságú tárgyakra

merülnének lábaink. És ugyan mért nem hárfstatik el valamikép e minden tekintetben botránnyos kétfele undokság? Oh, kérem, mindennek van haszna, habár első tekintetre károsnak látszik is. Ime, mily csinos bódé van e pompás téren fölállítva, neve fagylalda, de jobban illenek rá talán a bélgörccse czím, mert szorgalmasb látogatóit gyakran mulattatja ezen kedélyes betegség. Ezen fagylaldában legjobb a fagylalt, s némelyek azt gondolják, hogy ezt készítőjének kell érdemül fölroni. Épen nem, mert a két és négy lábúak említett szép működéseinek gyönyörű kipárolgása kölcsönöz oly saját-szerű zamatot a fagylaltnak, sőt mi több, azonfölül még egy kis náthával is megajándékozza a csemegézőket, s ugyan ki ne tudná, hogy a nátha rendkívül egészséges, mert sok veszélyessé válható bajtól szabadítja meg az embert. Mind ezekből alkalmasint eléggé világos tehát, hogy a többször említett tér ellen nagyon kár nyilvánosan fölszólal-gatni, mert az legjobb úgy, a mint van, s épen így illik minden tekintetben az előtte emelkedő épülethez.

E rövid szemle után Dunánk partja felé folytattam utamat, melyen nagy deszkabódét pillanték meg, melyből iszonyú ordítás harsogott. A kifüggesztett képek világosan tanuszták, hogy állatsereglet van benne, mi mellett különben az ordítás is elég hangosan szólott. Hm, gondolám, ugyan miért ne lépnek e bódéba, most úgyis etetés ideje van, s ilyenkor legérdekesb a vadállatokat látni. Különben is elég bajba ütköztem már az emberek

Allatsereglet.

társaságában, épen nem fog tehát ártani, ha most az egyszer szelidebb társaságba lépek, melyben legalább vas rácsolat által ótalmaztatik az ember azok ellen, kik ártalmára lehetnének.

Beléptem tehát, s mivel alapos okom van hinni, hogy szives olvasóim közül egy sem volt Noe apánk bárkájában, tökéletes bátorsággal mondom, hogy minden tekintetben Noe bárkájához hasonlíta belseje; ám czéfolja meg állításomat az, ki a valódi bárkát saját élő szemeivel látta!

Voltak benne ugyanis tiszta és tisztátlan állatok, csakhogy az utóbbiak osztályából sokkal többen. Engem leginkább azon furcsa hasonlatosság lepett meg, mely az állatok s némely nézők közt uralkodott.

Először is természetesen az oroszlánt vettem szemügyre, melyhez egy kétlábú arszlán rendkívül hasonlított, s meg vagyok győződve, hogy saját anyja sem tudná e két állatot egymástól megkülönböztetni, ha az oroszlán sörényét fölégettetné, szemeihez üvegdarabkát csiptetne, tagjait fehér nadrágba és szürke zsákba rejtene, s fogai közé szivart szorítana, mert: mindegyiknek csak ösztöne van, mindegyik józan értelem nélkül ordít, mindegyiknek nagy körme van, s mind a kettő eszik, iszik, alszik, le- s fölsétál, holnapról nem gondoskodik és hizelgő macskatermészetű, ha körmeit használni nem merészli. Hogy szabadban egészen más a valódi oroszlán, az nagyon természetes, mert a szabadság hiánya minden nemesb tehetséget elöl.

Ezen nagy éjszaki medve még csak nem is morog, hanem alattomosan pislog tüzes szemeivel és körmeit mindig készen tartja a ketrecz rostélyánál, prédára várakozva, mert ő csak akkor kap valami után, midőn már tökéletesen bizonyos abban, hogy hatályosan megragadhatja. Csak szakálla hiányzik e medvének, s tökéletesen hasonlítna azon gyakorlott uzsoráshoz ott a szögletben, kit még egy hitelző sem birt megcsalni. Az ily hideg vérű és hidegen számoló medvék és uzsorások rendkívül veszélyesek. Órizkedjünk tőlük.

Mily furcsák ezen majmok! De ugyan minek vesztegetnének fölöttük szót, miután titkon bizonyosan mindnyájan kénytelenek vagyunk magunknak megvallani, hogy kisebb vagy nagyobb mértékben, s egy vagy más tekintetben, bizony mindnyájan hasonlítottunk hozzájuk.

Egy kék róka is ugyancsak megérdemlé a figyelmet. Oly szelid, oly nyájas, oly őszinte tekintetű volt, farkát oly szívnyerőleg csóválá, szemeivel oly édesen hunyorgott, pittyedt ajkaival oly kellemesen mosolygott, mintha valóságos ember lett volna, ki épen hatályosan akarja embertársát megcsalni. Ezen róka alkalmasint legalább háromszor ment már csődületen keresztül az állatok közt.

Mennyi szép, czifra tollú és kiállhatlan üres csevegésű szajkó! Bizony szinte azt kénytelen az ember hinni, hogy tizenkét és egy óra közt a váczi utczában sétál.

A hatalmas sas azon távol zugolyban igen szomorúnak látszik, hihetőleg azért, mivel látja, hogy

körülötte leginkább csak verebek és ökörszemek hemzsegnek, melyek végre még ki is gúnyolják őt, miután hátán magosra emelkedtek.

Amott —

De ime, az állatsereglet tulajdonosa perselylyel közelít s kérkedő hangon mondja, hogy most eddig még soha nem látottat fog a nagyérdemű közönség látni és soha nem hallottat hallani.

Ugyan mi lehet az?

A perselybe néhány krajczárt csusztatnak azok, kik ily összeget tréfából is nélkülözhetnek, s a tulajdonos meghajtja magát és egy magas ketrecz függőnyeit széthúzza, mely a vadmacska és csörgő kigyó közt áll.

Ah! Ah! Ah!

Ezen szellemdús megjegyzés hangzott minden oldalról.

A tulajdonos hatalmasan köszörülé torkát és mintegy ezeket mondá:

— Nagyságos.

Néhány szabónő és rőfös boltosságéd mozog, mert e czím csak őket illetheti.

— Tekintetes —

Egy pár dajka és pattantyús nyájasan mosolyog.

— És nagyérdemű közönség!

Számos inasgyerkőcz és gyufás suhancz oly kifejezéssel nyújtja előre piszkos nyakát, mintha ezt akarnák mondani:

— Értjük!

— Nagyságos, tekintetes, és nagyérdemű közönség! Itt most oly csodát méltóztatnak látni, mely-

hez hasonlót Európa és Budapest még eddig nem látott, s melyről bizonyosan senki nem képzelte, hogy azt valaha láthassa. Kimondhatlanul boldognak érzem tehát magamat, hogy e rendkívüli csodát a nagyérdemű közönségnek bámulás, a tisztelt tudós világnak pedig mély vizsgálat végett szemei elébe állíthatom. Ezen csoda egy ismeretlen tengernek eddig még nem ismert szigetén született, honnan a legcsodásb kalandok által jutott birtokomba, miknek elmondásával heteket, sőt hónapokat kellene eltöltenem s azért kénytelen vagyok azokat inkább egészen elhallgatni. Ez tehát — vad lyány és valamint őt nem ismeri senki, úgy ő sem ismeri senkit; kígyót, békát nyersen eszik, mit azonban nem szabad nézők előtt tennie, mert sokan eliszonyodnának; vadsága daczára azonban oly szelid, hogy még csak nem is harap, ámbár igen szép fehér fogai vannak. Egyébiránt nagyon szépen tánczol és énekel s csak az kár, hogy szavait nem érthetjük; méltóztassanak mindazáltal elhinni, hogy azok mindenesetre rendkívül érdekesek.

A tulajdonos megtörlé homlokát, intett s a vadlyány kilépvén ketreczéből, az állatok előtti keskeny téren énekszó mellett tánczolni kezdé és a bódé minden zugából hangos éljenek harsogtak, ámbár az éneket nem leheté érteni s a táncz is olyan volt, hogy inkább csak jellemtelen ugrándozáshoz hasonlított, minőt színpadunkon is elég gyakran láthatni.

Már megunám e bohóskodást s épen távozni készülék, midőn a vad kisasszony nagyot ugrott felém, kezeit vállamra tevés s mi alatt fogait mutatá,

mintha meg akarna harapni, e szókat suttogá: «Szabadítson meg!» — és ismét hangosan énekelve tovább szökdécselt.

Ez egyetlen másodperc alatt történt s következőképen senkiben nem szülhetett gyanút. Csak most kezdém élesb figyelemre venni a lyányt s minél tovább vizsgálám, annál inkább meggyőződésem, hogy ehhez hasonló arcot már láttam, ámbár most nagyon el volt mesterség által változtatva; sőt még hangjáról is azt véltem, hogy egykor már hallottam valahol, noha egészen más hangon énekelte, mint melyen a főnebbi két szót sugá. E kaland rendkívül fölizgatá kíváncsiságomat s én nem távozám a többi nézőkkel a bódéból, hanem magamhoz intém a tulajdonost, miután már valamennyi idegenek kitakarodtak.

— Méltóztassék parancsolni, nagyságos uram! — szóla ezer bók közt az állatok uralkodója.

— Küldje ön ki segédeit.

Parancsolatom azonnal teljesítetett, ámbár emberem kissé aggályosan kezdte rám tekintgetni.

— Uram, ön gazember.

— Hogyan?!

— Mondom, ön gazember.

— De —

— Szót sem. Feleljen őszintén. Kicsoda ezen úgynevezett vadlyány?

— Nagyságos uram — kérem — hiszen már megmagyaráztam; — de ha parancsolni méltóztatik, még egyszer is elmondhatom. Itt most oly csodát méltóztatik látni —

— Hallgasson bohóságával! Egyenes választ akarok. Szóljon!

— De mikor mondom —

— Én nem vagyok vad lány, — kiálta most szívreható hangon a szerencsétlen fogoly. — Istenre kérem, nagyságos uram, szabadítson meg, mert meghalok ezen vadállatok közt, ha kínozom maga nem öl meg!

— Hallod, gazember?

— Nagyságos uram, kérem —

— Nyisd meg a ketreczet.

— De —

— Hajdukat szólítsak be?

— Jaj nekem!

— Hamar.

— Tüstént.

— Így. Mi a neved, szegény áldozat?

— Rózsa.

— Mosdjál meg.

— Igen, nagyságos uram.

— De kérem, ezen lányt drága pénzen vásároltam.

— Becsukassalak?

— Ördög és pokol.

— Adj böcsületes ruhát és nagy kendőt e lánynak. Hamar.

— Legalább méltóztassék költségemet megtéríteni.

— Bottal, ha nem hallgatsz.

— Kész vagyok.

— Kövess!

E szók után a bódéból kiléptünk, s mögötte megállapodván, bérkocsit hozaték, a vad lyányt bele ültetém, helyet foglalék mellette, s szállásomra hajtattam, mert most, miután a sokféle füstéket arczáról lemosá, már tökéletesen ráismertem.

VIII.

Irodalmi vértanú.

Szállásomra érkezvén, rövid ideig beszélgettem Rózsával, ki a szép névre igen érdemes volt s szavaiból azonnal meggyőződtem, hogy nemcsak új titoknak juthatok általa birtokába, hanem alkalmasint kulcsot is kapok majd tőle, néhány régibb titok zárának illő fölnyitására.

Mindenek előtt mély hallgatást parancsolék neki s azután Háni gondjaira biztam őt; magam pedig rövid ebédecске után, mely még mindig lábadozó állapotomhoz volt szabva, egy magyar ujság szerkesztő hivatalába siettem.

Az előszobában egy szálas legényt találtam, ki tökéletes művészi avatottsággal és igen alaposnak látszó tárgyismerettel — csizmát talpalt. E látvány kissé meglepett, s már azt hívé, hogy eltévedtem; mert azt tudtam ugyan, hogy az ujságokban elég talpra esett gondolatot lelhetni, de ezzel a csizmatalpalást semmi rokonságba nem birtam hozni.

Kétkedve szólék tehát a legényhez:

— Barátom, én a szerkesztőhivatalt keresem.

A legény mélyet fúrt az árral, pipáját balra mozdította szájában és röviden csak ezt válaszolá:

— Tessék hát belépni.

— Ide?

— Igenis.

— Azt gondoltam, hogy csizmadiaműhelybe tévedtem.

— Nem, uram. Én csak időtöltésből talpalgatom saját csizmámat.

— Talán tanult mestersége ez?

— Igen.

— Hát mért hagyta el mesterségét?

— Nem szerettem a szurkolást és sokszor halottam, hogy az újságírás mellett munka nélkül is meggazdagulhat az ember.

— Ah, tehát ön újságíró?

— Nem épen egészen, hanem az újság expeditora vagyok.

— Expeditor?

— Igen, valamennyi újság az én kezemen megy keresztül.

— Valóban?

— Mind a két városban én hordozom ki az újságot.

— Ah, értem! Hát meggazdagodott-e már, expeditor úr?

— Eddig még csak gazdám, de hiszen majd rám is elkerül a sor.

— Itthon a szerkesztő úr?

— Nincs.

— Hol van?

— Falura ment, juhocskáit nyíratni.

— Hát jószága is van?

— De mennyi!

— Mikor jó haza?

— Nem tudom. De csak tessék besétálni, első segéde itt van s azzal mindent lehet végezni.

— Hát nem egyenlők a segédek?

— Egyébiránt egyenlők ugyan, de annyiban mégis különböznek egymástól, hogy az első nagyobb fizetést húz és kevesebbet dolgozik, mint a többi; épen úgy, mint a csizmadiáknál az öreg legény.

Tehát a segéddel szólok, gondolám, ámbár nem tagadhatom, hogy én a segédi cím iránt mindig megfoghatlan ellenszenvvel viseltetem, az élet bármely helyzetében találkoztam is azzal. Ezen eszme mindig valami tökéletlenséget foglalt magában nézetem szerint: mintha tudniillik a segéd csak segíteni tudna, de maga nem bírna valamely munkát tökéletesen és önállólag befejezni. S ezen véleményemet több ok látszék támogatni.

Így például táborban és csatákban is alkalmaztatnak segédek, de ugyan mit visznek ezek véghez? Szelet csinálnak, lótnak, futnak, mások parancsait másokkal közlik és így legfőlebb lovaik lábainak gyorsasága által tehetnek csak némi szolgálatot.

Némely tisztviselők mellett szinte segédek tartatnak; de ugyan miből áll ezek kötelessége? Annak véghezviteléből, mit főnökük nem tart arra méltónak, hogy maga személyesen végezze el.

Még színházaknál is minden valamire való színész irtózik az úgynevezett segédszerepektől s a

kardalnok is csak fejét vakarja, ha végre csakugyan rátukmálják az effélét.

Meglehet, hogy csalatkozom, de, hogy röviden fejezzem ki magamat, én a műveltebb körökben létező segédeket mindig csak a mesteremberek inasaihoz tudám hasonlítani; azaz: oly egyéneknek tartám őket, kik tanuláson és rontáson kívül még minden egyébre alkalmatlanok s következésképp a polgári életben semmi jelentőséggel nem bírhatnak.

E véleményem még akkor is szilárd meggyőződésem vala, midőn a szerkesztőhivatal ajtaját megkopogtattam.

— Tessék! — hangzott belőlről a válasz, oly sajátos kifejezéssel, hogy azt minden alaptalan gyanusítás nélkül ilyesmire is lehetett volna magyarázni:

— Vigyen el a manó!

Hm, gondolám, ez nem igen kedvező fogadtatást jósol, s főnebbi véleményemben még inkább megerősödtem; azonban, ha már ennyire jöttem, tehát csakugyan mégis belépek, hiszen legrosszabb esetben sem fogja füleimet leharapni a rossz kedvű segéd.

Példás elszántsággal nyitám meg tehát az ajtót, s ügyes kiszámolással jobb lábamat emelém át először a küszöbön, hogy valami baj, vagy kellemtelenség ne érjen.

Beléptem s az ajtót szép csöndesen betevém, hogy illedelmes föllépésem által a kedvetlen segéd urat kissé megszelídítsem.

Most, szokás szerint, le kellene terjedelmes és

hú pontossággal írnom mind azt, mit a szerkesztési hivatalzóban láttam; én azonban nem igen szeretek szokás rabja lenni, hanem inkább saját fejem után járok, s azért inkább azt fogom leírni, mit az érintett szóban nem láttam, de mit ott szükségkép látandónak hittem, azon fogalmak következtében, melyek szerkesztésre nézve elmében éltek, s mik nélkül e nemes foglalatosságot teljesíthetlennék hittem.

Tehát: nem láttam tisztaságot, pedig azt hittem, hogy minden, s főleg szellemi munka sikeres előmenetelére a tisztaság mulhatlanul szükséges; nem láttam kényelmet, pedig fogalmam szerint nem igen működhetik jó kedvvel ott a lélek, hol a test sanyarúságot érez, és ennek következtében a lelket csöndes elmélkedéseiből gyakran fölriasztja; nem láttam rendet, pedig a rendetlenség első kuforrása a szakadozott értéktelen munkának, mert, hol sokáig kell mindent kutatni és keresgélni, ott zavarba jó az elme, s a legjobb gondolatok is eloszlanak; nem láték elegendő segélyforrásokat, minők: könyvek, földabroszok, minden nyelvű külföldi hírlapok és folyóiratok, pedig a legtermékenyebb elme is kiszárad, ha el van a tudás forrásától záratva, mikből időről időre merítnie kellene, mert mulattatásra lehet ugyan az életből folytonosan meríteni, de oktatásra ennél valamicskével több kívántatik; nem láttam levelek halmazát, pedig a haza ügyei érdeklik leginkább a haza polgárát, és csak ezek azok, miket soha nem unhat meg; nem láttam sok dolgozó embert, pedig egynek,

vagy csak kevésnek munkálata egyoldaluvá teszi az ily vállalatot.

Üdvözlésemre a segéd letévé tollát, fölállott, rendkívül fanyar pillantást vetett rám, melyet elég rosszul sikerült mosolylyal törekvék fődözni, s épen oly ércztelen, mint kedvetlen hangon kérdé:

— Előfizetni méltóztatik?

Én igen nyájasan felelém:

— Nem.

A segéd leült, tollát kezébe vevé és kérdezőleg tekintte rám.

Tekintetét megértém, valamint azt is, hogy nincs kedve hosszas mulatozásra, röviden tehát csak ezt mondám:

— Nagy gazságnak juték nyomába és szeretném nyilvánossá tenni, mert személyesen nem akarok bele avatkozni.

— Le van a tény irva?

— Nincs, majd elmondom.

— Bocsánat, nincs időm az efféléket meghallgatni és leírni, mert főnököm nincs honn, s minden teher rajtam fekszik.

E szók után előtte fekvő német hirlapba tekintte és hihetlen gyorsasággal fordítá tartalmát magyarra.

Közelebb léptem tehát és kissé sürgetőleg szóltam:

— Majd leirom tehát, ha nem vagyok itt önnek terhére?

A segéd némán mutatott egy poros székre, papírt tolt előmbe és munkáját nagy sietséggel folytató. Kendőmet a székre terítém, ráültem, őt

tollat egymásután megpróbáltam, de egyikkel sem tudtam írni; tollkést kerestem tehát, s mivel ezt nem leltem, a papirosollóval törekvém az egyik tollat kissé kezemhez idomitani, a mi hosszas fáradozás után csakugyan sikerült.

Már épen tentába akarám a szeszélyes alakú tollat mártani, midőn az ajtón kopogtak.

— Tessék! — hangzott ismét kedvetlenül a segéd ajkairól.

Az ajtó megnyilt, s egy nem annyira szép, mind rendkívül vastag asszony lépett be. Egészséges színe világosan tanúsítja, hogy faluról jött, s kezyütlen terjedelmes kezeiből könnyen leheté következtetni, hogy igen jó gazdasszony, mikor ott-hon van. Ezenkívül még azon igen különösen jellemző sajátsággal birt, hogy egyetlen szót sem szólt a szokott üdvözlés elmondása után, hanem három zsebet gondosan megmotozván, a harmadikból pápaszemet vont elő és orrára illeszté.

A segéd nyugodtan mártá be tollát és szintoly nyugodtan folytatá a fordítást.

Az asszony ez alatt zsebeit egymásután az asztalra üríté és gondosan keresgélt a beléjük rejtett s most napfényre jött mindenféle közt; de siker nélkül, mert a sok limet lomot egymásután ismét zsebeibe mélyeszté és keblében keresgélt, honnan ismét sok mindenfélét vont elő, de szinte oly kevés sikerrel, mint előbb. Végre zsebkendőjét is fölbontá, de abban csak kalácsdarabkák voltak szemlélhetők, következésképp a keresett tárgy innen sem került elő. A zsebek még egyszer megmotoztattak,

de hasztalan; az asszony tehát rendbe szedé magát s boszúsan szóla:

— Bizonyosan a csézában feledtem.

Ezen fontos megjegyzés után minden további szóváltás nélkül távozott, s én a tollammal a tentatartó felé közelíték, mert ezen jelenet alatt nem tudtam írni, azonban ismét kopogtak az ajtón.

— Tessék!

Egy czifra uracs zuhant a szobába és föltett kalappal az asztalra ülven, vagyis inkább vetven magát, iszonyú füstfelhőt bocsáta ki száján és leirhatlan kevélységgel szóla:

— Én Bukfenczy táblabíró vagyok, mondja meg hamar, melyik számban volt a —i lóárverés hirdetve?

A segéd bevégzé a megkezdett sort, kalapját hideg arczkifejezéssel föltevé és igen nyugodtan szóla:

— Nincs időm annak fürkészésére.

Bukfenczy úr bámulva tette le kalapját és — oly csöndesen tűnt el, mintha soha meg sem jelent volna, a segéd pedig letévé kalapját és minden fölindulás nélkül folytató munkáját.

Hm, gondolám, ezen segéd nekem tetszeni kezd. Ugyan ki fogja Bukfenczy urat a lóvásárra hajtani?

Tollamat a tentatartó felé vándoroltatám, de ismét kopogás.

— Tessék!

Egy igen tisztességes öreg úr lépett be, kalapját, botját s pipáját az ablak párkányára tévé, és erőteljes mély hangon szóla:

— Előfizetni szeretnék.

A segéd arca kissé felderült, s hangja nyájasabban mondá e szót:

- Méltóztassék.
- Fél esztendőre.
- Ki részére méltóztatik?
- Magamnak.
- Becses nevét kérem.
- Hát nem ismer uraságod?
- Nincs szerencsém.
- Tehát Czombos Boldizsár.
- A czím?
- Táblabíró.
- Lakása?
- Kaszaháti puszta.
- Utolsó posta?
- Járomháza.
- Méltóztassék, itt a nyugtatóvány.

Tekintetes Czombos úr végig olvassa a nyugtatóványt, még egyszer s harmadszor is átolvassa, mi alatt a segéd tüskén látszik ülni és végre nagy álmétkodással szól:

- Hiba történt, kedves úr.
- Hogyan?
- Hiszen ez a ** czímű ujság?
- Igen.
- Én pedig a *** czímműre akartam előfizetni.
- Sajnálom.
- Már bocsásson meg az úr, alázatos szolgája.
- Ajánlom magamat.

Czombos úr távozik, de rögtön ismét visszatér, és igen nyájasan szól:

— Ugyan kérem, hol lehet csak arra az ujságra előfizetni?

— A —j utczában.

— Köszönöm szépen.

A táblabíró úr utólszor távozott, s a segéd szeméit a német hirlapra függeszté; de ekkor rögtön egy piszkos fiú botlott a szobába és igen éles hangon szóla :

— Pit um khilfeld.

— Itt van, — mondá a segéd, mégsem vesztve türelmét, s ollóval leszelé a papiroslap azon részét, melyet már tele irt, és átadá a fiúnak.

— Mit jelent ez? — kérdém őt illedelmesen, mert meg kell vallanom, hogy ezen segédet már csodálni kezdém.

— Ez inas volt a nyomdából, ki külföldi czikket kért a szedők számára; de a sok háborgatás miatt nem igen sokat adhattam neki, s most sietnem kell, mert óranegyed múlva ismét itt fog lenni.

Midőn ez utolsó szókat mondá a segéd, akkor már ismét kopogtak az ajtón.

— Tessék!

A korábbi vastag asszony lépett be és igen engedelmős hangon szóla :

— Bocsánatot kérek, megtaláltam már a czédulát, de csak most láttam, hogy más szerkesztő hivatalnak szól.

— Tehát mit tetszik parancsolni?

— Csak meg akartam az ifjurat nyugtatni. Alázatos szolgáloja.

— Ajánlom magamat.

Most rögtön kopogás nélkül nyílt meg az ajtó, s az előszobai száraz ex csizmadia lépett be, kissé fejét vakarva, kissé köhintett, s azután igen ünnepelesen szóla:

— Tekintetes uram!

— Mi baj?

— Ugyan kérem alázatosan, hová vitték O' Connellt?

— Pokolba!

Az érdeemes expeditor meghunyászkodva sompolygott ki a szobából, a segéd boszúsan fogott munkájához, s én őszintén megvallom, hogy a szerencsétlen segédet már sajnálni kezdém és kedvetlenül akarám tollamat tentába mártani, de mégsem juthattam a műtételhez, mert ismét hangosan kopogtak.

— Tessék!

Három úr robogott a szobába, s a legvastagabb ingerült hangon szóla:

— Uram, a —ik számban rágalmazó czikkely jelent meg a —i tanács ellen és mi azon tanácsnak tagjai vagyunk.

— Úgy van.

— Rágalmazás?

— Igen.

— Úgy van.

— Tehát méltóztassanak megozáfolni, lapunk a védelemnek mindig nyitva áll.

— Mi a rágalmazó nevét akarjuk tudni, még pedig tüstént.

— Úgy van.

— Azzal nem szolgálhatok.

— Miért?

— Úgy van, miért?

— Mert levelezőinket becsületes embereknek ismervén, névtitkukat becsületesen megőrizzük.

— De én akarom.

— Úgy van.

— Ismétlem, nem.

— Pörbe idéztetjük a szerkesztőséget.

— Úgy van.

— Védni fogjuk magunkat.

— Majd elvállik!

— Úgy van.

A három tanácsbeli boszúsan rohant ki az ajtón, és mindketten tollunkhoz fogtunk; de ismét kopogás.

— Tessék!

Egy piszkos ember lép be és igen alázatos hangon szól:

— Bocsánatot kérek, egy kereskedő számára boltczimert kell főstenem, németül és magyarul, nem méltóztatnék a németet magyarra fordítani?

— Szivesen.

A segéd lefordítja a kívánt boltczimet és átadja a festőnek.

— Alázatosan köszönöm.

— Máskor is jöjjön el és ne ferdítsék el a szép magyar nyelvet.

A festő távozik, mi — de nem, nem fogunk az íráshoz, mert az ajtón kopogtatnak és egy vándorló kalmár tekint be, s tolakodólag szól:

— Szép nadrágkelmét —

— Nem kell.

— Gyönyörű mellények —

— Nem kell.

— Pompás selyemkendők — francia keztyük —
nyakkendők —

— Nem kell.

— Csak méltóztassék legalább megtekinteni —
igen finom —

— Lódulj pokolba!

— Alázatos szolgája.

Merkur tolakodó fia még be sem csukja az ajtót, s már három egyén nyomul be a küszöbön és fölváltva szólnak:

— Sertéseladási hirdetést hoztam.

— Mindjárt.

— Pergósi úr nem kapta meg a tegnapi számot, azt mondá, hogy nem is fogja többé járítani.

— Tüstént adatok példányt.

— Dergósi ur ezentul Füredre kívánja ujságát járítani.

— Jól van, majd tesztek iránta rendelést, hogy pontosan megkapja,

— Pit um khilfeld.

— Nincs még, várjatok.

Az ajtón ismét kopogtak, még mielőtt e félelmes had távozott volna, s egy száraz kereskedőlegény jelent meg, indulatosan mondván:

— Hirdetésünk nem jelent meg a múlt számban, uram tehát visszakívánja az öt forintot.

— Itt van.

A segéd ismét iráshoz fogott és az ajtón ismét kopogtak.

Ez már sok, gondolám, s eltávozám, a nélkül, hogy a kívánt tényt leirhattam volna. Nem birtam tovább tanuja lenni e szörnyű zaklatásnak, s megvallom, hogy a szerencsétlen segédszerkesztőket, az irodalom ezen béketűrő vértanuit, azóta szívemből tisztetem, s nyilvánosan kérek tőlök bocsánatot addigi sértő balvéleményemért. —

Távozásom előtt még kérdém a szerencsétlen áldozatot, hogy hol szokott estelizni, mert közlendőm iránt mindenesetre bővebben kívántam vele szólni.

Ő a Széchenyi-kertet nevezé, azon megjegyzéssel, hogy rendszeren csak tíz óra felé szokott ott megjelenni, mivel dolgai miatt nem lehet előbb szabadulnia.

IX.

Két szív és egy hajdú.

A szerkesztőségi segédőtől, kit azok után, miket körülötte egyetlen óra lefolyása alatt tapasztaltam, inkább főszerkesztőnek szeretnék nevezni, a hatvani-utczába fordultam, s haza felé ballagtam, mert kíváncsi valék a vad lány egész történetét meg tudni, melynek elmondását még e délutánra ígérte.

Alig haladék néhány lépést, midőn számos embert hallék utánam sietni, vagy legalább mögöttem jőni. Megállapodám tehát egy kalácsárusnő mellett, s visszatekinték. Egy lány és egy férfi köze-

líte, nyomban sarkuk mögött pedig egy városi hajdú lépdelt, s e három egyént számos bámész követé. A lány oly szép volt, hogy bizonyosan bármely arszlán is örömet kisérte volna őt és alkalmasint irigylé most a hajdú sorsát. A férfi erőteljes derék legénynek látszott, s fogadni mernék, hogy bármely uri házban is nagy örömmel fogadták volna őt fel komornoknak. Öltözetök csinos és ízlésteljes vala, ámbár föl merem róluk tenni, hogy a divatképet nem igen kísérték folytonos figyelemmel. A hajdú mind ezt nem igen látszék észrevenni, vagy legalább nem tudá eléggé méltányolni az ily külsőségeket, s csak a belső valódi érdemre tekintte, mert igen mogorva hangon és teljességgel nem választékos kifejezésekkel nógatá őket sietésre, sőt botját is oly jelentőséggel mozgatá kezében, hogy minden pillanatban erőszakos alkalmazásától lehete tartani. Ugyan mit véthetett e szép pár?

Két öreg asszony sopánkodva panaszkodott a fiatalság romlottsága ellen, mely napjainkban árvi-zet és más mindenféle nyilvános csapásokat okoz, s melyről az ő idejökben fogalma sem volt ez embereknek. Sopánkodásuk után az egyik a kalácsos-nőhöz fordult és ájtatos hangon kérdé:

— Fra Száli, nem ismeri ezen két rabot?

Száli asszony végig dörzsölé megfordított barna kezét szürke szeméin, mintha könnyeket akarna belölök kitörteni és igen szomorúan felelé:

— Hej, dehogy nem ismerem, dehogy nem ismerem!

— Ugyan kicsodák?

— Hígyje el, Fra Vávi, nincs több ilyen két szív a két városban, s most egy goromba hajdú mégis a dolgozóházba viszi őket!

— Mit vétettek?

— Valahányszor szolgálat nélkül volt egyik vagy másik, mindig nálam laktak, minden hónapban legalább két hétig és egyetlen fillérrel sem maradtak adósak.

— Dehogya?!

— Úgy bizony!

— De ugyan mondja el hát történetöket a szegény páráknak.

— Isten neki, hallják tehát!

A történetet én is végig hallgatám, s így elmondhatom azt, habár nem is egészen Száli asszony szavaival, de mindenesetre oly hiven, mikép azt a tárgy fontossága érdemli, sőt igényli. Egyébiránt szabad legyen azt azon modorban előadnom, melyben a világhírű Sue «Vándor zsidó» című regényét írta, melyet a gazdag német irodalom husz fordításban tömöget romlott gyomrába, melyre a szegény magyar irodalom nem szorult és melyet bizonyosan meg sem fogna egészséges gyomrú olvasó közönsége emészteni.

Az elemek iszonyú csatát vítanak, a villámok borzasztóan ropogtanak, eső és vihar rettentően egyesültenek, s e kettő közé jég és dara vegyültenek.

Az egész természet irtózatossá működésben vala, s a földnek sarkai sirva nyögdecselek.

Ekkor egy férfi siette végig a háromdob-utozán, nehéz csizmában, melynek patkója bizonyosan látható nyomokat hagyott volna maga után, ha ezt a kövezet keménysége engedte volna, s a czizma tulajdonkép meg lett volna patkolva.

Az elemek csatáztak, s a kutyák lehorgasztott farkkal vonultak a kapuk alá, de a nehéz csizmájú férfi folyvást előre haladott és szilárd kezekkel tartá kék kanavászból készült esernyőjét.

Az elemcsata oly dühösen folyt, mintha az egész természet meg akart volna pukkadni.

Az utoza közepén nagy tó támadott, s a tónak ellenkező partja felé emberi lény közelített.

Ezen ember pedig néember vala.

A néember nagy elszántságot látszott tanusítani és e tekintetben a csizmás férfihoz nagyon hasonlított.

Ezen néember nem viselt oly csizmát, mely nyomot hagyhatott volna maga után, hanem csak szerény czipőt, melynek egyike hűtlenül elhagyta már lábát.

Most mind a ketten a tónak két ellenkező partjához érkeztek.

A férfi innen oda nézett, a néember onnan ide nézett.

Ezen különböző irányú nézésben egész leirhatlan világfájdalom feküdt.

A néember nem jöhetne át, a férfi nem mehetne át.

Ah, kérlelhetlen sors, mért zárád el őket egymástól?!

A férfi átnézett, s a néember is átnézett és szemekben lelkeik találkoztak egymással.

Az elemek még sem nyujtának békülésre kezét egymásnak, s a férfi és néember sem segítheték át egymást, mert kezeik rövidek valának, mint az élet, s csak óhajtásuk nyuladozott oly hosszúra, mint a halál.

A néember kiterjeszté karjait a kanavász esernyő után.

A férfi kimereszté szemeit — a néember után.

A természet vajudva nyögött, a néember rémültében sirt, s a férfi boszúságában szivrehatólag káromkodott, mint a szakadó hideg jégeső.

E két emberi lény két keblében két szív dobogott, de két elméjében csak egy gondolat uralkodott.

Mind a kettő oda kívánta tudniillik az őket elválasztó tócsát, hol még a kukoricza sem terem.

Nagy szellemek gondolatai így szoktak egymással találkozni.

Ámde a tó mind e mellett is csak tó maradt, s a két szív és egy gondolat törvényes tulajdonosai a tó ellenkező partjain maradtanak.

A tó ketté szakítja az utozát, mely szélső határa a széles országútnak, s a néember czipőtlen lába borzad, mert szeptember hónap vége felé közelít, s a felhők alá szökött nap nem küldheti le jótékony sugárait.

Balra házak emelkednek, jobbra szemétdombok áznak, mikről iszonyú tömegek úsznak le a tóba.

Ez a háromdob-utoza!

És ugyan kicsoda ezen két emberi lény, kik a természet és szemétdomb ezen irtózatosságon vonaglása és ázása közepett a tónak partjain ácsorognak?

A csönd ünnepélyes, e csönd alatt azonban csak a két lény hallgatása értetik.

Honnan jött e két lény, kiket a természet bőszühe oly konokul választott el egymástól?

A férfi 1840-ben még csak kanász volt és gyakran futott a farkasok elől.

Utóbb ezen férfi paszomántos ruhát ölte tagjaira, s nemcsak farkasok, hanem még szobalányok elől sem futott többé.

Végre a legvadabb szobalányok is szelidülve nyujták neki kezeiket.

És a néember, ki még mindig vágyó pillantásokat röpítte át a tócsán?

Ő szép volt, s néembernek ez többnyire elég, főképp ha szobalány, ne vakmerősködjünk a természet legmagasztosb titkait romboló vad kezekkel leleplezni.

És nevök?

A néember Sári, a férfi Habakuk nevet kapott; ámde ez nem baj, mert hiszen Lélia és Trenmor neveket is kaphattak volna.

Ez tehát nem az ő hibájok.

Örökké fog a természet vajudni és kenetlen sarokaiban nyikorgani?

Nem fognak az égnek keserves könnyűi szakadni megszűnni?

Nem fog a habarékos tónak hullámtengere apadni?

Nem! Nem! Nem!

Szerencsétlen Sári-Lélia!

Boldogtalan Habakuk-Trenmor!

Méltatlanul üldözött, szánakozásra méltó áldozatai a sorsnak!

De az erős férfi dacolni tud a végzés vas karával és a gyöngye nő örömet bizza magát az erősebbnek védelmére.

Trenmor ég felé emeli elszánt tekintetét, s kezeinek egyikét ökölbe szorítja és örömet tenné ezt a másikkal is, de ebben a jótékony esernyőt kell tartania.

Egy, kettő, három!

Vihar, némulj el!

Zápor, szűnjél meg!

Tó, fogsz-e apadni?

Nem?

Egy, kettő, három!

Megtörtént!

Trenmor a — tóba ugrik, s a hullámok sustorogva ölelkeznek össze térdei fölött és nedves csókokat nyomnak szürke nadrágára.

Lélia hangosan fölsikolt, a mennydörgés gyöngye visszhangot röpít e sikoltás után, és a mennydörgés és sikoltás a villámok tüzes szárnyain találkoznak egymással.

És mit csinálnak, miután egymással a levegőben találkoznak?

Semmit! Semmit! Semmit!

Trenmor hármat, Trenmor négyet, Trenmor ötöt lép a tónak habarékos szőke hullámai közt, és Trenmor a tónak tulsó partjára érkezik.

Lélia mélyet sóhajt és ájulva dől Trenmor karjaiba.

Trenmor kebléhez szorítja Léliát, s a zajgó tónak tulsó partjára emeli.

Léliának ájulása e közben oly mély, mint a feneketlen tenger; de lélekjelenléte mind a mellett is oly nagy, mint Napoleon nagysága, mert ájulásának közepette kezeibe ragadá az esernyőt, hogy kényelmesebben czipelhesse őt a tulsó partra Trenmor.

A nagy munka megtörtént, s a csatázó elemek bámulnak és Lélia ismét magához tér, midőn czipőtlen lába a vizes köveket érinti.

Lélia!

Trenmor!

Többet nem szólhattak, s némán tekintének egymásra a kanavász esernyő alatt, fölöttök dühös elemharcz, alattok lucskos kövezet.

Énekeljete diadali dalt, oh, költők; mert a két szív megérté egymást, noha a két száj néma maradt.

Boldog pillanat! Két mennykő csapott le egyszerre, két ajak simult egymásra és két szív dobogott egymásért, s csak egy czipőtlen láb didergett!

Ily boldog pillanatokkal fukar szokott a természet lenni, s szerencsés az, kinek életében bár csak egyszer mosolyg is így a boldogság szelleme!

És ezen boldog pillanattól fogva Lélia és Trenmor méltán mondhaták:

Két láb és egy czipő, két szív és egy dobbanás!

Lélia és Trenmor szerették egymást, s a bömbölő vihar mennyei zenévé változott és a napnak mosolygó sugárai fölcsókolák a vizet a hideg kövezetről, s Lélia czipőtlen lába többé nem didergett.

A két szerető nem volt magyar, mert csak egy gondolata volt: egyesülés.

Az egyesülés pénzbe kerül, és a két szerető szegény vala.

Sirjatok, érzékeny olvasók, silány pénz gátolá a szeretők boldogító egyesülését!

Ámde ők helyesen fogák föl a tizenkilencedik század iparüző szellemét.

Lélia és Trenmor pénzt iparkodtak szerezni, pénzt, minden áron csak pénzt.

Iparkodásuk szépen gyümölcsözőtt, s pénzcsekjök szaporodni kezdett.

De a hidegen számolgotó világ nem tudá hő óhajtásuk végrehajtó eszközeit méltányolni és iparüzésőknek nyomába jutott.

Ez nálunk csoda ugyan, de mégis igaz!

Lélia és Trenmor buzgó törekvése — lopásnak neveztetett, s Lélia és Trenmor a dolgozóházba vezettettek!

Eredjete meg égne csatornái és potyogtassatok ökölnyi könyeket!

X.

Embervadász.

Lélia és Trenmor szomorú, regényes és mégis valóságos története annyira megrendíté fogékony keblemet, hogy szokott vidámságom minden nyoma eltűnt arcomról, s igen komoly ünnepélyességgel baktattam az országút felé. Érzékenységem annyira

föl volt csigázva, hogy ezen szomorú pillanatban talán Beattinival és Móriczozal is ki tudtam volna békülni. Hja, nagyszerű események rendesen nagyszerű hatást gyakorlanak a gyöngé emberi természetre!

Csöndes mélázásomból emberi kéz vert föl, mely karomat megragadá. Szemeimet fölemelém, s egészen ismeretlen uracs tekintetével találkoztam, ki legfinomabb izlés szerint volt öltözve és igen fáradtnak látszott. Üdvözlés helyett e szókkal rohant meg:

— Mily véletlen szerencse, hogy önnel találkoztam!

— Nincs szerencsém —

— Ön nem ismer engem?

— Nem.

— Lehetetlen!

— Valóban, nem.

— Megfoghatlan, pedig nem rég a színházban szerencsém — azaz szerencsétlenségem volt ön lábára tapodnom.

— Nem emlékszem.

— Ah, rendkívül örvendek, hogy oly nagylelkűen megbocsáta ön.

— De mondom —

— Kérem, kérem, feledjük az egész kellemetlen történetet, most sokkal fontosb ügyről kell önnel szólnom.

— Méltóztassék, ámbár —

— Ah, értem, értem, sietni méltóztatik; csak röviden fogok tehát szólni. Énekesnőnk ma föllép.

— Az nem ujság.

— Tudom, de rendkívüli ármányok vannak el-
lene mozgásban.

— Hasonlót hasonlóval.

— Képzelve ön csak, ki akarják füttyölni!

— Valóban?

— Becsületemre mondom.

— Ám füttyöljék, nem bánom, én különben sem
vagyok barátja az operának.

— Helyes, helyes, magam is egészen úgy ér-
zek, s szinte örülök a botránynak; reménylem,
nem fog ön ma a színházból elmaradni.

— Sőt igen, mert nem szoktam füttyölni.

— Hiszen az nem is szükséges, de az ily bot-
ránynos esték mindig nagyon mulatságosak.

— Nézeteink nem egyeznek össze; én a bot-
ránnyt mindenütt gyűlölöm, s leginkább a színházban.

— Oh, de azért mégis csak el méltóztatik jönni,
nemde?

— Nem. Ajánlom magamat.

— De talán —

Én elfordultam és az uracs tova rohant.

És ki volt ezen tolakodó uracs?

Embervadász.

Hogyan?

Igen, embervadász, de nem oly veszélyes, mint
az «Utolsó Bátor» embervadászai, hanem nevetség-
ges kuilancs, ki a művésznők uszályába szeret ta-
padni, s nem távozik onnan, habár tüskén, bokron
és sáron hurczolják is keresztül.

Vesztegeßünk leírására néhány sort, ha úgy tetszik.

Vannak művésznők, kik nagyon szeretik a nagy díjt, s van közönség, mely az ily nagy művésznőket nem szereti állandóan oly nagyon, hogy nagy díjok folyvást kitelhetnék a színháznak általa hozott rendes jövedelméből. Ez természetesen nagy baj, főleg a nagy művésznőkre nézve.

Az ily embervadász tehát, ki a kullancs irigylésre méltó szerepét játszogatja körülöttök, mivel semmiféle más szerepre nem alkalmas széles e világon, minden föllépések előtt a város valamennyi kávéházát és utcáját bebarangolja, mindenütt botrányról cseveg és leirhatlan szemtelenséggel vádászsa az embereket színházba menetelre és vádászata legtöbb esetben sikerül. A művésznők ugyanis mindenkor birnak tisztelőkkel és ellenségekkel, s ezenkívül mindenkor részrehajlatlan hideg emberek is találkoznak.

A tisztelők az ily felszólításokra nem maradnak el a színházból, hogy a fütyölést tapsaikkal nyomhassák el. Az ellenkező indulatuak szinte elmennek, hogy fütyölhessenek; a semlegesek közül pedig szinte sokan sereglenek színházba, mert gyarló természetében fekszik az embernek, hogy más kárán szeret kaczagni, s a botrányok nemcsak nálunk, hanem másutt is rendesen némi vonzó erővel birnak a nagyobb, vagyis műveletlenebb közönség ellenében. Az ily fogás tehát mindenkor használ, még pedig nem csupán egy estére, mert ha a botrány nem sül is el, sokan azt szokták hinni, hogy majd a legközelebbi előadás alatt fog a szörnyű csata véghezmenni. És ezzel még ko-

ránsem éri be az embervadász, hanem tolakodása által egy pár hirlapra is némi kis befolyást tud magának szerezni, és azokból buzgón puskázgat a közönségre, dicséretekkel halmoztatva a nagy művésznőt és időről időre szomorú hangú tárogatót harsogtatva szándéklott elmenetele fölött, mely az egész hazát orvosolhatlan vészbe fogná dönteni.

Ezenkívül még igen számos kötelessége van az embervadásznak. Időről időre verselőt tud szerezni, ki egy pár rántott csirkéért a nagy művésznőt megénekleni tartozik és koszorukat vásárol, miket többnyire maga dobál a szinpadra. Minden előadáson jelen van, s egy pár zsoldost, vagy dalőrültet gyűjt maga mellé és akár kell, akár nem, mindig dühösen tapsol, tombol és ordít. E zajgás az unatkozó karzatiakra mindig nagy befolyással van, kik aztán ugyancsak derekasan összeverik első lábaikat és torkukat sem kimélik, ámbár száz eset közül bizonyosan kilenczvenkilenczszer nem tudnák megmondani, hogy tulajdonképen miért tapsoltak és miért koptatták tüdejöket, a minek tudására egyébiránt az embervadásznak nincs is szüksége. Emberek tapsolnak-e vagy lelketlen erőművek, az neki mindegy, csak zaj legyen. Ezen oktalan lárma természetesen ellenzéket alkot, s a józanabb rész pisszeg és morog; de épen ez az, mit az embervadász óhajt, ez az igazi víz az ő malmára; mert a színházat sok szabadelmű férfi is látogatja, ezek tehát vagy egyik vagy másik részre azonnal ellenzéket képeznek, s így utoljára a közönség fele tapsol, fele pedig pisszeg, holott különben alkalmasint

három negyedrésze meg sem mocozant volna, s mindezt egyetlen embervadász, vagyis művészeti kullancs okozza, kinek szavára különben a leggyávább nyul sem ugranék ki a bokorból.

Ezen fölélesztett ellenzéki szellem azután általános élénkséget szül a közönségben, mely rendes pártokra szakad és az izgatást egyik vagy másik részre színházon kívül is folytatja és így a nagy művésznőnek darab időre ismét nagyobb hallgató kört szerez. Utóbb az ingerültséget ismét pangás követi ugyan, de az embervadász nem nyugszik, hanem mindig újabb meg újabb ármányokat használ a részvétlenség fölcsiklandozására, minélfogva a részvét ismét éledezni kezd néhány napra, s tökéletesen mindig csak rövid időre szűnik meg, mert a kullancs buzgalmát egyedül csak a halál szüntetheti meg, s fogadni mernék, hogy utolsó mozdulata még akkor is görcsösen vonagló tapsból áll.

De ugyan mi jutalma lehet az embervadásznak, ily roppant és folytonos fáradozásai után, melyek folyvást sikerrel töltögetik a nagy művésznő erszényét?

Valamint szolgálatai nagyok, korszerűek és hasznosak, úgy jutalma is méltóképen nagyszerű és rendkívül buzdító.

Ő ugyanis saját pénzeért minden előadáson jelen lehet, a nélkül, hogy ezen jogért a belépti díjon kívül egyebet fizetnie kellene; ő koszorukat vásárolhat, ámbár ugyanazon egyet háromszor is ledobhatja egymásután, ha némi változást tesz rajta, hogy gazdálkodását a közönség észre ne vegye;

midőn a nagy művésznőnek bérkocsira van szüksége, ő azt nemcsak elhozhatja, hanem még ajtaját is megnyithatja, sőt néha bele is emelheti a nagy művésznőt és addig tekinthet oda, meddig csak szemeivel láthatja; ő vendégeket híhat meg a nagy művésznő parancsára, sőt maga is részesülhet egy kanál leveskében, mert hiszen vig asztalnál mindenkor bohócra is szükség van; ő tüstént eltávozhatik, midőn a nagy művésznőnek kellemes vendége érkezik; neki nemcsak enyelegni szabad a művésznő kedvencz ölebével, hanem meg is fésülheti azt, ha annyi gyakorlottsággal bír e művészi foglalatosságban, hogy a kedves kis állatot nem sérti meg; ha a nagy művésznő a városligetben észreveszi, hogy zsebkendőjét honn feledé, neki kétségbehozhatlan joga van azért a városba visszafutni, csakhogy aztán gyorsak legyenek ám lábai; ha rendkívül jól viseli magát, úgy a nagy művésznő kis mosóczéduláját ő irhatja; ő azon boldog halandó, ki a művésznőnek jó éjszakát kívánhat, és azután haza mehet; szóval, ő mindent véghezvihet, minek teljesítésére a nagy művésznő cselédeinek nincs idejük.

És ugyan van-e halandó széles e világon, ki ily magasztos és megfoghatlan becsű jutalmakért élete legbüszkébb kívánatai közé ne sorolná azt, hogy valamely nagy művésznőnek ily kimondhatlanul boldog embervadásza, vagyis kullansa lehessen?!

Mire ezeket elmondám és szobámba érkeztem, akkor ott lelém már a szép fiatal vad lányt, ki az ablaknál állott, s rendkívül gyönyörködni lát-

szott az országútról emelkedő mesés sűrűségű porfelhők szemlélésében.

Beléptemkor ijedten fordult vissza, mert alkalmasint kőszóját, az állatsereglet tulajdonosát, vélte közelíteni; de csakhamar öröm mutatkozott arczán, midőn rá m ismert.

Néhány közönös kérdés után végre így szólék hozzá:

— Rózsa, megígérted, hogy még ma elmondod történetedet.

— Igen szivesen, — felelte ő, s ismételt intésemre a pamlagon helyet foglalt.

— Tehát halljunk szót.

Rózsa minden vonakodás nélkül elmondá történetét, mikép az itt szóról szóra következik.

XI.

Félbenszakasztás.

Alig nyitá meg ajkait a szép Rózsa, történeteinek elmondására, midőn ajtóm megnyílt s egy némben lépett be, kinek sajátságos külseje azonnal egész figyelmemet magára voná. Hervatag arczán nemes szépség félreismerhetlen jelei mutatkoztak miket a szenvedés-barázdálta redők sem valának képesek tökéletesen letörlni, ámbár a gyöngéd vonások sokkal hamarább szokták eredeti bájaikat elveszteni. Mély üregű szemei kifejezés nélkül tévedeztek tárgyról-tárgyra, s csak néha villantak nagyobb élénkségre, mint vihar után a láthatáron

czikkázó villámok, melyek nem gyújtanak ugyan többé, de mégis elevenen emlékeztetik romboló erejökre az embert. Magas homlokát hosszú fürtök környezék, melyek egy része fekete volt még, de fehér szálak is kezdének már belőlök előtűnni, mit nem annyira az idő, mint inkább rendkívüli események befolyásának kelle tulajdonítani. Keskeny metszetű ajkain saját neme ült a dacznak, mely nem annyira kihívó, mint mindent eltűrni kész jellemet árult el. Nyaka száraz volt, s valamint ez, úgy rövid lélekezése s el nem fojtható köhögés is tanúsítá, hogy e néember nem fog sokáig e földön szenvedni. Öltözete a legutolsó divathoz simul, de rendetlenségénél fogva azt árulta el, hogy nem igen gyakran váltatik föl más által. Kezében hárfát tartott e néember, melynek kopottsága folytonos használatra látszott mutatni.

Tehát hárfás lány, gondolám, ki az apróbb csaruzékekben trágár dalokkal gyönyörködteti a serező hallgatókat s elég nyomorultan tengeti életét. Hidegen szólék tehát, különben is bosszankodva a kellemetlen félbenszakasztás miatt:

— Nincs zenére szükségünk.

A néember élesen jártatá rajtam végig szemeit s tompa, közönös hangon viszonzá:

— Annál nagyobb szükségem van nekem nagyságodra.

E váratlan felelet által kissé meglepettem s már nyersebb megjegyzésre akarám ajkaimat megnyitni, midőn véletlenül szemekre emelém tekintetemet s kimagyarázhatlan megindulást érzék, mert e kiham-

vadt szemek e pillanatban oly rémes szenvedélytől lángoltak, hogy hatásuk hatalmát ki nem állhatám s félre kelle tekintenem, mintha mérges kigyó szemei meredeztek volna rám. Kezem akaratlanul zsebembe mélyedett s erszényt vonék elő; de a néember nem hagyá sejtett szándékomat végrehajtani, hanem előbbi hangján nyomatékosan szóla:

— Nem így értettem. Míg e hárfa húrjai örömet hazudnak elszáradt ujjaim alatt, addig testem nem fog nyomasztó hiányt érezni; de az embernek, fájdalom, nemcsak teste van, hanem lelke is, melynek szinte táplálékra van szüksége!

Itt elhallgatott a néember s kezeit görcsös remegéssel emelé szemeihez, mintha könnyeit akarná törlni, de csakhamar ismét lebocsátá azokat, mert a szenvedély lángjai kiolták az enyhítő könnyük forrását.

Elfojthatlan szánakozással legeltetem rajta szememet s teljességgel nem bírám magamnak e rejtélyes jelenetet megmagyarázni. A hölgy beszédmódja s egész magaviselete sokkal nagyobb műveltséget tanúsíta, mint első pillanatban gyaníthatám s ez azon meggyőződést szülé bennem, hogy nem oly elvetemült teremtmény áll előttem, kik, kecsaik elvirágzása után, a házalás egyéb nemei közt, gyakran a nyilvános zenézést is végső segédszerül szokták használni, az éhség s meztelenség eltávolítására. Mi hozhatá tehát a boldogtalan némbert ezen szánakozásra méltó helyzetbe? S mi rendkívüli csapások szülhették e szörnyű bánatot, mely külsejét ennyire megváltoztatá és lelkét oly zajos hullámmásra osztorozta?

E kérdések vonultak át agyamon s egyikre sem tudék kielégítőleg válaszolni, valamint nem bírák legtávolabbról is sejteni, hogy mi vezeté hozzám e szerencsétlent s mért kívánja épen az én segélyemet, holott, emlékezetem legnagyobb megerőltetése után is, tökéletesen meg valék győződve, hogy életemben most látom őt először.

Rózsa is csodálkozva tekintte e rejtélyes lényre s szemei és arczvonásai világosan tanusíták, hogy ez előtte is tökéletesen ismeretlen.

Részvétem pillanatról-pillanatra növekvék a hárfásnő iránt, segítni kívántam rajta, de nem tudám, mikép és mi által? Végre minden készségemet csak abban tudám nyilvánítani, hogy székkal kínálám. S ő észrevevé zavaromat, mert ajkait mosolyra látszott kényszeríteni, midőn ajánlatomat elfogadá s az egyik karosszékbén helyet foglalt, hárfáját bal karjára nyugtatván. E mozdulatot ismét néma csönd követé, mely alatt czélszerű kérdésen törém fejeimet, míg ő szavakat látszott elméjében keresni, annak elmondására, mi őt szállásomra hozá.

E hosszas hallgatás kínos kezde rám nézve lenni s tépelődésemnek csak az lett vége, mit már korábban is tehettem volna; tudniillik, ezen egyszerű kérdést intézém hozzá:

— Miben lehetek önnek szolgálatára?

Szavaimra megrezzenni látszott az ismeretlen hölgy, mintha mély gondolatokból riasztottam volna őt fel s néhány percznyi szünet után hideg, közöns hagon szóla:

— Saját ügyemben nem bátorkodtam volna nagy-

ságodnak alkalmatlankodni; de annak, ki által küldettem, nagy hálával tartozom, a különben kellemtelen megbizatást tehát nem leheté visszautasítanom.

— És ki azon megbízó? — kérdém csodálkozva, mert meg nem foghatám, ki választhata magának ily sajtászerű hirnököt.

A hárfásnő alkalmasint előre el volt e kérdéssemre készülve, mert minden fontolgtatás nélkül rögtön válaszolt:

— Arra csak akkor válaszolhatok nyiltan, ha néhány kérdéssemre kielégítő választ méltóztatik adni.

— Ön tehát nem bízik bennem?

— Mondám már, hogy nem saját akaratomból állok itt; bizalmam vagy bizalmatlanságom tehát ezúttal nem jöhet kérdésbe, s különben is, annyiszor csalatkoztak már az emberek kölcsönösen bizalmukban, hogy nemsokára maga e szó is el fog földünkről enyészni!

Ez utóbbi szókat elfojtott szenvedély tompa hangján ejté a beszélő hölgy s arczát sötét bibor futá el; de csak egyetlen pillanatra s azután ismét a halál ólmos fehér szine terült el rajta. E rövid, néma s mégis oly kimondhatatlanul sokat kifejező változás varázserővel hatott rám s oly csodálatosan érzém magamat e szerencsétlenhez vonzatva, hogy e pillanatban életemet is kész lettem volna érette koczkáztatni, ámbár még csak távolról sem sejthetém, hogy érdemes-e ily komoly részvétre. Van azonban az emberi kebelben oly titkosan működő hatalom, mely érzelmeinknek gyakran épen a legjobb

irányt adja, habár annak okát nem bírjuk is magunknak világosan megmagyarázni.

Ezen erő működék bennem is, midőn mintegy akaratlanul fogám meg a hárfásnő kiaszott kezét s a részvét legnyájasb hangján kérdém:

— Kérdezzen ön, én mindenre világosan és őszintén fogok válaszolni.

A hölgy visszavoná kezét s ennek csak örvendheték, mert oly hideg és nedves volt az, mintha kígyót érintettem volna, melynek bőrét hűvös harmat cseppjei nedvesítik. Egész valómat kellemetlen érzés futá végig s szinte jól esett, hogy szemeimet ezen eleven halotról az életteljes Rózsára fordíthatám, ki félénkül vonult a pamlag szögletébe s pillantásait aggályosan osztá meg köztem és e titokteljes némben közt. Ez ellenben észre sem látzott őt venni, s valamint szavait csak hozzám intézé, úgy szemeinek is egyedül én szolgáltam pillanatnyi vizsgálódási tárgyul.

Főnnebbi szíves fölszólításom után vonásai csakhamar visszanyerék ismét korábbi élettelenségöket s hangja legkisebb fölindulást sem sejtetett, midőn a székről felállván, teljes nyugalommal e kérdést tevő:

— Bir nagyságod azzal, mit a mai férfiak legnagyobb része nélkülöz? Bír nagyságod rendíthetelen kitiűréssel?

E kérdés által kissé meglepettem, de kíváncsiságom még magosbra emelkedék, s az igenlő felelettel épen nem késtem, mire az ismeretlen vendég így folytatá kérdését:

— De én oly kitiűrést értek, mely több sike-

retlen s veszélyes kísérlet után sem riad vissza, ha valaminek kivívását magában szilárdul elhatározta; oly kitűrést, mely még a haláltól sem borzad, ha azt útjában találja, hanem megküzd vele, s győz, vagy — élni megszűnik.

— Ön rendkívül fölzaklatja kandiságomat, szóljon világosabban.

— Nem henye kandiság az, mit nagyságodnál keresnem kell, hanem jól meggondolt és szilárd elhatározáson épülő válasz.

— Jól van, tudja meg ön tehát, hogy mind az, mit érintett, tökéletesen kitelik tőlem.

— Ha egészen ismeretlen ember szólítaná is önt fel annak gyakorlati bebizonyítására?

— Nem vagyok ugyan kalandkereső lovag a kereszties háborúk idejéből; de oly veszélytől soha nem borzadok vissza, melynek kiállása által jót eszközölhetek.

— Nem idegenkednék nagyságod ma éjféلكor látogatást tenni valamely külvárosi házban?

— Éjféلكor?

— Igen.

— Kinél?

— Asszonynál.

— S kicsoda azon asszony?

— Csak annyit mondhatok róla, hogy nem szerelmi kalandra szólítatja általam nagyságodat.

— S mért épen éjféلكor?

— Mert e látogatásnak titokban kell maradni.

— Mért nem jött tehát hozzám?

— Mert van valaki e városban, kivel az utczá

véletlenül találkozhatnak, mi által egész terve megsemmisülne.

— S kicsoda azon ember?

— Sobri.

— A zshivány?

— Igen.

— Hiszen az meghalt.

— Ki tudná azt bebizonyítani? Vagy be tudná nagyságod bizonyítani, hogy bizonyos — Beattini grófnő meghalt, mivel koporsóját a gyászkocsin látta?

— Hah, kicsoda ön?

— Nem idegenkednék nagyságod ma éjjélkor látogatást tenni valamely külvárosi házban?

— Önt Beattini küldötte hozzám?

— Esküszöm az élő istenre, hogy nem élhetnék egy napot, ha Pesten létezem valamiképp megtudná a gróf!

— Hihetek ön szavainak?

— Esküdtem!

— Hol azon ház?

— Itt e czédula útba igazítandja önt. Méltóztassék balról a harmadik ablakon hétszer kopogtatni, s azon asszonyhoz fog vezettetni, ki által ide küldettem.

— El fogok jönni.

— Jó éjszakát!

— Mikor látom önt ismét?

— Alkalmasint soha.

— De kicsoda ön?

— Miért e kérdés?

— Ön sorsa engem rendkívül érdekel.

A hölgy gondolkozni látszék, s rövid szünet után kissé meghittebb tekintettel szóla:

— A városerdei szinkör mögött ma délután nagy társaság mulat, zenészei közt egy öreg czimbalmos czigány is van, kérdezze ön tőle, hogy emlékszik-e még életének legszomorúbb napjára, s arra, ki akkor árvaságra jutott és ő el fogja történetemet mondani.

E szók után illedelmesen hajtá meg magát rejtélyes vendégem és gyorsan távozott.

XII.

Bérekocsis és politika.

A hárfás hölgy utolsó szavai épen nem csökkenték kíváncsiságomat, mert előbbi czélzása Beattini grófnőre azt gyaníttatá velem, hogy története alkalmasint némi kapcsolatban áll eddigi kalandimmal, s így nagyon természetes, hogy távozása után azonnal elbúcsúzám Rózsától, története elmondását kissé továbbra halasztatván, mert különben az öreg czimbalmost könnyen elszalaszthattam volna, s vele talán érdekes vendégem történetét is. Kevés pillanat mulva tehát bérekocsiban ülök és a városerdőbe hajtattam.

Nem fog talán neheztelni a szíves olvasó, ha addig, míg a czimbalmossal találkozom, röviden elmondom azt, mit a bérekocsisok belső s külső tulajdonságaiból, hosszas tapasztalás után, bővebben kipuhatoltam, sőt részint tőlök bizalmas vallomásképen hallottam.

A bérkocsis a haladás hatalmas eszköze, s már ennél fogva is rendkívüli figyelmet érdemel a mai politikai világban, melyben már, úgyszólván, a levesnek is nem szét, hanem politikai színét szoktuk tudakozni. Sőt mi több, a bérkocsis nem fontolva halad, s ez már új ok arra, hogy a mai divatos fogalmak szerint a figyelmen kívül még bámulást is igényelhessen, mely napjainkban a tisztelés helyét szokta pótolni.

Miután ezek szerint annyi bizonyos, mikép a bérkocsis halad, még pedig nem fontolva, igen természetes, hogy működése a mai politikával nagy szellemi rokonságban áll, azaz: a bérkocsi és politika közt általánosan s a bérkocsis és politikus közt különösen igen nagy hasonlatosság uralkodik. Sikeresülend-e ezt alaposan bebizonyítanom, azt — majd meglátjuk; én legalább bátran kísértem meg e nagyszerű munkát.

A bérkocsisnak pénze van, ezen lovat és kocsit vásárol, melyek neki jól kamatoznak. A politika is kocsi, melyen magokat sokan szeretik magosra vitetni, hogy ott szép kilátásnak örvendhessenek és — lenézhessenek, s ezért a kocsi tulajdonosának örömet adóznak, ki viszont azokat fizeti és abrakolja, kik parancsa szerint húzzák a politikai kocsit; melynek azonban többnyire oly rosszak rugói, hogy ugyancsak megkínoztatik a benn ülő, ki annál fogva legtöbb esetben csakhamar ismét kiszáll és helyét másnak engedi át. Hogy a kenés mind a két kocsi mozgását gyorsítja, azt említmem sem kell; az mindazáltal illő megjegyzést érdemel, mikép a bérkocsi-

nak mindig csak négy kereke van, míg a politikai kocsik mellett mindenkor sokan találatnak, kik az ötödik kerék haszontalan szerepét vetélkedő buzgalommal vállalják el és oly büszkék e nevetséges helyzetökre, mint iskolás gyerkőczök a papirossillagra. Mind a két kocsinak bakja van, s valamint a bérkocsién csak szolga áll, úgy a politikai kocsiéra is csak azok kapaszkodnak, kiknek gondolatai szolgaruhát viselnek, habár külsőleg a szabadság eszközt csörgetik is baloldalukon. A bérkocsi gyakran, a politikai pedig mindig poros vagy sáros, s ezen utóbbi még belől is, mert tiszta úton csak fölötte ritkán jár s azoknak lábai is rendszeren nem egészen tiszták, kik a benne ülhetés díját megfizetik. Mind a két kocsi oly alacsony, hogy egyenesség nem uralkodhatik bennök; azaz: minden benn ülő kénytelen meghajlani vagy kalapját levenni, s e szerint a szabadságról lemondani, mert a kalap a szabadságnak jelképe. Ez okból a valódi nagy férfiak rendszeren kerülni szokták e kocsikat és inkább gyalog s szabadon járnak a nép között. Eső ellen mind a két kocsi biztosít, de e csekélység figyelmet sem érdemel, ha meggondoljuk, hogy vajmi sokan borultak ki már belőlök, s vagy életüket, vagy legalább ép tagjaikat veszték el, vagy oly módon sérültek meg, hogy huzamos ideig szobához bilincselve kelle szenvedniök és az isten adta szabad levegőt nélkülözniök. Nagy terhet sem a bérkocsi, sem a politikai hintó nem bír el, s azért azok, kik ezen utóbbiban ülnek, többnyire nagyon keveset nyomnak és könnyen hajladoznak minden

zökkenésre, mint az üres kalászu gabonaszál, midőn éjszaki szelek tánczolnak végig a szántóföldeken. Valamit, például tárczát, mely a pénzen kívül még följegyzett gondolatainkat is foglalhatja magában, e kocsikban igen veszélyes elhagyni, mert bizonyosan más kezekbe kerülnek; ez azután oka annak, hogy különösen a politika hintájába ülők rendszeren nagyon üresen szoktak helyeikre telepedni. Mind a két kocsiban csak henyélni szoktak az emberek, mert ha nyitva hagyják, úgy mindenki láthatja őket, napjainkban pedig senki nem szereti a szigorú nyilvános ellenőrködést; ha ellenben a függönyöket lebocsátják, akkor gyanut gerjesztenek, hogy rosszat visznek véghez, a gyanúsítást pedig már csak azért sem szeretik, mert az a mai világban nagyon mindennapivá és közönségessé vált. Ime, ez egyik fő oka, hogy most a politikai téren semmi említésre méltót nem visznek véghez azok, kik a politika hosszúfuváros hosszú szekerén üldögélnek. A bérkocsik az uraságok hintáit utánozzák, s zöld vagy vörös színöket sárgává vagy feketévé, vagy egyébre változtatják, oly gyakran, mikép azt a divat időről-időre parancsolja; így a politikai hintók sem maradnak meg eredeti színök mellett, hanem a külföldet híven majmolják, s annak változékony lobogójához alkalmaztatják színöket. Végre valamint a bérkocsinak nincs lelke és érzése, úgy a politikai hintóban sem igen lelhetni föl e két jeles tulajdonságot. Mind a két kocsiban irott utasítás van, melyhez szorososan tartozik magát alkalmazni a kocsis és a benn ülő; itt azonban mégis létezik

a kettő közt egy kis különbség, az tudniillik, hogy a bérkocsiét a kocsis nem tartja meg, a politikai hintóét ellenben a benn ülő törekszik lehetőségig mellőzni és e miatt azután a bérkocsiban a benn ülő, a politikai hintóban pedig a kocsis bosszankodik. Ezen ellenkező eredményt mindazáltal szerencsére egészen helyre üti azon szép hasonlatosság, mely szerint mind a két bosszankodás rendesen egyenlőn — siker nélkül szokott maradni. A bérkocsival rendesen csak rövid, a politikai hintóval ellenben többnyire hosszú útra szoktak indulni; de szerencsére ez sem árt a kettő közötti hasonlatosságnak, mert egyikkel sem haladnak messzire, hanem csak egyik utczából és sikátorból a másikba botorkálnak. Télen a bérkocsi szántalpon csúszik, mi a politikai hintóban gyakran nyáron is megtörténik, még pedig szántalp nélkül is, mihelyt kereke a magosban megköttenek, hogy baj ne történjék. Ily alkalmalmmal természetesen mind a két kocsi csörgők használnak, minőkkel mult századokban az úgynevezett csörgősipkák díszesítettek. Mi már a kocsi haladási eszközeit illeti, ezekre nézve is tökéletes hasonlatosság uralkodik a bérkocsi és politika hintaja közt. A bérkocsi lovai mindig rossz bőrben vannak, keveset esznek, sokat isznak és sok verésben részesülnek; a politikai hintó előmozdító eszközei szinte szomorúcska kinézésűek, még kevesebbet válogathatnak az ételben, rendkívül sokat isznak és verésben is derekasan részesülnek, s rugdalózni is tudnak, valamint amazok.

Bebizonyítván e szerint a bérkocsi és politika

közi hasonlatosságot, bizvást megkísérthetem a bérkocsis és politikus közt létező szellemi rokonságot.

Mind a kettő ember, következkép gyarló, s ennél fogva egyik sem tartja magát annak. Mindketten rohanva haladnak, mindent legázolva, mi útjukban áll, s mégis utoljára is mindenkor csak korábbi helyökön állapotnak meg, honnan oly nagy robajjal indultak ki, mintha sarkaiból akarnák a világot kiforgatni. Hátra csak akkor tekintnek, midőn valaki elkiáltja magát: «Hautshintri!» mert máson könnyíteni nem szeretnek, ha saját terhök ezáltal kissé növekszik. Útő eszköz nélkül nem tudnak boldogulni, s akár ostor, akár ólmos bot az, mindig csak azok ellen használják, kiknek ereje által előre haladnak. A bérkocsist gorombaság kivonatának szokták nevezni s valóban égbekiáltó bűnt követne el, ki állítani merészlené, hogy a politikusok mindig finom kifejezéseket használnak vitatkozás alkalmával egymás ellenében. A kefét s vakarót mindketten gyakran alkalmazzák, azon különbséggel mindazáltal, hogy a bérkocsisok az alájok rendelteket, a politikusok pedig a fölöttük állókat kefélik és vakarják; e két műtételnek egy a haszna: csak addig láthatni sikerét, míg tart. Mind a kettő nagyon szereti az erős kifejezéseket, ámbár hallgatóik, bármint hegyezik is füleiket, bizony nem igen értik azokat. A bekanyarodásban nagyon ügyesek, s gyorsaságuk oly nagy, hogy alig veszi az ember észre, midőn az egyenes útról jobbra vagy balra fordulnak. Köpönyegöket mindig szél ellen fordítják, s a napnak csak hátukat mutatják, mert az izzadást nem

szeretik, melylyel mások mindennapi kenyerőket keresik. Mind a kettő igen ingerlékeny természetű, s annál fogva soha nem nyughatik, hanem, ha tettekkel nem is, legalább okoskodásokkal töltik az időt, akár van azoknak hasznuk, akár nincs. Így például, ha a politikusnak földje van, azokat kívánja adóztatni, kiknek nincs; a bérkocsis pedig, midőn egykor hallá, hogy a lovakra adót szándék vetni, így kiálta föl: «Inkább a szamarakat kell adóztatni, ez legalább nem terhelné nagyon a szegénységet.» Mind a kettő szereti az elménczkedést, mert ezzel a nyomósb okok hiányzását némileg elpalástolhatni, s ha például ezt kérdi az ember tőlök: «Mi ujság Budapesten?» bizonyosan mind a kettő így fog válaszolni: «Az úr bizonyosan idegen, mert különben tudná, hogy nálunk minden csak a régi-nél marad.» Ámbár mind a kettő rohanva vágat, mégis annyi idő alatt halad egyik pontról a másikra, mennyi alatt Napoleon országot hódított, Espartero miniszterséget buktatott, s Hegel egy szippanat burnótot tömött orrába, midőn azt bizonyítá be, hogy a mozgalom csak a nyugalomnak folytatása, mely állítása által alkalmasint ránk czélt. Mind a kettő nagyon bálványozza az allopathia gyógyrendszert, mely ellenkező szereket használ, s azért ott vágatnak leggyorsabban, hol lassú haladás parancsoltatik, mert ők különben is senki által nem hagynak magoknak parancsoltatni. Ugyane jellemvonásuk következtében bámulatosságig szabadelműek, mert bármit beszéljen is ellenök a sajtó, ők makacsul megmaradnak kerékvágásukban és senki

elő nem térnek ki, bármily súlyos székérrel vagy okokkal találkozhatnak is. E tekintetben mindazáltal némileg csakugyan mégis különböznek egymástól, mert a bérkocsis csak neveti a sajtó igazságos megrovásait, míg a politikus többnyire ugyancsak haragszik miattok. Bélyegző hasonlítás köztük még az is, hogy a két garast egyik sem szereti; a bérkocsis ugyan nem hagyja magát két garassal kifizettetni, a politikus pedig nem hagyja magát két garas fizetésére kényszerítetni. Egyben mindazáltal mégis lényegesen különböznek egymástól, a bérkocsis tudniillik szereti lovait és gondjukat viseli, mert csak ezek által haladhat előre; a politikus ellenben többnyire megvetéssel fordul el azoktól, kiknek köszöni, hogy előre haladott. Ámde a hálátlanság annyira sajátja a mai világ embereinek, hogy e kis különbözés a többi hasonlatosságokat épen nem döntheti meg.

E szerint tehát erősen hiszem, hogy fönnebbi állításom második részét is elég alaposan bizonyítottam be; legalább mindenestre oly alaposan, mikép azt most a politikai világban rendesen tenni szokás.

Mivel pedig még nem értünk ki egészen a városligetbe, tehát legyen szabad még néhány észrevételt tennem, melyek különösen csak magát a bérkocsist illetik, minden politikai szinezet tekintete nélkül.

Nem tagadhatni, hogy a bérkocsist is asszony szülte, mint más közönséges embert, de azért az mégis több eredeti és sajátyszerű bélyeggel ékes-

kedik, mik által más közönséges emberfiaktól lényegesen különbözik. Ő igen hasznos tagja az emberi társaságnak, mert korán kel föl és későn fekszik le, s ámbár mindig ül, mégis sok pénzt szerez, minélfogva némileg a tudósakhoz is hasonlíthatni őt, kik szinte sokat ülnek, csakhogy kevesebb pénzt keresnek, ámbár tollukkal gyakran fájdalmasb csapásokat osztogatnak, mint ostorukkal a bérkocsis. E hasonlatosság azonban nagyon fölületes, mert a bérkocsis gyakran megvakítja ostorával az embereket, a tudós ellenben sokszor ugyancsak fölnyitja szemeiket tollával, s a bérkocsis magosan ül, míg a tudós alacsony szalmaszékkal is kénytelen megelégedni.

A bérkocsis bőkezű ember, bármennyit nyomunk is markába, meg lehetünk győződve, hogy még kétszer annyit is elfogadna, s azonkívül minden gáncsoló megjegyzést legnagyobb uzsorával szokott visszafizetni. De ő nagy emberismerő is, úgyszólván orrán látja meg az embernek, hogy szokott-e bérkocsit használni, vagy nem. Emlékezőtehetsége valóban bámulatos, ha valaki csak egyszer vonakodott is neki a szabott rendes díjnál kevesebbet fizetni, bizonyosan évek mulva is ráismer, s nem nyitja meg előtte kocsijának ajtaját, csak azt mondván nagy szárazon, hogy már föl van fogadva.

A bérkocsis igen jól érti a század szellemét, s azért épen nem vesztegeti meg az ujdonságfrókat, mert jól tudja, mikép valamennyit úgy sem nyerhetné meg, s azért inkább csak ott forgolódik ügyesen, hol a sok panasz néma elhallgatását véli

kieszközölhetni, s e taktika által még soha nem csalatott meg.

A bérkocsis gyakran megházasodik ugyan, mert hová tenné különben pénzét? De azért mégis nőlen szeret maradni, mert házat venni mindig jó, de feleséget tartani néha nagyon is rosszacska. Ezért azonban korántsem marad szíve mindig érzéketlen a szerelem iránt, s ő többnyire a hatalmasok példáját követi, kiknek szívökben nemcsak egy kép számára találtnak hely. Gyakran megesik azután, hogy szívesen látják őt a maradékra ott, hová valamely illatos uracsot néhány óra előtt estelizésre szállított.

A bérkocsis igen nagy barátja a csöndes és ártatlan elmélkedésnek, mire oly sok ideje van, hogy maholnap bizony még a tömérdek német bölcsészen is kifoghat. Így például, midőn csöndesen áll egy helyen, ezt gondolja: Mégis csak szép a magyarok nagy részének élete! — A rózsapiacson: Mennyi keményítő, czipő és kefe! Hát a rózs hol van? A vásárló hölgyek arczain. — A városház előtt: Nagy ház, szép ház, de mégsem szeretnék benne lakni. — A váciutczájában: Mennyi bolt van itt becsukva, pedig semmit nem vétettek; tulajdonosaik ellenben szabadon járnak, pedig... — Az urak utczájában: Tudom én, mért nem laknak itt zsidók! Az urak úgy is fölkeresik őket, habár fűrőlikban laknának is. — A német színház előtt: Ugyan minek tanulnék meg magyarul, hiszen számomra áll itt e pompás épület. — A nemzeti színház előtt: Bárcsak beállna már a

vásár, mert szegény lovaim maholnap kidőlnek a hámból; máris oly vánnyadtak, hogy bizony járni sem tudnának, ha lábok nem volna. — Az országúton: Mily széles az országnak útja, s még sem férnek meg rajta a külön felekezetek! — A magyar-utczában: Annyira meg vannak itt szorítva a lakosok e szűk utczában, hogy bizony nem mozoghatnak szabadon! — A királyutczában: Nem kellemes ugyan a szaga, de legtöbb pénz van benne. — A szélutczában: Sok szeles kereskedő lakik itt, ki a kereskedési világban rossz széllel vitorlázott. — A háromdobutczában: Ez már kevés Pestnek, mert száz dob sem elég a csődületek kihirdetésére! — A «két pisztoly» előtt: Itt bizonyosan magyar a gazda, azért nem tudja fegyvereit használni. — A tehénutczában: Itt bizonyos tisztviselőknek kellene lakni, kik ugyancsak értenek a fejéshez. — A mázsautczában: Itt egy magyarországi német fró sem lakik, mert félnek, hogy mindennap könnyűknek fognának találtatni. — A budai szinkör előtt: Itt struczmadarak is léptek már föl, jeléül, hogy ide ugyancsak jó gyomor kell. — A ráczutczában: Mégis szerencse, hogy ez a legrövidebb utca Pesten. — Az újvilágutczában: Ennek az utczának igen jellemző neve van, mert itt tanítják azon fölséges tudományt, mely ha nem is új, de legalább más világba szállítja az embereket. — A megyeházutczában: Ez elég szűk ugyan, de három év alatt mégis vajmi sok történik benne! — A kétszívutczában: Innen nem házasodunk. — A szerecsenu-utczában: Itt sok oly ember lakik, kiket az emanci-

patio sem fog fehérré mosni. — Íme, e rövid vázlatból is világosan láthatni, hogy a bérkocsis elméje soha nem pihen. Egyébiránt azonban mégis ő sem igen különbözik a többi közönséges embe-
rektől, sőt a legmagosabban állóktól sem, mert róla is el lehet annak idejében mondani: élt és — meghalt!

XIII.

Rákosi gyűlés.

Meg ne ijedjenek, nyájas olvasóim, e nagyszerű czímtől, mert valóban nem oly irtózatos eseményeket fogok alatta elősorolni, minők az «Aradi gyűlés» alkalmával véghez mentek; hanem csak egyszerű és ártatlan időtöltést, melynek nem tudtam illőbb nevet adni. Mulatságnak kellett volna azt ugyan neveznem, mert mások annak czímezik, de én nem igen szeretem mások állításait hinni, s azért többnyire csak tulajdon meggyőződésemet követem. És ugyan mikép is nevezhetném azt mulatságnak, midőn sokan az egész napot Rákosunkon töltik el, a szabad ég szabad napvilága alatt, melynek tüzes sugárai ugyancsak szabadon pörkölgetik az ember fiát, mely kellemetlenség csupán a szabad szárnyakon röpködő porfelhők által enyhítetik! De lássuk közelebbről a tárgyat.

Az alatt, míg a bérkocsis jeles tulajdonságai fölött elmélkedtem, szerencsésen kértem a Rákosra, s az utolsó facsoportozatnál kocsimat elhagyám, hogy kevésb föltünéssel juthassak a gyűlésező tár-

saság közelébe, hol az öreg czimbalmossal találkoznom kelle, ha titokteljes vendégem iránt tisztába akarék jőni.

A nap már alkonyat felé járt ugyan, de azért mégis oly melegen sütött, hogy a leghidegebb fejből is költői fölhevülést csikarhatott volna. S mondhatom, ugyancsak költői helyzetben találám a gyűlésező társaságot! Mielőtt azonban rövid leírásához fognék az előttem kitárult jelenetnek, általánosán kell még néhány szót ejtenem a tisztes társaságról. Tagjai mind németek voltak ugyan, de ereikben mégis legjobb magyar vér folyt, mert erősen elhatározzák, hogy testestől-lelkestől magyarokká fognak lenni. Ez okból tehát nem jártak a Svábhegyre, hol a magyarok németül mulatnak, hanem a szép Rákosra sereglettek, reménylven, hogy azon hősök szelleme, kik ott hajdanában jártak, keltek, hatályosan fogja őket megszállani, s derekasan előmozdítandja magyarosodási dicső szándékukat. Ennélfogva még a németes rántott csirke is száműzetve volt körükből, s helyét a szilárdabb jellemű töltött káposzta foglalá el, karöltve a csípős természetű pörkölt hússal és nyomban a negédes simaságú túróslaska által kísértetve, mely három étel egyszersmind mostani politikánkat jelképezheté.

A töltött káposzta ugyanis mozdulatlanul marad meg helyén a fazékban, s csak mogorván pöfög magában, épen mint azok, kik a világért sem akarnak helyökből kimozdulni, s talán még ágyaikban sem fordulnának egyik oldalokról másikra, ha attól nem tartanának, hogy végre oda ragadnak. S vala-

mint a töltött káposzta táplálja a testet, úgy ezek is, mivel többnyire jól elhíznak, kellemes lakmározást nyújtandnak egykor a férgeknek, a sír mélyében, hol már azután igazán kedvökre pihenhetnek.

A pörkölt hús hevesen buzog a bográcsban eleinte és a vigyázatlanok száját ugyancsak megégeti, s akkor lesz csak igazán jó, midőn hosszú leve, mely eleinte oly nagyon buzgott, derekasan lefőtt. Ilyenek a rohanók is, míg hosszú léhez hasonló üres szavaik buzognak és pattognak, addig szilárd haszonra nem igen lehet őket fordítani; hanem, miután kizajongták magokat, s a száraz tények mezejére bocsátkoznak, akkor bezzeg sok jót eszközölhetnek.

A laska ellenben se nem rohan, se nem tapad egy helyre, hanem csak úgy csúszik egyik oldalról a másikra, s föl puffasztja ugyan a gyomrot, de erővel nem igen látja el az egész testet. Ilyenek azon nagyérdemű hazafiak, kik akarnának is, nem is, s annál fogva úgy állnak a hazában, mint az ablakfa a házban, azaz: sem künn, sem benn, s habár nem igen rontanak is, de valóban nem is használnak, hanem legfőlebb csak szelet csinálnak, mintha bizony ők is az érdemért küzdők soraiba tartoznának.

Ha azonban a fönnbbi három étel jó gyomorban barátilag egyesül, s illő mennyiségű jó magyar borral leöntetik, akkor igazán kiterjesztőleg s erőstve hatnak az egész testre; s ugyanezt eszközölhetné az érintett három politikai párt is, ha egy

Rákosi gyűlés.

Nagy : Magyar titkok II.

gyomor helyett egy kalap alá lehetne őket keríteni, s bor helyett állandó lelkesüléssel úgy leönteni, hogy egymástól soha többé el ne váljanak.

Ezekből láthatni tehát, hogy e derék gyűlésező társaságnál az étel is jellemző politikai színt viselt, még pedig tökéletesen nemzeti színt; mert a káposzta zöld, a hús vörös, a laska pedig fehér.

Egyébiránt különben is minden mozdulata mutatá ezen társaságnak, hogy nemcsak mulatozás végett gyűltek össze, hanem ezt csak mellékesnek tarták, s leginkább a nemzetiség s magyarosodás előmozdítására törekedtek. Ez okból szavaltak és verseket rögtönöztek, ámbár színész vagy költő soha nem volt közöttük, s az idő többi részét czéllövés-sel tölték, jól tudván, mikép sok bajt okozott az már a magyarnak, hogy többnyire csak bakot lőtt, a kitűzött czélt pedig épen csak ritkán érte el. E közben mindig magyar zene harsogott, s a legnemzetiesb irányú áldomások hangzottak. Ezeket előre bocsátván, most már legyen szabad kissé részletesen is körültekintennem.

A háttérben Rákos folyam mozgott csöndesen tova, s kút sehol nem volt szemlélhető, minélfogva a bort bizony nem igen leheté vizezni, mert

„Barna leány a faluból,
Hej ne igyál a Rákosból!
Magyar csonton foly a vize
Könyektől sós annak íze.”

Azonban a hölgyek számára mégis úgynevezett «Schusterwasser» vagyis rojcsi savanyúvíz kínálko-

zott enyhítő nedvével, melyet a férfiak nagy része is használt, hogy a bor valamikép ártalmukra ne válhassék. Néhány fa és bokor legalább annyi árnyékot adott, mennyi elég volt azon érzés fölébresztésére, hogy bizony nem ártana jó hűvösben heverészni. Kimetszett gyepszeletekből regényes tűzhely volt rögtönözve, mely körül ugyancsak sürgött-forgott a csinos szakácsné, szletes estelit készítve a víg gyűlésezőknek.

A mint közelebb lépék, hogy mindent jobban láthassak, s egyszersmind czimbalmosomhoz juthassak, egy fiatal ismerősemet pillantám meg, ki igen jó kedvében volt, s legnagyobb nyájassággal nyakamba borult és kissé fáradt hangon szóla:

— Barátom, te igen jó fiú vagy.

— Te is, — mondám én, s karjaiból kibontakoztam.

— De most szólj igazat, hiszed-e, hogy én czélba tudnék lőni, ha akarnék?

— Meglehet.

— Barátom, ez nem elég; itt egyenesen kell beszélned. Feri barátom azt mondá, hogy kezem reszket, mivel a pohár emelésében elfáradt.

— Meglehet.

— És ezt te mondod?

— Csak úgy gondoltam.

— Ez nem szép tőled, édes barátom, s ezért meg kell velem vínod.

— Világért sem.

— Meg kell lenni.

— Nem.

— Majd megmutatom, hogy az én kezem nem reszket.

— Úgyis elhiszem.

— Az nekem nem elég.

E szók után egy egész sódart ragadott föl a tűzhely mellől és hideg komolysággal szóla:

— Nézz fegyver után.

— Nem éhezem.

— Oh, ne gúnyolódjál, mert a disznóláb is el-sülhet.

Ekkor barátom magosra emelé a kövér sódart, melynek súlya azonban, midőn karját ismét le akará bocsátani, oly szépen leültette őt, mintha soha lábain sem állott volna. Ámde ne gondolja azért senki, hogy ittas volt, épen nem; hanem van bizonyos neme a kábultságnak, mely a gyöngébb idegzetűeket mámorhoz hasonlító állapotba juttatja, ha az egész napot szabad ég alatt, s derekasan vigadva tölti el. Ilyenkor azután egyetlen pohár borocska is nagyobb kárt okozhat az emberben, mint földél alatt egy pár itoze. Barátom értekezést akart ugyan kényelmes ülőhelyzetében tartani megsértett böcsületéről, s puskát és ágyút emlegetett; de én azért nyugodtan fordulék balra, hol igen kedélyes mezei jelenetet láték kifejleni.

A zöld gyepen ugyanis két zöld frakkos férfit pillanték meg, az élet legjobb idejében, s fehér nadrágban, mikre a fű néhány zöld vonást föszt, melyek a mezei mulatságnak rendkívül regényes színt kölcsönöztek. E két férfi arczán a dicsőülés boldog érzete tanyázott, s örömtől szeliden ragyogó

szemeik alaposan gyanítják, hogy, habár a czélt nem találják is már el, de a magyar szellemű gyűlésezés eredeti és nagyszerű czélját csakugyan meglették. Látszott, hogy kemény tusát állottak ki, mert számos üres üveg hevert mellettök, miket elázott kortesekhez lehetne hasonlítani, ha e társaság is alkotmányos jogokat gyakorlana; mit azonban nem cselekszik, mert csak maga oltja szomját.

E két férfi tölt poharat tart kezében, s a vastagabb így szól a másikhoz:

— Edus, ily jól még soha nem mulattam.

— Én sem! — felelte a soványabb, s olvadozó tekintetet vetett barátjára.

— Borunk nagyon jó.

— De milyen!

— Oh, Edus, mégsem ebből származik ám mulatságunk jósága.

— Nem-e?

— Nem bizony.

— Hát miből?

— Abból, hogy itt mind oly jó czimborák vagyunk

— Igaz bizony.

— De, Edus barátom, én a többivel annyit sem gondolok, mint a körmöm élével, mert csak te vagy az én barátom. Csak te szeretsz engem, s oly szépen szavalsz, hogy akár pénzért is mutatnád magadat.

— Oh, barátom, én bizony csak szegény legény vagyok; de a te művészeted, az ugyan ritkítja párját. Midőn feleségemet lerajzoltad, mindjárt ráismertem.

— Elhiszem, mert könnyű ám az olyan jó asszonyt eltalálni, nincs annak párja a két városban.

— Oh, dehogy nincs! Hiszen árnyéka sem lehet a te feleségednek, ahhoz foghatót bizony széles Magyarországbán sem találhatni.

— Edus barátom!

— Laczi barátom!

— Mily boldogok vagyunk!

— Kimondhatlanul!

S valóban nem is szólottak többet, hanem némán egymás nyakába borultak és keservesen zokogtak iszonyú boldogságuk érzetében. Szegény magyar, nemcsak nótája, hanem még öröme is szomorú!

Ezek mögött urak s hölgyek vígan mulatoznak, virágokkal dobálják egymást, majd ismét énekelnek, tapsolnak s ezerféle bohóságot követnek el, miknek leírása érdektelen, s élvezése mégis rendkívül kedves. A két magasztalt nő szinte nyájasan mulat, kaczagva suttog, barátságosan kezét szorít; szóval, barátságosan boldogítja azokat, kik legközelebb ülnek hozzájuk a gyepen, habár különben távol állnak is tőlök az életben. Ezek nem magasztalják ugyan férjeiket, de minek is tennék azt? Hiszen a legtisztább s leghőbb érzelem is többnyire néma szokott lenni és szív ügyeikben nem is szólnak oly nyíltan a hölgyek, mint a szabadabb körben mozgó férfiak. És a két nő csakugyan kimondhatlan lánggal szereté férjét, mert, mikép később egy divatlapból hitelesen megtudám, este még csak egyetlen feddő szót sem intéztek boldog férjeikhez, midőn fehér nadráguk zöld sebeit

megpillantották. Kellhet-e még ennél erősebben bizonyító ok!

Most a háttérbe fordulék, hol a cigányok nemzeti elszántsággal régi csárdásokat hangoztattak, melyeket mindig jobban szerettem az úgynevezett tudós zenénél, mely épen oly haszontalan, mint hölgyeink keményített szoknyabástyái. A tudós zene ugyanis a szép dallamosságot rejti el czikornyáival füleink elől, a keményített sánczkosarak pedig a szép formák látásától fosztják meg a szemet. Azonban, nehogy fontolva haladónak tartson a szives olvasó, meg kell jegyzenem, mikép épen nem ok nélkül ragaszkodom a régi csárdához; alapos okom pedig im ez: a régi csárdás szomorúan s erőteljesen és többnyire kemény vagy vastag hangon kezd zengeni, mely mindinkább erősödik s folyvást előre halad és végre gyors futásokban rezeg. Így tettek hajdani őseink, sátoraikat összeszedék, lóra pattantak, s megállapodás nélkül törtek az ellenségre, míg azt szerencsésen futásra kényszeríték, minek azután méltán örvendettek. Az új divatú csárdás ellenben hosszú vonásokban nyikorog s minduntalan pihen, vagyis hosszú szünetekben hal el, végre pedig gyorsan fut ugyan, de csakhamar hosszú lélekzetet vesz és fáradtan elhal. Épen ilyenek vagyunk mi most, álmunkból föl-fölbredünk, mélyeket sóhajtunk, azután ugyancsak neki rugaszkodunk a gyors haladásnak, de csakhamar ismét kétségbeesünk saját erőnk fölött, nagyot sóhajtunk, hogy «nem megy biz az!» — magától és jót szundikálunk.

Közelebb lépven a cigányokhoz, nem csekély csodálkozással látám, hogy nincs köztök czimbalmos, miből, rövid gondolkozás után, azon bölcsészeti alapigazság jutott elmémbe, hogy a hol egy czimbalmos sincs, ott szükségkép öreg czimbalmos sem lehet jelen. Ha német bölcsészeti tankönyvet akarnék Hegel modorában írni, úgy ezen fontos alapigazság bebizonyításáról legalább is két vastag kötetet írhatnék; így azonban nevezetes felfödözésem kurta megemlékezésével is beérem.

A bölgöshez fordulék tehát, s fényes huszast nyomván markába, bizalmasan kérdém:

— Hol az öreg czimbalmos?

A cigány gyanúsan tekintte rám, s kissé aggályosan felelt:

— Nincs itt.

— De itt volt?

— Talán elveszett valamije, nagyságos uram?

— Nem.

— Csak azért kérdeztem, mert az öreg Csicsó még nevérol sem ismeri a lopást. Tehát talán muzsikáltatni akarná magát, nagyságos tisztelendő uram?

— Mindenekelőtt csak szólni akarnék az öreggel, jó borra valóért.

— Bizony kár, hogy korábban nem jött nagyságos nemzetes uram, mert fél órája sincs, hogy az öreg a Hóstádba visszakutyagolt.

— Hol van most?

— Egész éjjel dudálni fog a koldus uraknak, egy tallért kap üstben és annyi bort, hogy felét

sem ihatja meg, pedig sok restelláción megfordult ám már.

— De micsoda koldus uraknál van? Itt a két városban nagyon sok van.

— Hát nem várhatna nagyságos tekintetes uram holnapig?

— Nem. Még ma akarok vele szólni.

— De nem policzáj a nagyságos vitézlő úr?

— Nem.

— Tehát tessék a tehénutczába menni és azon mindig előre végig ballagni, onnan azután jobbra az első sikátorig, abból balra és azután ismét mindig egyenesen a második sikátorig, abból pedig a káposztás kertek mellett a negyedik kis utczába; annak végén nagy szemétdomb áll, az alatt dudál most az öreg Csicsó.

— A szemétdomb alatt?

— Igen ám, mert olyan szép annak belseje, hogy eskütt uram is ellakhatnék benne. Ott lakik a koldusbiró, ki minden hónapban egy kis mulatságot ad társainak.

— És mikép mehetek be?

— Hogy mikép?

— Igen.

— Hát bizony csak az ajtón, mert a szemétdomb tulajdonképen háztető, melyet a pinoze fölött gabalyítottak össze, minekutána a házat az árvíz elborotválta helyéről.

— Nem rossz emberek tanyája az?

— Dejszen, sokkal rosszabbaknak czimbalmozott már Csicsó bácsi, még festett szobákban is! Tol-

vajok számára csakugyan egyetlen szelecskét sem bocsátana ki dudáján.

Ekkor a primás neki zúdítá hegedűjét, s a bőgős derekasan kontrált, én pedig az előszinre fordultam, hol egy igen sajátyszerű alakot pillantottam meg. Jobb oldalon a bokor mögött igen szeszélyes alakú emberke állott, hegyes orral, hegyes állal arczán és hegyes rajzónnal kezében, füleit hegyezve és szemeit nagy kíváncsisággal legeltetve az előtte kifejlő s véghezment jeleneteken. Az egész emberke megtestesült kérdőjelet képezett, mintha neki mindent tudnia kellene. Ez bizonyosan hírharang, gondolám, mert ezen nevezetes egyének közül sokkal volt már szerencsém ismeretségben lennem; mivel azonban alapos okom van hinni, mikép a nyájas olvasó még nem igen részesülhetett e rendkívüli szerencsében, tehát leleplezem titkainak legalább azon részét, melyet nagyobb közönség elébe is lehet juttatni.

XIV.

Hírharang.

Azon időben, mikor Ádám apánk és Éva anyánk boldog napokat töltöttek el egymással a paradicsomban, az egész világban még egy hirlap sem jelent meg, ámbár akkor még minden ujság volt, a mi élt és történt; nem csoda tehát, hogy Éva asszony kissé unatkozni kezdett, főkép, ha meggondoljuk, hogy akkor még szomszédasszonyok és

kávénénikék sem léteztek, Ádám pedig csak olyan férj volt, mint a mostaniak, azaz: gyakran ásított, midőn feleségére nézett. Az ügyek illetően helyzetében a kígyó könyörült Éván és hirt, vagyis ujságot mondott neki; ebben nem volt ugyan köszönet, de azt még a mai világban is elég ujságról mondhatni el. Ezek szerint tehát a kígyó volt az első hírharang e gyászos világban, s csak abban különbözött a közönséges harangoktól, hogy ezek beharangoznak, ő pedig Ádámot és Évát a paradicsomból kiharangozta. És ugyan ki tagadhatná, hogy a hírharangok még most is hasonlítanak némileg érdeemes ősökhez, a kígyóhoz? A kígyó okos, ravasz, sima, csúszik és mérges fulánkkal bir; a hírharang ész nélkül szinte nem sokra mehet, s ravasznak is kell lennie, ha mindazon akadályokat le akarja küzdeni, melyek hatályos működése elébe tornyosulnak; de a simaságot sem nélkülözheti, ha durvának nem kíván tartatni, s ha fulánkja nincs szavainak, úgy bizonyosan olvasatlanul maradnak. A mi végre a csúszást illeti, az nem szép ugyan, de mégis szükséges, ha a hírharang tárgyakat akar lelteni, mikről kongani kíván. Ez a hírharang első eredete, s ebből láthatjuk, hogy a pletyka oly régi, mint maga a keresztyén világ. Mikép fejlett ki e nemes mesterség mostani tetőpontjáig, azt nem akarom századról századra fejtegetni, mert úgy nem lapokat, hanem könyveket kellene írnom, s azért csak a mostani hírharangról fók, mikép az teljes virágzásában díszik.

A mostani hírharang, tudniillik az ügyes hír-

harang, igen mozgékony ember, s mindenütt jelen van, hol valamit látni vagy hallani lehet, mert ő csak abból él, mit mások beszélnek és tesznek, miből ellenségei rendszeren azt szokták következtetni, hogy maga nem igen bír oly testi s szellemi tehetségekkel, miknél fogva valami helyeset tehetne, vagy talpraesettet mondhatna; azonban, nagy szellemek keveset gondolnak ily rágalmakkal, s büszke öntudat által nyújtnak magoknak kárpótlást. Mivel pedig a hírharang nem konghat magának, s kongását, csekélysége miatt, mások nem hallanák, tehát mindenkor valamely hírlaphoz csatlakozik ötödik keréknek. Ezen megjegyzést ne méltóztassék a tisztelt olvasó a szokott bálértelem szerint magyarázni, mert valamint a szekér elakadna, ha ötödik kereke nem volna a saraglyában, midőn véletlenül kereke törik: úgy a hírlapok is ugyancsak megakadnának, ha mindig saraglyájokban nem czipelnék a hírharangot, melynek kongását annyira szeretik országszerte hallgatni, hogy kellemességével egyedül csak a déli harangszó vetélkedhetik; sőt vannak, kik egyenesen azt állítják, mikép több házban tapasztalák már, hogy a leves már asztalon állott a hírlap megérkeztekor, s a téns úr és nagyságos asszony csak akkor nyúltak kanálhoz, miután a hírharangot elolvasták, mely eseményt Magyarországon méltán a legnagyobb csodák közé számíthatni, főkép, ha hitelesen be lehetne bizonyítani, mikép a kérdéses esetben a leves nem volt oly rendkívül forró, hogy nem lehetett volna azonnal is megenni; miben azonban én kissé kétel-

kedni bátorkodom. Tehát tisztelet böcsület a hírharangnak, mert kongása nélkül, a mostani tisztult s magosb izlés következtében, bizonyosan halálharang fogna megkondulni némely hirlapok számára, s derűjüket örök ború váltaná föl, mit bizonyosan mélyen gyászolnának meg azok, kik rendkívüli örömeiket lelik abban, ha olvashatják, hogy például, Wurstlberger Joákim úr és Leberknödl Afanázia lányasszony házasságra léptek, vagy Galagonya hercegnő Koko nevű szeretetreméltó majmának gyomra ismét helyreállott.

De legyen már most szabad az ily érdemdús hírharangnak működési modorát körülményesebben leírni, mely oly pompás derűvel törekszik a honnak boruját elosztatni.

A hírharang igen szeretetreméltó ember s azért minden műveltebb körökben szívesen láttatik, honnan nem szokás az embereket kirudalni. Ő egészen hivatásának él s minden örömeit legnagyobb készséggel áldozza föl, csakhogy e hivatásnak tökéletesen megfelelhessen. Éjfélkor a harangokat félreverik s ő azonnal fölugrik ágyából, annyi időt is alig engedve magának, hogy szendergő hitvesének ajkaira búcsúcsókot nyomhasson és gyorsan fut a vésznek helyére. Talán segít oltani? Azt tehetné ugyan, ha saját munkáit nem sajnálná lángokba röpíteni s ha tulajdonkép volnának saját munkái; így azonban neki egészen más dolga van, ő pontosan fölírja, hogy melyik vizipuska jelent meg leggyorsabban, hány embert vertek meg ez alkalommal s hányan kaptak náthát a nyirkos éjféli levegő

miatt, minek országszerte eszközendő kihirdetése rendkívül előmozdítja a két magyar haza haladását a nemzetiség ösvényén.

Ezen éji megzavartatás daczára már jókor reggel utozán van a hírharang s megberetváltatja magát, mert borbélyműhelyekben még az oly tényeket is tudják, melyek soha nem történtek meg s így gyakran azután a hírharang is ugyancsak megberetválja az olvasókat. Onnan kimegy, megáll s végig néz az utozán, mire azonnal legalább is husz ember környezi őt, kérdő tekintetet függesztve egymásra, hogy ugyan mi történt? Ő gondosan figyel, hogy nem hall-e valamit és sóhajtva távozik, mert oly kevés használhatót hallott, mintha valamely ólmos botos gyűlésben lett volna.

Amott két kutya megáll s mérges szemeket vet egymásra, a hírharang is megáll s várakozásteljes tekintettel figyel rájuk, mert hiszi, hogy az egyik vagy másik gazdája megveri majd az egyiket, ha összemarakodnak, mi alkalmat nyujtand az állatkíznás ellen fölszólalásra, mi most nagy divatban van, miután hazánkban az emberek ügyeit már tökéletesen tisztába hoztuk és azok irányában minden önkényt, elnyomást s kíznást szerencsésen megszüntettünk. Ámde vérmes reményében csalatkozik, mert a két kutya gyakran fordult meg gazdájával kávéházakban s így a politikában is annyi jártasságot szerzettek magoknak, hogy jól tudják, mikép most már nem szokás marakodni, hanem csak távolból farkasszemet nézni az ellenséggel, kissé morogni, kissé fogat vicsorgatni s azután,

béke jeléül, farkcsóválva tovább állani. Ő tehát szomorúan távozik s megbotlik és — ennek nagyon megörül, mert érdekes újdonságul megemlítheti, hogy X... utczában a kövezet rossz, mit a lakosság eddig még nem tudott, mert más közönséges ember nem szokott annyiszor megbotlani, mint az ujságíró.

Távolabb egy bérkocsis vágtatva hajt, de — senkit nem gázol el; ez azonban nem baj, mert eszmetársulat útján legalább a bérkocsisok zsarolásait lehet megróni. Ha pedig elgázol valakit, a hírharang hamar följegyzi számát s — föladja a hatóságnak? Nem, hirlapba írja, hogy Czinkotán és Vámospircsen a bérkocsisoktól őrizkedjék a lakosság.

A hidon fényes nappal ökröket hajtanak át; ah, már ott csakugyan neki is jelen kell lenni; mert ez botrány s ugyan ki ne szeretné az ily fontos botrányok nyilvános megrovatását olvasni!

Egy alföldi kocsis nagyokat pattog az utcán, mily érdekes tárgy ez ömlengő elmélkedésekre a közbátorságról, s annak elmondására, hogy nálunk ugyis elég az üres zaj s szemeink úgy sem láthatnak tisztán és szabadon, habár az ostor hegyével nem csipetnek is ki üregeikből.

A városban lopás és öngyilkosság történik; mily gyönyörködtető és mulattatva oktató ezeknek előadása! Hátha még nyilvános kivégeztetés történik, ez azután valódi ünnep, mely mohón iratik le s ekkor a hírharang egyszersmind hatályosan kel ki azon mohóság ellen, melylyel a nép az efféléket

bámulja, mit ő természetesen csupán azért írt le, hogy ezen gyönyörű élvezetben a távol lakók is részesülhessenek.

Idegen művész, olasz énekes vagy patkányfogó érkezik a városba; a hírharang köteles annak minden mozdulatát, sőt az aranynak csengését is hiven leírni, melyet a gazdag Magyarországból magával vinni kegyesen méltóztatik.

Egy színésznőnek foga fáj; hah, mily érdekes tárgy, mint fog majd Tolna és Baranya csodálkozni és meglepetni, ha ezen nevezetes ujdonságot megtudja; ez bizonyosan egészen új irányt adand az adó és két garas körüli fényes sikerű vitatkozásoknak!

Valaki fényes tánczvizalmat adott s a hírharangnak, a szobalány megbecsülhetlen kegyéből, sikerült a kulcslikon át a fényes terembe pillantani! Boldog magyar haza, meg fogsz tehát immár valahára a tarlatán szoknya minden redőivel ismerkedhetni, sőt még azt is megtudandod, hogy azon tánczvizalomban az egészséges emberek is herbatéát ittak! Ha még ezen örvendetes hír sem gyógyítja meg bajaidat, úgy csak hívasd az asztalost s vetess magadnak mértéket — koporsóra.

Két ember vendégfogadóba szállott, evett, ivott, aludt, mulatott s ismét tovább utazott, még pedig gőzhajón, gyorskocsin, vagy saját lovain. Halhatlan hírharang, neked jutott a sors nyájás kezeiből azon szerencse, hogy e világrendítő eseményt kiharangozhasd!

A hajóhidat megnyitották s a buta horgonyörök

nem tudták matematikai pontossággal előre kiszámítani, hogy melyik pillanatban fogják azt ismét bezárhatni; de se baj! ott van ám a hírharang s majd nyakatok közé cserget tollával, még pedig úgy, hogy az egész ország zengni fog tőle!

Egy sikátorban nagy szemétdomb emelkedik s mily boldog érzet lepi el a hírharangot, hogy ő is ott van s hatályosan emelheti föl szózatát ezen iszonyú tény ellen, mely miatt talán még vasutat sem lehet építeni Magyarországon. Boldog testvér magyar haza, ti tudni fogjátok, hogy azon pesti sikátorban csakugyan nagy szemétdomb emelkedik!

A zsidók nagy kamatot zsarolnak s ezért nem szenvednek büntetést; igen ám, de a hírharang elkongja ezt s ezer olvasó fog sóhajtani: «Oh, bárcsak én is tehetnék szert ily zsiros kamatra!»

A hírharang rossz marhahúst eszik és parányi zsemlyét rág hozzá s ennek rendkívül örvend, mert ugyancsak megmondhatja ország világnak, hogy Pesten Mátyás király czinkotai mértékét nem ismerik s az egész világ sajnálkozó részvét könyűt fogja majd fölötte elhullatni!

Nagy zápor szakad s minden ember szárazra törekszik; ámde a bajnok szellemű hírharang legjobb kedvvel barangolja be az utcákat s tereket, mert hiszen neki meg kell írnia, hogy hány ember s mikép ázott meg, miután a két magyar haza még addig nem tudta, hogy az eső Budapesten is nagyon — nedves.

Nyilvános mulatság van és sok ember lerészeg-

szik s kedélyesen összeverekedik; ennek nyilvánossá tétele is rendkívül hasznos, mert különben azt hinnék a hírlapolvasók, hogy ily szellemi élvezetekben csak tisztujtásokon részesülhetnek.

Egy kőműves vagy ácslegény a háztetőről leesik, és kezét-lábát eltöri; a hírharang előre is meg van győződve, hogy ennek elmondása a tisztelt előfizetőknek igen kellemes olvasmányul fog szolgálni.

Valamely nyilvános helyen nagyszerű pompás világítás ragyog; ez ismét kívánt víz a hírharang malmára s az ország minden részében nagy bámulással fogják olvasni, hogy ily nagy világosság uralkodik nálunk. Sokan nem fogják ugyan hinni, de arról a hírharang nem tehet.

Egy rendőr gorombáskodik a hírharanggal és ő ennek kimondhatlanul örvend, mert ezt ismét tudathatja a két magyar hazával, mely bizonyosan nem tudta még, hogy a hajduk az egész ismert és ismeretlen világban mindenütt gorombák s hogy nem tanácsos korpa közé vegyülni.

A színházban sok vagy kevés ember volt; mily fontos ennek közlése, mert eddig még nem igen tudták ezt a vidéken.

Több napig nagy szél fú Budapesten; ennek ismét leírhatlanul örvend a hírharang, mert eddig mindenki azt hitte, hogy nemcsak néhány napig, hanem mindig nagy szél fú ott, hol éjjel-nappal oly sokan csinálnak nagy szelet.

Szóval, ha valaki csak kissé hangosabban prűsz-szent is, mint rendszeren szokás, a hírharang vígan

dörzsöli kezeit, mert ezt tudnia kell a nagyérdemű közönségnek, hogy országszerte elmondhassa: «Kedves egészségére!» Ha pedig semmi ily rendkívül érdekes tárgyat nem talál, akkor valamelyik kollégájával hajba kap, teljesen meg levén győződve, hogy a tisztelt közönség kitűnőleg gyönyörködik az ily kakasviadatok olvasásában.

S mennyi fáradozásába kerül a hírharangnak az ily érdekes ujdonságok összehajhászása! Ő az idő viszontagságait nem ismeri, mert neki mindenütt jelen kell lennie, hol valami történik, vagy legalább történhetett volna; izlését úgyszólván lábbal kell taposnia s minden előadást, mutatóványt s jótékony pénzcsikarást megtekinteni, mert hiszen ezek lefrása Magyarország lakosait mindenek fölött érdekli. Ő minden járdataposóval kimélettelen kénytelen bánni, hogy néha-néha valami kis ujdonságot hallhasson tőlök, melyek gyakran nem ütnek ugyan meg a szigorú igazság mértékét; de az nemcsak nem baj, hanem még inkább igen hasznos, mert az igazítás és visszavonás a legközelebbi számban ismét új ujdonságul szolgál.

És ugyan mi jutalma van a hírharangnak azon kimondhatlan buzgó szolgálatért, melylyel a haza boldogságát előmozdítja? Oh, e jutalom nagyszerű, magasztos és háromféle. Először a büszke öntudat, mely az mondja neki, hogy polgári kötelességét híven teljesíté, életének számos óráját, napját, hónapját és évét ezen hazaboldogító nemes törekvésnek áldozván föl. Másodszor készpénz, mely igen silány ugyan, de mégis igen jól esik az ember

fiának, ki a jó víz mellett néhányszor évenként a jó pezsgőt is meg tudja inni. Harmadszor fenyegetések mindenesetre és verés több esetben, durva megtámadtatások pedig mellőzhetlenül és gyakran ismételve, mert gyöngeségeit a javulásra nem hajlandó ember nem szereti nyilvánosság terére állíttatni s vannak művelt emberek, kik azt hiszik, hogy a tolvajt, lóköttöt és gyilkost nem szabad ugyan megbotozni, de a hírharagot kivételkép mégis meg lehet döngetni.

Szegény hírharang, te szerencsétlen áldozata ferde korunk legferdebb izlésének, béke lengjen halhatlanság repkényével koszoruzott fejed fölött!

Ezen keresztyéni ájtatos sohaj után visszavonulék kocsimhoz és haza hajtattam, mert nagyon gyötrött már a kíváncsiság, a deli Rózsa történetét körülményesen megtudni, mi a hárfás lány által oly rejtélyesen zavartatott meg. Haza érkezvén, csakhamar hozzá fogott elbeszéléséhez szép védenczem s nyájas olvasóim bizonyosan nem fognak neheztelni, ha nem hagyom őt magát szólani, mert idegenszerű szókiejtését úgysem tudnám eléggé hiven utánozni.

XV.

A vad lány története.

Ha az ember első ifjúságától kezdve mindig ugyanazon körben marad, úgy legtöbb esetben jobban emlékszik gyermekéveinek eseményeire, mint

az utóbb történetekre, mivel ezek oly gyakori változásokkal ízik egymást, hogy egymás által az emlékezet táblájáról csakhamar letöröltetnek; ha ellenben rendkívül fiatal korunkban rögtön egészen ellenkező viszonyokba sodortatunk, akkor későbbi éveinkben semmit nem tudunk életünk legelső időszakáról s legfőlebb csak zavart álmokképek gyanánt tünedeznek föl néha lelkünkben annak némely jelenei, miknek világosb meghatározást csak azon esetben tudunk adni, ha az előbbi pályára ismét visszavezettünk, midőn azután a homályos képek lassanként megújulnak s végre azon tisztaságban tűnnek föl szemeink előtt, mely arra kívánatlik, hogy az ábrándot a valótól világosan megkülönböztethessük.

Ily állapotban volt a vad lány is, származásáról szót sem mondhatott s nevelő szüleinek előadása után csak annyit tudott életének első időszakáról, hogy azok sirva lelék őt Füred közelében az országuton s irgalomból magokkal vivék és Rózsának nevezék, alkalmasint szép piros arczai miatt, melyek őt még most is teljes mértékben jogosíták e szép névre; melyet azonban nem szüléitől, vagyis azoktól, kik nála ezek helyét kipótolni törekedtek, hanem igen sajátzerű módon nyert, mely maig is letörölhetlen színben élt emlékezte előtt.

Ugyanazon nap alkonyatán, midőn őt az országútról fölvevék, a Balaton közelében pihentek nevelő szülei, mindenkép csillapstva a kis lányt, ki mindig anyját hívá s csak addig hagyott föl a sirással, míg megpihent, hogy azután ismét nagyobb

erővel folytathassa azt. Ekkor rögtön mintegy tíz vagy tizenkét lovas embert láttak sebesen vágatva közelíteni. Midőn hozzájuk érkeztek, gyorsan leugráltak paripáikról s az, ki elől lovagolt, így szóla egyik társához:

— Botos, te most a lovakkal balra kanyarodol s este a szomszéd falu ménésével egy uton térsz a faluba; ott jó embereinknél bekötöd a szegény párákat s utánunk baktatsz, így aztán bizonyosan elvesztik nyomunkat a kopók. Ha elhagyod magadat fogatni, még az akasztófán is meggyalázlak s éjjel a zsidószegre függesztetlek.

— Értem, uram, bennem ugyan nem lesz hiba, habár a csillagok közé kellene is rugtatnom, hogy a kopóktól szabadulhassak! — felele a másik s azonnal elvágatott, az üres nyergű lovak pedig fűttyentésére rohanva követék nyomdokit.

Ezután a letelepült csoporthoz közelíte azon férfi, ki a főnebbi parancsot hallatá s Rózsa megszűnt sirni és bámulva mereszté rá nagy fekete szemeit. E férfi még igen fiatalnak látszott s ajkai fölött és állán alig mutatkoztak a férfiaság jelei. Barna fürtei buján lengék körül magas homlokát s daczos fekete szemei tüzesen jártak végig a csoporton. Fején, kihívólag félre csappantva, széles arany paszománttal szegélyezett s darútollal és szalagokkal ékesített gömbölyű kalap ült, domború mellét arany sujtásos vörös mellény fődé, melynek előrészét fekete selyem nyakkendőjének nehéz aranyos czafrangjai verdesék; e fölött gazdagon kihányt kékes ködment és vörösén szegélyezett szűrt

viselt, testének alsó részét pedig hőszinű bő gatyaföldé arany rojtokkal. Kezében kurta nyelű súlyos réz fokos villogott s válláról fényes kétcsövű puska függött; keskeny pikkelyezett bőrtüszőjét pipa, salangos kostök és ragyogó pisztolyok ékesítették s lábain fényes sarukat viselt, mikén taréjos sarkantyuk pöngtek.

A kis Rózsára ellenállhatlan bájjal hatott e férfi fényes külseje és sajtászerű tekintete, mely féktelen uraság, szelidség s vidám negédeség egyesült jeleit fejezé ki. S e varázserő annyira ment, hogy a kis lány könyező szemekkel mosolygott az idegenre, bátran hozzá lépett s kis fehér kezeivel a pisztolyokat érintvén, legszívnyerőbb bizalommal kérdé:

— Bácsi, játék ez?

Az idegen csodálkozva tekintte a hófehér kis gyermekre, kinek arczain legszebb rózsabimbók piroslottak s nyájasan szóla, haját szeliden simogatva:

— Játék bizony, kis babám, de nagyon veszedelmes, mert ezzel csak életet lehet nyerni vagy veszteni.

Azután a letelepültekhez fordult, kik legnagyobb alázattal tekintettek rá s parancsoló hangon kérdé:

— Czigányok, hol termett ez a szép kis virág?

— Bizony isten, nem tudjuk, — felelé reszkető hangon egy vén czigány, — úgy segítjen, csak úgy találtuk biz azt, nagyságos jó uram.

— Elhiszem bizony, hogy szemétdombon nem nyilik rózsabimbó. Gaz czimborák, vigyázatok e

rózsára, ha felnő, keblemre tűzöm. Neve Rózsa legyen, értitek?

— Akár bazsarózsának is nevezzük, ha tiszteendő vitéz uram úgy parancsolja.

— Csókolj meg, kis Rózsám, így, most már menyasszonyom vagy. Czigányok, három hét alatt találkozunk a Bakonyban s akkor többet szólunk a kis lányról, mert nem merem körmeitek közt hagyni. Most pedig dologra; czigányok, talpra, velünk keltetek át a Balatonon, ha még ma paradicsomba nem akartok költözni. Legények, a szűröket és fegyvereket kössétek batyuba, Pap Andor, vedd hátadra a brúgót; hárman öltözzetek pendelybe, ezek a szép czigánymenyecskék bizonyosan adnak kölcsön, legalább majd rólatok álmodnak. Aztán vigán előre, muzsikaszóval, mintha keresztelőt járnánk; ugysis most kereszteltük meg a kis Rózsát. Talpra, talpra!

A czigányok engedelmeskedtek, ámbár nem nagy kedvök lehetett a zsványok veszélyes társaságában utazásra. Az öreg czimbalmos csak ekkor ébredt föl s néhány pillanatilig meredten függeszté szemeit a zsványfőnökre, kinek arczán nagy zavarodás jelei mutatkoztak; azután pedig néhány lépést közelíte hozzá és remegő hangon kiálta föl:

— Szent isten, nagys...

De mondását nem fejezheté be, mert a zsványfőnök oly erővel sujta csákányával vállai közé, hogy az öreg ember térdre hanyatlott s Rózsa rémülten sikolta. A zsvány már pisztolyára tevé kezét, de egy pillantás a siró gyermekre lefegyverzé őt s szelidebben szóla az öreg czimbalmoshoz:

— Köszönd e gyermeknek, hogy hű emlékezedet halállal nem büntetem; de nem kerülöd azt el, ha örökre nem feledeged azt, mit most kimondani akartál! Erre esküszöm és Sobri meg szokta szavát tartani! Pap Andor jól szemmel tartsd ezt a vén cigányt. Most hamar, előre!

E jelenet után az egész csapat azonnal elindult s óranegyed mulva már a Balaton partján állottak, hol a révész minden gyanú nélkül átszállítá a vigadó népet s csak akkor bámult, midőn néhány nap mulva megtudá, hogy Sobrit s félelmes bandáját mentette meg ez által az üldöző megyei katonáktól.

A kis talált gyermeket e naptól Rózsának nevezék s nagy tiszteletben tarták sok ideig, mert Sobri haragját épen úgy rettegék, valamint bőkezűségében biztak, ha a kis lány dicsérni fogja bánásmódjokat. Az öreg czimbalmos még azon éjjel megszökött, a nélkül, hogy társait Sobri fölgerjedése iránt útba igazította volna, minek okát teljességgel nem bírák magoknak megmagyarázni.

Rózsát ezen nap eseményei annyira megzavarták, hogy korábbi nevét csakhamar feledé s néhány hónap mulva tökéletesen meghonosult a cigányok között.

Egy évet tölte ezen helyzetben s annyira elvadult, hogy a cigányok alig bírták őt fékezni, mit egyébiránt nem is igen kísértének meg; részint, mivel Sobritól rettegtek, kinek mindennap megérkeztét várák, noha a Bakonyban hiában várokoztak rá; részint pedig azért, mert saját féktelen szokásiknak szerfölött tetszett az akaratos kis lyány

makacs jelleme, mely semmi ellenmondást nem tűrt s az egész cigányhadnak parancsolni tudott. E mellett oly bátorság kezdte a kis gyermekben kifejlenni, melylyel az öregeket is bámulásra kényyszeríté, a nélkül, hogy botor vakmerőségre fajult volna, mit meglepő okossága nem engedte tennie.

Ezen időszak mulva azonban csökkenni kezdte a jó és kitüntető bánásmód, mert mindenütt hirtelen terjedt a falukban, hogy Sobrit fölakasztották, vagy véres csatában ejté el a katonaság. Városokban azt is hallák ugyan a cigányok, hogy a híres zsványfőnök tengerre menekült és isten tudja, melyik országban él most gazdag ragadmányából; de a kis Rózsa mind ezekre csak fejét rázá s legbiztosabb hangon mondá:

— Sobri bácsi nem halt meg és nem is hagyhatta el kis Rózsáját; majd meglátjátok, hogy eljő még és azután jaj nektek, ha megmondom neki, hogy engem bántani mertetek!

Az ily nyilatkozatok után egy pár hétig ismét hizelgőbb bánásmódban részesült; végre azonban már alig szólottak az országban Sobriról és a cigányok Rózsát kitüntetni megszűntek. A kis lány keblében mindazáltal eltörölhetlen benyomást hagyott maga után a főnebb leírt jelenet s emlékezete gyöngé tábláján oly mélyen be volt vésve a haramia képe, hogy vonásait a hatalmas idő sem volt képes arról többé letörlni. Gyakran félre vonult Rózsa, nagy szeméit meredten függeszté az üres levegőbe s majd enyelegve mondá el apró kalandait, majd komolyan panaszkodott, hogy a

zigányok nem akarnak parancsainak engedelmeskedni. S ha ilyenkor valaki kérdé, hogy kivel beszél, daczosan csak ezt válaszolá:

— Sobri bácsival! Ti most még nem látjátok ugyan, de mikor ideje eljő, bizonyosan előttek is meg fogja magát mutatni s engem magával visz.

Eleinte csak nevelték a cigányok ez ártatlan ábrándozást, de utóbb komolyabban kezdének rá figyelni s csakhamar elhitették magokkal, hogy a lány rendkívüli jóstehetséggel bir. E pillanattól tehát ismét tisztelni kezdék őt s regényes hajlamát mindenkép nagyobbítani iparkodtak, reménylván, hogy jóstehetsége által nagy hasznára lehetend az egész hadnak; főkép, miután szépsége mindig ragyogóbban fejlett ki.

Az asszonyok megtaníták őt a jövendölés rejtélyes szavaira; s a tüzes elméjű lányka' mindent oly csodagyorsan fogott föl, hogy mesternőin csakhamar túltett s kilencz éves korában már tátott szájjal hallgaták rejtélyes jövendöléseit a könnyen hívő falusiak. Rózsa nagy tetszést talált e mulatságban, mely őt felülemelte más közönséges emberek s ott is parancsolást engedett neki, hol különben bizonyosan csak zsarnoki önkényt éreztettek volna vele.

Utóbb azonban nem elégíté ki növekedő vágyait e babonás játék; a gyermek hajadonná lőn s keblében az érzelmek azon húrja pendült meg, mely kimondhatlanul üdvezít, ha viszhangra talál s epesztő kfnokkal gyötör, ha viszonzás nélkül kell elhan-

goznia. Rózsa még mindig kéjes ábrándozással gondolt a deli külsejű fiatal haramijára; ábrándai mindazáltal már nem elégítheték ki heves szívének égő vágyait s midőn társai mély álomban heverték sátoraikban, Rózsa nehéz kebelével járta be a közel vidéket, nem látva a holdvilágos éj igéző kellemeit s nem érezve a zuhanó zápor hatását, hanem egyedül csak annak nevét sohajtva, ki őt Rózsának nevezte el. De fohászaira csak a viszhang válaszolt s a derült kedélyű hajadon szótalanná lőn s megtörhetlen akaratával zsarnokilag uralkodott az egész cigányhad fölött.

Társainak nagy aggályt okozott e változás és sokáig tanakodtak, hogy mikép lehetne őt ismét korábbi állapotába visszahelyezni. Hosszas találgatás után végre abban állapodtak meg, hogy férjet kell oldala mellé adni s e tanács a férfiaknak nagyon tetszett, főképp pedig a családfő fiának, ki darab idő óta egyetlen víg nótát sem birt hegedűjéből kicsikarni, mi miatt most egyenesen Rózsát vádoló. Elhatározott tehát, hogy a kontrás Laczi és szép Rózsa egymáséi legyenek.

Az öreg cigány föltevé tehát legjobb süvegét, mely egyszersmind a legrosszabb volt, minthogy csak azon egy vala birtokában és komolyan tudatá Rózsával a neki szánt szerencsét. Ez azonban röviden válaszolt s hallani sem akart társainak e szándékáról. Ámde Laczi vérszemet nyert az egész had helybenhagyása által s tüzzesen ostromlá a szép jósnő kemény szívét, de oly kevés sikerrel, mintha megrögzött magyar előítélet ellen küzdött volna.

Okos ember alkalmasint így vigasztalta volna magát ez esetben:

Ej haj, nem bánom
Nekem is lesz virágom!

de a cigány így szokott imádkozni: «Add meg, uram istenem, de — mindjárt!» s azért Laczi sem akará magát ily könnyelműen vigasztalni, hanem ugyancsak üldöző Rózsát.

Azon időben Pesten vonult át a cigány had s a vácsi sorompó előtt Rózsa egy barna férfinak jövendölt! Kell-e mondanom, hogy e barna férfi én valék?

Rózsa az elhagyatott csárdában is jelen volt azon éjjel, mely majd véget vete földi pályámnak s macskul erősíté, hogy a lövések után rövid idő múlva — Sobri hangját hallá az udvaron harsogni, melyet azonnal tisztán megismert, ámbár magát a haramiát nem pillanthatá meg, minthogy kevés pillanat alatt az egész rablótanya megürült. Az egész eseményről csak annyit mondhatott még, mikép hallá, hogy a lövések egy embert életétől fosztottak meg. Bandi volt-e az, vagy más, arról semmi fölvilágosítást nem adhatott.

Rá nézve azonban vészes következményű lett azon éjszaka, mert Laczi, elrémülvén Sobrinak állított közelsége miatt, oly vakmerő lett, hogy Rózsa csak elég hatályos késszurás által menekülhetett meg szenvedélyes ostromától. E pillanattól azonban el-lene zúdult az egész cigány had, s másnap, a vörösvári úton állatsereglettel találkozáván, a ma-

kacs lányt, ki már jövendölés által sem igen hajtott hasznót, az állatok tulajdonosának eladták, ki jó nyereségre vélt szert tehetni a szép lánynyal, ha őt vadnak mutatandja be a nagyérdemű közönség előtt. Laczi alkalmasint ellenzette volna ez embertelenséget, de sebe a szekér fenekéhez láncsolá őt, s így az egész a'kuról szót sem tudott.

Rózsa heves vére föllázadt ugyan eleinte ezen erőszak ellen, de éles elméje csakhamar átláttatá vele, hogy ezen új helyzete nem lesz rosszabb az előbbinél; mert a czigány undorító ajánlataitól föl leend mentve, s egyszersmind, Pesten mulatása alatt, inkább lehetend alkalma Sobrinak nyomába jutni, kinek ottlétéről tökéletesen meg vala győződve. Gondolá ugyan, hogy szomorú helyzete nyomasztóvá is válhatik, de azon esetre minden pillanatban felfödözheté magát a közönség előtt, s a hatóság pártfogását reménylheté. Ezen aggálya csakhamar teljesült is; az állatsereglet tulajdonosa szintoly jó izléssel birt, mint Laczi, s azt hívé, hogy megvásárlott áldozatán korlátlanul uralkodhatik.

Ekkor láta meg engem az állatseregletben Rózsa, s azonnal elhatározá, hogy segélyemhez folyamodik, mivel, mint mondá, mindjárt első találkozásunkkor rendkívüli bizalmat érzett irántam.

XVI.

Néemberkalitka.

Rózsa története különböző sejtéseket ébreszte bennem, melyek azonban oly homályosan lebegtek előttem, hogy nem merék nekik világos magyarázatot adni, s azért nem is akarok azokkal még most nyíltan föllépni. Annyiban mindazonáltal rögtön tisztába jöttem, hogy Rózsát nem tarthatom meg magamnál, hanem oly ápoló kezekbe kell adnom, hol természeti adományai, s tehetségei nemesb kifejllesztést nyerhetnek. Ő eleinte vonakodott ugyan tervemben megegyezni, de végre csakugyan megnyugodott, miután megigérém, hogy Sobrit lehető legnagyobb buzgalommal nyomozni fogom, ámbár nem igen hívém életben létét, noha a rejtélyes hárfás lány is olyasmit monda, miből az ellenkezőt lehete következtetnem.

De hová adjam őt? Ez volt a bökkenő, mely néhány perczig ugyancsak aggasztott, mivel nem volt oly ismerős családom, melyet e végre megkereshettem volna, s az úgynevezett nevelőintézeteket nem igen szeretem, miután magamon tapasztalám, hogy iskolákban nem igen tanul az ember sokat, mit kilépésünk után az élet gyakorlati mezijén rögtön sikerrel használhatnánk. De hiába, mit tehet az ember! A csikót is kifogják a szabad ménesből és ólba zárják, hogy — ló legyen belőle; a madarat kalitkába csukják, hogy énekeljen; az embert pedig gyakran börtönbe, hogy — ne

énekeljen. Az elzártság tehát nagy divatban van, s így magamnak is meg kelle azon gondolon nyugodnom, hogy Rózsát efféle néemberkalitkába viszem, hol legalább megtanul majd divatosan énekelni, a minek szinte megvan a maga érdeme. Megelégszik-e aztán jövendő férje az ily betanult énekkel, s kész-e a szerint táncolni, az már más kérdés, melynek megfejtését nem merem magamra vállalni.

Elvezetém tehát Rózsát egy ily kalitkába, melyet épen nem volt nehéz föltalálnom, miután annyi van Pesten, hogy neveletlen lányt nem is igen láthatni többé, s legfőlebb csak ferdén neveltekkel találkozhatunk még; a mi épen nem baj, mert sokan mondani szeretik, hogy a rossz nevelés is jobb a semminél. De azt fogja talán valaki mondani, hogy Rózsa már férjhez is mehetne, s így talán nem illik többé kalitkába. Oh, kérem, az így vélekedők iszonyúan csalatkoznak! Napjainkban a gondos anyák egészen ellenkezőt bizonyítanak, s lányaik nevelési időszakát töhbnnyire négy osztályra szakítják, ha az uralkodó divattal lépést akarnak tartani.

Az első osztályban falusi pesztonka az oktató, ki a kis lányt mindennap meghurcolja az egész városban, hogy otthon láb alatt ne legyen, s jó idején idegen emberekhez szokják. Ez igen hasznos modor, mert a pesztonka gyakran ugyancsak jól eldöngeti a kis lányt, mi által ez azon bölcs élettant teszi magáévá, hogy bizony az alacsonyabb sorsú embernek is súlyosak lehetnek kezei, minek

tudása sok helytelenségnek veheti elejét. Az ily kis lány ezenkívül még azon megbecsülhetlen tudomáshoz is jut ez által, hogy nem jó sokat ott-hon lenni, minek férje egykor bizonyosan rendkívül örvendeni fog. Sok esetben pedig még azon nyereség is háramlik ez üdvös modorból, hogy a kis lány nem tanulhat rosszat szüleinek példájából, mi elég szomorú ugyan, de igen gyakran nagyon is igaz.

Ezután a néemberkalitkák valamelyikébe záratik a kis lány, hogy szárnyait ne használhassa idő előtt szerfölött szabadon. Ott igen sokat tanul, minek, mint takarékos háziasszony, idővel rendkívül nagy hasznát veendi; például: hogy Venus a szerelem istenasszonya volt a pogányoknál, Madrid Spanyolország fővárosa; az elefánt maga szoptatja kicsinyeit; a jegestengeren nagy jéghegyek uszkálnak; déli Amerikában már a lányok tíz éves korukban férjhezmennek, minek hallása a kis lányokban nemes vágyat ébreszt azon csodás éghajlat után; hogy az oroszán igen erős állat; Kínában a katonák napernyő alatt harcolnak; a török szultánnak számtalan felesége van; a villanyerő a gőz erejét fölülmulja; a léghajózás még nincs rendszeresítve; hogy — de ki tudná azon számtalan tudományt elsorolni, melyek eléneklésére ezen ártatlan madárkák megtanítanak; s valóban igen igazságtalanok azon rövidlátásúak, kik azt bátor-kodnak hinni, hogy a magyar hölgyhez közelebb áll Soroksár, mint Madrid. Hiszen ha jövődő férje minden évben más fürdőbe utaztatja őt, úgy

lassanként majd hazájával is meg fog ismerkedhetni. Ámde még ez mind nem elég! A szellemi kifejlesztés mellett a testi ügyesség sem hanyagoltatik el. A kis lány megtanul tánczolni, hogy könnyeden lejtessen végig az életben; úszni, hogy az élet bajai közt el ne merüljön; lovagolni, hogy a házi kormány gyepelőjét sikerrel tarthassa férje ellenében: továbbá, énekel és zongorát játszik, hogy nótája szerint tánczoltathassa férjét; francoziául beszél, hogy a közéletben hozzátartozói meg ne értessék; pompás tárczákat és erszényeket hímez, hogy férjhez mehessen, ha atyja jól megtölti szép készítményét, s gyönyörű papucsokat köt, hogy alájok juttathassa azt, kit a sors iszonyu keze férjül sujt le lábaihoz. Mi a főzést s varrást illeti, azt majd elvégzik cselédei, mert hiszen nem cseléddé, hanem asszonynyá kívánták őt a divatnak illőképen hódoló szüléi neveltetni.

E közben tizennegyedik évét fejezi be a tarka tollú kis madár, s most a nevelés harmadik szakasza áll be. Korlátolt terjedelmű kis kalitkából nagy állatseregletbe lép a reményteljes növendék. A gyöngéd anya valamennyi tánczvizgalomban megforgattatja a kis pipiskét, minden sétányon végig lépegetteti a kis pávát, s gőzhajón egy pár kirándulást tesz vele. Ha ez másfél év alatt nem hozza meg az óhajtott fejkötőt, úgy a nevelés harmadik szakaszát azonnal a negyedik követi. A madárka ismét kalitkába záratik, hogy mind azt érettebb elmével tanulja meg, mit eddig már szerencsésen • feledett, s az anya jövő farsangon ismét mondhassa:

— Lányom nagyon félénk még, mert csak épen most lépett ki a nevelőintézetből.

Ekkor a tizenhat éves hajadon másodszor lép föl mint tizennégy éves gyermek a nagyvilágban, mi a szerető anyát is két egész évvel ifjítja meg, mi mindenesetre már magában is nagy figyelmet érdemel.

Ezekből tehát kegyesen átlátni méltóztatnak nyájas olvasóim, mikép Rózsa épen jókor lép a szív-képző kalitkába, s két évvel ifjultan fogja azt majd elhagyni, mi mellett csak azt sajnálom, hogy egyúttal magam is nem mehetek keresztül e kellemes műtéten.

Földrévén a lépcsőkön, csöngettem, s nem csekély meglepetésemre szállas pattantys nyitá meg az ajtót. Már azt gondolám, hogy talán eltévesztém a szállást, de kérdésemre azonnal megnyugtatót a legény, mondván, hogy jó helyen járok, s ő a konyhába segít. Megnyitám tehát a kalitka ajtaját, s beléptem. Az előszoba falait nagy hazánkfainak aranyrámás arczképei díszeszték, minek látása kimondhatlanul megörvendteté lelkemet, mert meg valék győződve, hogy itt mindenesetre jó magyar szellem uralkodik.

Az első szobában apró lányok abroncsot hajtottak, s babáikat szedék rendbe; ez is szükséges, mert apró gyermekeket csak játszva kell tanítani.

— Itthon a madám? — kérdém, tudván, hogy rövidség kedvéért így szokás a tanfőnőt nevezni.

— Oui, monsieur! — csiripoló egyszerre hat piros gyermekajak.

Hm, gondolám, az előszobabeli képek tehát azt jelentik, hogy csak ott uralkodhatik a magyarság. Isten neki, utóbb majd utat tör magának onnan a belső termekbe is!

A második szobában már nagyobb madárcák csevegtek, s véletlen megjelenésem nagy zavart okozott, mert a rajzmester épen igen víg történetkét regélt nekik, mire annyit kelle nevetniök, hogy rajzeszközeiket teljességgel nem tudták hirtelenében összeszedni. Ezen tanító igen ügyes, gondolám, mert vidor elmefuttatásával igen czélszerűen tudja a kifáradt elmét ismét fogékonyná tenni; egyéb-iránt pedig a józan magyar ember úgyis jobban szereti, ha felesége szép káposztát tud termesztetni, mintha azt még oly pompásan papírra rajzolná.

Hm, itt sem látom azt, kit keresek! Talán a másik szobában. Ebben már nagyobbacska lányok vannak, szajkókhoz hasonlítám őket, kitüntetésül a többi madárcák fölött, ha szavok bájolóbban nem hangzanék. Az asztalon földteke áll, s a földleírás derék tanítója épen a legújabb franczia tánczlépéseket mutatja, miket vigan utánoznak a csinos anygalkák. Jól teszik, mert jó táncz által bizony hamarább juthatnak házassági lánczhoz, mint a földteke emelése és forgatása mellett, mi nálunk annyival is inkább fölösleges, mivel úgysem tudjuk még, hogy tulajdonkép hogyan állunk.

Innen üres szobába juték, hol számos szép kötésű s rendkívül tiszta könyvet pillanték meg. Ugyan mért tartatnak ily rendkívül kiméletes tiszteletben? Ah, «Magyar nyelvtan», «Magyar zseb-

szótár», «Magyarország története», «Magyarország leírása», «Magyar költemények, regények». Már ez szép, valóban igen szép, hogy a magyar könyvek ily példás tiszteletben tartatnak, s minden érintéstől gondosan őriztetnek.

Végre e pompás kis látogatóteremben csakugyan jelen van a kalitka csinos tulajdonosnője, és néhány jó barát s barátnő társaságában igen érdekesen értekezik a nevelés alapelveiről, bizonyításul Dumas, Hugo Viktor, Sue és Kock tanait idézve, melyek, véleménye szerint, legczélszerűbben vezethetik a fiatal hölgyeket az élet rögzös pályáján. Szokott bevezetés után így szólék a csinos asszonyhoz:

— Rózsa kisasszony nevelése, némi mostoha körülmények miatt, eddig el volt hanyagolva; meg vagyok azonban győződve, hogy ily jó kezek közt, s jeles természeti tehetségei mellett, csakhamar helyre leend nála e hiány hozatva.

— És nagyságos szüléi?

— Már elhaltak, én — gyámja vagyok.

— Értem. Méltóztatik a kisasszonyt gyakran meglátogatni, hogy — előmenetele felől tudomással birhasson?

— Igen.

— Helyes, szerencsére a folyosó végén épen kényelmes üres szobám van, csak méltóztassék.

— Oh, úgy hiszem, nem fogok szerfölött gyakran alkalmatlankodni. Egyébiránt illő ruházatról is méltóztassék számára gondoskodni, mert, mint férfi, valóban nem igen értek az effélékhez.

— Igen szívesen.

Ezzel távozám, s kissé csóválám ugyan fejemet e szíves szolgálatra készség fölött, mely nagy városokban különben nem igen szokott egyenes utakon otthonos lenni; de mélyebb bonczolgatásba nem bocsátkoztam, s csak azt gondoltam: ha én jó anya nevére kívánnék érdemes lenni, magam nevelném lányaimat, mert ha azzal, mit én tudok, férjemet boldogítani tudom, úgy saját lányaimból is jó nőket és derék anyákat képezhetek; pedig csak ez ám az, mit a haza és férfiak kívánnak!

Azonban lehet, hogy én nem értek az effélékhez.

XVII.

Titkok, melyek nem titkok.

A kitűzött időre pontosan megjelentem a Széchenyi-kertben, segédszerkesztő új ismerősömet azonban még nem lelém ott, min épen nem csodálkozám, miután meggondoltam, hogy ő magyar nyilvánosság eszköze mellett dolgozik, mely annyi előre nem láthatott, körén kívül fekvő és általa elháríthatlan, bizonyos és bizonytalan akadályokkal kénytelen küzdeni, hogy a gyakori elkésést épen nem róhatni ellene bűnül. Azalatt mindenesetre magam is körülnézhetek, s e közben néhány igénytelen — mint mondani szokás — gondolatomat is közölhetem.

Magyar lapjaink, s egy német is, melyben jobb és dicséretesb szellem uralkodik a többinél, több-

szőr s méltán keltek ki némely más nyilvános mulatóhelyek ellen, hol nemzetiségünk fejlődését s emelkedő magyarosodásunkat semmi tekintetbe nem szokták venni. Sokan nevelték az aggály e feddő kitörését, mondván, hogy a multság csak multság, s hogy abban a tág külföldön sehol nem szoktak nemzetiségi irányt keresni és követelni. Alig tudok ennél szerencsétlenebb megjegyzést, mert ugyan van-e valaki, ki mondani merészné, hogy a föld hátán lakik nemzet, melynek viszonyait a mieinkhez hasonlítani lehetne, miután mi csak békés és törvényes úton akarunk újjászületni, még pedig annyi idegen elem közt, melyek féltékenyen nézik emelkedésünket? De ilyen a gyarló emberi természet, rendesen ott keresi az okot korholásra, hol inkább dicsérnie kellene és megfordítva. Midőn intézmények átültetése forog szóban, akkor erénynek tartják sokan a külföld utánzását, habár nem oly természetű is földünk, hogy tápláló gyümölcsöt termeszthetne az idegen magból; midőn ellenben a külföld leleményességét követjük, hogy hasznos vagy kellemes tárgy iránt a kissé ázsiai természetű magyarban is szokottnál nagyobb részvétet támasztassunk, akkor majmolás miatt vádoltatunk, ámbár ez által legalább kárt semmiesetre sem okozunk. Így például, hogy sok közül csak egyet említsünk, alkalmasint senki nem fogja tagadni, hogy színészetünk és irodalmunk érdekében «most» még az magában is nagy nyereség, ha színházunknak és könyveinknek nagy néző és illetőleg olvasó közönséget birunk szerezni; s ha ezen, még most való-

ban főczél, elérésére a külföld példáját, az erkölcsiség sérelme nélkül, követjük, s oly vonzó czímeket használunk, és oly tárgyakat dolgozunk föl szinpadunkon és könyveinkben, miktől, ismerve korunk mostani irányát és vonzalmait, nagy hatást, azaz: minél több ember általi látogatást és olvastatást, várhatunk, akkor valóban sem epés gúnyt, sem fitymáló lenézetést nem érdemlünk; mert, ha a művészetet nem sikerül is ezen úton kitünőleg előmozdítanunk, mindenesetre legalább a magyar nyelvet terjesztjük, s ez által utat törünk nemzetiségünknek is, azon keblekbe, hol eddig számára viszhang még nem létezett. És ez, mostani viszonyaink közt, valóban nem hálátlan föladás, mert nekünk még teremtenünk kell most magyar közönséget könyveink és szinpadaink számára, hogy idővel majd klasszikai művek is könnyű utat lelhessenek a nemzetösszeg szívébe; és ne feledjük, hogy ily czél kedvéért csakugyan hódolhatni kissé a napi izlésnek, ha nézők és olvasók nélkül nem akarunk maradni, s ez által is az idegen színészet és irodalom további pártoltatását nem kívánjuk előmozdítani; mert, ha például valakit, beszélni akarván vele, üstökénél fogva huznánk föl magunkhoz a magasba, hogy szavainkat megértse, nemde így fogna hozzánk szólni: — Uram, könnyebben esik neked kissé hozzám leszállani?!*

Ezen eszmék illő alkalmazása adott létet a Szé-

* E nézeteket talán némely bírálók is méltathatnák némi kis figyelemre.

chenyi-kertnek is, a főnebb érintett hirlapi megrovások következtében.

A vállalkozók ugyanis szebb s nagyobb kertet is nyithattak volna, de jól érzék, hogy a cím vagy név választásától sok függ, ha biztos sikerrel akarnak föllépni, mert e közmondás: jó bor czégér nélkül is elkel, épen nem szokott gyakran valósulni, nemcsak anyagi, hanem szellemi tárgyakra sem. Így például, kérdezze bárki valamennyi könyvárosunkat, s hallani fogja, hogy a legklassikaibb becsú könyvek sem kelnek gyakori hirdetgetés nélkül, s hogy minden új hirdetés után rendszeren megújul néhány hétre kelendőségök. Ez okból tettek tehát a vállalkozók próbát a Széchenyi-kerttel, tudván, hogy nincs magyar, bármily politikai színezetű legyen is különben, kiben ezen legünnepeltebb nevünk lelkesülést, részvétet, vagy legalább figyelmet ne támasztana.

És e számításukban csakugyan nem csalatkoztak. A Széchenyi-kert alig érdemli e nevet, mert oly ment az árnyéktól, mint annak hazafiui jelleme, kinek nevét viseli, mi a politikust nagyon ajánlja ugyan, már csak rendkívüli ritkasága miatt is, de kertnek bizonyára nem nagy érdemül szolgálhat. Az ételek e kertben nem voltak a legjobbak, a szolgálat meglehetősen hanyagság által tünt ki, s az árszabás kegyetlenül zaklatá a nem legjobb állapotban levő erszényeket; s mégis, mi történt? A népszerű cím, név számos látogatót szerze a csekély érdemű kertnek, s bő jövedelmet a jó tapintatú vállalkozóknak, kik ennélfogva mindig több

meg több javítást eszközölhetnek, s most magyar zenével, s leginkább nemzeti szellemű látványok- s mulatságokkal örvendeztetik folytonosan növekedő közönségüket, mely közt már a legfőbb rangúak is otthonosaknak kezdik magokat érezni, kik eddig az ily nyilvános összevegyülést rendszeren kerülni szokták. Ily üdvös hatást gyakorolhatnak tehát külsőségek is, ha magok idejében és czélszerűen alkalmaztatnak.

Ime, szives olvasó, ez a Széchenyi-kert keletkezése- s fölvirágzásának titka, még pedig valóságos magyar titok, mert a mi Magyarorszáiban történik, az mind magyar történet, habár tótok, vagy németek által esik is meg, miután Magyarországot csak magyar polgárok lakják. És így nemzeti tény, vagy nemzeti titok, legalább hitem szerint, egészen más, mint magyar tény vagy magyar titok.*

Igen, mondják talán némely pestiek, de mindez előttünk nem titok, és nem is volt az. Helyes, ebben tökéletesen egy értelemben vagyok önökkel, valamint azt is jól tudom, hogy több titokról, vagy talán helyesebben, rejtelemről vontam le már a fátyolt, melyek önök előtt nagy részben színre nem voltak egészen ismeretlenek; de hány ezer meg ezer ember van Magyarorszáiban, kikre nézve mind ez valódi titok, míg akár én, akár más által előttök el nem mondatik!

* Ez értelemben óhajtom jelen füzeteim czimét is magyaráztatni, s egyszersmind ujonnan a főnebbi kis jegyzetekre bátorodom hivatkozni, igérvén, hogy ez lesz első s utolsó ilynemű megjegyzésem.

De ime, a segédszerkesztő elérkezett, s elkéstét néhány mindennapias megjegyzéssel mentetgetvén, nyájasan kérdé, miben lehet szolgálatomra.

Tudaték tehát vele kalandimból annyit, mennyit szükségesnek tarték, a nélkül, hogy azok fonalát kezeimből egészen kibocsátanám, s tanácsát kérém, mire ő, rövid fontolás után, nyílt őszinteséggel szóla:

— Ön tehát hiszi, hogy nyilvánosság útján lehetne a finom gazemberek nyomába jutni, kiknek gyűlésén ön, mint láthatlan tanu, jelen volt?

— Igen.

— Úgy ön rendkívül csalatkozik.

— Hogyan?

— Úgy van. Ha mi e tényt dobra ütjük, vagy helyesebben mondva: dobra üttetjük, úgy a gaz czimborák azonnal biztosságba helyezendik magokat, s néhány napi előkészület után már hiában üldözendik őket a gyors rendőrség.

— De legalább Rózsa érdekében lehetne talán hirlapok útján hatni?

— Épen nem, mert önnek meglehetősen alapos oka van, a szerencsétlen lány származási titkát gyanítani, s így a nyilvánosság által itt csak kárt okozhatnánk. Én inkább az tanácslom önnek, hogy iparkodjék sejtését rögtön bizonyosság gyanánt kimondani az illető helyen, s ha csakugyan nem csalatkozik ön, úgy az első meglepetés bizonyosan árulóvá fog válni.

— És ha csalatkozom?

— Akkor a történetke egyszerű elmondása bizonyosan bocsánatot fog szerezni a sértő gyanuért.

— Követni fogom ön tanácsát.

— Én pedig bebizonyítandom, hogy nem hiába helyezt ön bennem oly bizalmat, minőt első látásra különben nem igen szokás elpazarlani. Én Börgerékhez néha eljárók s Pándi Elekkel ismeretségben vagyok. Tőle tudom, hogy Lenke szerelme iránta még mindig hű, s hogy csak kölcsönös szegénység gátolja az összekelést, mert anyja keservesen érzi mostani nélkülözéseit, s nem tudja a hajdani bőséget feledni.

— És Dalmer?

— Ezzel még nem találkoztam ott, de Elektől tudom, hogy a gyöngé anyja örömet hallja fényes ígéreteit, s Lenkét gyakran zaklatja miatta. Önnek, mint szavaiból értem, nagy érdekében fekszik e lányka sorsának intézése, nemde?

— Nem annyira azé, mint Dalmeré, kivel mielőbb találkozni szeretnék.

— Szólhatok Elekkel?

— Megvallom, nem szeretném, ha —

— Ha visszaélne bizalmunkkal?

— Igen.

— Arra lesz gondom. Csak épen annyit fogok vele tudatni, a mennyi mulhatlanul szükséges arra, hogy ön Dalmer minden lépéséről értesüljön; erősen hiszem, hogy ez úton leghamarább czélt fog ön érni, mert a szerelemföltő Elek bizonyosan minden mozdulata fölött gondosan őrködik félelmes vetélytársának.

— Igaza lehet önnek, s azért tanácsában örömet megnyugszom.

XVIII.

Koldus-estély.

Ezután még néhány megjegyzést tettünk a főn-forgó tárgyra nézve, s estelizéshez fogtunk; mivel pedig történetesen halat ettünk, tehát igen természetes, hogy a szálkákra ügyelés miatt nem beszélhettünk. Beszéltek azonban mellettünk eleget, s így épen nem unhattuk meg magunkat. Különösen két ifjú szavai vonták magokra figyelmünket, mivel gyakran pöngetett ügyet tárgyaztak. Az egyik ifjú többi közt így nyilatkozott:

— Minden okoskodásod hasztalan, barátom, a zsidók emancipatiója oly dicső eszme, mely ellen nem lehet szólni.

A másik ifjú mosolygott e heves nyilatkozatra, s nyugodtan válaszolt:

— Állításodat igen helyesnek találom, s magam is úgy vagyok meggyőződve, mikép egyik embert a másik rovására elnyomni helytelen.

— Bűn, valóságos bűn.

— Ám legyen. De nem tagadhatom, hogy az annyiszor pöngetett emancipáció a mostani divatnak szüleménye —

— Oh!

— Engedd folytatnom. A hány ezer zsidónak van panasza oka, ugyanannyi százezer nem zsidó létezik közöttünk, kik szintoly jó joggal mondhatják, hogy nincsenek irigylésre méltó helyzetben. Mért nem törekszenek tehát tevékeny politikusaink

ezen roppant tömeg baján is oly buzgalommal segíteni, mint a sokkal kisebb számú zsidókén ?

— Nem lehet mindent egyszerre tenni.

— Igen helyes megjegyzés, csak mindent szépen egymásután, s előbb a nagyobb bajt kell orvosolni, azután a kisebbeket.

— Így szoktatok ti fontolók mindig okoskodni, de ugyan ki hihetne szavaitoknak ! Hiszen úton útfélen rosszat beszéltek a szegény zsidókról. Birod-e ezt menteni ?

— Teljességgel nem, és nem is akarom, mert rágalmazni senkit nem szabad ; ámde az igazságot mindenkiről nyíltan kimondani, kötelesség. Én erősen hiszem, hogy azok, kik az emanczipáció ügyét előmozdítani őszintén óhajtják, szigorúan tartoznak e népfaj balságát nyilvánossá tenni, s ez által rosszabb tagjait javítani, a jobbakat pedig a becsület útján megmaradásra buzdítani ; mert csak így fog a még nem eléggé fölvilágosult tömeg is e szép eszmével megbarátkozni ; hibák elpalástolása ellenben soha nem javít, azt pedig talán csak nem akarod állítani, hogy egyedül a zsidó nép az, melynek minden tagját kivétel nélkül jónak s becsületesnek mondhatni ?

— Azt nem, de helyzetökben nem is lehet tőlök követelni.

— Valamint másoktól sem, meddig az emberi gyarló természet egészen át nem változik ; ámde követelhetni tőlök, s különösen szószólóiktól — türelmességet, melyet ők oly hangosan s nem jog nélkül követelnek. Ők magok sem fogják tagadni,

hogy valamint a világ minden népe közt, úgy nálok is találtak selejtesek.

— Hiszen azt nem is mondják.

— Sőt igen is mondják, sőt képzeld, még az ellen is haraggal kelnek ki, ha valamely beszély- vagy regényben egyetlen rossz jellemű zsidó hozatik föl, ámbár ugyanazon munkában több magasb rangú egyén is fordul elő, kik még sokkal sötétebb színnel vannak füstve. Türelmesség, vagy csak józanság-e ez aztán.

— Szavaid helyeseknek látszanak ugyan, de a jó ügynek mégis ártnak.

— Én nem tartom azt jó ügynek, melynek nyilvánosság és igazmondás ártalmára lehetnek, főleg most, midőn a nyilvánosságot annyi ajak dadogja.

— De hát te ugyan melyik párthoz tartozol tulajdonképen?

— Ahhoz, melynek hite «nem» így hangzik: a czél szentesíti az eszközöket; ahhoz, mely az erényt ellenségében is tiszteli, a fonákságot barátjában is nevetségessé teszi, s a bűnt testvérében is szigorúan ostromozza.

— De te mindig csak gúnyolsz és feddesz és senkit nem dicsérsz.

— Az igen természetes, mert minden ember annyi jót vagy hasznost tartozik tenni, mennyi erejétől telik, s a kötelesség teljesítése épen azért nem érdemel különös magasztalást, mivel csak kötelesség; elmulasztása ellenben mindenkor gúny- vagy gáncsra méltó.

— É szerint nem igen lesz sok barátod.

— Egy mégis bizonyosan marad, mely e veszteséget feledtetni fogja velem.

— És az?

— Öntudatom.

Sem időm, sem kedvem nincs ez okoskodást fessegetni, mert a vén czimbalmost elszalasztom, ha sokáig késem. A segédszerkesztő nem akart magamra hagyni, mondván, hogy az ily éjjeli kalandozások könnyen komoly veszélyt hozhatnak az ember fejére, főleg valamely külvárosi távol koldustanyán, miknek lakói gyakran a rablás és gyilkolás veszélyes mesterségétől sem borzadnak vissza, ha a kényelmes koldulás mellett sovány konyhára szorulnak.

Meg kell vallanom, hogy ajánlkozását örömet fogadtam el, mert a budai elhagyatott csárdában nyert tapasztalás által kissé óvakodóbbá lettem. Különben is, e látogatást olyannak hívém, melyhez bárkit is társul veheték, a nélkül, hogy kalandim kifejlődését kockáztatnám.

Karöltve indulánk tehát útnak, s csakhamar a kis sikátorok tömkelegébe vegyültünk, miket a rákosi cigánytól elsoroltatni hallék.

Szóljak-e körülményesen éjjeli utunkról? Alkalmasint jobb lesz csak igen röviden szólanom, mert ugyan kit érdekelhetne, ha elmondanám, hogy részegen haza tántorgó napszámosokkal találkoztunk, kik egész napi keresményöket elitták, s most rekedt kurjongások közt térnek vissza penészes pinczeüregeikbe, vagy ólaikba, mikben tizen- s huszanként tanyáznak, s hol hiában fognak tőlök

gyermekük kenyeret kérni, s e helyett csak kegyetlen verésben részesülendnek; hogy apró rongyos gyermekeket láttunk ugyanazon hajlékok felé tántorgani, alig bírva nyomorú testöket, részint fáradtság, részint elkábulás miatt, mely őket egészen elnyomá, miután koldulva koplalák át az egész napot, csak hogy néhány krajczárt vihessenek este szüléiknek, s ez által ökleik súlyát elkerüljék; hogy gyanus külsejű embereket látánk magunk mellett elsuhanni, kik isten tudja mily bünös merényre siettek az éj sötétségét használni; hogy beesett szemű némberek által szólítottunk meg, kik tarka arczzal s tarka ruhákban a város belsejébe vonultak, s víg dalt dünnyögtek, azt akarván elhitetni az emberekkel, hogy jó kedvök van, ám-bár roncstól vonásaik minden redőjéből nyomor, éhség s kétségbeesés rémszellemi ijesztgettek; hogy a sikátorok búzhódt mocsáraiból fojtó lég emelkedék, mely az ottani düledezett kunyhók lakóinak arczára halálszínt lehel; hogy a kiéhezett kutyák vonítva vonultak előlünk a nagyrészen kerftetlen udvarokba, mintha kísértetnek tartanák a posztóruhás embert; hogy a függönytelen alacsony ablakokon át ugyanazon szobában beteget látánk jajgatva heverni félig elrothadt rongyokon, s fájdalmi következtében irigyelve nézni a korhadtszékára nyújtóztatott halottat, kit a gondviselés minden további kíntól megszabadított, míg az ellenkező szögletben gyermekek zajosan játszottak, s szüléik és azok laktársai tombolva jártaták körül a pálinkás kancsót, melynek bűze fojtólag hatott ke-

resztül a töredezett ablakon ; — mindezek, ismétlem, ugyan mikép érdekelhetnének valakit, miután az effélék épen nem titkok, s különösen nem is magyar titkok, hanem a művelt világ minden nagyobb városában föltalálhatók ! Csak röviden érintém tehát ezeket, hogy mégis találkozzanak, kik a nyomor és bűn e szörnyű tanyáit fölkeressék, s enyhíteni iparkodjanak az inséget és javítani a szerencsétlent, kit megszokás és elvetemültség ennyire süllyesztettek !

Végre, a cigány leírása szerint, czélhoz jutánk, vagyis a nagy szemétdombhoz. Vigyázva kerültük azt meg, s udvar felőli oldalán egy rongyos suhanczot pillantottunk meg, ki szalmával befont üveget szoríta ajkaihoz, s szemeit a koromfekete felhőkre függeszté, melyek gyorsan vonultak el Budapest fölött. A suhancz hanyatt feküdt, s közelítésünket nem vette észre, mit részint kellemes foglalatossága, részint a tompa moraj okozhatott, mely a szemétdomb mélyéből majd hallhatóbban, majd értetlenebbül hangzott föl.

— Fiú, kelj föl, — mondám, s botommal érintém kezét ; de ő szemeit sem mozdítá ; megrázám tehát vállát, s ekkor az üres üveg lesiklott ajkairól, s keze mellére hanyatlott. Szemei nyitva maradtak, s száján kékes láng ömlött ki, borzasztóan világítva meg a földuzzadt vérpiros arcot, melynek alsó része már violaszínt ölte.

— Az istenért, mi ez ? — kiálték rémulten, s megragadám társam karját.

— A koldusok alkalmasint örül helyezék ide, s

ő addig ivott, hogy végre meggyult benne a pálinka!

Azon iszonyú érzést, mely e pillanatban keblemet átrenge, soha nem fogom feledni, ámbár szavakat most sem találok illő leírására. Szánakozás, undor, elkeseredés egymásután zaklaták lelkemet, mik közé csaknem félelem vegyült, midőn látám, hogy a szerencsétlen áldozat kidülledt szemei folyvást rám meredeznek, mintha segílyt kívánnának tőlem, vagy gazdagságomat akarnák szememre lobbantani, melynek legparányibb morzahulladéka is jobb útra vezérelhette volna őt akkor, midőn a megtérés még nem vált lehetetlenné!

Társam végre kiragadott néma merevenségeből, megilletett hangon mondván:

— Sajnálkozásunk itt nem használ, iparkodjunk inkább e tanya belsejébe jutni és segílyt eszközteni e szerencsétlen számára, ha még nem készt el az emberi segíly.

— De mikép juthatunk be?

Ezen ember a csaptatón fekszik, mely ajtó gyanánt szolgál; emeljük őt félre, s azonnal czélt érünk.

Borzadva érintém a mocsoktól tapadó testet, s alatta csakugyan rozzant ajtót pillantánk meg, melynek sarkai nyikorogva engedtek kettős erőlködésünknek. A pokol kapuját hittük e pillanatban előtünk megnyilni. Sűrű füstfelhő özönlött felénk a mély nyílásból, nehéz gőzzel párosulva, melynek bűzét a leghíresb vegykémek sem bírták volna meghatározni. A gyertyavilág sugárai e füst és gőz

közt keskeny tűzszalagot képeztek, vagy hosszú rezgő kigyónyelveket, melyek a sötét torkolat csepögő falait nyaldosák.

Alulról ördögi zaj hangzott. Vad kurjongások, fülrepezető kacaj, rekedt éneklés, sivítő dudaszó, gyermeksírás, kutyaugatás oly sajátzerű hangvegyületet képeztek, minőt még egy újabb zeneszerző sem bírt dalművében összpontosítani, ámbár mindent elkövetnek különben, hogy a legtermészetellenibb hangokat kovácsolják össze. Szóval, ily lárma hangozhatik a pokol fenekéről, midőn lakosai legszélesb kedvnek örvendnek.

— Mit tegyünk most? — kérdém társamat, ki szinte kissé gondolkozóvá lőn.

— Helyzetünk nem igen kellemes ugyan, — felele ő nyugodtan, — de a kutya ugatása alkalmasint úgy is elárulá már ittlétünket, jobb lesz tehát gyorsan lemennünk. Különben is azt mondják, hogy csak az éhes farkasok támadják meg az embert, ezek itt alant pedig most nagy bőségben vannak.

— Tehát bátran, előre!

E kölcsönös biztatás után a füst és gőz közé vetettük magunkat, s az ingadozó nyirkos lépcsőkön a föld gyomrába siklottunk, mely azonban koránsem volt oly mély, mint eleinte hittük. Alig haladánk le ugyanis mintegy huszonöt csigalépcsőn, midőn félig nyitott ajtóhoz jutánk, mely a belső kipárolgásnak szabad utat engedett fölfelé. Az ajtót azonnal kitártuk, s beléptünk. Néhány pillanatig valamint mi nem különböztethettük meg a tárgya-

kat, úgy minket sem vehettek észre a zajosan mulatozók, ámbár egy kutya hangosan jelenté, hogy idegenek érkeztek.

Végre az ajtók megnyitása által okozott lég-huzam megritkítá a vastag gőzréteget, s a füstöt is annyira eloszlatá, hogy megkülönböztetheték minden tárgyat a pompás teremben, hol most a koldusok estélyt ünneplének. A terem elég tágas volt még nagyobb társaság számára is, minél fogva mindenki oly szabadon mozoghatott, hogy örömben akár bőréből is kibujhatott volna. A falak nemes egyszerűségben díszlettek, mellőzve minden haszontalan fényűzést és pompát, mely a magyar pénzt külföldre szállítja, s csupán néhány hazai pók belföldi gyárában készült nagy kiterjedésű hálója mutatá, hogy a műipar készítményei is illő méltánylatra számolhatnak e teremben. Az ajtó melletti szögletben kemencze emelkedék, melynek tetején az öreg czimbalmos rendkívül lelkesüléssel körtánczot nyekegetett dudájából, melyre a koldusok csárdást, tótost, keringőt és oláh tánczot jártak, a miben tudniillik kiki legjobban hívé magát kitüntethetni, s e tánczokat külön nemzeti dalaikkal kísérik, mely hangvegyfték kimondhatlan hatást gyakorlott. Az előszfnen egy kolduspár szerelmi nyilatkozatokban ömledezett, mások whiszteztek vagy filkóztak, a mi tulajdonképen egyre megy, mert az egyik által csak úgy lopjuk az időt, mint a másik által; ismét mások nehéz kancsókat iparkodtak megkönnyíteni, egy szeszélyes arczkifejezésű koldus pedig vastag augsburgi kolbász ellen dü-

Koldus-estély.

hönge késével, s oly gúnyosan nevetett, mintha épen az augsburgi ujság okoskodásait olvasta volna a magyar nemzetiség ellen, mire még a macska is fölfujta magát. Néhány reményteljes apró koldus-úrfi és kisasszonyka nyájasan ölelkezett s verekedett a földön és minden tehetségével örvendezni iparkodott e nyomorú földi élet édes kéjeinek. Itt ott elszórva mankók heverték, hogy tulajdonosaik könnyebben tánczolhassanak, s e tettetés miatt épen nem kell rájuk neheztelni, mert ugyan nem tapasztalhatjuk-e mindennap és mindenütt, hogy magasb körökben sem igen jelennek meg valódi alakokban az emberek, ugyan mért ne léphetne föl tehát az egészséges koldus mankóval a világ szemei előtt? Sőt mi több, a koldusok legalább csak testileg tetetik magokat, míg az úgynevezett finom körökben épen a lelki tulajdonságok fátyoloztatnak el a divat vagy egyéb melléktekintetek parancsa szerint, mi mindenesetre nagyobb bűn a szegény koldusok tettetésénél. Az egyik kártyázó valódilag nyomorék, azaz púpos volt, s lehet, hogy épen ezen elsősége miatt némi felsőbbbségi hatalmat gyakorlott a többiek fölött, mert egy koldus, ki megjelenésünket észrevette, nála tön jelentést. A púpos, ki különben igen jó erőben látszott lenni, e hivatalos jelentés után nagy örömmel csapá asztalra kártyáit, mivel játékát alkalmasint elvesztette volna, s méltóságos tekintettel lépett hozzám, mellemen megragadott, s erős mély hangon kérde:

— Mit tetszik parancsolni?

Bízáván a rákosi cigány szavaiban, hogy nem

vagyok egészen rossz emberek közt és tulajdon szemeimmel sem látván semmi gyanusat, miből véres erőszakoskodást lehetett volna sejtenem, a púpos özimborát megragadám galléránál, s oly hatályosan visszaültetém előbbi helyére, hogy a pad meglehetősen hallhatólag recsegett alatta. Erőmnek e nem mindennapiassága azonnal irigylésre méltó tekintélyt vított ki számomra, mert a púpos igen barátságos hangon szóla:

— Talán csak nem rossz szándékkal jöttek hozzánk a nagyságos urak?

— Épen nem, — mondám sürgetőleg, — hanem segítségre szólítunk; azon suhanczban, ki ajtótoknál vigyázott, a pálinka meggyúlt.

— Meg-e?

— Igen.

— Na lám, mindig mondtam én, hogy nem lesz ember abból a pipogya-ficzkóból.

— Az istenért, segítsetek rajta hamar.

— Nagyságos uram, mi meg birjuk ugyan a pálinkát inni, de erejével aztán az ördög birkózzék, nem én.

— Micsoda?

— Hagyja el, nagyságos uram, bizony isten, egyetlen törött mankót sem ér az a haszontalan ripók; uram fia, egy itoze pálinkát sem bir meg, pedig már elmúlt tizennégy esztendő. Nem kár azért.

— Hiszen gyilkosságot követtek el, ha nem birjátok magatokat arra szálni, hogy a segítséget legálább megkisértsétek.

— Soha bizony, mintha mi arról tehetnénk, ha az örök dicsőségbe költözik! Halál ellen nincs orvosság s a kin az uristen nem segít, azt ugyan nem ragadja ki a halál torkából a gyarló ember.

— Legalább vigyétek kórházba.

— Nincs rá czédulánk, a nélkül pedig nem örömet fogadják be; azonban holnap temetésre majd oda visszük.

Társam is mindent elkövetett a koldusok részvéteinek felébresztésére, de hasztalan s csak hosszas kérelem és néhány huszas indított meg egy pár öreg asszonyt annyira, hogy fölvánszorogtak az udvarra; kevés pillanat mulva azonban már visszatértek, azon szomorú hirrel, hogy a fiú már meghalt.

E tekintetben tehát már semmit nem tehattünk s azon leverő gondolattal, hogy isten tudja, hány ily áldozatot ragad el évenként az elhanyagoltatás és nevelés hiánya, vagy roszasága, az öreg dudáshoz fordulék, ki már épen szájához akará ismét illeszteni a sípot, mintha legkisebb baj sem történt volna s megszólítám őt:

— Dudás —

— Kérem alázatosan, — vága ő hirtelen szavamba — méltóságos uram, én nem vagyok dudás, hanem czimbalmos és most csak régi barátság fejében dudálok.

E művészeti önbecsülést s féltékenységet megkelle mosolyganom, ámbár kedélyem e pillanatban épen nem volt vigságra hangolva; azután megigazítottam az előbbi czímezést, mondván:

— Tehát czimbalmos, emlékezel-e még életed

legsomorubb napjára és arra, ki akkor árvaságra jutott?

Szavaim oly varázserővel látszottak az öreg cigányra hatni, hogy akaratlanul legnagyobb bámulatra kelle fakadnom. Dudája térdeire hanyatlott kezeiből s a síp befogadására megnyílt ajkai pillanatig e helyzetben maradtak, szemei meredten függének rajtam s arczának barna színét pirosság árasztá el, mely csakhamar még felőtölőbb halványságnak adott helyet.

— Nem értéd szavaimat? — szólék ismét, miután csodálkozásom rendkívüli kíváncsisággá változott.

A cigány mélyen sóhajtott s szomorúan felele

— Értettem.

— Jer tehát s beszéld el nekem azon szomorú történetet.

— Most nem mehetek.

— Kétszeresen fizetem azt meg, mit itt most elmulasztasz.

— Czigányunk nem mehet el, mert most még tort kell ünnepelnünk; nem segíthettünk ugyan a szegény fiún, de az utolsó tiszteletet legalább meg kell neki adnunk.

Ezt a púpos mondá s minden ajakról zajosan visszhangzott:

— Czigányunk nem mehet el.

— Atyafiak, mégis jobb lesz talán, ha elmegyek, mert víg nótát bottal sem vertek ki ma már belőlem.

— Mindegy, mi szomorúra is vígan járjuk, a ki Árgirusa van! Nagyságos urak, ne háborítsák mu-

latságunkat. Lám, mi szegény koldusok reggeltől estig mindennap alamizsnáért kunyorálgatunk s a legnagyobb záporban is esernyő nélkül kuncsorogunk az utczákon; néha-néha hát csak jól eshetik egy kis szoáré, mint a nagy urak cselédei szokták mondani, midőn uraságaik éjjel kártyáznak és áldomásoznak.

A vén koldus oly siralmas hangon mondá el ezen esengést, hogy nem ellenkeztem többé vele, mit annál inkább teheték, mivel az éjfél oly közel volt már, hogy sietnem kelle, ha azon rejtélyes éjféli találkozást nem akarám elmulasztani, melyre az ismeretlen hárfás lány által oly titokteljesen hívtam meg. Megmondám tehát a cigánynak szállásomat s másnapra magamhoz rendelém őt, bő jutalmat ígervén neki, ha pontosan megjelenik nálam dél-előtt, mit ő szentül fogadott.

Ezután néhány huszast veték a víg estélyezők közé s míg azok fölszedésére mind halomra rohantak, társammal együtt elhagyám e barlangot, melyben tomboló vígság uralkodott, a halál legborzasztóbb jelképe alatt, melyet valaha láttam!

XIX.

Irgalom és halál.

Szabad levegőre jutván, könnyülő kebellemel fordultunk a város belseje felé, oly gyors lépésekkel, mintha azt reméltük volna, hogy a szomorú látványnak emlékezete is úgy tűnendik el lelkünkől,

mint szemeink elől borzasztó színhelye; ez azonban koránsem volt így, mert többszöri próba után sem sikerült egymást földeríteniünk s így inkább hallgattunk, nem akarván e legújabb tapasztalásunkra vonatkozó elmélgedések által kedélyünket még nyomasztóbb levertségre hangolni.

Mintegy óranegyed múlva kórház mellett haladtunk el s ekkor társam megunván a hosszas hallgatást, szót emelt:

— Meglátogatta ön már valaha kórházainkat?

— Nem.

— Idegen, vagy külföldi kórházakban sem volt még?

— Nem.

— Igen kár.

— Én annyira kedvelem az életet, hogy legyőzhetlen undort érzek az irgalom és halál azon szomorú tanyái iránt.

— Pedig nem árt azzal közelebből megismerkednünk, mivel előbb-utóbb mulhatlanul találkoznunk kell.

— Már én majd csak akkorra hagyom e kellemetlen ismeretséget.

— Ön tehát fél a haláltól?

— Épen nem.

— És mégis így szól?

— Igen, mert szeretem az életet.

— Ez tulajdonképen egyre megy; különben pedig, véleményem szerint, sem becsülni, sem szeretni nem tudja az életet voltaképen az, ki az irgalom és halál tanyáit, mikép ön a kórházakat nevezi, soha nem látogatja meg.

— Hogyan?

— Oh, nincs az életnek jobb történetkönyve, melyből annyit lehetne tanulni, mint ezekben!

— Kiváncsivá tesz ön.

— Én életemben igen sok kórházat látogattam már meg s mondhatom, hogy erre szánt időmet nem sajnálom úgy, mint azt, melyet fényes vigalmakban, vagy politikai szélcsapdosás közt pazarlottam el.

— És ugyan min alapszik e kedvező hatás, mit ön oly fontosnak tart?

— Hosszasnak kellene lennem, hogy önt állításhoz iránt fölvilágosíthassam.

— Fél óráig haladhatunk még együtt; ez igen kevés idő ugyan divatos politikai szónoklatra, melyből gyakran órák alatt is alig süllhet ki egy pár használható józan észrevétel; de egyszerű előadás mellett fél óra alatt igen sokat mondhatni el.

— Megkísértem tehát s reményelem, nem fogom önt untatni. Előre kell azonban bocsátanom azon megjegyzést, mikép nem csupán egy kórházról és nem is ugyanazon országéiról kívánok szólni, hanem összes tapasztalásim kivonatát fogom önnek közölni. Ön irgalom és halál tanyáinak nevezi a kórházat s egy részben igaza van ugyan, de más részben nagyon csalatkozik.

— Valóban?

— Igen. Irgalom adott létet azon házaknak, hol a szegény beteg elveszett egészségét visszanyerni kívánja, de gyakran csak halálát sietteti a gondatlanság, melyet a leggondosb felügyelés sem képes

onnan tökéletesen számúzni; sok esetben pedig épen a halál gyakorolja a legnagyobb irgalmat, midőn a beteget gyorsan magával ragadja. Oly jeleneteket láttam én, uram, melyek jéggé fagyalák ereimben a vért s legféktelenebb szenvedélyemet is aczél békókba verék. Van kórház, melyet legtisztább szándék alapított, legemberibb érzelmek tartanak fön s mikben mégis — a világ bármely művelt országában — vajmi csekély mértékben teljesítették az, minek történnie kellene! Az egésznek intézése többnyire olyantól függ, kinek polgári állása nagy elfoglaltsággal van kapcsolatban; ő tehát másokban bizik s ezek viszont, nem élhetvén pusztán e szép bizalomból, ismét olyanokban biznak, kik még csak azon lépcsőn állnak, hol csupán tanulmányaik bővítéséről kell gondoskodniok, mi azután sok embernek életébe kerül, ki még hasznos tagja lehetett volna a társaságnak. És mennyi veszélyes kísérlet történik, új divatú gyógyszerek és vegyítékek használatával, miket valakin csakugyan meg kell próbálni, ha gyarapítani kívánjuk azon szép tudományt, mely hatalmában tartja az emberi életet; és kin lehetne nagyobb joggal véghezvinni e próbát, mint azon, kivel az irgalom malasztját kellene éreztetnünk! S e mellett legfájdalmasb az, hogy nem talált még föl senki oly módot, melylyel ezen eljárást meg lehetne változtatni. Hátha még akkor tekintünk az irgalom e házaiba, midőn az ápolók egészen magokra vannak hagyatva szerencsétlen betegeikkel! Ezen ápolók, a mennyiben nem szerzetbeliek, többnyire tönkre jutott mesteremberekből

és munkakerülő részeges asszonyokból állanak, kik a betegek jobb eledelét megvámolják, erősítő borukkal saját arcukon növesztik a rézbányát s mérgeesen hurogatják le a szegény szenvedőt, ki őket mámoros álmukból fölriasztani bátorodik és szalmazsúp gyanánt vetik vissza kemény ágyára azt, kit föl kellett emelniök. De miért nem panaszkodik a szegény beteg? — kérdi talán valaki. Azért, mert akkor bizonyosan még kiméletlenebb bánásmódban fogna részesülni. Ha a beteg szenvedéseitől megszabadul és meghal, akkor az úgynevezett halottkamarába vetik őt s kezei hideg holttesteket érintnek, midőn még utolsó vonaglása remeg szederjes ajkain az életnek! De ez nem baj, mert ez iszonyú érintés legalább megrövidíti a haldoklás kínait. Ha ellenben annyira megjavult a szegény beteg, hogy lábai elbirják, akkor ugyan nem kíván az irgalommal visszaélni, hanem lopva, szökve is távozik s ennek következtében gyakran még veszélyesb bajba hanyatlik vissza, melynek csak a halál vet véget! Ez az röviden, mit az eljárás körül mindenütt tapasztaltam, hol az ápolás nincs szerzetes hölgyekre bízva s dicséretes kivételt csak ezekről mondhatok. — De hallja ön most azon adatok egy részét is, mikből kórházakban oly sok életbölcséséget gyűjthetni. Ha polgárt ismer ön, ki körén túlemelkedni óhajtván, tehetségén fölül költ és a főranguak minden ledér kedvcsapongását majmolja, vezesse őt végig a kórházak termeiben s bizonyosan minden időben találni fog ott kemény ágyon nyugvó embert, kinek rövid története így hangzik: ezt is meg-

szállotta a fényűzés ördöge, ő kedvező szerencsével kezdte dolgozni, százai ezrekké változtak s áldásos köre csekélynek kezdte előtte látszani és ő irigylé azok sorsát, kik munka és iparkodás nélkül is szintoly vagy még nagyobb vagyonnal birnak, valamint ő. Utánozza tehát őket a fényűzésben és tele marokkal szórja ki pénzét. Kincsei fogynak s ő azoknak bérét, kik helyette dolgoznak, jóval leszállítja, hogy pazarlását még darab ideig folytathassa. Végre adósságokat halmoz, házából kivettetik, kétségbeesik, remegő kezekkel torkát metszi s íme most már hetek óta kínlódik e nyomorult fekhelyen s nem tud élni és nem bír meghalni, ha pedig meghal, átok nehezülend sirköül teste fölé, azoknak átka, kiktől több pénzt kölcsönzött, mint mennyit visszafizethetett s kiket ezáltal koldusbotra juttatott! — Vagy ifjúval találkozik ön, kinek arcán egészség sötét pirja lángol, szeméből erő és életkedv tüze villog s kinek vállalai oly izmosak, mintha a földgolyót kellene rajtok súlyegyenben tartania? Örvendjen akkor e ritka tüneménynek s fogja meg ez ép ifjú kezét és vezesse őt kórházba; akármerlyikbe, mind egy, mert valamennyinek valamennyi termében fog ön néhány ily beteget találni: behorpadt s gyér hajszálaktól körülfolyt fej, mélyen üregeibe süppedt fénytelen szemek, ólomszínű fonynyadt arcbőr, feketült fogak, miket már alig födözhetnek el a kékes ajkak, nehezen emelkedő, összerokkant mell, sárgás, hústalan kezek, iszonyú fájdalmak a csontokban és a testnek minden részében; — ezen ifjú oly reményteljes volt, mint az,

kivel ön találkozott, de annyira sietett az étellel, hogy most, huszadik évében, már menthetlenül veszte s undor tárgya magának és beteg társainak, és állapota oly nyomorú, hogy rá nézve legnagyobb jótétemény már az, mitől mások leginkább irtóznak, a — halál! — Kezdi-e ön hinni, hogy az, ki életét szereti s élni kíván, sokat tanulhat az irgalom és halál szomorú hajlékában?

— Tökéletesen.

— Pedig csak gyöngé és igen száraz vázlatot hallott tőlem. Látni kell az ott uralkodó sokféle nyomort, látni a bűnnek, az élet elleni bűnnek nyomdokait s fogadom, száz, sőt ezer áldozat szabaduland meg évenként a halál legrémeseb nemeitől.

Új barátom még folytatni akará sötét, de csakugyan igazságos kifakadásait, midőn azon utca közelébe érkeztünk, melyben éjfélkor meg kelle jelennem. Elváltunk tehát, miután megigértük kölcsönösen, hogy ezentúl gyakran fogjuk egymást látni.

A legközelebbi lámpa alatt fegyvereimet megvizsgálám, hogy minden előfordulható esetre el legyek készülve s utamat a kitűzött ház felé folytatám, mialatt különféle sejtések tarták munkásságban elmémet, azon események iránt, melyek ezen rejtélyes látogatásból kifejlődhetnek.

Hogy eddigi kalandimmal titkos összeköttetése van e meghívásomnak, azt világosan hívém láthatni azon czélzásokból, miket a hárfás leány Beatinire nézve tőn. És épen ezért nem bírtam minden aggálytól megszabadulni, ámbár más oldalról

az ismeretlen leány egész magaviseletét olyannak kelle vallanom, hogy abból semmi következtetést nem vonhattam, mi közte és Beattini, vagy Dalmer, vagy Zlatár közt czimboraságot gyaníthatott volna.

Bár mennyire erőltetém is elmémet, egy sejtést sem fogadhaték el valószínűnek az iránt, mi rám a titokteljes találkozásban várakozott.

XX.

Vészjóslatú jelek.

Gondolatim fonalát suttogás szakasztá meg, mely egy alacsony kapu öbléből hangzott felém; megállapodám tehát, szoroson falhoz simulva s következő szaggatott párbeszéd tanuja levék:

- Csak hamar, mit mondott?
- Nem sok jót.
- Micsoda?
- Azt mondotta, hogy hagyjunk föl szándékunkkal, mert rajta veszünk.
- Ohó!
- Azt bizony.
- Átkozott!
- A pénzt sem fogadta el.
- Már ez rossz jel.
- Mit csináljunk?
- Nagy baj biz ez, csak már legalább meg ne alkudtunk volna.
- Lépjünk vissza.

— Az is baj, mert majd kilódt bennünket urunk a gyülekezetből.

— Tudod mit, czimbora, hátha nem gondolnánk a banya szavával? Nem hiszek én zsidónak.

— Hagyd el, czimbora, azok közt is sok becsületes ember van, kiknek szavát csak úgy elhiheted, mintha írva állna előtted; aztán ez az öreg asszony még soha nem hazudott. Igen, ha a vén Móricz mondana valamit, akkor bizony nem volna eszünk, ha csak egyet hederítnénk is szavára; de így?

— Már csak fontoljuk meg holnapig a dolgot jól s azután majd elvállik.

— Hát hol jövünk össze holnap este?

— A tarka macskánál.

— Hány órakor?

— Kilencz felé.

— Jól van.

Ekkor elvált egymástól a két férfi s az egyik balra, a másik pedig ellenkező oldalon távozott, miután az egyik még e megjegyzést hallatá:

— Nézd csak, most meg üveges hintóban is jött valaki az öreghez; bizony csak azt mondom én mégis, hogy nem evett ez az asszony bolondgombát!

Távozásuk után közelebb juték czélomhoz s csodálkozva látám, hogy a kijelelt ház előtt üveges bérkocsi áll, mely körülmény igen aggasztóvá kezdé előttem válni.

A két férfit, kiknek beszédéből a főnebb közlötteket kihallgatám, alapos okoknál fogva, igen gyanusnak kelle tartanom, részint mivel gyülekezetet emlegettek, mely szavaik után, csak rossz lehetett,

részint pedig, mivel Móriczot emlegeték, miből egyszerűs mind azon bizonyossághoz jutottam, hogy ezen ellenségem a csárdai tusában csakugyan nem halt meg s most is alkalmasint élénk munkásságban van.

Továbbá, a bérkocsi azon ház előtt állott, melybe nekem kelle mennem s a két ismeretlen férfi egyike, mikép megjegyzéséből világosan érthetém, ugyanazon házban volt és hihetőleg ugyanazon asszonynál, kihez én hivatalos valék. Mit kereshetett nála azon gyanus férfi? Mi volt az, a mivel fölhagyásra inté őt? Ki volt e bérkocsiban? Talán éppen Beattini?

E kérdésekre hiába keresék elmémben alapos választ s minden okoskodásomnak csak az lett a vége, hogy vigyázatra ezúttal rendkívül nagy szükségem van, ha talán még gonoszabb hinárba nem akarok jutni, mint az volt, melyből csak fél csoda által szabadultam ki a budai csárdában.

Eleinte már csaknem visszatérésre határozám magamat, de e gondolatot ismét visszautastám, mert önmagam előtt sem akarék félnéknek, vagy éppen gyávának látszani. Egyébiránt pedig a fölgerjesztett kíváncsiság is oly hatalmasul működött, hogy gondolni sem akarék többé a kaland félbehagyására.

Éjfélt még nem ütött az óra, mindenek előtt tehát várakozásra szántam magamat s e czélból egy keskeny házajtóhoz lapultam, honnan a lámpásos kocsit tisztán láthatám, a nélkül, hogy engem akár a kocsis, akár a házból kijövendő látogató észrevehetett volna. A kocsis végignyult ülőhelyén s álomba látszott merülni, a lovak pedig térdig sülyeszték le fejöket; sőt magok a lámpák is oly

álmosan pislogtak, mintha röstellenék a terhes világitást e sötét utczában, melynek néhány lámpáiból már rég kifogyott az olaj.

A csönd oly tökéletes volt, hogy valakinek hordtyogását is tisztán megkülönböztethetém azon házból, melynek ajtajában állottam s e helyzetben közel fél órát kelle eltöltenem, míg végre valamely távol toronyóra tizenkettőt kongott.

Az utolsó óraütésnél csaknem hallhatólag kezd keblem dobogni s meg kell vallanom, hogy azon pillanatban oly nyugtalanságot érzék, melyet talán félelemnek is lehetne neveznem; ez azonban csakhamar elmúlt s most már csak azt ohajtám, hogy a kocsi minél előbb távozzék; mert ottléte alatt nem akarék a házba menni, mindenesetre tudni ohajtván, hogy kicsoda tulajdonképen e késő látogató?

Erre nem kelle sokáig várakoznom, mert az ajtó kevés percz mulva megnyilt s egy fátyolos kalapú hölgy lépett ki. A kocsis azonnal leugrott, a kocsiját megnyitá, a hölgyet beemelé s ismét helyére ugrott és gyorsan elhajtattott, miután a hölgy e szót hallatá:

— Haza!

Hah, én e hangot már hallám? A kocsi szorosan mellettem robogott el. Benne két hölgy ült, az egyik elől, a másik hátul. Ezen utóbbi az volt, kit a kocsiba lépni láték s ez most, hihetőleg a kocsi-ban uralkodó hőség miatt, fátyolát hátraveté s én a lámpák föllobbanó világánál Dongai grófnőre ismertem! Az előtte ülő néember valószínűleg komornája volt.

Mit keresett itt a grófnő? Nem kellett-e félnem hogy e látogatásával terv van ellenem kapcsolatban Beattini részéről?

Mindegy, tisztába kell jőnöm, gondolám s állásomat elhagytam és a házhoz közelftettem. Bal oldalon a harmadik ablak előtt megállapodám, pillanatnyi időzés után hétszer kopogtattam s az ajtó küszöbére léptem, mely kevés percz mulva zajtalanul megnyílt előttem.

XXI.

Vérszív.

A rejtélyes ház folyosójába lépven, körültekinték, s hófehér öltönyű némberalakot pillanték meg, mely mögöttem az utozára nyiló ajtót bezárta, s előmbe lépven, kezével intett, hogy kövessem őt. Lámpa nem volt kezében, s így, minden további fontolgatás mellőzése után, kényszerültem azon gyöngye világító vonalt követni, melyet fehér öltönye okozott, ha sötétségben nem akartam maradni.

Nem mondhatom ugyan, hogy e pillanatban nyugodt valék, de mégis minden lépés után, melyet előre tevék, kevésb tartózkodással gondolkodtam a történhetőkről, mikép az rendesen lenni szokott, midőn valamely veszély felé közelítünk, s a visszatérés már el van előttünk zárva. Ilyenkor csak a gyáva esik kétségbe, a szilárdabb jellemű azonban az el nem kerülhető bajnak bátran szemébe néz,

hogy leggyöngébb oldalát kipuhatolván, szükség esetén onnan támadhassa meg.

Én is ez utóbbit tevém, ámde a sötétség miatt kalandom színhelyét sem különböztethetém meg, s csak akkor, midőn vezetöm, néhány lépésnyi haladásunk után, ajtót nyitott, láthatám, az abból kisugárzó világosságánál, hogy az udvar igen parányi és rejtélyes meghívómon kívül alkalmasint senki nem lakik a hosszúkás keskeny házban. Ennek látása nem igen vigasztalhatott ugyan, de nem is riaszthatott el rendkívül, mert derekasan föl levén fegyverkezve, teljes jogom vala a közel szomszédokban biznom, kiket, megrohantatásom esetén, lövéseim bizonyosan segélyre fogtak volna ébresztetni.

Azon ajtó, melyről főnebb emlékezem, konyhába nyílt, s ennek vastúzhelyén lámpa égett, melynek világánál sok réz edényt láték a falon fényleni. Vezetöm, mihelyt beléptem, a konyha jobb oldalán nyíló ajtóra mutatott, s elfordult, arcát tehát nem pillanthatám meg. Két-három lépést tevén, a szoba ajtajánál állottam, s ekkor vezetöm a konyhaajtót bezára és midőn kissé idegenkedve visszafordulék, már — nyom nélkül eltűnt. A lámpa még most is a tűzhelyen világított, s tisztán láthatám, mikép a konyhaajtón és azon kívül, mely előtt állék, semmi kijárási nyílás nem volt a konyhából. Vezetöm tehát vagy az udvarra ment, vagy eltűnt. Figyelmesb vizsgálat után azonban meggyőződém, mikép első véleményem nem állhat, mert a zavar előre volt tolván, s így semmiesetre nem távozha-

tott azon az udvarra. Mi az eltűnést illeti, azt nehezen hívó századunkban nem igen tanácsos már bizonyíttgatni, s így elég legyen annyit mondanom, hogy jelen nem létét nem bírák magamnak megmagyarázni és ennél fogva, minden további tétovázás nélkül, az ajtón csöndesen kopogtaték.

A szobából semmi neszt nem hallék, s mind e mellett is már épen be akarék lépni, midőn véletlenül fölemelém szememet s azon saját szerű jegyet pillantám meg, melyet igazhitű zsidók ajtóikra szoktak függeszteni. Nem tagadhatom, mikép ennek látása ismét megdöbbenett kissé, ámbár tudtam már az utczán kihallgatott gyanus férfiak szavaiból, hogy ismeretlen meghívóm valószínűleg e vallásfelekezethez tartozik. Csakhamar összeszedém ismét magamat és beléptem.

Homályos szoba volt az, melyben most állék; a boltozatról függő réz lámpának egyik ágán sárga viaszgyertya égett, melynek hosszú kanócza még inkább növelé a homályt, mely alig engedé a legközelebb tárgyakat világosan megkülönböztetni. A falak egészen kopárok valának, s minden szögletben csak egy rozzant szék állott. Az utczára nyiló ablakot festett fatábla zárá, s párkányán koponya vigyorgott, mely mesterséges fehér és piros rózsákkal volt koszorúzva, mintha gúnyolni akarná a világi örömeket, melyek oly szoros kapcsolatban állnak a mulandósággal. Ez volt minden, mit ezen előszobában láthaték.

Ebből balra ajtó nyilt, melynek küszöbén nagy szelindek feküdt, tüzes szemeit mozdulatlanul rám

meresztve. Meghívóm jól őrizteti magát, gondolám, s e kutyával nem szeretnék küzdeni. Közép- s hüvelykujjammal néhányszor csattanték, de a szelindek meg sem mozdult e jelre, botommal pedig nem merém érinteni. Pillanatnyi habozás után tehát, jobbommal pisztolyaim egyikét érintvén, hangosan szólék:

— Nincs itt senki?

Kérdésemre e szók hangzottak, alig érthetőleg, a belső szobából:

— Méltóztassék belépni.

E biztatásra két lépést közelíték az ajtóhoz, de a tüzes szemű szelindek mégsem tágtott. Kissé vontatva szólék tehát:

— Ön kutyája a küszöbön fekszik.

Az előbbi hang gúnyosan viszonzá:

— Csak az ember bántja azt is, ki őt nem bántotta!

E hang csak nőtől származhatott, s már szégyenleni kezdém magamat, hogy nő ellenében félelme- nek mutatám magamat. Mindenre készen, s a szelindeket folyvást élesen szemmel tartva, egészen az ajtóhoz léptem tehát, s kezemet a kilincsére tevém. Most, nem csekély boszuságomra, tökéletesen meggyőződtem, hogy a félelmes szelindek — fából, vagy más kemény anyagból van faragva, s meg kelle vallanom magamban, hogy ezen olcsó ör jobb sikerrel teljesíti kötelességét, mint sok fizetett lomha cseléd, kit azonfölül még étellel is el kell látnunk.

A kilincs azonnal engedett kezem alatt, s a félel-

mes küszöböt, most már minden tartózkodás nélkül, átlépvén, az előbbinél jóval tágasb szobában látam magamat. A falak feketére valának festve, s lángszinű mesés alakokkal tarkázva, minőket csak kalandos képzelődés szülhetett. A butorzat itt is nagyon gyér vala. Egyik oldalon ócska bőrpamlag, előtte ó-divatú kecskelábú asztal s ez előtt magas fekete karszék. Az asztal két végén egy egy koponya gyertyatartóul szolgált, s mindegyikben koppantatlan sárga viaszgyertya égett. A szoba padlózatát vastag fekete szőnyeg borítja, melyen nesztelenül haladtam a szoba közepéig, mintha láthatlan kezek emeltek volna előre; akaratlanul is lábaimra kelle tekintenem, hogy mozgásuk által ellenkezőről győződjem meg.

Megszokván ez alatt a homályosságot, szemeimet a nagy karszékra emelém, s abban hölgyet pillanték meg, fehér pongyolában, mely egészen annak öltözetéhez hasonlított, ki által a konyhába vezettettem; sőt az alak is ugyanannak látszott, kivevén, hogy ennek arca fekete fátyollal volt borítva; mi azonban keveset határozhatott itt, miután vezetőm arczát sem láthatám. Bizonyosan jól elrejtett ajtónak kell a konyhában lenni, gondolám, melyen ezen hölgy gyorsan ide siet, mit annál könnyebben tehetett, mivel a szelindek látása által is visszatartóztattam néhány pillanatra. De mi célja lehet abban, hogy ily csodaszerűen intézé elfogadtatásomat? Erre nem tudék magamnak hirtelen válaszolni, ha csak azt nem akarám felőle feitenni, hogy természet fölötti hatalmat kíván ma-

gának előttem vagy általam tulajdonítani, miben mindenesetre nagyon csalatkozott volna. Egyébiránt, az eddig látott s tapasztalt körülmények annyiban mindenesetre megnyugtattak már, hogy itt nem annyira komoly veszélytől, mint inkább csalástól kell tartanom, mely alkalmasint erszényem ellen intéztetett. E gondolat meglehetősen vigasztalásomra szolgált ugyan, mert tudtam, hogy hidegvérűségemnél fogva, velem ugyan nem könnyen fog a rejtélyes hölgy boldogulhatni; de egyszersmind elkedvetlenültem, miután e szerint meglehetősen alaposággal hihetém, hogy e regényes találkozás alig leend szoros kapcsolatban korábbi kalandimmal, s egyedül csak Dongai grófnő látása okozá, hogy e hiedelemem nem szilárdulhatott meg eléggé, s ennél fogva még mindig maradt némi kis reményem, hogy e találkozás talán mégsem fog minden eredmény nélkül maradni.

A hölgy bőujjú ruhája két hófehér kezet mutatott, miket igen szépeknek mondhatnék, ha rendkívüli soványságuk miatt a bőr egészen csontjaikhoz nem tapadt volna. A ruha alól kinyuló láb parányisága szinte igéző vala, de egyebet nem láthatván, érzékeimet s nyugalmamat ez nem is háboríthatá és legfőlebb csak kandiságomat csigázhatá még magosbra; ámbár meg kell vallanom, hogy ez már ugyis eléggé feszült vala.

A hölgy könnyeden inte fejével, s kezével a pamlagra mutatott. Ismét néhány lépést közelíték tehát, de csakhamar meg kelle állapodnom néhány másodpercze, midőn szemeimet a pamlag fölé emelém.

A falon ugyanis, épen szemközt a fátyolos hölgygel, olajfestményt pillanték meg, sima fekete rá-mában. E kép nem tanúsított ugyan különös művészi tökélyt, mi figyelmemet nagy mértékben igényelhetne volna ; de tárgya oly meglepő és sajtószzerű vala, hogy szemeim ellenállhatlan erővel tapadtak reá, mintha természetfölötti varázs által bilincseltek volna oda.

A kép asszonyt s férfit ábrázolt, oly különös helyzetben, minőhez hasonlót még eddig nem lát-tam. Az asszonyt gazdag öltözet fődé, hószin tel-jes vállait hollőfürtök árnyékozáék, a hatytyúnyakat gyöngyök folyák körül, a gömbölyű karokat gyémántos karpereczek szoríták, s a szép finom ujjakat drága gyűrűk körzék. Termete bármely művésznek Venus alkotására szolgálhatott volna mintául. És arca? Azon hely, melyet ennek kellett volna elfoglalni, a művész által üresen volt hagyatva ; azért-e, mivel gondolá, hogy a test egyéb részeinek megfelelő szépségút ecsetje nem bir előteremteni, vagy más okból, azt nem tudhatám. A mily idegenitőn hatott rám ez, oly borzasztó volt az, mit az asszonyi alak mellén láték. Ott t. i., hol a hölgy-szív örömtől hevülve fennen dobog, vagy fájdalomtól elfogultan görcsösen remeg, mély seb vala látható, melyből vér szivárgott a hölgy ölébe. E körülményt a mellette álló férfialak érthetővé tette. Teljes virágzásban levő ifjú volt ez, szépségben Adonist, erőben Herkulest ábrázolhatva ; jobbjá azonban szívet szorítá össze, melyből vér csepegett, s nagy szemei gúnyos kifejezéssel füg-

gének a hölgy mély kebelsebén, melynek az előtt lakosa volt a vérző szív.

Első érzésem undor vala, melyet e kép látása lelkem mélyében ébreszte, undor azon ember ellen, ki művészetét ily iszonyú visszaélésre használta, hogy lázas kedélye beteg kifakadásának hízelghessen; mert őrzöngő ábránd szüleményénél egyébbnek nem tekinthetém e szörnyű jelenetet. Az undor azonban csakhamar vérfagylaló borzadásnak adott helyet, midőn a férfialakot élesebben szemügyre vevém, s arczának minden vonásában ismerősre véltem találni. Igen, igen, nem csalatkozhattam, ez Dalmer, Beattini, ez Zlatár Péter volt, fiatalabb korában, kit angyalnak alkotott a természet külsőleg, míg belsejét pokolnak ördögei lakták. És a hölgy, kinek vérző szívét kezében tartá, bizonyosan új áldozat vala véres körmei közt, kinek iszonyú sorsát még eddig nem ismerém, s melyet talán épen ez ünnepélyes pillanatban kell vala megismernem.

E gondolat iszonynyal tölté ugyan keblemet, de annyiban tökéletesen megnyugtatót, hogy e helyen nincs okom veszélytől rettegésre.

Bámulásomból a fátyolos hölgynek ércztelen tompa hangon ejtett e szavai ébresztettek föl:

— E kép, mint látszik, megindítá önt?

Összeszorult ajkimon csak ez egyetlen szót bossáthatám ki:

— Igen.

— Sőt talán sajnálni is képes ön azon hölgyet?

— Kimondhatlanul!

- És mire tartja ön méltónak azon deli férfit?
 — Véres boszura!
 — Uram, ezen kép — saját történetemet ábrázolja.
 — Lehetséges-e!
 — Minden nagyíftás nélkül.
 — Iszonyú!
 — Látom, hogy önben helyezett reményem nem hiúsul meg.
 — Mindenre kész vagyok.
 — Engedje ön tehát szenvedéseimet, mennyire lehetséges, összefüggőleg és körülményesen elmondanom.

A fátyolos hölgy ismét inte kezével, s én helyet foglalék a pamlagon, ő pedig a következő történetet mondá el, oly hideg s szilárd hangon, mely kétségbe vonhatlanul tanusítá, hogy az iszonyú fájdalom következtében már legszilajabb érzésein is korlátlanul uralkodni tudott.

XXII.

Rablókaland.

E föld nagy, mint a hatalom, mely azt alkotá, s szép, mint a gondolat, mely e hatalomnak irányt adott.

E nagy földet számtalan élő lény lakja, okos és oktalan, emberek és állatok. És ezen emberek s állatok, legyenek bár szelidek vagy vadak, mind külön hazával birnak, mely áldásokkal halmozza

őket, s melyet ők szívök mélyéből szeretnek, vagy melyhez természeti ösztönük egész erejével ragaszkodnak.

Van azonban az emberek külön osztályai közt nép, csak egy nép széles e világon, melynek nincs hazája, melyet szeressen, s mely őt áldásaival halmozza! E boldogtalan nép az egész nagy világban el van szórva, hol létezését irgalomból eltűrik, s habár földig alázza is magát, mindenütt csak gúny és megvetés jutalma; mi csoda tehát, ha végre gyűlölnie kell ott, hol szeretnie nem szabad, s ha az átkot nem viszonzhatja áldással? Hiszen a féreg is felgörbed, ha tapostatik! Uram, kell-e mondanom, hogy e szerencsétlen népet Izrael boldogtalan fiai képezik?

Ezen elnyomatott nép egyik családjában születtem én. Atyám gazdag vala és tekintélyes, mert az is mélyen szokott a pénz előtt meghajlani, ki különben az emberiség legszentebb jogait sem irtózik lábbal taposni. A zsidó ezt jól tudja, mert mindennap tapasztalja és azért pénzt, s mindig csak pénzt törekszik szerezni, bármi uton kelljen is ahhoz jutnia, mert sajnosan meg van győződve, valamint már szüléi és ezek ősei meg valának győződve, hogy egyedül a pénz azon eszköz, mely által magokat, legalább bizonyos pontokig, a többi emberek közé emelhetik.

Atyám szeretete azonban számomra, valamint testvéreim részére is, nemcsak anyagi, hanem szellemi kincsekről is gondoskodott. Oly neveltetésben részesültem, melynek bármely nemes hölgy is

büszkén örvendhetett volna. De bár négy nyelven tudtam is ártatlan kebellem boldogságért imádkozni, mégis sulyosan nehezültek rám a sorsnak vészes csapásai. Még maga a jó nevelés is, mely különben minden embernek áldást biztosít, csak átkot gyümölcsözött árva fejemnek!

Népünknel, mint már mondtam, a férfi csupán vagyonszerzésre kénytelen életének legszebb részét áldozni, s csak akkor gondolhat házasságra, midőn már annyit gyűjtött, hogy leendő gyermekeinek első szükségéit fődözhetni véli. E rendszer mellett vajmi természetes, hogy a műveltebb s gazdagabb zsidó hajadon csak szerfölött ritkán lehet szellemi tekintetben magához hasonló férjet, sőt korához illőt sem gyakran, mert a nélkülözések és fáradalmas üzérkedés korán görbesztik meg Izrael fiainak testét és az édes szenvedélyek viráginak himporát letörlik.

Egyébiránt, ha mindez, szerencsés véletlenség következtében, néha kivételt szenvedne is, van még más mostoha körülmény, mely, különösen a műveltebb zsidó hajadonra, súlyosan nehezül. Unokáról unokára száll ugyanis annak tudata, mikép pártfogást e földön egyedül csak családjá szük körében lelhet, s valamint ez neki mindene, úgy ő viszont annak egyetlen reménye és öröme. E viszony vak engedelmességre szoktatja a gyermeket szüléi iránt, s minden atya korlátlan urrá lesz a családban, melynek minden tagja vakon engedelmeskedik neki, meg lévén győződve, hogy a nyomasztó külviszonyoknál fogva, a családfő csak a

legjobbat és azt akarhatja, mit paizsul szegezhetni ki e nyomasztó viszonyok csapásinak elhárítására. Iszonyú hatalom ez, uram, mely a szabadnak született lelket magát bilincsre veri, de boldogtalan állapotunkban mégis mellőzhetlenül szükséges, mert végső elpusztulástól egyedül csak ez mentheti meg szerencsétlen népünket!

E családi viszonyoknál fogva nem csodálандja ön, hogy ellenállás nélkül hajlottam atyám parancsára, midőn éltés kereskedőt vezetete szobámba, mondván: ez férjed lesz! Keblemben forrón buzgott ugyan a vér, s nekem is voltak bájos álmoképeim, melyek minden tizenhét éves lányka szívét édesen remegtetik meg; de az atyai akarat fagyos lehellete elhomályosítá e vonzó rajzait az ifjusági ábrándoknak és én neje levék azon férfiúnak, a nélkül, hogy magamat ez által boldogtalannak éreztem volna, mert hiszen ő sokkal gazdagabb vala atyámnál, s bennem becsülni tudandja leendő gyermekeinek anyját. Így okoskodtam én, mert ily okoskodásra valék tanítva.

Összekelésünk után alig telt el néhány év, s férjemet nagy kiterjedésű kereskedési viszonyai rögtön külföldre szólíták, hová őt nem követhetém. Jósága tehát, egyik nőrokona kíséretében, Füredre küldte engem, hogy lehetőségig kellemesen töltssem azon néhány hetet, melyek alatt távol kelle tőlem lennie, s bőkezűsége oly fénynyel környezett, hogy Füreden megjelenésem alkalmasint nem egy nemes hölgy keblében gerjeszta irigységet.

Az ily diadal különben édes táplálékul szokott

az asszonyi kebelnek szolgálni, s eleinte én is ilyesmit kezdék érezni; ámde e boldogító érzélem csakhamar keserűséggé változott. Leveretve vettem észre, hogy bármely nyilvános helyén jelentem meg a fürdőnek, mindenütt gúnyos megvetéssel fordultak el tőlem a hölgyek, míg a férfiak szinte vagy e sértő példát követék, vagy, mi rám nézve még iszonyúbb vala, szemtelen kétértelműségeket váltogattak egymással közelemben, melyek arczomba szökteték minden véretem, ámbár gyakran teljes jelentésöket nem is érthetém.

Sőt mi több, cselédeim sem maradtak menten e méltatlanságtól, ámbár, inasomon kívül, keresztyének valának. S ez embertelenség annyira ingerlé őket is, hogy kötelességöket csak mogorván s visszataszítólag teljesíték, ámbár szeliden bántam velök és kétszeresen fizettem őket!

Tehát szállásomon csak úgy, mint nyilvános helyeken, mindenütt majd néma, majd hangos bánalmakat kelle tapasztalnom, melyek lassanként oly fájdalmas keserűséggel tölték lelkemet, hogy kincseim közepett is elviselhetlen tehernek kezdém az életet tekinteni.

Rögtön szüléim házába utaztam volna vissza Pestre, de férjem meghagyá, hogy Füreden várjam be őt, s nem vala bátorságom engedelme nélkül e helyet elhagyni, mert tudtam, hogy férjem most már egyszersmind atyám hajdani hatalmával bir fölöttem.

Hogy tehát a sértő bánalmakat legalább nyilvános helyeken kerülhessem, szobámból csak fő-

lötte ritkán távozám, s ilyenkor is többnyire kocsimban.

A szép vidék szemlélése ismét fölvidítá sebzett kedélyemet, mert legalább azon meggyőződéshez juttatott, hogy a nap melegében és is csak úgy részesülhetek, mint más; hogy az erdő az én számomra is hús árnyékkal kínálkozik, hogy az illatos rózsa az én keblemen sem virít el gyorsabban, mint másén; szóval, hogy a természet egyenlően részesíti boldogító jótéteményiben azokat is, kiket a társaság nem akar kebléhez karolni.

E sétakocsizások annyi élvezetben részesítettek, hogy mindig távolabbra terjesztém azokat. Utóbb gyakran hajnalban hagyám el Fűredet, s közel és távolabb falukban reggeliztem és ebédeltem, hol mindenütt szívesen fogadtak, részint apróbb adományaim miatt, részint mivel kilétemet nem tudták.

Egykor szinte ily nagyobb kirándulást tevék, s dél tájban a hűvös Bakony egyik útján haladtam lassan előre kocsimban, szabad szárnyakra bocsátva gondolatimat.

Minden, mit regényes erdei kalandokról valaha olvastam, fölelevenült emlékezetemben. Hölgyszabadító lovagok a középkorból, rablók, szent földről visszatérő zarándokok, kétségbeesett szerelmesek árnyékai, legcsodásb csoportozatokat képeztek édes ábrándozásba merült tekintetem előtt, s más boldogabb világba helyezének át, melyet könyveimből már akkor szeretni tanultam, midőn még a valódinak keserűségeit nem is ismerém.

E közben elevenen azon kalandok hőséneke kép-

zelém magamat; minden földmélyedésből pikkelyes sárkányokat láték ellenem zúdulni, minden szellő-suhogásban kísértetek s rémek suttogásait vélém hallani, minden bokor mögül rablócsapatok rohantak ellenem; de én nem rettegtem, mert mindezeket kellő pillanatban, vértezett magas lovag riasztotta el, ki sóhajtva hajlítja meg előttem lándzsáját, s némán távozott, hogy rögtön ismét megjelenjék, mihelyt új veszély által környeztetém. Hogy e lovag alakja semmiben nem hasonlított férjemhez, azt ábrándozásimban épen nem találám felőlőnek, mert hiszen regényekben is többnyire nem a férj az, ki fenyegető veszélyekből a nőt csodásan és váratlanul kiszabadítja.

Édes merengésimből vad szitkozódás ébreszte föl, s ugyan e pillanatban kocsim ajtaja robajjal megnyitott, s karomat durva kéz által megragadtatva érzém.

Első pillanatban álomnak képzelém e jelenetet, de csakhamar meggyőződém az iszonyú valóságról. Kocsimat, melyben egyedül ülék, minthogy férjem rokona, betegeskedés miatt, honn maradt, rablók támadák meg, kocsisomat leüték, s engem a hintóból kirántottak. Azután az egész kocsit megmozdították, de semmit sem találtak, néhány apróságon kívül, miket egy pár beteg parasztasszony s gyermekeik számára vittem.

A rablók tehát boszúsán fogtak körül, s vadul ordfoztak:

- Ide pénzedet!
- Mutasd meg a hintó rejtekeit.

Rablókaland.

Nagy: Magyar titkok II.

195. lap.

— Hol vannak kincseid?

— Szólj, vagy meghalsz!

Hiában könyörgék kiméletért, hiában esküvém, hogy csak sétálni kocsiztam, s nincs nálam több néhány forintnál; ők szavaimnak nem hittek s végre legiszonyúbbal fenyegettek, mi még a halálnál is irtózatosb vala.

Ekkor szolgám nyelvünkön tanácsolta, hogy írjak nekik kötelezvényt s talán szabadon fognak bocsátani. Én azonnal tárczám után nyultam és írni akartam, de most még nagyobb indulatossággal tört ki ellenem a förgeteg.

Az egyik rabló dühösen ragadá ki kezemből a tárczát és vadul ordítá;

— Átkozott zsidó, el akarsz árulni?

— Meg akar babonázni.

— Valamennyi zsidóasszony mind boszorkány!

— Szúrd le, czimbora.

És az egyik zshivány megragadott baljával s jobb kezével kést emelt ellenem.

Ezen elhatározó pillanatban gyors lódobogás lőn hallhatóvá s csaknem ugyanazon perczben deli férfialak termett lóháton mellettünk.

A zshiványok kissé meghökkentek, de nem távoztak.

Elhaló szemeim az ismeretlen férfi villogó tekintetével találkoztak s ajkai e szót dörgék, mely mennyei zene gyanánt visszhangzott fülemben:

— Vissza!

Többet nem hallék, füleim zúgtak, szemeim elhomályosultak, térdeim összeroskadtak s mély ájulásba merültem.

XXIII.

Lélekgylkolás.

E szók után mély lélekzetet vőn a fátyolos hölgy, jobb kezével fátyola alá nyult, mintha szemeit akarná törlni; de sóhajtva rázá fejét, jeléül, hogy a könyek jótékony forrása végkép kiapadt már azokból. Azután néhány peroznyi szünet után, ismét előbbi közönyös hangján, így folytatá történetét.

Mi következett ájulásom után, meddig valék megfosztva eszméletemtől, arról szorosán nem számolhatok, mert szolgám annyira el volt rémülve, hogy mindig ellenmondásokba keveredett, valahányszor őt utóbb ezen eseményre nézve kérdőre vonám; megmentőm pedig nem akart erről körülményesebben szólni, mondván, hogy nem kívánja lelkemet ez által újonnan megrázkódtatni, mi könnyen ártalmamra válhatnék.

Midőn magamhoz tértem, már ismét hintómban ülék, mely lassan Füred felé haladott. Mellettem megmentőm ült, kezemet gyöngéden fogva s üt-erem minden dobbanását számfítva. Midőn felnyíló szemeimet arczára emelém, túlvilági lényt hívék megpillantani. Födetlen fejének fekete fürtei dicskoszorú gyanánt csókolák magas homlokát s szemeiben, melyek az erdőben oly vadul lángoltak, most leggyöngédebb részvét kifejezése csillogott. Többször olvasám, hogy a mérges kigyók tekintete varázserővel bír, mely embert s állatot ellenállhatlanul magához vonz; azon férfi szemében ily bűvös

hatalom rejlett, mert tekintetem visszavonhatlanul függje rajta s bár lelkeket irtóztat futá el, midőn szemei hatásának édes mérge ereimben a vért szívem felé zaklatá, mégsem hunyhatám be szemeimet, habár életem állott volna is koczkán. Úgy tetszett, mintha ezen arcot, e szemeket már álmaimban láttam volna; mintha ez lett volna azon rejtélyes lovag, ki engem ábrándim közepett minden veszélyből megmentett.

Azon néhány pillanat, melyek alatt tekintetébe mélyedtek szemeim, legboldogabb szakát képezék életemnek; ehhez hasonló érzemény többé nem üdvezíté keblemet.

Végre félbeszakasztá szabadítóm a csöndet s mi-kép léte mről tudakozódék. Mondhattam-e egyebet, mint, hogy kimondhatatlanul jól érzem magamat?!

Nevemet s viszonyaimat ájulásom alatt már kitudá szolgálamtól s most magát is megismerteté velem, mondván, hogy még csak néhány nap óta mulat Füreden. Ezután nagy fölindulással szólott azon méltatlanság ellen, melylyel ott a társaság által tetéztetem; hevesül kelt ki azon igazságtalan korlátok ellen, melyek az embert embertársától elválasztják és meghatóan ábrándozott a műveltség s szívnemes-ség egyedüli uralkodásáról, melynek, mint állítá, nem lehet már sokáig elmaradnia.

S mily örömet hittem édes szavainak, melyek szívem legtitkosb rejtekében legbájosabban zengő visszhangra találtak!

Ó Füreden gyakran meglátogatott engem s én boldogtalan, óhajtva vártam őt és búsan látám tőlem

távozni; mert ő volt az első férfi, kinek minden szava úgy hangzott, mintha szívemből leheltem volna azokat ajkaira.

Szerelemről is kezdé hozzám szólni; de ugyan kellett-e szó azon indulat kifejezésére, melyet iránta első megpillantása óta érezék, a nélkül, hogy ezt bár önmagam előtt is kimondottam volna?!

Azonban, ne gondolja, uram, hogy e féktelen indulat által könnyelmű vétkezésre hagyám magamat ragadtatni. A zsidóhölgy első gyermekéveitől kezdve tanulja, hogy előbb atyját s utóbb férjét mindenenek fölött tisztelnie kell; és e tan oly erős gyökeret ver szívében, hogy hitsorsosim közt a női hűtlenség a legnagyobb ritkaságok közé tartozik.

Látván csábítóm, hogy közönséges úton nem érhet czélt, egyenesen lelkem ellen irányozá megtámadásait és házasságról kezdé szólni. Eleinte megdöbbsentem e gondolatnál, de mézes csábszavai mindinkább növekedő sikerrel küzdöttek gyöngülő ellenvetésim és aggályaim ellen. És ugyan mikép birhattam volna sokáig ellenkezni, midőn a szeretet vallását szerelem hangjai magasztalák előttem!

Igen, uram, én nem birtam sokáig ellenkezni, s titkon csábítóm vallására tértem; kell-e mondanom, hogy ezen áldozat után csakhamar önmagam előtt pirulnom kelle s még tükrömet is kerülém, mert szemeimből csak lelkivád tekinté felém.

Összekelésünk azonban még mindig előre nem látott akadályokba ütközött. Csábítóm engedelmet kért szüleitől e házasságra, de ezek nemcsak megtagadák ezt tőle, hanem rögtön minden pénzkül-

deményt is megszüntettek, hogy őt annál hamarabb visszatérésre kényszeríthessék. Segítnem kelle tehát rajta és segítettem is, mert ki egyszer eltér az erény ösvényéről, azt már valóságos bűnre is könnyű csábíthatni. Férjemtől, kinek, hitváltoztatásom óta, nem valék többé neje, több nagyértékű váltó volt kezeim közt s kedvesem kihizelgé azokat tőlem, igérvén, hogy szüléivel kibékülvén, rögtön ismét vissza fogja azokat váltani. És ez volt oka, hogy új hitemet, valamint volt férjem, úgy atyám előtt is, még mindig gondosan titkolám.

Ennél fogva még folyvást levelezésben állottam mind a kettővel és az előbbitől gyakran érkeztek még hozzám tetemes váltók, melyek mind kedvesem kezeibe jutottak, ki ellen még legkisebb bizalmatlanságot sem táplált szívem.

Végre azonban férjemnek Pestre érkezését tudatá velem atyám, azon megjegyzéssel hogy mindketten kevés nap mulva Füredre fognak értem jöni.

E hír csaknem kétségbeejtett. A váltók értéke, miket kedvesemnek átadék, már negyvenezer forintra emelkedék s a csábító vérfagylaló hidegséggel mondá, midőn a félelmes látogatás közeltését vele tudatám, mikép szüléivel minden áron ki akar békülni, következőkép kezemről ünnepélyesen lemond; a negyvenezer forintot pedig elég csekély áldozatnak tartatom, azon megböcsülhetlen kincsért, mely által minden művelt társaság ajtaját előttem megnyitá. Szépségem, tevé hozzá gúnyosan, szükség ellen minden esetre biztosíthat, sőt még legnagyobb szerencséhez s gazdag házassághoz is juttathat.

E váratlan nyilatkozat mennykőcsapás gyanánt hatott rám. Csak azt látám még, hogy csábítóm gúnyosan meghajlott előttem és az ajtó felé távozott: azután eszméletlenül összerogytam. A büntető isten azonban nem akará, hogy gyors halál által szabaduljak meg az élet terheitől, hanem eszméletemet ismét teljes épségében visszaadá, hogy életem utolsó napjáig iszonyúan bűnhődjem.

Atyámat s volt férjemet nem merészlém bevárni, mert nem volt elég bátorságom az elsőnek borzasztó átkát meghallgatnom s jól tudtam, hogy az utóbbi kérlelhetlenül törvényszék elébe átlítand, elorzott pénze miatt.

Szökésre határoztam tehát magamat s drágasággimmal, miket még hajadon koromban szüleimtől ajándékul nyerék, lakásomat éjjel titkon elhagyám. Asztalomra levelet tevék, melyben bűneimet őszintén kivallám, csak csábítóm nevét hallgatván el, kinek hatalma ellen úgy sem birtak volna sikerrel föllépni atyám és volt férjem, sőt talán még nagyobb kárba, vagy legalább veszélybe keveredtek volna.

De hová irányozzam tétovázó lépéseimet? gongolám s hosszú tusakodás után sem birtam egyebet határozni, mint Pestre visszajőni s valamely külvárosban elrejtezni; mert oly ismeretlen valék az ország minden részével, hogy nem merészlék másutt menedéket keresni.

Folytonos rettegés közt végre csakugyan minden szerencsétlenség nélkül Pestre érkeztem s néhány heti lappangás után e kis házat bérelém ki, hol

legnagyobb elvonultságban éltem egy öreg koldusasszonygyal, kit magamhoz fogadtam.

De minő volt ezen élet! Csábítottm lelkemet gyilkolá meg! Nem mertem azon valláshoz folyamodni, melyre földi szerelem élvezhetéseért tértem s ahhoz sem merészlék visszatérni, melyet oly könnyelműleg hagytam el. Bizalmam meghalt elvérzett szívemmel s lelkemmel együtt és én vigasztalatlanul állék a vallástalanság iszonyú örvényében, egyik szabadító parthoz sem merészelvén közelíteni; mert érezhetém, hogy egyikre sem vagyok méltó. S ha végső kétségbeesésben majd egyikhez, majd másikhöz folyamodtam, könyörgéseim siker nélkül maradtak és ismét azon tompa merevültségbe hanyatlám vissza, mely csak mozgás által különbözik a haláltól s melyben az ember még nevetni is tud egész közömbös-séggel, habár vérkönyűk égetik is lelkét.

Több év telt el e szörnyű állapotban s végre nyugodtabb kezdék lenni, miután meggyőződém, hogy lelkem menthetlenül veszte van s valamint régi, úgy új hitem is megtagadá tőlem a vigasztalást, minthogy mind a kettőre méltatlanná levék.

Laktársam, az öreg koldusasszony, időtöltésből gyakran kártyát vetett előttem s én megtanulám e mesterséget, mely nehéz gondolatimnak, legalább néhány pillanatra, más irányt adott.

Utóbb, fogyni kezdvén a drágaságimtól nyert pénz, könnyen hívő bolondoknak jósolgatni kezdék a kártyákból, kik kétes jövendöléseimet jól fizeték, melyek gyakran teljesültek, minthogy mindenki többnyire tetszése szerint szokta a kétértelmű jövendő-

léseket magyarázgatni. A hozzám tóduló könnyen hívők száma mindinkább szaporodott, lakásomat úgy rendezém, hogy az érzékekre annál inkább előre is hathassak s végre e képet föstém, remélvén, hogy talán valamikép nyomába juthatok a gaz csábítónak, ki lelkeket meggyilkolá; mert a boszú azon érzés, vagy szenvedély, mely legutoljára hagyja el a kihamvadt emberi keblet; és minél inkább meggyőződtem, hogy jelenem és jövőm örökre és menthetlenül veszve van, annál erősebben dúlt bennem ez utolsó szenvedély, a kérlelhetlen boszú.

Közlekedésem a külvilággal, hiremmel együtt, napról-napra növekedett, s csakhamar leírhatlan pokoli örömmel tapasztalám, hogy e képet nem hiában föstém s hogy meg fogom magamat boszulhatni azon, ki által az emberiség köréből véres kezekkel örökre kítaszítottam.

Megtudtam, hogy csábítóm Pesten van s több alakban folytatja gyalázatos mesterségét; megtudtam, hogy őn üldözi őt s már többször nyomában volt. Elhatározám tehát, hogy boszúmat kielégítem, vágóhídra terelem őt és azután bucsút veszek az életől, ha csakugyan életnek mondhatni a lelki vigasztalás nélküli gyászos tengődést.

A fátyolos hölgy elhallgatott, csontos ökleit fenyegetőleg emelé a kép felé s fejét mellére horgasztá.

Rövid szünet után azonban hirtelen fölegyenesült s remegő hangon mondá:

— Megnevezzem a gaz csábítót?

— Ismerem őt! — viszonzám megrendülve és szinte fölállottam.

— Bizhatom ön segélyében?

— Tökéletesen.

— Éjfél előtt főrangú hölgy volt nálam —

— Láttam.

— Ismeri ön?

— Igen.

— Most ezt hálózza körül a gyilkos. E hölgyet komornája által birtam idejövetelre s most rávettem őt, hogy rövid idő múlva csábítómmal fog itt megjelenni.

— Valóban?

— Igen. Akar ön akkor segélyemre lenni?

— Legnagyobb készséggel.

— Bármilyen történet is?

— Igen.

— Jól van. A grófnő előre tudatni fogja velem azon éjszakát, melyben kedvesével hozzám jövend és én azonnal tudósítani fogom önt előbbi küldöttem által.

— De kicsoda azon rejtélyes hölgy?

— Szenvedő társam.

— Többet nem mondhat ön?

— Jól tudja ön, hogy kitől hallhat többet.

— Értem. Holnap mindent tudni fogok.

— Addig mély hallgatást tanácslok önnek, mert különben még egyszer kisiklik kezeink közül a ravasz gyilkos.

— Gondom lesz rá.

— Most ki fogom önt kísérni.

— Még egyet.

— Méltóztassék.

— Egy gyanus külsejű férfi is volt itt ma éjjel, ki bizonyos bűnös vállalatra nézve tanácsot kért ön kártyáitól.

— Igen.

— Minő vállalat az?

— Hölgyrablás.

— Hol? Kicsoda?

— Azt nem tudom.

— S nem ismeri ön azon férfit?

— Nem.

— Hm, talán mégis nyomába fogok e gazságnak jutni.

— Alkalmasint egészen el fog az maradni, mert nagyon ráijesztettem a gazemberre.

— Adja isten. De bocsánat, nem lehetne, mielőtt távoznám, ön vonásait látnom?

— Uram, én élő halott vagyok s a halottak vonásai visszariasztók. Arczomat e házban még senki nem látta s halálomig nem is fogja látni senki.

E szók után kezével intett a szerencsétlen hölgy, én követtem őt s kevés percz mulva bezárá mögöttem az utcoajtót és én egyedül állottam az éji sötétségben.

XXIV.

Éjszakai madarászat.

Miután e házat, melyben az elvetemültség azon szerencsétlen áldozata szenvedett, kivel ily csodásan találkozám, jól körültekingtem, hogy szükség esetén gyorsan és könnyen föltalálhassam, csöndesen a belváros felé irányozám lépteimet.

Az épen hallott gyászos történettől nem birám gondolataimat elvonni s meg nem foghatám: mikép kerülhetett el Dalmer, számtalan gaztette daczára, a büntető igazság ostorát. Úgy látszott, hogy minden sikerült bűne csak ösztönül szolgált nála még nagyobb gaztettek elkövetésére; mintha a sors kedvet lelt volna annak megkísértésében, hogy ugyan mennyi rosszat képes egyetlen gyarló ember elkövetni. Ha ez csakugyan úgy volt, akkor a gyarló ember nagyon is félelmesen bizonyította be, hogy roszban nem bír elfáradni és hogy az emberi erő korlátolt gyarlósága többnyire csak akkor szokott mutatkozni, midőn jóra kellene azt használni.

Még egyszer átfutám a hármass alakú gaz kalandor csfnjait, de alakoskodásaira nézve mégsem birtam egészen tisztába jutni. Hogy minden őt környező veszély daczára sem akar Pestről távozni, annak kulcsát könnyen fellelhetém ugyan azon tervényben, mely szerint a gazdag Dongai grófnőt nőül akará venni; de hogy mi lett Móricz nejének holttestéből, ki volt azon ifjú és hölgy, kiknek társaságában őt láttam s kik meglepőleg az elhunythoz

hasonlítottak, azt egyáltalában nem bírtam magamnak megmagyarázni, valamint késedelmezését sem. Ő már több hét előtt összekelhetett volna Dongainéval s mégis halogatni látszott e lépést s legújában távozásra törekvék birni a szép özvegyet, mit bizonyosan nem ok nélkül tett. Talán Börger Lenke iránti szerelem tartóztatá őt Pesten? Vagy Dongainét is meg akará csalni? Ezek mind oly titkok valának, miknek föloldására nem bírek kulcsot találni.

E tépelődésimet lódobogás zavará meg. Hátra tekinték s azonnal megállapodám, mert a közel mellékutczából igen sajtászerű csoportot láték közelíteni.

Elöl városhajdu lovagolt kivont karddal, mellette virasztó lépdelt, nagy négyszögletű lámpával és hosszú alabárdal kezeiben. Ezeket nyomban két divatos öltözetű fiatal uracs követé, kik semmit nem tarthattak kezeikben, mert karjaik szorosán hátra voltak kötve. Kalapjuk mélyen szemökbe volt nyomva s az egyik az «Ezred leánya» kedvencz dalát fütyölé, míg a másik néha-néha ugyanannak éneklését kísérté meg, mi azonban nem igen akart neki sikerülni, mert mindig csakhamar elhallgatott, mintha nemcsak kezeit, hanem torkát is kötél szorítná össze.

Ezek után rongyos öreg ember sántikált, iszonyúan káromkodva és mérgesen erősítve, hogy a hajduk szörnyű tévedésben vannak becses személye iránt, melyet bizonyosan meg fognak bánni. Mellette mintegy tizenkét éves fiú tántorgott, rongyos

gatyában s fekete frakkban, melynek azonban csak egy ujja volt már. E fiú haja oly bozontos vala, hogy szabad növésében a fésű zsarnok hatalma által bizonyosan még soha nem akadályoztatott; csizmája pedig oly rongyos volt, hogy mind a tiz lábujjának körmeit legnagyobb kényelemmel vagdalhatta el, a nélkül, hogy azért csizmáit le kellett volna huznia. Álmoság, vagy részegség miatt tántorog-e, azt nehéz voltaképen meghatározni s legjobb lesz mind a kettőt elhinni, mert így legalább mindenesetre el lesz az igazság találva. Valóban, ezen fiú igen hosszú életnek fog örvendhetni, ha a halálbüntetés csakugyan eltöröltetik.

E reménydús egyént két sugár termetű hölgy követi, kik oly diszesen vannak öltözve, hogy a műértő közönség a színházban bizonyosan szörnyű s rémséges tapsviharral tisztelné meg azon szabót, ki e ruhákat varrta. Még csak a kalapról lengő kék fátyol és kezeket fedő fehér keztyű sem hiányzik. A keztyűs kezek azonban, fájdalom, szinte hátra vannak kötözve. Igen kár, hogy arcaikat az irigy fátyol eltakarja. Ah, de most szólnak:

— Majd kikapják kendtek a magokét!

— Ily szemtelenül bánni velünk.

— Mintha valami sehonnaiak volnánk.

— Jól ismernek bennünket.

— És majd megbánatják kendtekkel ezen durvaságot!

Hangjok kissé rekedt ugyan az éjjeli levegő miatt, de azért mégis beillenének énekesnőknek a Duna partja mellé. Ugyan kik lehetnek ezek? Ki

tudhatná azt! Sok rekedt hölgy találtatik oly nagy városban, melynek több színháza van.

Utánok egész méltósággal öreg asszony tipeg, két lefüggő hajú paraszt szolgáló közt. A két lány keservesen sít, a vén sárkány pedig hallgatásra inti őket, többi között ezeket mondván:

— Ostoba ludak, ne pityeregjete! Csak látszik, hogy még nem régen vagytok Pesten. Hiszen nem esznek meg benneteket. Egy pár hétig jól kipihi-nitek magatokat és azután ismét hegyen-völgyön lakodalmazhatunk.

Most két szálas legény lesz látható, nem diva-tos, de tiszta öltözetben. Az egyik kissé lehor-gasztja fejét, a másik ellenben büszkén jár, mintha csapszéki diadalról térne vissza és parancsoló han-gon szól:

— Hajdu!

— Hallgass, gazember.

— Hajdu, mondom, ne gorombáskodjék, mert megbánja. Bocsásson szabadon.

— Majd ha fagy.

— Én nem öltem és nem is loptam.

— Tiltott játéknál találtunk benneteket és ez elég. Előre!

— Hajdu, mondom, bocsásson szabadon, ha urak-nak szabad magokat mindenféle játékkal mulatni, hát nekünk mesterlegényeknek ugyan miért nem? Bocsásson szabadon, mondom, mert a tizenkilen-czedik században, az egyenlőség századában élünk.

A hajduk nevettek ezen okoskodást s gyorsabb haladásra nógatták a diszes társaságot, melyet né-

hány félmeztelen férfi s néember egészíte ki, kik mogorva közönyösséggel baktattak a többiek után. Két gyalog s egy lovas hajdu nagy gonddal örkdött az akarattjuk ellen előttök sétálók minden mozdulata fölött.

Az egyik hajdut történetesen ismerém s azonnal fölvilágosítást kérek tőle e különös társaság iránt.

— Hja, uram, — szóla jó kedvvel a hajdu, — valahányszor éjjel madarászni megyünk, mindig ily jó fogással térünk hajnal felé vissza.

— És hová viszik őket?

— A dolgozóházba.

— Hát mindnyájan vétettek valamit?

— De mennyit!

— Például, azon két czifra uracs elől miért került ide?

— Oh, annak nagyon rövid a története. Hamisan kártyáztak egy külvárosi kis kávéházban. Mult vásárra lopni jöttek külföldről, de rajta kaptuk őket és becsuktuk. Négy nap előtt kitelt idejük s most alkalmasint uti költséget akartak nyerni, hogy más vásárra mehessenek. Csakhogy lépre kerültek a jó madarak, fogadom, hogy majd megtanítják őket emberségre a dolgozóházban!

— Hát külföldről is jönnek tolvajok a pesti vásárra?

— Majd annyi, mint kereskedő; pedig bizonyosan felét sem foghatjuk össze, mert a külföldiek sokkal finomabb műveltséggel birnak, mint a hazaiak s nagyon ügyesen tudnak csenni.

— Hát azon mérges, sánta öreg ember?

— Ennek különös története van. Ez az úri aszszonyságok kis kutyáit utczán, lépcsőn, folyosón, sőt még a konyhákön is rendkívül ügyesen ellopja.

— Annyira szereti a kutyákat?

— Dehogy! Midőn azután a kiskutyákat kidoblják, vagy kihirdetik, akkor, mint böcsületes megtaláló, legnagyobb alázatossággal jelenti magát és gyakran husz pengő forintnyi jutalmat is kap. Ha gyermeket lopna, úgy alkalmasint nem részesülne ily nagy díjban a visszaadáskor.

— Különös iparűzés!

— Most majd ő is jobb gondolatokra térhet a dolgozóházban.

Erre a kis sánta öreg indulatosan kiálta vissza:

— De én nem akarok dolgozóházba menni! Ha dolgozni akartam volna, úgy nem kellett volna elveszett kutyákat keresnem és megtalálnom. Inkább botozzanak meg és azután kergessenek pokolba, hogy kenyeremet böcsületesen kereshessem, mint eddig!

Rövid nevetés után ismét folytatá a társaság tagjainak ismertetését a hajdu, mondván:

— Ezen gyámoltalan fekete frakkos fiút irgalomból fogtuk el. Ez olyan sovány, a mint látni méltóztatik, hogy ügyes szabó akár a tű fokán is áthuzhatná czérna helyett. Azonkívül a sok pálinka-ital már egészen eltompította elméjét, annyira, hogy mindent azonnal elfeled, a mi vele és körülötte történik. Ezt a szerencsétlent tehát a tolvajok szűk ablakokon betolják s ő kinyitja nekik az ajtókat. Néhányszor már bennrekedt szegény. A dolgozó-

házban majd tollat fosztatnak vele s a rendes élet talán még esztét is helyre állíthatja.

— Szegény fiú!

— Hja, uram, még ennél sokkal nyomorultabbakat is találhatna az ember, ha minden betyártanyát ki lehetne fürkészni!

— De ugyan mikép került ezen két csinos öltözetű hölgy e piszkos társaságba?

— Azt mondják ugyan, hogy pénz emberség, ruha tisztesség; de mondhatom, hogy ezek szép ruháik daczára is alkalmasint valamennyi madarunknál piszkosabbak. Ismertem én őket már akkor is, mikor még mosogató dézsa mellett állottak és azon időben alkalmasint nem voltak oly piszkosak, mint most. Eddig elég mosdatlan ostoba gunárt koppasztottak meg, illő tehát, hogy most tollat fosszanak a dolgozóházban.

— És az öregasszony, két leányával?

— Ez szeretné őket minél előbb selyem ruhához uttatni, de a szegény parasztleányok, istennek hála, még tudnak sírni és így egy pár hónapi lószórtépés egészen meg fogja lelköket a sátán hálóból szabadítani.

Épen a többi csavargók rövid történetét akarám a beszédes hajdutól tudakolni, midőn egy földszinti ház mellett haladtunk el, hol rögtön oly jelenet fejlett ki, mely kérdésemet elfojtá.

A kis ház ablakai meg voltak világítva, s a szobából vőg zaj hangzott az utcára. Midőn épen a ház előtt állánk, a szélső ablakot belőlről kitörék, s éles női hang kétségbeesetten kiálta:

— Az istenért, szabadítsanak meg!

E kiáltást durva káromkodás követé, a gyertyát azon szélső szobában rögtön elolták, s csak annyit láthattunk, hogy egy fiatal hölgy, a kitörött ablak-táblán keresztül, görcsösen az ablak vasrudaiba kapaszkodott, egyre kiáltozván:

— Irgalom, mindjárt meghalok, ha meg nem szabadítanak. Erőm elhagy!

A hajduk azonnal rakásra terelék éji madarait, a ház ajtaját zörgeték, s én a kiáltozó hölgyhöz sziettem, pisztolylyal riasztván vissza két férfit, kik őt az ablaktól erőszakkal be akarák rántani.

Az ajtó ez alatt megnyílt, s egy puffadt, rezes arcú vastag asszony durván kiálta a hajdukra:

— Micsoda helytelenség ez, nem ismerik házamat?

— Igen, — felele az egyik hajdú, — nagyon is ismerjük, és épen azért nyitattuk föl az ajtót. Miért kiáltott e lány itt a szélső ablakban?

— Alkalmasint részeg, vagy rosszat álmodott a jámbor.

— Nem igaz, — szóla keservesen zokogva a lány, — én becsületes lány vagyok; szüléim szörnyet halnak, ha iszonyú sorsomat megtudják. Szabadítsanak meg, ha emberi szív lakik keblökben!

— Hallgass, kigyó! — ordítá elkékülve a banya.

— Majd jelentést teszünk, — szóla a hajdú, — és holnap reggel vizsgálat fog érkezni.

— Az isten irgalmaért, holnap már csak holttestemet fogják találni, ha itt hagynak e gyalázatos bűnfészekben.

Most egy úr jelent meg az ajtóban, s mérgesen tekintte a hajdura, ki nehezen ismerte őt ugyan, de a csinos öltözet iránti megszokásból mégis kezét tisztelkedve emelé fővegéhez; én azonban rögtön közelebb léptem és határozottan szólék:

— Ezen szerencsétlen lány tüstént biztos helyre fogja a városi hajdukat követni, s a ki ellenkezik, annak golyót röpíttek keresztül gyalázatos agyán!

Erőtelmes fenyegetésemet pillanatnyi hallgatás követé, mely alatt a banya az említett úrral tanácskozott. Ekkor pisztolyaimat magosra emelém, s a banya mogorván dűnnyögé e néhány szót:

— Bizvást elmehet a lány a hajdukkal, én ugyan nem törődöm vele, mert engem ismernek, hogy becsületes asszony vagyok.

Ezen engedelem után a síró lány az ablakot azonnal elhagyá, s csakkamar az utozán termett. Mennyire a hajdú lámpájánál láthatám, e hölgy nemcsak rendkívül fiatal és igéző szépségű volt, hanem egyszersmind minden mozdulata finom nevelést tanusított, mi annyival inkább föltűnt, mivel mostani fölingerült állapotában nem igen uralkodhatott magán.

Kérdéseimre csak zokogással felelt, s utóhb azon kérelemmel, hogy szüléit külön gyors postával szólítsam Pestre. Tehát csakugyan nem csaiatkoztam, a szép fiatal hölgy neveltséget tanusított, s így alkalmasint jó házból származott.

A foglyokat egész rendeltetésök helyére kísérem, hol a szép kisasszonyt az őrmester feleségének gondviselésére biztam. Szüléi után másnap

korán reggel gyors postát küldék, s néhány nap múlva hírlapokban olvasám, mikép nem rég Cs.... megyében egy tisztességes külsejű házaspár utazván, vendégfogadóban bizonyos tekintélyes családdal találkozott, melynek minden öröme és büszkesége egyetlen tizenhat éves lányokban öszpontosult. Ebédlés közben a szülék említék, hogy gyermeköket szeretnék Budapest jelességeivel megismertetni, hol egyébiránt egy tehetős rokonuk is lakik. Kimondák azonban egyszersmind, hogy az utazás, öregségök s még inkább gyöngéledő egészségök miatt, igen nagy terhökre válik. Erre az utazó házaspár azonnal nagy örömmel mondá, mikép a nevezett rokonnal szoros baráti viszonyban élnek, s hogy szerencsájöknek tartanak, ha a kedves kisasszonykát azonnal magokkal vihetnék, igérvén, hogy egy hónap múlva ismét vissza is hozandják, mivel akkor, bizonyos családi ügyek elintézése végett, ismét dolguk leend e vidéken. A szülék igen örvendettek e véletlen találkozásnak, mert a becsületes magyar ember rendesen könnyen szokott hinni, s rövid szóváltás után a megegyezés csakhamar kimondatott, és a kisasszony Pestre utazott a derék házaspárral. Néhány napig azzal kecsegtették a tapasztalatlan lánykát, hogy rokona most nincs Pesten, de rövid idő múlva meg fog érkezni. Egyébiránt igen szives megelőzéssel bántak saját szállásukon szép fiatal vendégökkel, s ez semmi gyanusat nem látott, mert, tapasztalansága következtében, a sok mindenféle látogatót csak barátság és vendégszeretet eredményének tulajdo-

nítá. Végre azonban oly ajánlatokat és tanácsokat kelle hallania, hogy szemei fölnyiltak, s ha az éjszakai madarászok véletlenül épen arra nem haladnak, úgy menthetlenül áldozatává lett volna a legkiszámoltabb gyalázatos gazságnak. Az utazó házaspárt befogatta az illető hatóság, s mint utóbb meggyőződém, vallomásaikból iszonyú tények jöttek napfényre, melyek elősorolásával nem akarok nyilvános botrányt gerjeszteni. Elég legyen tehát annyit mondanom, mikép ezen szomorú tény újabb intésül szolgálhat a szerető szüléknek, hogy gubacs- vagy gyapju-eladásnál lehetnek ugyan kissé gondatlanok és könnyenhivők; de akkor, midőn gyermekeik egész életboldogsága forog kockán, csakugyan legnagyobb vigyázatot kell kifejteniök, ha lelkiismeretöket nem akarják legigazságosb maradosásnak kitenni: mert a legjobb akaratú s legéberebb rendőrség sem képes minden gaztettet, főleg nagy városokban, megelőzni!

Már virradni kezd, midőn szállásomra értem, lelkemet azonban folyvást legmélyebb éj borította, mert közelebbi néhány órai tapasztalásaim rendkívül elkomorítottak.

XXV.

Sobri.

Még ágyban valék, midőn inasom az öreg czimbalmost bejelenté, s szinte nem jól esett nekem megérkeztének hallása, mert a tegnapi szomorú

események még nyugtalan álmaimban is megújultak, s most, mikép előre is meg valék győződve, ismét olyasmiket kellend majd hallanom, mik nem igen lesznek képesek lehangolt kedélyemet fölvidámítani. Azonban, nem utasíthatám őt vissza, ha világosságot akarék kalandomra deríteni, s azért, ágyamat elhagyván, a cigányt bebocsáttatám, ki azonnal elmondá mind azt, mit a hárfás lányról tudott. Előadása azonban oly zavart vala, hogy csak folytonos kérdezősködés és eltérések által juthattam annak tiszta felfogásához, s azért reménylem, hogy a nyájas olvasó nem fog neheztelni, ha öszszefüggő alakban terjesztendem elébe a hallottakat, melyek utóbb lényeges kiegészítő részeül szolgálандnak azon főkalandnak, melynek titkait leleplezni törekedtem. —

Hazánk valamely részében — hol, az nem tartozik ide, — gazdag család élt, azaz: férj, és feleség, s ezek egyetlen fia és örököse, kiben minden reményök tetőpontot ért. Elek — nevezzük így a fiut — elmés, szép és erős volt, s hajthatlan makacssággal birt, melyet szüléi épen nem korlátoztak, mert hiszen független urrá kivánták őt nevelni, vagy neveltetni. Nyilvános iskolákba nem küldék őt, nehogy magát a tanulásban szerfölött megerőtesse, hanem egymásután több nevelőt tartottak mellette, míg végre olyanra találtak, kiben tökéletesen megnyughatni véltek, mivel — a fiúnak soha nem volt ellene panasza. Ezen nevelő ugyanis, tapasztalván, mikép elődei mind azért veszték el jövedelmes állomásukat, mivel lelkiisme-

retesen akarák föl vállalt kötelességöket teljesíteni, hasznosb modort követett, s az úrfinak minden pajkos tréfájában segédül szolgált, és teljességgel nem iparkodott féktelen jellemének más irányt adni.

E szerint épen nem csodálhatni, hogy a természeti ösztön által is hajtatra, Elek úrfi napról-napra vásottabb fiókó lón. Előbb a cselédeken követett el mindenféle csint, utóbb pedig a parasztokra is kiterjeszté hatáskörét, és rövid idő múlva minden ember gonosz szellem gyanánt kerülté őt. Eleinte panaszt tettek ugyan néhányan az atyánál, de csak mérges lehurrogatásban részesültek, hogy az úrfi kedvtöltése ellen kikelni merészlettek; s így nem csoda, hogy Elek utóbb komolyabb tréfákra is nekibátorodék, s egyszer gyermeket lótt le a cseresznyefáról, mondván, hogy feketesége miatt seregélynek nézta. A gyermek atyja cigány kovács volt, s néhány forinttal be hagyá ugyan száját tömetni, főkép miután gyermeke, hosszas szenvedés után, ismét szerencsésen meggyógyult; de a szülék mégis jónak láták, reményteljes tizenhét éves fiokat a derék nevelővel külföldre küldeni, hogy a szomorú történet kissé feledtessék a környéken.

Elek igen örvende e határozatnak, s vonzalmát követve, ugyancsak bővítni törekvék jeles ismereteit a művelt külföldön. A kártyajáték minden nemében nagy gyakorlottságot szerze magának; a valódi finom pezsgót színéről is megismeré; párvialban, akár kardra, akár pisztolyra, mindig győztes maradt; a nőket silány eszközöknek ta-

nulá tekinteni, miket néhány unalmas pillanat kitöltésénél egyébire nem használhatni; mivel saját életét egyetlen pezsgőüveg dugaszáért is minden pillanatban kész volt kockáztatni, igen természetes, hogy mások életét egyetlen lehelletre sem becsülte, s gyakran mondá eltévedt bűnös gögében, s többnyire meglehetősen mámoros vagy legalább föltüzesegett fejjel, hogy a forróláznak sincs több joga embert ölni, mint neki, vagy bárki másnak. Szüléi nagy készséggel küldöttek neki pénzt, hogy szép tapasztalásait minél inkább bővíthesse; gyakran azonban mégis nagy hiány mutatkozik az utipénztárban, s akkor azután a kártya körüli ismeretek kényszerültek a pillanatnyi apályon segíteni. E szerint Elek urfinál a becsületérvés is rendkívül rossz lábon állott.

Végre, két évi távollét után, szüléi szépen kérték, hogy méltóztassék haza utazni, mivel különben a pénzküldemények mulhatatlanul el fognak maradni, minthogy a szép jószágot már tetemes adósságok kezdék terhelni.

E kérelem váratlanul jött ugyan az urfinak, s nem is nyerte meg jóváhagyását; de rövid fontolgatás után mégis átlátta, hogy a daczolás itt nem sokat használhat. Különben is égett már a kíváncsiságtól, hogy a külföldön bővített jeles tulajdonságaiban valahára már hazája is büszkélkedhessék, mely az ily finom kiképzettségű példányokban még oly igen szegény.

Haza utazott tehát. Gyöngéd szüléi nagy örömmel fogadták a neki férfiasult ifjút, s gazdag aján-

dékkal bocsáták el a derék nevelőt, ki a régi család egyetlen csemetéjét ily sugár — fává növesztette.

Elek azonban csakhamar unni kezdé magát falun, hol legfőlebb csak néhány drága lovat vagy agarat úzhetett halálra, s azért ismeretségeket kezdte kötni az egész vidék legvásottabb embereivel, kikkel egyik pusztáján éjjel nappal tivornyáztott. E társaságban tömérdek pénzt harácsolt el, sima nyelve azonban még mindig tudott pénzt szerezni zajos kicsapongásainak folytatására.

E mellett mindazáltal más mulatságról sem feledkezett meg. Atyja becsületes öreg számtartójának egyetlen csinos tizenhat éves lánykája volt, ki korán elveszté anyját, s most öröme és boldogsága vala édes atyjának.

Elek azonnal körülhálózá az egyszerű szép Terézt, s a csábítás minden fegyverével tüzesen ostromlá ártatlan szívét. Csodálhatni-e, hogy a tapasztalatlan fiatal hajadon romlatlan keblében leg-tisztább szerelem ébredt a szép ifjú iránt, ki első szóltt vele szerelemről? Teréz oly kimondhatlanul érzé magát ezen édes viszonyban, hogy szive nem hallható meg a fontoló ész hideg szózatát, s Elek diadalmaskodott.

Több hónapig folytatá már Elek e rakoncozátlan életet, s végre minden pénzforrás kiapadt előtte. Épen pusztáján dőzsölt hozzá méltó társaival, midőn többen nagy összegekért zaklatták, miket kártyán nyertek tőle, s erszényében egyetlen fillér sem volt. Az erős borok föltüzelék agyát, s tár-

sainak biztatásai és gúnyos megjegyzései magas lángokra lobbanták e tüzet.

— Majd tudnék én magamnak pénzt szerezni! — szóla egyik.

— Magam is, — jegyzé meg a másik.

— Van apád pénztárában.

— Fizetess ki magadnak egy pár ezer forintot a számtartó által.

— Csak úgy tied az, mint apádé.

— De te nem tudsz parancsolni.

— Beéred azzal, mit elébed löknek.

— Mintha béres volnál.

— Gyáva vagy.

— Csak akarnod kellene.

— Igen, ha merne akarni!

E faggatásokra föllobbant Elek, s hevesen kiálta:

— Jó lélek adta nyelvetekre ezen tanácsot, fiuk.

A számtartónak fizetni kell.

— Helyes!

— Tüstént indulok, s pénzzel térek vissza hozzátok.

— Éljen!

— Elvárunk!

— Aztán vissza ne hagyd magadat riasztatni a számtartó által.

— Gondold meg, hogy férfi vagy.

— És atyád örököse.

— Ki csak úgy parancsolhat pénzével, valamint ő maga.

— Úgy van.

— Fogadom, hogy meg lesztek velem elégedve, fiuk.

— Helyes! Éljen Elek!

E biztatások után Elek a szobából kirohant, gyors paripára veté magát, s a közel faluba vágatott, és a számtartó lakása előtt a lóról leszállott.

Teréz ablaka még világított, mert ő rendszeren késő éjfélig olvasott, mióta őt Elek könyvekkel ellátta. Elek tehát megkopogtatá csöndesen az ablakot, s a függöny azonnal félre vonult, mert Teréz nem először hallá és érté meg e jeladást.

— Te vagy, kedvesem? — kérdé halk hangon, midőn az ablakot megnyitá.

— Igen. Kérlek, nyisd meg az ablakot, be akarok hozzád menni, mert fontos ügyről kell veled szólanom.

— De...

— Hamar, hamar!

Teréz megnyitá az ablakot, s csak akkor rémült el, midőn a gyorsan beugró ifjú arczára tekinté. Bor, heves lovaglás és a belsejében küzdő indulatok annyira megváltoztaták azt, hogy alig birt a kedves vonásokra ismerni, és aggódva simult hozzá, s gyöngéden kérdé:

— Elekem, beteg vagy?

— Nem; — felele ez mogorván, — atyáddal kell szólanom.

— Most?

— Igen.

— Már elmúlt éjfé.

— Mindegy, tüstént szólanom kell vele. Bocsáss.

- De kérlek, mi történt.
- Majd megtudod.
- Atyám alszik.
- Majd felköltöm.
- Az istenért, arczod lángol.
- Ne tartóztass.
- De... rettegek...
- Bizvást.

E szók után kibontakozott a hölgy visszatartóztató karjaiból és a mellékszobába lépett, mely ebédlőül szolgált, s melynek ajtaját maga után bezárta. Azután gyertyát gyújtott, az ebédlőnek konyhába nyíló ajtaját megvizsgálá, s azt zárva találván, csöndesen az öreg számtartó alvószobájába lépett, melyben a pénztár állott. Ott a gyertyatartót az ajtó mellett álló szekrényre tevé, s a számtartó e neszre fölébredt.

— Ki az? — kiálta az öreg, fölegyenesülvén ágyában, s jobbját a falon csüngő pisztolyok egyike után nyujtá.

— Én — urad, — felele hidegen Elek.

— Oh — jól látok-e? Bocsánatot kérek, igen meg voltam lepetve; mit méltóztatik parancsolni?

— Szerencsétlenül kártyáztam, sokat vesztettem, s becsületem parancsolja, hogy adósságomat tüstént kifizessem. Ötezer forintra van szükségem.

— Alig lesz annyi a pénztárban.

— Nézzük csak meg, talán mégis lesz annyi.

— Méltóztatott utalványt hozni?

— Utalványt?

— Igen, a nagyságos úrtól?

— És minek az?

— A nélkül nem fizethetek.

— Nekem sem?

— Senkinek.

— Ember, feleded, kivel beszélsz?

— Alázatosan bocsánatot kérek, én kötelességemet még eddig soha nem feledtem el, és isten segítségével most sem fogom azt megsérteni.

— Mily hang ez?

— Azon emberé, ki a nagyságos urat negyven esztendő óta hiven szolgálja, s ki annak fiától ki-mélőbb bánásmódot hitt várhatni.

— Szemtelen! Pénzt ide, nyugtatványozni fogom.

— Nem lehet.

— Hol vannak a pénztár kulcsai? Sajátomból annyit fogok venni, mennyi nekem tetszik. Ide a kulcsokkal.

— Soha!

— Magam keresem tehát.

És Elek a számtartó ruháit motozá, s csakhamar két kulcsot vont elő, mikkel azonnal a pénztár fölnyitásához fogott.

Ekkor az öreg tisztviselő kiugrék ágyából, mind a két pisztolyt kezébe ragadá, és remegő hangon szóla:

— Úrfi, ezt nem szabad eltűrnöm; tegye le a kulcsokat s távozzék rögtön, különben azonnal kilövök az ablakon. Méltóztassék édes atyját e gyalázattól megkimélni.

— Hah, nyomorult eszeveszett! — kiálta magánkvül Elek, midőn a pisztolyt fölhuzatni hallá, —

Így mersz velem, jövendő uraddal daczolni? — s megragadá az öreget, és ágya felé taszítá, miközben a pisztolyokat kezeiből kicsavarni törekvék. E rövid küzdés alatt az egyik fegyver elsült, s a hű számtartó, vérben úszva, ágyára hanyatlott.

A durranás pillanatig váratlan mennykőcsapás gyanánt hatott Elekre, az ágy előtt térdre rogyott, de ekkor tétovázó szemei a félig nyílt pénzládába ütköztek, fülei csengtek, szemei előtt tüzes karikák cikáztak, vére dühös erőszakkal keringett ereiben, s jobb szelleme elhagyá őt, és a gonosznak befolyása uralkodóvá lőn.

Elek a ládába markolt, zsebeit bankjegyekkel és tallérokkal tölté meg, az udvarra nyíló ajtón kirohant, a deszkakapun keresztül az utczára ugrott, lovára veté magát, oldalait vérig sarkantyuzá, s a keletkező viharral versenyezve, rövid idő előtt elhagyott bűntanyája felé röpiült.

Ez alatt a lövés fölébreszté a cselédeket, kik, a czigány kocsis vezérlete alatt, egyenesen Teréz szobájába törtek, kinek segélykiáltozása élesen hangzott ki az udvarra, ámbár a czigány megismerte a távozó Eleket, s inkább ez után szeretett volna iramodni. De a többi cselédek ellenzék ezt, mert, mint rendesen lenni szokott, az úrfi és kisasszony szerelme nem volt egészen ismeretlen előttök, s így nem akartak zajt támasztani; miután különben legtávolabbról sem sejtheték, hogy épen Elek ellen kellene föllépniök.

Midőn az ebédlőből Teréz szobája felé léptek, s az ajtót megnyiták, a lány fél örülten rohant

el mellettök atyja szobájába, az ajtót fölrántá s eszméletlenül küszöbére zuhant.

Elek távoztakor, vigyázatlanságból vagy szándékosan, a gyertyát leüté a szekrényről, s most — az öreg számtartó holtteste égő ágyának lobogó lángjai közt feküdt.

A cselédek szoborrá merevültek a nyílt ajtó előtt, s majd az égő testre, majd a nyitott üres pénzládára, és Teréz vonagló ajkaira függeszték szemeket.

Minden irtózatossá váltságban állott előttök, midőn Teréz elhaló hangon, e három szót rebegé:

— Elek... atyám... irtózatoss!

A cigány első volt, ki magához tért, s a lángok eloltásához fogott; de törekvése siker nélkül maradt. Mire a nagy udvar közepén álló kútból vizet hoztak, akkor a lángok az ablakon át utat törtek már magoknak a ház nádfödélére, s a vihar kevés pillanat alatt az egész házat lángba borftá.

Terézt azonnal a kerti lugasba vivék, s gyeprágyra fekteték; reggel azonban siker nélkül keresték őt, az egész kertben nyoma sem volt látható, s Elek is még ugyanazon éjjel eltűnt a vidékről; másnap a cselédeket vallatták, kik természetesen csak Eleket vádolhatták, ámbár épen nem oly meggyőző okokkal, hogy őt egyenesen bűnösnek lehetett volna nyilatkoztatni. Czimborái pedig mélyen hallgattak, s különben sem igen vonnattak kérdésre, mert a számtartónak nem maradtak boszut kívánó rokonai, s Elek atyja örömet elnyomott minden további kutatást, mert egyetlen

fiát minden áron kimélni kívánta. Így néhány hét mulva az egész vidéken alig szólottak e gyászos eseményről, s csak akkor jutott eszébe néhány embernek, midőn a szerencsétlen számtartónak volt cigány kocsisa is búcsú nélkül elhagyta a falut, hol nem volt többé szeretett urának gyászos kimulása után többé maradása, ki őt egykor hatályos bizonyítványa által rögtönítelő törvényszék véres eljárása alól szabadította meg, s belőle becsületes embert képezett.

Ezen szomorú események után néhány hónap mulva Sobri vakmerő rablásainak híre országszerte bámulást és félelmet gerjesztett, mit személyének rejtélyessége még inkább nagyobbított.

XXVI.

Hárfa és czimbalom.

Hagyjuk most Eleket, ki kevés pillanat alatt rabló, gyujtogató és gyikos lett, a gondviselés büntető kezei bizonyosan elfogják őt érni, ha nem követjük is tüstént vétkes nyomdokit.

A cigány kocsis sem igényelheti annyira figyelmünket, hogy rögtön nyomoznunk kellene őt, mert a vele született leleményes ész nélkülünk is óhajtott czéljához fogja őt vezérleni.

De Teréz, a boldogtalan Teréz, ki néhány percz alatt édes atyját, kedvesét, legszebb ábrándit, s ezekkel élete üdvét és minden reményét veszti el, s egyszersmind legiszonyubb lélekmar-

dosás által kínoztatott, a szerencsétlen Teréz csakugyan megérdemli, hogy lépteit kövessük.

A lángok pattogása s a vészharang rémes kongása fölűdté őt mély ájulásából. Szemeit fölemelé, de iszonyodva rejté ismét a gypágy harmatos fűszálaiba, midőn a magosra gomolygó füstoszlopot s ennek tömegét nyaldosó lángnyelveket megpillantá, melyek iszonyú veszteségét némán bár, de mégis oly érthetően hirdeté, mintha a menydörgés kölcsönzött volna nekik földrázó szózatot.

Igen, ez nem álom! sóhajta Teréz, ez iszonyú valóság; s hiába rejté el szemeit, mert mindenütt csak atyja égő véres testét látta, s Eleket bitófán, és magát annak oszlopaihoz lánczolva, mivel az ő vétkes szenvedélye volt az, mely a gyilkosnak utat nyitott az ősz apa életforrásához. Hiába dugá be füleit, mert mindig csak e szétzúzó szót hallá azokban viszhangul csengeni: apagyilkos!

Nem, e gyötrelmet gyöngé emberi erő ki nem állhatja. Teréz őrzöngve ugrott föl a gypágyról, a kert hátulsó ajtáját megnyitá s a mezőre futott.

Ámde a szellő szárnyai utána vivék a tűzharang borzasztó hangjait, s ő nem állapodhatott meg, hanem futott czél és irány nélkül. A mezőt elhagyván, szőlők közé jutott, s itt minden földgörröngy atyjára emlékezteté őt, kivel oly számtalanszor látogatá meg kis szőlejeket. Most ruhájához ért véletlenül keze, s ő összeborzadott, mert azt hívé, hogy atyjának jéghideg keze érinté őt, és érdemlett büntetésre akarja hurczolni. Futását gyorsítá, mig lélekzete elállott s térdre rogyott.

Ekkor fölemelé szemeit, s látá, hogy a falu határán álló keresztfa előtt térdel. Ajkait imára akará megnyitni, de füleit ismét megrázkódtatá a tűzhang kongása, s ajkai összeszorultak, és nem volt annyi ereje, hogy egyetlen szót rebeghetett volna bocsánatért a mindenhatóhoz!

Összeszedte tehát elhaló erejét, és útját ismét folytatá. Így bolygott hajnalig előre, réteken és szántóföldeken keresztül, míg végre erdőt ért, melynek legsötétebb árnyékába rejté magát a nap kelő sugárai elől, és mély álomba merült; mely azonban csak kínos fájdalmainak lánczolatát folytatá, lázas agyán iszonyú rémképek csoportozatait ostorozván keresztül.

Dél felé égető fájdalom ébreszté őt fel, nyelve száradtan tapadt szájához s gyötrő szomjúságot érzett, mit csaknem öntudatlanul és ösztönszerűleg enyhített néhány földieperrel, miket nagy bőségben látott a fű között.

Ez nagy enyhülést szerze testének, vére nyugodtabban kezde ereiben folyni s gondolatainak zavara kisebbült. Eszmélete lassanként tiszta öntudatra ébredett s szemeinek forrása megeredett. Égő arczán forró könnyük peregtek alá s kebléből könnyebben törtek magoknak útát nehéz sóhajtásai.

Ezen könnyebbülés azonban csak arra szolgált, hogy helyzetének egész iszonyúságát világosan átlátta. Atyját halva, a pénztárt kirabolva s azon házat, melyben született, lángokban látta s mind ezt Elek tette s mind ennek véghezvitelére ő nyitott neki útát! Elek tette ezt, kit ma akart ígéreteinek

és esküinek beváltására sürgetni, mert kimondhatlan iszonynyal győződék meg, hogy szíve vonzalmát mielőbb törvényesítnie kell, hogy szeretett édes atyját megengesztelhesse, kinek határtalan bizodal-mával eddig visszaélt.

Ezen irtóztatós öntudattal állott most egyedül a világban, nem tudva, merre forduljon s hová rejtse fájalmát és gyalázatát. A faluba visszatérni nem merészle, mert ott vádlóul kell vala föllépnie Elek ellen, vagy mellette, mint vádlott, helyet foglalnia. S ha az előbbire érzett volna is magában bátorságot vagy boszúösztönt; de ugyan mikép nézhetett volna böcsületes emberek szemeibe, kik erényes atyját tisztelték, ő, a meggyaláztatott hajadon, kit a legutolsó paraszt is megvetéssel fogott volna kikerülni! Igen, meggyőződése szilárd volt, hogy a faluba, hol annyi boldog évet töltött, többé nem szabad visszatérnie.

De hova forduljon tehát? Mindenesetre nagy városba, hol nemcsak az erény virul észrevétlenül, hanem a bűn is rejtett árnyékban terjesztheti mérges lehelletét.

Hosszas tusakodás után elhatározá, hogy Pestre menekszik s ott kézimunka, vagy szolgálat által tengeti örömtelen napjait, míg a halál szenvedésein könyörülend.

Délután erősbülve folytatá tehát útját s a legközelebbi városkában néhány gyűrűért, melyek épen ujjain valának, ócska ruhát s néhány forintot cserélt; a vendégfogadóban megpihent s másnap útját folytatá, majd gyalog, majd fuvarosokkal, kik épen út-

jában haladtak el s öt néhány garasért tovább szállították.

Közel egy hét telt el ezen nyomorú utazással, míg végre lankadtan, betegesen s pénzből egészen kifogyva Pest egyik kapuja előtt megjelent, hol még egyszer megpihent s az estét bevárta, hogy megjelenése által figyelmet ne gerjeszsen; mert azt hívé a szerencsétlen, hogy szomorú sorsát minden ember világosan olvashatja homlokán.

Alkonyodni kezdte s Teréz nehéz kebelével lépett át a sorompón; oly elfogultságot érzett, mintha csak most fognák még kezdetöket venni a valódi szenvedések, miknek még nem tudtak ugyan nevet adni sejtései, de melyektől annálinkább borzadott.

Ily aggályok közt ért az első népes utczába s a mozgékony fővárosi élet látása ismét fölvidámítja őt némileg, mert gondolá, hogy ott, hol annyi ezer ember megél, egy szerencsétlen is föllelheti még mindennapi kenyerét, ki dolgozni tud és akar.

Hallomásból tudá, hogy van Pesten nyilvános tudakozó intézet, hol mindennemű szolgálatot kapni; azt tudakozá tehát s útba igazíttatván, gyorsfá lépéseit, hogy még jókor oda érhessen.

Hosszas keresés után csakugyan föllelé az érintett intézetet, hol azonban semmi vigasztalásra nem talált, mert bizonyítványokat kértek tőle, miket ő nem mutathatott elő. Végre még köszönnie kelle, hogy mint gyanus személyt, hatóság kezeibe nem szolgáltatták.

Leveretve távozik tehát az intézetből s czél nélkül bolygott szerte az utczákon. Pénze elfogyott s

csak egy gyűrűje volt még, melyet anyjától kapott s melytől nem tudott megválni. Mikép enyhítse éhségét, hol töltsé az éjszakát? E kérdések egyikére sem tudott válaszolni s elhagyott állapotának tudata oly iszonyú súlylyal nehezült reá, hogy egy kis utoza szögletéhez támaszkodván, könyűinek szabad folyást engedett s a fölött tanuskodott, hogy ily helyzetben véteknek mondhatni-e az öngyilkosságot?!

A szerencsétlen hajadon épen az utczalámpa alatt állott, melynek fénye igen kedvezőleg világítá meg szenvedő kifejezésű arczulatát, melyről a néhány napi szenvedés nem birta ritka szépségének nyomait letörteni.

Egy csinos öltözetű asszonyság részvevőleg állott meg előtte s bánatának okát szívnyerő nyájassággal tudakozá.

Teréz őszintén válaszolt, nyomasztó helyzetét nem titkolá s csak korábbi viszonyairól hallgatott. Az asszonyság ezzel tökéletesen elégtűntnek látszék s azonnal helyet ajánlott magánál a szerencsétlen leánynak, mivel, mint mondá, leányai körül mindig sok varrni valója van.

Teréz hálás kifakadással követé a jószívű asszonyt, ki őt csinos szállásra vezeté, hol néhány deli fiatal hölgy által üdvözöltetett. Az asszony azonnal külön szobába vezeté őt s minden kényelemmel eláttatá, hogy magát útjának fáradaimaitól kipihenhesse. A szerencsétlen leány buzgón adott hálát istennek, hogy ily szabadító angyalt küldé számára s az éjt meglehetősen nyugodtan tölté.

Reggel azonban nem bírta puha ágycsónát elhagyni. Szenvedései megtörték testének erejét s több hétig súlyos betegség gyötrelmeivel kelle küzdenie.

Ifjúság és gondos ápoltság azonban megmenték őt a haláltól s két hónap múlva már teljes szépségben virítottak arcának rózsái s csak gyakori sóhajtásai jelenték, hogy arcának tavasz-színe daczára fagyos tél uralkodik fiatal keblében.

A házhoz ifjak is jártak s egy ezek közül igen nagy kitüntetésben részesíté Terézt, ki hidegen vonult el tőle. Ekkor szemrehányásokat tőn neki az asszony, hogy szerencsáját ily botorul utasítja vissza s Teréz szemei előtt oszladozni kezdé a köd, mely eddig nem engedé tartózkodási helyének valódi jellemét megismernie s ő borzadt, midőn ez iránt végre minden kétsége eltűnt.

Azonnal távozní akart, de az asszony kilenczven forintot követelt tőle, betegsége s eddigi élelmezése fejében s becsukatással fenyegette, ha adóságának lerovása előtt távozní bátorzkodnék.

Ezután magára hagyatott szobájában s most érzé csak egész iszonyúságában helyzetének súlyát. Ily asszonymnak volt adósa s lekötelezettje s ezen asszony börtönbe hurczoltathatá őt, hol minden napfényre jöhetne, mi keblét terhelé! E gondolat őrjöngéshez hozá őt közel s lelkének küzdelme iszonyú vala.

E naptól fogva a fiatal leányok meghíttén csevegtek körülötte, mindenkép vigasztalni iparkodtak őt, édes borok megizlelésére kényszeríték őt, búsongását kikaczagák s néhány hét múlva Teréz hom-

loka egészen kiderült és minden adóssága ki volt fizetve.

Ez alatt a cigány kocsis zenész banda mellé szegődött s mint czimbalmos fél Magyarországot bebarangoló, mindig remélve, hogy valahol majd nyomába akad Eleknek s jó ura halálát megboszulhatja. Több hónapig teljesülés nélkül maradt e reménye s már csaknem azt hívé, hogy le is kell róla mondania, midőn váratlanul teljesült óhajtása. Pesti vásárról, hol egy szép kis leányt találtak a tolongásban, kit magokkal vittek, Füred felé ment társaival. Épen a Balaton közelében pihentek, midőn az akkor már nagyhírű Sobri bandája egy részével a cigányok közt megjelent s ruháikban a Balatonon ravaszul átszökött. A czimbalmos iszonyodva látá, hogy a félelmes Sobri nem más, mint Elek! Ez is megismeré őt s csak azon talált kis leánynak köszönheté életben maradását a czimbalmos.

Másnap a cigányok közül azonnal megszökött s titkon mindenütt követé Sobri nyomdokit. Néhány nap mulva éjjel egyedül ment Sobri lóháton Füredről a Bakonyba s ekkor a cigány lerántá őt lováról pányvával, kezeit s lábait összekötözé, száját bedugá s a mozdulni nem tudó haramiát zsákba rejtve, a paripára kötözé és egyenesen falujába vágatott, hol azonnal a birák kezeibe adta őt.

A boldogtalan apa elszörnyedett, midőn egyetlen fiának borzasztó eltévedéséről meggyőződött s e szívszagató fájdalom lefegyverzé a jószívű cigány boszuszomját, miután az apa legszentebb es-

küvel fogadá, hogy csak a nyilvános gyalázattól kimélje őt meg és ő oly helyzetbe teendi fiát, melyben soha többé senkinek sem fog árthatni.

A cigány tehát hallgatást fogadott, a falusi tanács pedig örömet engedett ura kívánatának és így Sobri félelmes rablásai megszűntek s rövid idő múlva hirtelen terjedt, hogy katonák elleni csatában halt meg, míg mások azt rebesgeték, hogy Spanyolországban don Carlos mellett harczolt s onnan utóbb, kincsekkel halmozva, Amerikába menekült. Végre senki sem szólt többé róla.

Eszkendők múlva az öreg czimbalmos ismét Pestre kerülván, hárfásleánnyal találkozott s ez — Teréz volt, ki szerencsétlen szülés után, mely gyermekének életébe került, több hónapot kórházban töltte s onnan kiszabadulván, megbánásnak szentelé hátra levő napjait s mint hárfásleány kereste kenyerét, mindennap átkozván azt, kinek első csáb-szavai annyira vitték őt. hogy önmagát meg kelle vetnie.

Azóta többször találkoztak egymással s egykor örömtől sugárzó arczczal mondá az öreg czimbalmosnak Teréz, hogy — Sobri Pesten van s hogy atyjának testi s tulajdon lelki halálát meg fogja rajta boszulni.

XXVII.

A kérelmezők.

Ez azon kettős történet, melyet az öreg czimbalmos hosszú és szaggatott előadásából lehető legnagyobb rövideggel összeállíték.

Sobrinak ezen váratlan föllépését kalandjaim sorában mindenestre érdekesnek tartám ugyan; de olyasmit mégsem láthaték benne, mi által nagyobb fölvilágosulás hárulhatna azokra, miket már eddig elmondék. Különösen Dalmert illetőleg semmi új felfödözésnek nem juték nyomába, pedig épen csak ez volt az, mi engem leginkább érdekelt s Móricz, ki darab idő óta egészen eltűnt nyomozásaim elől. Egyedül Rózsa iránt erősödék meg korábbi véleményem, melynek valódiságára nézve mielőbb elhatározó próbát fogok tenni.

A cigányt elbocsátám, miután megtudám, hogy hol találhatom őt fel ismét, ha szükségem találna reá lenni és további legsürgetőbb lépéseimről kezdek gondolkozni, midőn rögtön megzavartattam.

Ajtómon kopogtak.

— Szabad! — mondám oly kedvetlenül, mintha e szó alatt ezt akartam volna mondani; vigyen el a manó!

Az ajtó megnyilt s magas, száraz asszonyi alak lépett be, ezer bókkal s még több engedelem-kéréssel.

Ruházata meglehetősen tisztességes volt ugyan,

de mégis világosan láthatám, hogy nem egy helyen jutott külön darabjainak birtokába.

Kalapja valamikor világos violaszínű lehetett, de most hamú- és rózsaszín közt habozott, mintha nem tudná, hogy a kettő közül tulajdonkép melyiket kelljen elfogadnia.

A száraz nyak fekete gyászkendő közé volt szorítva, mintha bagariadarab fekete szattyánba lett volna szorítva, mihez a hajdan fekete, de most már egészen vörös selyemfürtök igen jól illettek.

Egyik keze keztyütlen volt, a másikon ellenben fehér keztyű volt látható, mely most már nagyon barna és zöldes színt mutatott ugyan, de azért egykor mégis csakugyan fehér lehetett.

A magas testet legújabb divatú piros szőrruha borította, mely alól meglehetősen sáros volt ugyan, de azért tökéletesen megtartá még eredi színét.

A kurtácska ruha alól hegyes orrú kordován-csizmák tekintettek ki, melyek alkalmasint rég nem részesültek már kifényesítésben, mert oly fakók voltak, mintha már fél évig a zsbvásáron ásítoztak volna. Az egyik azonban mind e mellett is igen jó kedvűnek látszott, mert valahányszor egyet lépett, mindannyiszor igen vidorul mosolygott, azaz: talpának elejét félre tolá s a lábujjakat kimutatá, miket kissé hevesebb költői lélek fogagnak tekinthetett s így azonnal kész volt a mosolygás, melynél bizony izetlenebbet is gyakran láthatni a mai világban.

Meztelen kezében hosszú és öblös zacskót emelt, a keztyűsben ellenben összehajtott finom papirost tartott, melyet e szókkal nyujta át:

— Bocsánatot kérek alázatosan, de a szükség, az iszonyú nyomor.

Bár csak száját ne nyitotta volna meg! Iszonyú pálinkabűz ömlött belőle.

A finom papir kérelmezést foglalt magában, minden jószívű méltóságos és nagyságos emberbaráthoz intézve és megható szinekkel adá elő a szerencsétlen özvegy inségét, ki leírhatlan nyomorban élt éhes árváival.

Egy kis adományt nyujták neki, hogy hamarább szabadulhassak tőle s ő ezer hálanylvánítás közt távozott.

Ezen asszony legjobb idejében volt s ép és egészséges; minden munkát könnyűséggel birt volna meg és mégis koldult! Azaz, bocsánat, nem koldult, csak kérelmező levéllel járt s ugyan hány tekintélyes és gazdag ember van, ki örökké szinte csak ezt teszi!

Történetesen kitekinték az ablakon s a kérelmező asszony egyenesen az átelleni lotteria-boltba lépett, hogy adományomtól mielőbb megszabadulhasson. S hát éhező gyermekei? Azok alkalmasint csak a holdban léteznek, vagy ha csakugyan vannak s már járni tudnak, hasonló finom papírral járják be a várost és halálosan beteg édes anyjok számára kéregetnek, a csavargást jó idején megtanulják s ezer szerencse, ha csak oly naplopók lesznek idővel, mint édes anyjok s még sokkal rosszabbra nem vetemülnek.

És ily szerény kérelmező igen sok van Budapesten, kik mindenféle alakban keresik mindennapi kenyeröket.

Vannak csinos külsejű ifjonczok, kik félig kinőtt öltözetben kopogtatnak be s magokat tanulóknak mondják, kiknek szegény szüléi nem bírják őket a szükségességekkel ellátni. Ha azonban munkával kínálja őket az ember, tüstént azzal mentegedőznek, hogy szorgalmasan kell tanulniok s azért semmi munkát nem vállalhatnak.

Vannak legjobb erőben levő urak, kik mondják, hogy bizonyos pörös ügyeik elintézése végett jöttek Pestre s költségeik miatt pénzükből annyira kifogytak, hogy kérelmezés útján kell néhány forintotcskát szerezniök, mert különben nem térhetnek vissza családjok körébe, mely távollétök alatt szinte legnagyobb inséggel kénytelen küzdeni. S ha adományt adunk nekik, azonnal a «Két oroszlán» evő- vagy játékasztalához sietnek, az összekérelmezett pénznek nyakára hágnak s másnap ismét kopogtatnak, hogy megnyittassék nekik s kérnek, hogy megadassék nekik az, mi által e henye életet tovább is folytathassák.

Vannak hosszú hajú és igen tisztességes külsejű urak, kik magokat idegen művészeknek, vagy utazó német philozophusoknak, vagy költőknek mondják, állítván, hogy a gőzhajón vagy vendégfogadóban mindenöket ellopták, minélfogva most legnagyobb zavarban vannak, mert nem hitték, hogy Magyarországon annyi veszélylyel jár az utazás s azért egész útiköltségek készpénzben volt náluk. Erre a jószívű magyar, ki oly igen szeretné, ha külföldön dicséernék, természetesen nagyon elszégyenli magát s meglehetősen zsebébe nyul, hogy

az utazó művész, philosophus, vagy költő kissé fedje kárát. És kicsodák tulajdonképen ezen urak? Többnyire munkakerülő pinczerek, kik lopások miatt hazánkba szöktek s itt csalásaik következtében több vendégfogadóból elűzettek és most ezen kényelmes keresetmódra adták magukat, mely mellett gyakran el is lehet egyetmást csenni, mfg a kérelmező levelet olvassuk.

Vannak szép hölgyek, kik selyemben s bársonyban kopogtatnak be hozzánk; mi pamlagra ültetjük a kellemes látogatót, bajuszunkat szinte akaratlanul megsimítjuk, tükrünkbe futó pillantást vetünk, hogy nem láthatni-e öltözetünkön valami rendetlenséget, arczunkra nyájas mosolyt öltünk, ujjainkon kellemes könnyűséggel forgatjuk gyűrűnket, ha tudniillik vannak gyűrűink, szemeinket a legszeretreméltóbb kifejezéssel függesztjük a szép látogatóra; szóval, mindent elkövetünk, hogy legudvariasb elfogadásban részesítsük a nem várt kedves vendéget. Azonban, mennyire lahangoltatik nagy-szerű várakozásunk, midőn a deli hölgy illatos és csipkés szegélyzetű finom zsebkendőjét gyöngéd ujjacskáival kibontja és rózsaszínű papírra frott, helyesfrási hibáktól hemzsegő — kérelmező oklevelet nyujt kezünkbe és édes mosolyra vonván bibor ajkait, oly hófehér fogsort mutat — hogy! Ekkor természetesen rendkívül elcsodálkozunk, meglehetősen boszankodunk és iszonyúan csalatkozunk várakozásainkban, mosolyunk pedig oly kifejezést vált, mintha a reménylett zamatos eper helyett váratlanul éretlen vadalmába haraptunk volna; de azért

végre csakugyan zsebünkbe nyulunk s egypár huszas bánja meg a kellemes látogatást, melyek valóban jobb sorsot érdemlettek volna. És ugyan kicsodák voltaképen ezen saajátszerű kérelmezők? Én ugyan nem mondom meg, mert a rózsaszínű papíron mindig pontosan föl van jegyezve szállásuk s így mindenki körülményesen kitanulhatja viszonyait, ki erre magában kedvet s hajlandóságot érez.

Vannak tenyeres-talpas férfiak, kik kijövendő, de tulajdonképen soha ki nem jövő könyvekre előfizetést gyűjtenek, azon ünnepélyes igérettel, hogy a teljes czímű előfizetők nevei, a munka elején, minden czímekkel együtt s azonkívül néhány sokat jelentő stb. stb. kísérete mellett nagy betűkkel ki fognak nyomatni és ezen nagyszerű ígélet által csakugyan sok helyen kinyomnak néhány forintot némely könnyen hívó ismeretlen irodalombarátok erszényéből, kik ez úton halhatlanságra vélik szerény neveiket juttathatni.

Vannak minden korú és nemű emberek, kiket eleven hirdapoknak és kalendáriumoknak mondhatni. Ezek minden ember név- és születésnapját pontosan tudják, minden tisztviselő előmozdítását csaknem ugyanazon pillanatban tudják meg, melyben ő maga kapta hírét; minden ember nyilvános kitüntetéséről azonnal értesülnek; minden sorshuzás után azonnal megtudják, hogy ki nyert valamit; ha valakinek fia születik, ők csaknem előbb tudják, mint a bába maga; ha valaki megházasodik s másnap reggel az első kávéét issza hitvesével és szerényen hall kopogtatni, meg lehet győződve, hogy kérel-

mező jó neki szerencsét kívánni ; sőt ha valaki új nadrágot húz föl először, vagy felesége ellen a válópert szerencsésen megnyerte, bizonyosan várhatja, hogy mielőtt még a nadrágtartót rendbe hozhatná, vagy a végső törvényszéki ítéletet elolvashatná, a kérelmező már belép hozzá s vagy kötött, vagy kötetben beszédben ezer üdvöt kíván ezen ünnepélyes alkalomra.

Szóval annyi a sok kérelmező és ezek annyi ürügyet tudnak használni, hogy ugyancsak erszény legyen ám az, mely látogatásaikat meg nem sinyli ; mert és ezt jól meg kell jegyezni, többnyire csak nagyon középkorú erszényű, azaz középrangú embereknél szoktak jelentkezni, minthogy gazdagabbakhoz nem igen bocsátják be őket az előszobákban ásftozó, paszomántos kétlábú agarak.

Sőt, hogy a legjobbat ne feledjem, ismerek egy kérelmezőt, ki annyira emelte már e nemes keresetmódot hogy nem is fárasztja személyesen lábait, hanem külön embert fizet és ezt járátja végig a két városban kérelmező leveleivel, sőt gyakran távolabb falukra és városokba is elküldi őt, mfg maga kényelmesen tekézzet a . . . i kávéházban s este oly büszke arczkifejezéssel sétálgat a színház egyik oldaláról másikra, mintha a nagy diófán túl is mindent sajátjának nevezhetne.

Hogy az ily kérelmezések alkalmával számos lopás is történik és még többször helyismeretség is szereztetik erőszakos rablások sikeres véghezvitelére, azt alkalmasint nem is kell megemlítenem.

Nem ártana talán némi kis figyelmet fordítani az

ily kérelmezőkre, mert bizony mondom nektek, hogy száz közül alig szemelhetni ki egyet, kit se-gélyre valóban érdemesnek lehetne mondani.

XXVIII.

Herbaté.

Tovább akarám még gondolatimat fenni, de Há-nika rögtön szobámba rontott s nagy fontossággal szóla:

- Nagyságos uram! —
- Mi baj? — kérdém, sietsége által meglepetve.
- Nagy ujságot tudok.
- Halljuk!
- Oly hirtelen futottam föl a lépcsőkön, hogy alig bírok lélekezethez jutni.
- Csak ki vele.
- Most volt nálam Dongainé szobaleánya bú-csuzni.
- Mi gondom arra?
- Egy erdélyi grófnőhöz szegődött s Pestet el-hagyja.
- De mit érdekelhet ez engem?
- Igen, mert Dongainé is elutazik Pestről.
- Valóban?
- Igen és valamennyi cselédét elbocsátotta szol-gálatából.
- Mikor utazik?
- Holnap reggel.
- Hová?

— Azt nem tudom. Szobaleánya mondá, hogy mindent nagy titokban intéznek és egy cselédet sem visznek magokkal.

— Tehát kivel megy a grófnő?

— Vőlegényével, ki miatt szolgálatát el kelle hagynom.

— És mind ez bizonyos?

— Tökéletesen. Ma este búcsuthea lesz a grófnőnél, melyre csak néhány legmeghittebb ismerőse hivatalos.

— Jól van, én is ott leszek.

— Nagyságod is hivatalos?

— Meglehet. Háni, e hirről mindenki előtt hallgatni fogsz.

— Értem.

A hajdani szobaleány távozott s én gondolatokba mélyedtem. Fontolgatásomnak az lett eredménye, hogy este a grófnőnél meg fogok jelenni s maradásra kényszerítem őt, mire elég hatályos eszközzel véltem birni; mert Dalmer elutazása e pillanatban nagyobbuló reményimet csakhamar ismét tetemesül leszállította volna.

Alig vártam tehát az estét s mihelyt a társaságot együtt lenni gondolhatám, azonnal Dongai grófnő szállására siettem.

Az előteremben csak egyetlen inas ásítózott, s maga a csarnok is mennyire megváltozott! Kopár falakon kívül egyebet nem láték, mert a drága szőnyegzet már le volt szedve. Csak három szék és egy ócska asztal unatkozott a fal mellett s az asztalon ezüst kargertyatartó állott, melyben két szál

gyertya égett. Az inas ezen asztalka mellett bólingatott. Mily változás a korábbi pazar fényhez képest, melyet több hét alatt számos ember állsta föl s most talán kevés óra alatt bonta szét néhány ügyetlen kéz. Hja, úgy van az, alkotni vajmi nehéz s mily könnyen lehet a főnnállót lerombolni!

Meg kell az inast szólítanom.

— Hej, barátom!

Az inas kidörzsölé szemeiből az álmat, talpra ugrott s kérdőleg tekintte felém.

— Itt van Dalmer báró úr?

— Nincs.

— Együtt van már a társaság?

— Igen.

— Köszönöm.

Ezzel a terem ajtajához közelsték.

— Kérem, — szóla, utamat állva, az inas, — a terem már üres, a társaság a grófnő olvasószobájában mulat, itt balra.

— Jól van, köszönöm.

S most a mutatott ajtó felé irányzám lépésimet; de az álmos inas ismét előmbe állott és kissé akadozva szóla:

— Kérem alázatosan —

— Nos?

— Bocsánatot kérek, de parancsom van, senkit be nem bocsátani.

— Hogyan?

— A meghivottak már mind jelen vannak és így —

— Szólanom kell a grófnővel.

— Tehát bejelentem nagyságodat.

Az inas már megfordult, de ekkor hirtelen eszembe villant, hogy Dalmer itteni első találkozásunk következtében, könnyen kieszközölheté kedvesénél valamely ürügy alatt, hogy semmiesetre nem fogok bebocsáttatni, azért tehát csakhamar visszatartóztattam az inast, mondván:

— Megálljon, barátom; nem akarom magamat bejelentetni, majd csak meg fogom ő nagyságát lepni.

— Engedelmet kérek; de —

— Ej, fiú, legyen eszed, hiszen aludtál, midőn beléptem.

— Én?

— Igen, igen; hátha akkor minden szó nélkül beléptem volna?

— Az nagy baj lett volna.

— De nem tehetél volna róla.

— Az igaz.

— Tehát legyen eszed. Nekem mulhatlanul meg kell a grófnőt lepnem. Fogd ezen tallért, s gondold, hogy alszol, és ne lásd beléptemet.

— De —

— Szót sem. Szolgálatod ugyis csak holnapig tart. Itt van.

Az inas végre csakugyan meghagyá magát nyomós okaim által győzetni, s egészen megnyugodott, midőn még azt is tudtára adám, hogy jól ismerem a grófnőt.

Én tehát megnyitám csöndesen az olvasószoba ajtaját és lassan beléptem.

Megjelenésemet senki nem vette észre, mert az

egész társaság háttal ült az ajtó felé, s én azonnal ügyesen egy kép elébe állottam, mintha elejétől fogva a társaság közé tartoztam volna; s így ha néhány arszlán véletlenül megpillantott is, bizonyosan nem gyanítá, hogy hivatlan, s alkalmasint egyszersmind meglehetősen kellemetlen vendég vagyok a langyos víz szellemdús fogyasztói közt.

Körütekintvén, látám, hogy a társaság csakugyan igen válogatott vala és tökéletesen azon nemes foglalkozáshoz illő, melybe el volt mélyedve. Egyetlen közönséges arczot sem láthaték, minden vonás jellemteljes tejfeles kifejezésű vala, mikép azt az ide csatolt képecskén oly világosan láthatni, hogy alig szükséges bővebb magyarázgatással vesztegetnem a drága időt.

Még a herbatés ibriknek is sajátyszerű alakja volt, mintha a nemes ezüst irtózott volna, midőn ily rendeltetésre készíttetett, s azért minden kalapácsütésnél görcsöket kapván, idomtalan alakzatra iparkodott volna feszülni. Egy arszlánt annyira megviselt már a meleg herbaté, hogy aggódva kémlé becses vonásait a tükörben, melyek valóban oly szint, azaz: oly zöldes szint játszottak, minő a herbatéé lehetett, midőn Khinában a khinaiak nagy gonddal szedegették más — khinaiak számára.

Egy másikat alkalmasint a negyedik csészével kínálta már egy szellőalakú lebegő hölgy, mert szemei és arca oly édesen mosolyogtak, hogy e mosolygás fontját krajozáron lehetett árulni, medveczukor helyett. Kettő pedig alkalmasint azt suttogá egymásnak, hogy mégis csak boldog ember a paraszt,

Herbaté.

mert nem kénytelen a divatot majmolni, s nem kell egészséges korában is herbatét innia.

Azonban, nemcsak az arczok és alakok valának e szobában jellemzetesek, hanem egy falon függő kép is igéző valósággal felelt meg a szoba szép rendeltetésének, úgynevezett csöndéletet ábrázolván a német festési iskolából. E képen ugyanis egész szende család volt látható, még csak a kálitkában kuttogó pinyóke sem hiányzott, melylyel alkalmasint a szabadságot akará jelképezni a szellemdús és találékony elméjű művész, minthogy a nélkül a legszebb családi boldogságot sem mondhatni tökéletesnek. Mily mélyelmű bölcsesség tündöklök az apa magas homlokán, mintha országok boldogítása sugároznék le róla. Mily szeretetre méltó szendeség terül el az anya költői ihlettségű arczulatán; bizonyosan ezt látta egyik veterán költőnk s bölcsészünk, midőn remek költeményét írta Psychehez. Hát még szelid angyalarczai a gyermekeknek! Még füleik is kicsinyben mutaták már azt, mire szüléik megértek. Irigylésre méltó művész, kinek képzeletdús agya ily műremeket teremthetett. Mily isteni elragadtatás szállhatá meg az olvasó grófnőt, midőn, puha karszékében ülve, szemeit e hasonlíthatlan csöndéletre emelé! Oh, ilyesmi csak a hasonlíthatlanul kedves német kedélyességnek sikerülhet!

Dongai grófnő kimondhatlanul hegyes orrú hölgy mellett ült, azonban, bár milyen orr is jobb, mint semmi orr. A grófnő arczán magasztosság kifejezése sugárzott, minőt csak akkor szoktunk érezni,

midőn legkedvesb vágyaink teljesültének küszöbén állunk, s erősen hiszszük, hogy többé semmi akadály nem gördülhet előnkbe.

Szinte sajnálni kezdém őt, mert hiszen ily körben vajmi ritkán pillanthatni meg ily elégyültséget; de hiában, a szép grófnő nem érdemle részemről nagy kiméletet, azok után, miket felőle részint tudék, részint meglehető s alapossággal sejdíték.

Lábujjhegyen székéhez közelíték tehát, fejemet vállához hajlítám, s halk hangon szólék:

— Meg ne ijedjen nagysád.

A grófnő meglepetve fordítá hátra fejét, s e meglepetést el nem palástolható zavarodás követé, midőn vonásaimra ismert.

Mielőtt szóhoz juthatna, így nyilatkozám, komoly kifejezéssel:

— Még csak egyszer volt szerencsém nagysádnak udvarolhatnom, s mégis nagy kegyért bátorkodom esedezni.

— Méltóztassék! — szóla vontatva, s nagy kedvetlenséggel a grófnő.

— Nagysád el akarja Pestet hagyni?

— Igen.

— Holnap?

— Igen, — viszonzá növekedő idegenkedéssel a grófnő.

— Kérem nagysádat, méltóztassék e szándékát megváltoztatni.

— Hogyan?

— Igen, erre bátorkodom nagysádat egész tisztelettel megkérni

— Nem akarom hinni, hogy ön sértegetni akar, s azért én is egész nyugalommal csak azt válaszolom, hogy ön kérelmét kissé furcsának találom, s azért nem is felelek reá.

— Akkor sem, ha nagysád — lánya, Ida nevében kérem önt, hogy elutazását halassza el?

A grófnő elhalványult, de csakhamar leküzdé indulatát, és sóhajtva szóla:

— Ön legfájdalmasb sebeimet szaggatja föl, ez gyöngédtelenség, s meg nem foghatom, mi adhat önnek jogot gyötrésemre?

— Nagyságos asszonyom, a társaság szemei rajtunk függenek, röviden kell végeznünk.

— Mit akar ön?

— Most már nem kérem, hanem akarom, hogy nagysád csak akkor hagyja el Pestet, midőn én megengedem.

— Uram —

— Kérem, engedje szavaimat bevégeznem. Nagysád itt fog maradni, különben bizonyos történetkét fogok a finom körökben elbeszélni, hogy mikép szabadulhatni meg legkönnyebben férjtől és gyermektől, ha új szerelem foglal helyet szivünkben. Igen, igen, nagyságos asszonyom; és én ezt be tudom bizonyítani, mert — élő tanu van hatalmamban, kinek megpillantása földre fogja nagysádat sujtani.

— Ember, ön —

— Nagysád itt fog maradni, s szavaimról senkinek nem szól, még — Dalmer bárónak sem, különben — veszve van ön vele együtt, mert vannak

példák, nagyságos asszonyom, hogy a halottak is elhagyják hideg sirjaikat, s a mélyen rejtett bűnök napfényre derfrik! Ajánlom magamat.

A grófnő ájulva hanyatlott szomszédnője vállára, s én, az általános zavarban, a termet elhagyám, meg lévén győződve, hogy rejtélyes fenyegetésim nem fognak siker nélkül maradni. Nagyobb biztonság kedvéért azonban mégis tüstént úgy intézkedtem, hogy rögtön megtudhassam, ha a grófnő mégis elutaznék, s még hatályosabban intézkedhessem ellene.

XXIX.

Üröm-öröm.

Ezeket e szerint rendbe hozván, Budára sieték, hogy mult éjjeli gyanus embereimet a «Tarka macskához» czimzett nagyszerű vendégfogadóban fölkeressem, mert ők Móriczot említették, s így rám nézve mindenesetre nagy érdekléssel kelle birniok; annyival is inkább, mivel ezen öreg bűnösnek nyomát egészen elvesztém, s okom volt hinni, hogy épen ő az, kitől leginkább kell őrizkednem.

A hajóhídon csak alig pislogott néhány lámpa, mert igen sötét volt, s ilyenkor rendesen az utcán is kevesebb olaj szokott a lámpákban lenni; alkalmasint az emberi büszkeség némi lealázására, hogy tudniillik mindenki meggyőződjék, mikép a természet roppant ereje ellen nem küzdhet sikerrel a gyalgó ember.

A budai hidfőnél s kávéháza előtt, még több öreg ur ült, kik a délutánt rendszeren ott szokták tölteni, mert a vámszedők elmés megjegyzéseit igen mulatságosaknak találják, minthogy csak egyszerű vastag háziételekhez vannak szokva.

De ugyan mit jelent az, hogy annyi ember tolong a hidon Pestről Budára? Ez igen különös, mert a pestiek bizony nappal sem igen járnak Budára, hát még este, midőn eleven sírhoz hasonlít az egész szomorú város! Vagy talán a budaiak térnek tömegestől vissza Pestről Budára? Nem, mert azok, kik dolgaik végett jönnek Pestre, esti hét óra után már ágyaikban nyujtóznak, hogy az erőt adó éjfél előtti álmat valamiképp el ne mulasztják; a mulatozók pedig csak színházi előadás után térnek vissza, s mihelyt a sötét halászvároست messziről megpillantják, azonnal oly nagyot ásítanak, hogy ercsényi cselédkenyér is kényelmesen szájokba férne, s a legmulatságosb vígjáték kedvderítő hatása is azonnal elveszti fölöttük uralkodó erejét. De ugyan kicsodák tehát ezen Budára siető emberek? Mindenesetre pestiek, hiszen az minden mozdulatokból kitetszik, ha még oly sötét is a hid. A budai és pesti embert csak félig meddig gyakorlott szem is azonnal megkülönbözteti egymástól. Sok budai maga is annyira meg van arról győződve, hogy minden ruháit Pesten csináltatja; de hiában, a szabómesterség legnagyobb pesti hősei sem bírják magát az embert megváltoztatni.

És miben áll tulajdonképen ezen annyira föltűnő különbség? Az épen a furcsaság, hogy e kü-

lönbség nagyon feltűnő, s mégis olyan, hogy pusztá szóval alig határozhatni meg. Alkalmasint ebben fekszik a bökkenő: a budaiak szeretnének nagyvárosiaknak látszani, a pestiek pedig valóban azok.

És ugyan mi történhetik most Budán, hogy a pestiek oda sereglenek? Talán emberek és állatok birkoznak a színkörben? Nem, hiszen ily szellemi élvezetben ott csak nappal részesülhetni. Vagy valami nagyszerű világítás van a krisztinavárosi káposztáskertben? Nem, hiszen ott csak szerfölött ritkák az ily világítások, mert sűrűbb ismételtetés esetén sok szem tiszta látást találna nyerni. Tehát valami nevezetes esemény történt? Dehogy, hiszen Buda várát már egészen visszavették a törökök hatalmából, ugyan miféle nevezetes esemény mehetett volna tehát ott véghez azóta, főképp, miután a krisztinavárosi sárkány titka is föl van már fődözve!

Ah, eszembe jutott már, mi huzza most a pestieket seregesen Budára. Pesten nagyon sok a mindenféle öröm. Az urak örülnek, hogy a zsidóknak van pénzök, s ezek viszont örvendenek, hogy amazok igen gyakran megszorulnak pénz dolgában; a polgárok örülnek, hogy hivatalosan lovagolhatnak, s a lókölcsonzók ezen hősi szellemnek örülnek; a kereskedők örülnek, hogy háromszor is megbukhatnak egymásután, s a hitelezők is rendkívül örvendnek, hogy száz helyett legalább huszat kaphattak vissza pénzökből; a képirók örülnek, hogy napról-napra szaporodik a nevezetes emberek száma, kiknek arozait örökítniök kell, s a

nevezetes emberek örvendnek, hogy reggel azoknak látták magokat, ámbár este lefekvésökkor ilyenmiről még csak nem is álmodtak; a színészek örülnek, hogy nem kell új szerepeket tanulniok, s a színházi közönség is örvend, hogy nem kell az előadásokra figyelnie, minthogy tartalmukat úgy is könyv nélkül tudja; szóval, Pesten mindenütt csak öröm uralkodik s ezen sok örömmel az lesz azután következménye, hogy az emberek megünják az örömeiket, s örömmel szeretik azt egy kis ürömmel vegyíteni, mert a változás igen gyönyörködteti a gyarló emberi természetet. Úgy van, a pestiek ezen seregét üröm, keserű üröm édesgeti most Budára.

Az embertömeg folyama két részre oszlik a hídfőnél, az egyik a ráczváros sötét főutczájába omlik, a másik pedig a homályos várhegy felé emelkedik. Kilencz óra még messze van, ugyan miért ne követhetnök tehát a két emberfolyam valamelyikének habjait?

De melyiket a kettő közül? Ezt nem, mely a főutczába hömpölyg, mert az nagyon mindennapi, hogy a folyam lefelé törekszik, ámde az már nevezetesb, midőn hegynek erőködik. Menjünk tehát mi is a hegyre, ha úgy tetszik, nyájas olvasó.

Ha a sötétség nem akadályoztatna, örömmel leírnók az embereket, kik előttünk, mögöttünk s körülöttünk haladnak; így azonban csak annyit mondhatunk, hogy egyetlen politikus sem volt közöttünk, mert mindnyájan ugyanazon egy cél felé látszottak törekedni.

Az emberek azonban nem mentek a várba, hol esti nyolcz óra felé már négy ember is gerjeszthetne némi aggályt, miután ott ilyenkor csak egyes cselédeket láthatni az utcán, kik egy garas ára gyertyáért, sajtért vagy kenyérért boltba sietnek, s félve simulnak a falhoz, nehogy valami kísértet rájuk riasszon. Az egész tömeg az úgynevezett hosszúútczába vonult, melynek még nincsenek ugyan lámpái, de annál több csapszéke és lebuja van, hol eszén és egészségén úgyszólván valóságos potom áron túladhat az ember. Egyébiránt ezen utca nemcsak valóságosan hosszú, hanem egyszersmind rendkívül szűk, szörnyen piszkos és kimondhatatlanul görbe, s majd völgybe ereszkedik, majd ismét magasra emelkedik; jobbra balra pedig minduntalan apró sikátorokra nyílik, miket a bakonyi kanászokra hasonlíthatni némileg, miután ezeknek sincs nevök, ámbár bizony elég régen nyílnak már a hosszúútczába. Ha az ember ezen utczában annyira haladt már és illetőleg botorkált, hogy lélekezete már meglehetősen rövidülni, türelme fogyni és fáradsága nagyobbulni kezd, akkor az utca unalmában nagyot ásít, az az egy kis tért képez.

Ezen térhez közelítéskor a legbátrabb embert is némi borzadás lepi meg, mert tompa zúgást, morajt, vagy isten tudja mit hall, minek hallására a valódi pesti ember még nem emlékezik, s azért ezen akaratlan megborzadása miatt épen nem gáncsolható. Ezen ismeretlen morajt minden lépéssel növekedni hallja az ember, s ez annál borzasztóbb,

mivel semmit nem láthat, még csak tulajdon orrának hegyét sem, mert a sötétség oly vastag, hogy akár zsákra lehetne markolni. Szörnyűség, már a téren haladunk, s az ismeretlen természetű moraj rémesen hat füleinkbe, a nélkül, hogy okát csak távolról is sejthetnők. Nem, e bizonytalanságot többé ki nem állhatjuk; szólítsuk meg ezen sötét emberalakot, mely fölülről kopog le felénk, ez alkalmasint idevaló és megfejtendi e rejtélyt:

— Uram, mit jelent ezen moraj?

Semmi válasz.

Kérdezzük németül.

Mély hallgatás.

Tehát ráczul.

A sötét alak némán kopog el mellettünk, s hosszú oldalával hozzánk surlódik. Ezer milliom, hiszen ez — ló volt, mely komoly okoskodásba merülve haza felé ballagott. Mit nem tehet a koromfekete sötétség! Ah, itt egy öreg asszony sötéten pislogó lámpával lép ki a szomszéd házikóból, kérdezzük meg őt:

— Jó estét!

Tompa dűnnyögés, mely ezt is jelenti: fogadj isten! és ezt is: vigyen el az. Mi majd csak az előbbire magyarázzuk az érthetlen dűnnyögést, s bátran kérdjük:

— Micsoda moraj ez?

— Mit?

— Mi zúg itt?

— Micsoda?

Úristen, ugyan mikép értessük meg kívánatunkat?

— Mi van itt ezen téren?

— Sár.

— Hát a sáron?

— A sáron?

— Igen, mert hiszen valami mozog és zúg fölötte.

— Vagy úgy! Hát nem tudta az úr, hogy itt az én szomszédom dolgozik?

— Nem ám, s kicsoda azon becses s érdemes szomszéd?

— Kötélverő.

Ah, tehát meg van a talány fejtve! Hm, kötélverő, ez furcsa gondolatra nyujthat tárgyat, jobbnak hiányában. Először is nem tagadhatni, mikép a kötélverő sok politikushoz szerfölött hasonlít, mert mindig hátra halad; de egyszersmind lényegesen különbözik tőlök, mert ezeknek rákhaladása minden siker nélkül marad, ő ellenben igen dicséretes sikerrel dolgozik számukra. Másodszor, zúgó kerekét pénzért hajtja valamely oktalan suhancz, kit egyébre nem használhatni; s a rákhaladók is ugyan ezt tétetik politikai mozgonyukkal, még pedig egészen hasonló eszközök által.

Egyébiránt azon körülmény, mely szerint ezen érdemes kötélverő még mély sötétségben is szorgalmasan dolgozik, nemcsak rendkívül hasznos, hanem egyszersmind nagyon szükséges, mert a gonosz szándékú csavargókat, kik ily zugokban szoktak leginkább lappangni, arra emlékezteti,

hogy van még Budapesten kötél, s ennek tudása nagy erkölcsnemesítő erővel bír most, midőn a halálbüntetés még nincs eltörlesztve.

De mi az, mi ott távolról felénk világítana, ha némileg homály által nem boríthatnák? Az előttünk haladók mind oda sereglenek. Ah, ezen izzadt lámpa, melyet az üveges legény tisztított meg először és utólszor e tisztátlan életben, azon tűzoszlop, mely a zsidókat hajdan az ígéret földére vezérlé; azaz, nem az tulajdonképen, hanem csak annyiban hasonlít hozzá, hogy a hosszú utca fáradt zarándokait oda kecsegteti.

Alacsony háznak alacsony kapuja előtt állunk most, mely egymásután magába nyeli az érkezőket, kik e miatt épen nem boszankodhatnak, mert hiszen ők is nyelni jöttek. Az alacsony kapu azért oly alacsony, hogy mindenki meghajlani kényszerüljön beléptekor, s megemlékezzék, mikép rangját s magas kilátásait künn kell hagynia, s csupán torkát és erszényét szabad bevinnie, mert azon kapun belül mindenki egyenlő, kit ember fia, vagy tulajdonképen lánya, és voltaképen felesége szült. A tágnak látszani nem kívánó szűk udvarban még egy homályos lámpa ég, s ennek fényénél nyitott ajtóhoz jut az ember, melyből öröm szaga és öröm zaja üdvözli az érkezőket. Lépünk be mi is.

A terem nem nagyon díszes ugyan, de a társaság annál válogatottabb, gazdag úrtól egészen le a targonczásig, mert hiszen miért ne vegyíthetne ő is örömet örömeibe? Épen ilyen lehetett Noe apánk bárkája, abban is minden volt, valamint itt.

Uljunk le, szives olvasó, az utolsó két székre, melyeket talán épen csak számunkra hagytak üresen. És már most hozassunk magunknak valamit, hogy kényelmesebben körül tekinthessünk. Étlapot itt hiában keresünk ugyan, de azért a jó orrú ember azonnal helyre találhatja magát, és bizonyosan nem fog éhség miatt panaszkodhatni.

A hagymaszag azt jelenti, hogy itt jó pörkölt-hust kaphatni, sőt többnyire paprikás csirkét is; a bors és pörnye szaga káposztás rétest gyanítat, mely nem oly vékony tésztájú ugyan, mint a mostoha anya kenyérszelete, de nem is oly vastag, hogy csizmatalpnak lehetne használni; a füstszag jóféle sódart hirdet, s a majoránna azon kellemes sejtelmet ébreszti minden érzékeny kebelben, hogy a természetes hurka sem idegen e helyen, hol pedig király van, ott az apród sem lehet távol, az az: alaposan reménylhetjük, hogy kolbászt is kaphatunk, melyben a fokhagyma citromnak neveztetik ugyan; de azért az nem baj, mert hiszen ember is hány neveztetik becsületesnek a mai világban, ki e czimre épen csak oly érdemes, mint a fokhagyma a fönnebbi elnevezésre. Hogy sült gesztenye sem hiányzik, arról mindjárt meggyőződhetünk, ha a távozó vendégek kezeire tekintünk; azok szintoly feketék, mint nagy részben erszényeik.

És mi csusztatja le a jó zsíros falatokat? Először, az ürmösök királya, az úgynevezet rácz ürmös, mely egészen megfelel politikai jellemének, nem zajoskodik, nem pattog, nem habzik, hanem

alázatos édességgel csuszik le torkunkon, s nagyon itatja magát; midőn azonban már lenyeltük, s szájunkat megtörlöttük, akkor csodálkozva érezzük, hogy utóíze mégis keserű, s kissé émelygős. Ámde a tökéletes öröm-öröm bajnokai igen ügyesen tudják ezen kellemetlen hatást megelőzni; ők ugyanis ujonan isznak, mielőtt még a keserűség s émelygés beköszönthetne, s ezen ügyes cselfogás által csakhamar oly boldog állapotba jutnak, melyben a miskolci kocsonyát is fagyalt gyanánt lehetne velük megétetni. A második ital az úgynevezett «Pliczerl-wirmet», mikép azt a jártas ügyismerők nevezik. Ez némi kis árnyéklatával bir a francia természetnek, kő kancsókba van fojtva, s dugaszát, mely szabad forrongását gátolja, roppant erőszakkal s nagy durranással magásra löki. Ennek íze édes, mint a francia beszédé; s csuda-e tehát, hogy leginkább csak hölgyek kapnak rajta? Férfiak is isszák ugyan, hogy a rácz ürmös fanyar s émelygő hatását eltávolítsák; de ezek ugyancsak megjárják ám! A két ellenség heves csatára kel egymással a gyomorban, s a francia, melyben mindenféle átható szerek vannak, s mely fölül van, vagy futásra kényszeríti, rövid tusa után, a csatától a ráczürmöst, vagy inkább maga távozik, ugyanazon úton, melyen jött vala; de ellenségével frigyesülni még soha nem tapasztaltatott. E két italon és vizen kívül egyebet nem kaphatni, ezen utóbbit csak poharak öblítésére szokás használni, s néha sebmosásra, ha a két ellenséges indulatú ürmös annyira fölhevíti az ivókat, hogy egymás el-

len, vitázás közben, alkotmányos okokat kezdenek használni. És már most tekintsünk szét a teremben.

Felső részének egyik zugát «Naturzängerek» foglalják el, kik azért neveztetnek így, mivel rendszerű természetes hangokon jobbadán csak az egyszerű meztelen természetet dicsőítik kedélyes dalaikban, mindent a maga természetes hangján nevezvén meg, mi igen szép, főkép, midőn fiatal énekesnő ajkairól hallhatja az ember a természet ezen elbájoló természetes hangjait.

A minő csöndes és szóltan az öröm, épen oly zajos és bőbeszédű az öröm, mely itt mindenütt uralkodik, ámbár legkülönbözőbb modorban mutatkozik.

Ott azon vastag úr, alkalmasint meglehetősen tehetős ferenczvárosi polgár, habár életében semmit nem tett becses testének ápolásán kívül, dicsőült arczkifejezéssel tekint egy darab nagyszerű sajtra, s apró szemeiből néhány öreg könyecseppet hullat, és mély sóhaj után így szól sovány szomszédához:

— Nézze, uram öcsém, minő szép fiatal sajt! S mégis mily hálátlan az elfajult ember. A szegény tehen borjakkal ajándékozza meg az ármányos embert, tejével táplálja, vajával hizlalja, sajtjával vigasztalja, s hulladékaival földét termékenyíti; és az undok ember mégis levágatja a jó indulatú tehenet. Oh, emberek, emberek! Krokodilus fajzatjai! Pinczér, még egy meszelykét.

És sűrű könyűket hullat, mélyen sóhajt, s minden erőszakoskodással sem bir annyit inni, hogy

a megromlott emberek fölötti mély bánatát lemoshatná!

Ott azon fekete-sárga vendég, kinek igazságos bukása nem sikerült, mogorván tapad székéhez, nem azért, mintha lábai nem birnák, hanem csupán azon okból, mivel neki úgy tetszik. Poharát mindig sűrűn emelgeti, s mindig komorabb lesz. Utoljára csak keserű ürmöst hozat, s végre annyira növekszik saját keserősége, mikép szomszédai már attól félnek, hogy harapni fog. Félelmök azonban nem teljesül, mert az ily fekete vérű emberek annál komorabbak szoktak lenni, mennél többet isznak; de azért senkit nem bántanak, mert minden embert gyáva féregnek tekintenek, ki arra sem érdemes, hogy vele szóba álljanak.

Közel hozzá eleven ellentéte ül. Ennek minden izma kaczag, szemei örömkönyűktől nedvesek, s jobb keze minden szomszédának kezét szorongatja, míg baljával fáradhatlan kitűréssel emeli a poharat. Már ötvenszer kezde valamely vség történetkét előadni, de mindannyiszor félben kelle ön magát iszonyú kaczagása miatt szakasztania, minek szomszédai jobban nevetnek, mintha ötven mulatságos történetkét valóban elmondott volna. Minél többet iszik, annál többet nevet.

A másik asztalnál izmos férfi ül, kinek arczáról három mellbeteg számára is elegendő pipacsot lehetne szedni, szemei vérben úsznak, öklei iszonyúan döngetik az asztalt, ajkai oly borzasztóan szitkozódnak, hogy a legzsirosabb szájú fika is szégyenülve állna előtte. Ha valaki csak rá néz is,

mindjárt ökleit emelintí, s végre az üvegeket és poharakat csapdossa földhez, mivel senki nem szól hozzá, senki nem tekint rá daczosan és így teljességgel nem verekedhetik. És ki bőszté föl annyira? Az ürmös, ugyanazon ürmös, mely a másikat legzabolátlanabb öröme hevíté.

De nézzük csak ezen kis társaságot. Apa, férj és feleség. Az apa talán már hetvenedik évén is túl van, de ugyancsak nem kiméli ám az édes francziás ürmöst, mely épen úgy hasonlít a valódi franczia pezsgőhez, mint Korpády Lajos beszéde a franczia nyelvhez. Ez ifjúságában alkalmasint kefekötő volt, azért tud még most is annyit inni. Menyét is egyre nógatja ivásra, s a menyecske addig nevet és tréfál az öreg úrral, s addig ízlelgeti az édes és rendkívül csuszós ürmöst, hogy szemei úgy ragyognak, mint a szent János bogarai s egyszerre apósa helyett, véletlenül szomszédát öleli meg, mely tévedését még akkor sem veszi észre, midőn már a hatodik szomszédját csókolja, kik természetesen nem neheztelnek ezen kellemes ráadásért az olcsó öröm-öröme. Az igen mértéketesen ivó férj alkalmasint szabó, mert csak sápadva szemléli nejének szeretetreméltóságát, s egyetlen roszaló hangot sem merészel hallatni. Az öreg apa kedve is annyira emelkedik, hogy menyé példáját követi, mindenkit sorra ölel és csókol, s mindenkitől bocsánatot kér saját vígsága és menyé szeretetreméltósága miatt. Azonban az asszony-szabó is csakugyan férfi, s így a férj végre így akarja a bajt megszüntetni:

— Kedves atyám, menjünk haza.

— Micsoda? — hebeg az öreg, szemeit törülgetve, — ellenségem vagy, oh, szeretett fiam?

— Oh, nem, de majd megárt a sok ürmös.

— Igazad van, fiam, csak még egy pohárral, csak egyet. Uraim, bocsánat, én — én — öreg ember vagyok; de — de — az ürmös jó, és — és menyem is jó, — a — a — fiam — becsületes ember, — én — én — bocsánatot kérek,

— Menjünk, atyám, messze lakunk.

— Fiam, — a feleséged jó asszony, — és az — az ürmös is jó, — csak még egy pohárkával; — bocsánatot kérek, — de — én öreg ember vagyok, — a lábaim, — a lábaim — ide tapadtak a padlóhoz; én nem tudom, mi bajom, — de — de — a csizmám igen — igen nehéz.

A férj hamar bérkocsit hoz, s ezalatt neje és apja különféle változatokkal folytaták e jelene tet, s az öreg még a bérkocsi megérkezte után is mindig csak ezt mondá növekedő hebegéssel:

— Csak még — egy — pohárkával, menyem asszony is iszik még egyet; bocsánat —

— Atyám, a bérkocsi nem akar várakozni, menjünk.

— Nem akar? Szóltsd be, fiam, bocsánatot fogok tőle kérni, és — és — a menyem asszony is, — mert — mert — én öreg ember vagyok, és — — és — még egy pohárkával.

Végre nagy nehezen az udvarra vezették az öreg urat, melynek közepén ismét megállapodott, és esengve szóla:

— Fiam, — én egyetlen apád vagyok, és te egyetlen fiam vagy, — csak még egy pohárkával, — mert — mert lábaim nem birnak, — csak egy pohárkával, — az meg fog erősíteni.

Ezután a kocsiba emelék a menyecskét, ki a szabadon halavány lett, mint a halál, mélyen hallgatott. Ekkor az öreg zokogva szóla fiához :

— Kedves fiam, — én — én — már nagyon öreg — vén ember vagyok, — isten áldja és tartsa meg e házat, — mert — ez jó ház, — de — én többé soha nem fogok ide jöni, — mert az öreg emberek meghalnak; — fiam, — menj vissza, — csak egy pohárkával hozz még, — fejem a levegőtől szédül, — meg kell erősíteni, — csak egy pohárkával, ha — ha — fiam vagy és — és szeretsz. És — és — kérj bocsánatot az uri vendégektől, mert, — mert — ez — ez a ház — jó — jó ház, és —

Az öregnek feje mellére hanyatlott, nyelve elakadt, szemei lecsukódtak, s fia aggódva foglalt mellette helyet, és a kocsi elrobogott.

XXX.

Tarka macska.

Ily jeleneteket, csekély változatokkal, minden szerdán s vasárnap láthatni a fönnebb leírt helyen, a szüret kezdetétől majd egész husvétig, és gyakran verekedések is történnek, főkép a kissé aljash jellemű ürmöstanyákon, minők Buda e külvárosá-

nak csaknem minden harmadik házában találhatók. Ezen egész időszak alatt seregestől tódulnak a pesti borisszák e helyekre, s az öröm-öröm, legalább gyomrukra nézve, többnyire valóságos örömmé változik.

Azonban, az idő eltelt, s nekem még azon helyre kelle sietnem, hol a tegnapi két gyanus férfi, ma este kilencz órakor, egymással találkozni ígérkezett.

A «Tarka macska» hírét senki nem akará tudni, kiknél az iránt még nappal kérdezősködtem; végre rendes bérkocsisom, ki hajdan városhajdú vala, megadá az óhajtott fölvilágosítást.

A Gellérthegy szirtoldalát több helyen, alkalmassint már századok előtt, kivájták a szegényebb sorsú emberek, s legalább vihar és eső ellen tökéletesen biztosítva voltak e barlangokban. Utóbb, az elfoglaló családok szükségéi szerint, ezen üregek mindinkább tágultak, s most már nem egyet láthatni, mely három kényelmes szobácskát foglal magában, s csak földélnék hiánya által különböztethetik meg bármely utcán álló szegényes házikótól. A Tabán, vagy úgynevezett rácsváros legidősb lakosai bizonyítják, mikép már apáiktól hallák, hogy azon barlangok családai többnyire már századok óta vannak azoknak birtokában, s oly szabadságot élveznek elhagyatott fecskefészkeikben, hogy a közterhek viselésében is csak rövid idő óta kezdenek rendszeren részesülni. Sőt mondják, mikép egyike ezen családoknak valóságos török származású; ennek őse ugyanis, a török elüzeté-

sekor, nem birt Budától megválni, s egy ily barlangba rejtezett. Ennek unokája s egyszersmind utóda uralkodék most a legszélső s legmagasb fekvésű barlangban, mely egy elég tágas lakszobából s egy kis kamrából állott, melyből, mint a körülötte lakó nép vénei regélik, titkos nyílások vezetnek a hegy tetejére.

E barlang tulajdonosa közel hetven éves hajadon, ki még mindeddig sem unta meg pártáját, s mint hajadon kívánt meghalni, ámbár még most is akadtak kérői, miután általánosan azt hiszik felőle, hogy szép pénzt gyűjte halomra éveinek hosszú sora alatt. Sokan erőszakkal is szerettek volna ugyan e pénzhez jutni, de ezen bűnös óhajtás mindig csak pusztá szándék maradt, mert az agg szűzet két hatalmas frigyárs oltalmazá: roppant testi erő és babona.

Ő ugyanis, ámbár a gyöngébbnek neveztetni szokott nemhez tartozott, a legelhiresültebb erejű férfiakat is gyermekek gyanánt lódtá ki hajlékából, ha rakonczátlankodni merészlének. Továbbá, a köznép még maig is töröknek hiszi őt, mert nem emlékszik senki, hogy őt barlangjából valaha távozni látta volna, csak néhányan állítják, hogy többször látták őt éjfél tájban a hegytetőn barangolni, miből a könnyen hívők azt következtették, hogy az öreg hajadon nemcsak pogány, hanem valóságos boszorkány, ki mindenkit kedve szerint megronthat, ha haragja fölgerjesztetik. Egyébiránt pedig szirtlakának egyetlen látható nyílását oly erős ajtó zárá, hogy lőpor nélkül bajos lett volna

azon erőszakkal berontani. Így tehát a vén török szűz, mikép őt sokan nevezni szokták, tökéletesen bátorságban élhetett, s nyugodtan szaporíthatá kincseit, ámbár senki nem tudá, hogy ki számára teszi azt, miután egyetlen rokona sem volt, kit azzal halála után boldogíthatott volna.

Eddig a hagyományokon épülő népmonda, melyet nem czáfolhatok ugyan meg, de nem is erősíthetek, mivel egyikre sem szerezhettem ily rövid idő alatt elég adatot.

Mi a valót illeti, az röviden ebből áll. Az agg szűz alig volt husz éves, midőn szüleit egymásután elveszté, kik a bort és egyéb szeszes italokat mérték, mi azt mutatá, hogy állított török származásukkal nem igen sokat gondoltak. A fiatal lány, kit az öreg asszonyok krónikája a nem igen rutak közé sorozott, s kiről annál fogva bátran hihetjük, hogy valóban szép volt, szüleinek keresetmódját folytatá, s egy derék szőlőtulajdonossal házasságra készült lépni. Ekkor azonban rögtön himlőbe esett, s ezen pusztító betegség annyira megrongálta arcát, hogy az egyetlen nagy tarka sebforradássá torzult el. A fiatal vőlegény azonnal visszavonult, gúnyosan mondván, hogy ily madárijesztővel nem bírna egy földél alatt ellakni.

Ezen idő alatt keserű mogorvaság kezdte a szerencsétlen lány szívében uralkodni. Mindenki iránt visszataszító lón, s csak abban érzett némi örömet, ha ő is éreztetheté másokkal azon megvetést, melyben neki minden oldalról részesülnie kelle. E hajlama lehete egyik oka annak, hogy a

szeszes italok kimérését ezentúl is folytatá, mert mindig némi megnyugtató hatással volt rá, midőn a sima arcukban büszkélkedő férfiakat annyira le-
itathatá, hogy barmokká aljasultak le, s e helyze-
tökben oly mélyen állottak ő alatta, kit csupán
rutsága miatt vetettek meg, melyről ő nem te-
hetett.

Hogy nem igen válogatott vendégek látogatták
meg ivószobáját, az igen természetes, s ugyan eb-
ből következik, hogy ezek valamint nem tüntették
ki magokat finomság által, úgy viszont nem is kö-
veteltek udvarias bánásmódot, hanem csak olcsó és
erős bort s pálinkát; és ezt meg is kapák, mert
a csaplárosnő nem vizezé italait, hogy annál pusztí-
tőbb hatással lehessenek vendégeire. Czimere
nem volt ezen barlangnak, s azért a mindennapos
látogatók igen elmés gondolatra véltek jönni, midőn
a tulajdonosnő tiszteletére «Tarka macska» czímet
adának neki; mire csakugyan volt is okuk, mert a
tarka arczú lánynak körmeit gyakran ugyancsak
érezék, midőn fizetni nem akartak, vagy egymás
között derekasan összeverekedtek.

Hogy e helyre idővel nemcsak műveletlen em-
berek gyülekeztek, hanem olyanok is, kiknek okuk
volt óhajtani, hogy a rendőrség figyelmétől lehe-
tőségig távol essenek, az igen természetes, azt
pedig szinte nem kell csodálni, hogy ily helyek
eltüretnek, mert ezek nemcsak veszélyesek-, hanem
hasznosokká is lehetnek.

Ha tudniillik a rendőrség tolvajságot, vagy más
bűntetteket nyomoz, többnyire az ily helyeket

szokta titkon vagy nyilvánosan, mikép a körülmények kívánják, megmotozni, s várakozásában ritkán csalatkozik. Vannak példák, mikép említett bérkocsisomtól hallám, hogy magok az ily csapszék-
 kek tulajdonosai is titkos egyetértésben állnak a rendőrséggel, s útba igazítják azt, midőn valamely bűnöst nyomoz. Ily esetben a csapszékben nem történnek ugyan elfogatások, mert ez visszariasztaná máskorra a csavargókat, hanem a csapláros kilesi beszédeikből tartózkodásuk helyét, s aztán vagy ott, vagy az oda vezető úton történik többnyire az elfogatás. Ilyen a «Tarka macska» is, kinek már nem egy bűnös hurokra kerültét lehetne köszönni.

Ez azon hely, hová most a szives olvasót vezetni fogom, hogy valamikép nyomába juthassunk a két gyanus czimbora gaz tervének.

XXI.

Pokol tornácza.

Elhagyván az öröm-öröm víg tanyáját, a rudasfürdő felé irányzám lépteimet, hol bérkocsisommal találkoznom kelle, kit kilencz órára oda rendelék, mint-hogy nélküle alkalmasint bajosan találhattam volna föl a «Tarka macska» termeit, melylyek könnyen zárva is maradhatnak az egészen ismeretlen, s kissé jobb öltözetű látogató előtt. Örömezt írnám le körülményesen e vándorlásomat, de a tabáni utozák sötétsége miatt ily kísérlet csaknem a lehe-

tetlenségek sorába tartozik, s ha a kényszag nem ad irányt orromnak, úgy alkalmasint bajosan találtam volna föl a rudasfürdőt. E szerint minden sértő visszautasítás nélkül elmondhatom ez uttal, hogy csak orrom után mentem, s a sötétséget nem minden erölködés nélkül oszlatám testemmel kétfelé, hogy rajta valamikép áthatolhassak.

E közben igen kevés emberrel találkoztam, s ezeket sem igen vehetném vala észre, ha majd gyöngéden, majd keményebben belém nem ütköztek volna. Ezen belém ütközők részint denevérek valának elnyútt tarlatán viganóban, kik alkalmasint félelemből, oly gyöngéden s mégis oly szorosán simultak hozzám, mintha nagyobb bátorság kedvéért a féltékeny levegőt is távoztatni szerették volna közülünk; részint éjjeli örök, kik, hihetőleg fogadásból, szembehunyva iparkodtak valamely csapzékot föltalálni, hol lankadt testeiket az éji virrasztás fáradalmaira megerősíthessék; részint pedig a tabáni és krisztinavárosi «Haute volée» némely rendszerető tagjai, kik már ily korán szoktak haza térni a «Három nyolcas» czímű lebujból, mely a benszülöttek által rendesen vendéglőnek gúnyoltatik, mióta az asztalokat minden vasárnap tiszta abroszszal terítik be és a pinczéreket kiveszik szájukból a pipát, midőn a tisztelt vendégeknek szolgálnak. Ezen «Három nyolcas», melleleg legyen megjegyezve, kártyajátéktól nyerte elnevezését, s bizonyos tekintetben jobban megfelelt e sajátságos címének, mint sok más czimbitorló széles e világon. Tudjuk ugyanis, hogy a kártyajátékban négy filkó

van, ezen lebuiban sokszor negyvenet is találhatni; a kártyában vörös és zöld szín van, s e szerint kétszínűség uralkodik, a lebuiban vörös arczok láthatók, zöld beszédek hallhatók, s hetvenhét színűség uralkodik; a kártyában makk és tök is taláztatik, a lebuiban ellenben gyakran olyanok, kik úgy viselik magokat, mintha ezen két eledel mellett híztak volna meg; végre kártyavetés által a jövőndő titkai hozatnak napfényre, e lebuiban pedig mind azon titkok taláztatnak ki, melyek délelőtt a várban s egyebütt történtek.

Ah, a levegő már szabadabban kezd lengedezni, jele, hogy a baloldali házak elfogytak, s szabad tér nyílik a Dunára. Ezen tér végre rendes völgyet képez, melyben az utczai sár össze szokott gyűlni, nem emberszólás végett ugyan, hanem azért, hogy az emberek lábaihoz tapadhasson, s e szerint távolabb utczákat is láthasson, sőt télen Pestre is átjuthasson, melyet azzal is szoktak rágalmazni, hogy sárban igen nagy hiányt szenved. Ezen tér és illetőleg völgy legsárosb része az egész Tabánnak, mely általánosan rendkívül sáros, s azért épen nem kell csodálni, hogy télen leginkább e helyen szokták az embereket egyik városból a másikba szállítani, mert hiszen igen természetes, hogy a kényelemre nagy gond fordítassék, mikép azt mindenben eléggé örvendetesen tapasztalhatjuk.

De emberünk ime itt áll, hagyjuk tehát magára a kellemes tért és törekedjünk magosra, nem egészen a csillagokig ugyan, hanem legalább a csillagásztorony közelébe, melynek tetejéről nem kapasz-

kodhatni ugyan az üstökös csillagok bozontos fűrteibe, de legalább kényelmesen elolvashatni pályájokat könyvekből és hirlapokból.

Utunk kissé meredek és a természet által oly remekül ki van kövezve, mintha ezen mesterséget a budapesti kövezőktől tanulta volna; azonban, ha kalapunkat jól fejünkbe nyomjuk, úgy meglehetünk győződve, hogy nem fogjuk elejteni nyaktörés veszélyével járó bukdácsolásink közt.

Ezen úton egyetlen emberrel sem találkoztunk, a mi igen természetes, mert itt csak kétféle nép lakik: munkás és — tolvaj. Az előbbieket jókor fekösznek le, hogy hajnalban újult erővel láthassanak dolog után, mely napról-napra legalább kenyérrel meglehetősen ellátja családjokat, a tolvajok pedig csak éjfél után hagyják el tanyáikat, mert tudják, hogy azok, kiknél sikerrel dolgozhatnak, csak ezen időben szokták nyughelyöket fölkeresni, hogy az unalmas délelött egy részét keresztül alhassák és hamarabb ebédhez ülhessenek.

Hányszor fordulánk jobbra és balra, hányszor botlottunk meg, hányszor haladtunk le, s hányszor fölfelé, azt csak hozzávetőleg sem mondhatom meg, mert minden gondolatom és erőm egyedül arra volt megfeszítve, hogy valamiképp nyakamat ne törjem, mit ügyes vezetőm nélkül bajosan kerülhettem volna el. Ez maga is gyakran oly zavarodásba jöve, hogy teljességgel nem bírta magát tájékozni; ilyenkor azonban mindig gyufát dörzölt csizmatalpához, s annak kurta életű világánál csakhamar ismét helyre találta magát; mely körülmény megemlésté-

sénél egyedül azt sajnálom: hogy a most divatozó kimerítő részletességnek nem hódolhatok, s nem mondhatom ^{fel} teljes bizonyossággal, hogy kénes vagy kántelen volt-e a kérdéses rövid életű gyufa s hogy jobb vagy bal lába csizmájának talpához dörzsölte-e vékony lángú szövétnekünket a derék bérkocsis.

Végre minden út elszakadt előttünk, mintha a világ végére értünk volna s már azon kezdém fejemet törni, hogy nem jobb lesz-e leülni és nyugodtan a semmiségbe lelógatni lábaimat, mint tovább is folytatni bizonytalan eredményű bukdácsolásunkat a csillagok felé, midőn vezetőm megszólalt:

— Talán félni méltóztatik?

— Én? — kérdém őt csodálkozva.

— Igen.

— Világért sem! Csak attól tartok, hogy lábam elcsuszik, s valamely kéménybe esem, vagy a kémény alatt álló bográcsba.

— Oh, dehogy! Nem oly igen veszélyes itt a járás. Hiszen a vizet számaron hordják föl, s tudtomra még egy sem esett le.

— Igazán?

— Úgy van.

Ezen meglehetősen erős hasonlításra nem volt mit szólanom, s némán ballagtunk előre még mintegy félnegyedig, minden szerencsétlenség nélkül, kivevén, hogy szivarom teljességgel nem akart égni, mit azonban csak a levegő valamely titkos befolyásának kérek tulajdonítani, s koránsem olyasminek, mit közönséges emberek félelemnek szcctak nevezni.

Ekkor rekedt kutyaugatás hangzott felénk, mely tulajdonképen csak néhány rövid vakkantásból állott, mintha az okos állat szándékosan nem akarna szerfölött nagy zajt csinálni. Vezetőm szintoly lassan, de huzamosan fűtytyentett, s a kutya azonnal más hangon válaszolt, mintha megnyugvását akarná kifejezni, s rövid morgása után ismét tökéletes csönd lett körülöttünk.

— Czélnál vagyunk, — szóla suttogva vezetőm és megállapodott.

— Úgy látszik, ismeretségben állsz a négy lábú őrrrel?

— A nélkül nem is szeretnék éjjel e helyen barangolni.

— Menjünk?

— Még nem. Előbb méltóztassék köpenyemet nyakába akasztani.

— Miért?

— Jobb lesz, ha félig-meddig lumpnak hiszik nagyságodat.

— Gondolod?

— Mindenesetre.

— Hiszen divatos öltözetűek is vannak.

— Tudom, de azokat csak divatosabb társaságokban találhatni.

— Legyen tehát.

— Azután ne méltóztassék nagy kíváncsiságot vagy meglepetést mutatni.

— Értem.

— Mert ez gyanut szülhetne.

— És veszélyt is, nemde?

— Azt nem igen, mert a tarka macska szoros fenytéket tart; de ha a vendégek gyanakszanak, úgy bizonyosan minden szavukra vigyázni fognak és semmi érdekest nem hallunk, habár az egész éjszakát itt töltjük is.

Ezen utasítás után szoroson a kapott köpenybe burkolám magamat, kalapomat behorpasztám, kiálló inggallérom egyik részét bedugám, a másikat pedig kissé összesározám, s hajamat szétziláltam, hogy legalább félig-meddig korhelyhez, vagy még rosszabbhoz hasonlíthassak.

E közben még néhány lépést haladtunk előre a sűrű sötétségben, s most lánczcsörrenést hallottunk, egészen közelünkben, mire vezetőm azonnal megállapodott, s hízelt hangon szóla.

— Legyen eszed, vén Vrág, hiszen én vagyok.

A kutya csöndesen mormogott, s erre vezetőm kétszer élesen fütytyentett. Most világosság terült el szemeim előtt, s a körülöttem levő tárgyakat tisztán láthatám.

A világosság négyszögű nyilásból ömlött ki, melyen mécszet tartó kéz nyult ki, az egész kis tért megvilágítva; a kar mellé széles arcz tapadt, melyből villogó nagy szemek visszariasztó tüze lobogott felénk. A mécs fényénél világosan láthatám, hogy kemény szűk sziklaüregben állunk, melynek erős keskeny ajtaja vastag vaspántokkal volt borítva és a főnebb említett, befelé nyiló réssel ellátva, melyen át az érkezőket kényelmesen lehele megvizsgálni, mielőtt az ajtó számokra megnyitvatnék. Ezen ajtó egyik sarkához láncz vala erősítve, melynek másik

vége bozontos nagy komondor vas szegekkel borított örvéhez volt csatolva. A komondor mérges tekintetet vetett rám, s azután a nyiláshoz tapadó széles arczra fordítá szemeit, mintha parancsot akarna a himlőrongálta vonásokból olvasni, hogy mikép viseltessék irántam? Az arcz felső része mozdulatlan maradt, a nyílás alatt levő ajkak azonban valamit motyogtak, mit nem értheték, s a kutya azonnal az ajtó mellé ugrott és szorosán küszöbéhez nyomult, mérgesen vicsorgatván felénk fényes fogait; vezetóm pedig egy lépést hátrált, s megdöbbenni látszott. E pillanatban úgy érzém magamat, mintha pokol tornácában állanék. Belőlről érthetlenség lárma zúgott felém, a nyíláson ördögi szempár villogott ki s a kutya három fej nélkül is emlékeztetett alvilági rokonára. Ha már tornácza is ily visszariasztó a pokolnak, hát még belseje minő lesz! gondolám, s nem csekély hajlandóságot érzék magamban, e kalandnak hátat fordítani, ha attól nem kellett volna tartanom, hogy ez által még nagyobb gyanut gerjesztek magam ellen, s a pokol valamennyi ördögét, iszonyú őrebökkal együtt sarkaim után idézem, mi mindenesetre életembe kerülendett, mert a koromfekete sötétség miatt bizonyosan az első pillanatokban szörnyű mélységbe kellett volna zuhannom.

Vezetóm látható megdöbbenése épen nem volt alkalmas növekedő aggályomat lecsöndesíteni, ám-bár egyetlen pillanat elég volt, hogy magát ismét tökéletesen összeszedhesse, s csakhamar tréfásan szólt:

— Részeg vagy, vén macska, vagy elméd háborodott meg, hogy nem akarsz rám ismerni?

— Te vagy, ravasz kopó? — recsege az előbbi tompa hang, — már majd elfelejtettem sima pofádat, oly ritkán tolod ide, mióta böcsületes emberré lettél.

— Ne gunyolódjál, hanem nyiss ajtót, mert szomjasok vagyunk.

— Jót állasz tejes arczu társadért?

— Mint magamért!

— Mit akar itt?

— Inni és munkához jutni.

— Jól van.

Az arcz eltűnt a nyílásból, s utána a mécszet félnék lobogató meztelen kar is, melynek idegei vékony kötelekhez hasonlítottak s félelmes erejűnek tanusíták az idomtalan kar tulajdonosát. A nyílás ezután bezáratott, s pillanatig ismét átláthatlan sötétben állottunk és a komondor közelebb csörtetett hozzánk lánczával; bérkocsisom pedig fülemhez hajlott és ezt sugá:

— Majd megijedtem.

— Miért?

— Azt beszélük, hogy ezen tornáczot egyetlen fordítással elsüllyesztheti a vén boszorkány s a rajta állók feneketlen mélységbe zuhannak, a szikla pedig azonnal visszafordul helyére, mintha semmi nem történt volna. Azért ugrott félre a kutya.

— Lehetetlen.

— Legalább úgy beszélük és én örömet elhiszem, mert máskép bizony már rég kirabolták volna a vén pénzes szatyrot.

Több észrevételre nem maradt időnk, mert a nehéz ajtó félig megnyílt, s én, nem minden agály nélkül ugyan, de mégis gyorsan követém vezetőmet és a nehéz závár csikorogva nyomult mögöttünk reteszébe, a kutya pedig, hangosan ásftva, az ajtó küszöbére veté magát.

XXXII.

Bitóvirágok.

Midőn a súlyos ajtót mögöttem bezárulni hallám, akaratlanul azon gondolat villant át agyamon, hogy innen nem könnyen fogok szabadulhatni, ha valakinek kedve leend távozásomat akadályoztatni, azért tehát mindenkit lehető legnagyobb elfogulatlanság színlésével törekvém megnyugtatni. Kalapomat mélyen homlokomra nyomám, öklömmel hatalmasan döngtetém az asztalt s egypár zsíros kifejezéssel bort parancsoltam; azután pedig kihívó daczczal jártatám körül szemeimet, mintha a krisztinavárosi szinkörben állanék, s embereket és állatokat egymásután ököltre kivánnám fölszólítani, a művészet nagyobbyszerű dicsőítése végett. E hősködésem kedvező hatást látszott szülni, mert, néhány pillanatnyi kíváncsi néma bámulás után, oly közönyösen folytatá beszélgetéseit a gyülekezet, mintha mindnyájan több évi börtönismerősim lettek volna.

Legyen már most szabad környezőimet kissé megismertetnem a nyájas olvasóval. Az elsőség természetesen a szépnemet illeti, s azért mindenek

előtt a tarka macskára fordítottam figyelmemet, ki ezen elnevezésre épen nem volt méltatlan. Idomtalan nagy fejét fekete báránybőr sipka fődé, minőt a krassói oláhok viselnek, s ez még magosabbá tévé alakját, mely a hat lábnyi mértékhez igen közel állott; ősz hajszájai vastag fonadékban széles vállait verdesék, nagy szemeiben visszataszító tűz égett, sasorra bagolyéhoz hasonlított s vastag ajkain gúny és megvetés kifejezése uralkodott. Nagy arcza egyetlen sebforradék vala és sovány testét ujjatlan birkabőrbunda takará, mely széles bőrvvel derekához volt szorítva. Övében súlyos csákány volt látható, melyel igen hatályosan tudá zajgó vendégei közt a békés egyetértést helyreállítani. Fogai közt hosszúszerű török pipát tartott s orrán, száján hatalmas füstoszlopokat eregetett. E mellett mindig szemmel tartá vendégeit, s a bort és pálinkát nagy szorgalommal töltögeté két jókora hordóból, melyek sziklába vésett öblös üregben állottak. Ezen üreg mellett ültünk mi, az úrnő kis asztala előtt, a többi vendégek mind sziklába vájt padokon ültek asztalul szolgáló nagy kövek előtt, mert az érintett kis asztalon kívül semmi egyéb bútorzat nem volt az egész nagy üregben látható. A nagy lámpa szinte kőből volt faragva, s erős vasrudon függött; de oly magosan, hogy komoly verekedés esetén, nem igen könnyen lehetett volna azt eloltani. Ezen nagy üregből kis vasajtó nyílt, hová, azt nem puhatolhattam azonnal ki, mert lakat függött rajta.

A társaság nem volt ugyan számos, mely jelenleg itt mulat, de annál válogatottabb. Annyiban

mindazáltal nagyon hasonlítottak egymáshoz, hogy mindnyájan meglehetősen szegény állapotban látszottak lenni, mert külsejük ugyancsak kopott volt, habár itt-ott némi nyomai valának is láthatók az uralkodó divatnak. Láttam erős egészséges férfit, rongyos félszűrben, mely alig akadt meg izmos testén, kinek feje talán év óta nem jött kalappal vagy süveggel érintkezésbe, ki mind a mellett fáradhatatlannak látszott a pálinkás pohár emelésében és legkörmönfontabb elmésséggel mulattatá társait, mintha legjobb rendén állott volna szénája, pedig egyetlen zsup-szalmája sem volt, melyre árva fejét lenyugtathatta volna. Mellette rendkívül sápadt suhancz ült, rongyos fekete nadrágban s kötéllel derekához szorított asszonyujjasban, mely sajátságos viselete miatt kisasszonynak gúnyolák őt társai; valahányszor egyet nyelt pálinkás poharából, mindannyiszor nagyot csuklott, mi azt látszott bizonyítani, hogy vagy nem szokta meg a kemény italt, vagy rendkívül elgyöngült már tőle egész idegzete. Azon két ember, kiknek egyike a kártyavetőnénél tanácsot kért, szinte jelen vala, s mindketten jó módú napszámosoknak látszottak; öltözetök legalább meglehetősen rendben volt, s egy lényeges része sem hiányzott, ámbár néhány tenyérsnyi folt kissé kellemtlenül tarkázott rajtuk. Ezeken túl ősz férfiú ült, vörös hajós sipkája alól csak néhány fehér hajszál esett vállaira, arcának alsó részét azonban sűrű ősz szakáll és bajusz borítá, mely alkalmasint évek óta nem érzé a borotva pusztító hatását. Hosszú kabátja igen gondosan össze vala foltozva, s ökölnyi

vörös rézgombokkal ellátva, melyek oly szorosán tarták össze öltönyét, hogy ingnek vagy nadrágnak nyomát sem lehetne látni; azért azonban mégsem merem állítani, hogy ezen igen szükséges öltönyrészekkel nem volt ellátva, mert lehet, hogy nem kívánt haszontalan piperőcznek látszani, s azért rejte el mindent, mi fényűzést tanusíthatott volna. Mellette igen tisztos tekintetű asszonyság emelé a pálinkás poharat, taréjas fejkötőben és szinehagyott karton felöltőben, melynek nagy kiterjedésű zsírfoltjai elég világosan bizonyították, hogy konyhája nem sovány s fukarság bűne miatt sem vádoltathatik. Egyébiránt ezen érdekes néember alkalmasint hitvese volt az öreg úrnak, mert ezen utóbbi mindig mogorván dűnnyögött, valahányszor az újonnan megtölté poharát. A legtávolabb zugban, mindenkítől mogorván visszavonulva, összerokkant alakú középkorú férfi ült, meglehetősen divatos, de rendkívül foszlányos öltözetben, s mélyen homlokára szorított horpadozott kalappal, mellette pedig csinos külsejű fiatal néember, kopott szalmakalappal, melyről nagy sárga foltokkal tarkázott zöld fátyol szomorú maradványai függöttek, s divatos viganóban, mely nem volt ugyan testéhez szabva, de mégis bizonyosan régóta tulajdona, mert hajlásai igen fenyegetőleg foszladozni kezdének. A férfi nagyobb kényelem tekintetéből, csak az üvegből ereszté torkába a pálinkát; a néember azonban közönséges ívópohár kényelmével is beérte, különben pedig igen szórakozottnak látszott, mert mindig csak félig ivá ki poharát, s azonnal ismét tele tölté. Ha kissé

hiú akarnék lenni, úgy azt hihetném, hogy ezen szende szórakozottságának én valék ártatlan oka, mert szemeit gyakran függeszté rám, s néhányszor bizonyosan el is pirult volna, ha az ember azt tehetné mindenkor, mit tenni akar. Ha még egy tüzes szemű nagy kandurt említek meg, azon különös megjegyzéssel, hogy az egész üregben ő volt a legtisztább s legépebb öltözetű és egyszersmind legjózanabb, úgy hely- s személyleirási tekintetben mindent teljesítettem, mit tehetek, ha az igazság mellett szorosán megmaradni akarok, s csak annyit mondhatok még, mikép minden arcnak vonásai világosan tanuszták, hogy bármely törvényfának is díszére válhattak volna e bitóvirágok, mit epegörcs, vagy más járvány nélkül alkalmasint nem is fognak elkerülni.

— Hát három hete már, hogy a hűvösből kikerültél? — szóla az öreg úr a kalaptalan termetes betyárhoz.

— Meg két napja! — felele ez, hosszút kortyantva és ajkaival oly hangosan czuppantva, hogy paraszt csóknak is beillett volna.

— És hol csavarogtál azóta?

— Kihevertem a munkát.

— Hát dolgoznod kellett?

— Mint a marhának.

— Szörnyőség!

— Talyiga után kellett többnyire járnom, melyel az utcát öntözték; még most is száz köldökcsömör émelyeg a lelkemben, ha rágondolok.

— Hiában, csak jobb volt a régi idő, akkor jól fölfenekelték az embert és nem dolgoztatták.

— Furcsa is az, — jegyzé meg hebegve a sápadt suhancz, — most dolgoztatni akarnak bennünket; hiszen ha dolgozni akarnánk, úgy szabadon is hozzá láthatnánk és nem kellene ujjainkat megennyveznünk, hogy egyszer másszor markunkba ragadjon valami.

— Inkább mindennap kilencz zszindelyszeget löjjon lelkembe maga Belzebub, hogysem dolgozzam. Még most is úgy elfeketül a lelkem, mint a marok vas, ha meggondolom, hogy minő potomságért kellett dolgoznom.

— Hátha még a dolgozóházba zárták volna lelkemet, Hagyma bácsi!

— Hagyd el kérlek, valahányszor csak kerítésfala mellett megyek is el, mindig úgy kótog a lelkem házfala, hogy a fogaim is tánczot járnak.

— Két hétig voltam én ott, egyetlen rongyos zsebkendő miatt; de inkább tulajdon orromra akasztom föl magamat, hogysem többé oda kerüljek.

— Azért olyan homályos a szemed, mint az éhenhalt rókáé!

— Hát azóta nem jártatok a másé után?

— Ráérünk még.

— Ki kell a dolgot hevernem.

— De mi meg elunjuk érettetek a vén macskát fizetni, ha csak henyéltek, — mondá boszusan az öreg asszony és poharát keményen az asztalhoz kocczantá.

— Vén orgazda, tapaszd be oldalbordád mos-

datlan száját és fizess békével, különben füle töveig repesztem kereplőjét.

— Majd megiszolgáljuk mi a kölcsönt.

— Úgyis tiszszeresen fizetünk mindent vissza, vén uzsorás.

— Kelmetek élnek úgyis a mienkből.

— De mennyi bajunk van, míg rongyaitokon túl adunk.

— Soha bizony!

— Minap is majd rajta vesztettem, mikor a vizes ruhát eladtam, melyet nem számotokra akasztottak padlásra.

— Már minek ez a czivakodás, maradjunk jó barátok; de feleségemnek csakugyan mégis igaza van annyiban, hogy már lendíthetnétek valamit.

— Tudnék én valamit! — szóla most suttogva mult éjjeli embereim egyike.

— Halljunk szót! — kiálta nagy kíváncsisággal az egész társaság.

— Tulajdonképen csak azért jöttünk ide úgy is, mert tudjuk, hogy itt mindig vannak dologtalan czimborák, kik nem irtóznak a valódi munkától!

— Ki a szóval, ki!

— A munkát oly jól fizetnék meg, hogy fél esztendeig sem kellene ujjainkat meggörbíttenünk.

— Ne beszélj!

— Úgy van, de ugyancsak ember is kell ám a gátra, olyan négy ember, ki az ördög árnyékát sem kerüli, ha meg kell lenni.

— Olyanok ezek itt la, — kiáltá kezeit dör-

zsölve a vén orgazda és a sovány suhanczra s erős férfira mutatott.

— Csak ki a szóval! — mondá most, bozontos haját homlokáról félre tolva, ezen utóbbi.

— Zsindely van a ház födelén, — jegyzé meg aggályosan a munkaszerző betyár s vizet rég nem látott ujjaival rám mutatott.

E szók után a vén orgazda felesége a tarka macskához közelste s néhány bizalmas szót súga neki, mire ez, kedvetlenül morogva, kulcsot vett ki kebléből, a vasajtót megnyitá s az öt férfi a vén asszonynyal együtt a melléküregbe vonult, melynek ajtaját magokra zárák.

Igen sajnálám, hogy tanácskozásukat nem hallhatám, mert világos vala, hogy a tervezett hölgyrablásra czimborákat keresett a két zsvány.

Távozásuk után a középkorú férfi néhány pillanattig rám függeszté szemeit s nehéz nyelvvel e kérdést intézé hozzám:

— Hát az úr nem keres munkát?

— Legalább nem kerülném, ha akadna, — felelém könnyelműen, gondolván, hogy ez által némi felfödözéshez juthatok.

— Talán szolgálatban állott valahol?

— Meglehet.

— Van-e írása?

— Nincs,

— Értem. Én tudok írni.

— Valóban?

— Igen és jó szóért örömet írnék uramöcsémnek bizonyítványt; akárki nevére, mert jól tudok írni.

— Köszönöm.

— Itt minden héten rám akadhat egy párszor este.

— Lakásunkon is meglátogathatna, — szól pajzának látszani akaró mosolylyal a fiatal hölgy s szemérmesen süté le szemeit.

— Az nem szükséges! — jegyzé meg a férfi.

Beszélgetésünket a kijövő zsványok félbenszakaszták, kiknek egyike e néhány szót mondá:

— Tehát holnap éjféلكor.

— Nem vehetnék én is részt a munkában? — kérdém bizalmas hangon.

— Nem ismerjük egymást.

— Ismerkedjünk meg.

— Kivel vagy ismeretségben, ki jót állhatna éretted?

— Tudjátok, hol áll a Radlwirthshaus?

— Hogyne tudnók!

— Ismerftek Móricz zsidót?

— Meghiszem!

— És mégsem bíztok bennem?

— Mi a neved?

— Nevem?

— Igen.

— Még nincs.

— Furcsa.

— Csak kezdő vagyok, de iparkodni fogok, hogy nevet szerezzek magamnak.

— Fiuk, mit gondoltok?

— Nem ártana ugyan, ha többen lennénk, ha az osztozás nem fájna.

— Nem kívánok osztozni, csakhogy valami ke-

mény munka által böcsületes nevet szerezhessenek magamnak.

— Már ha a tisztelettel beéred és díjat nem kívánsz, úgy eljöhetsz; de legyenek ám fogaid és körmeid, mert könnyen megeshetik, hogy szükségünk lesz rájuk.

— Én mindig föl vagyok készülve, — mondám kérkedve s pisztolyaimat mutattam, mi egészen meggyőzőé a zshiványokat, hogy bennem hozzájuk egészen méltó társra akadtak.

Ezután tudaták velem a gaz merény óráját s azon helyet, hol össze kelle gyűlnünk; magát a rablás helyét nem mondák meg, azt állítván, hogy magok is csak az utolsó pillanatban fogják azt megtudni annak küldöttjétől, ki őket kibérlé; kinek nevét azonban szinte nem mondák meg, tudakozni pedig nem merém azt, hogy valamikép gyanut ne gerjeszsek magam ellen. Reménylém egyébiránt, hogy mindez majd világosságra fog jöni a meghatározott órában, sőt legroszabb esetben is legalább meggátolhatom a gyalázatos merényt, melynek megakadályozására más úton alig sikerült volna hatályosan föllépnem.

A bitóvirágok bizalmas kézszorítással távoztak s én is csakhamar követém őket, miután a középkorú férfi még egyszer kínálá írásbeli szolgálatát, a fiatal hölgy pedig legalább tizenegyszer kacsintott felém, a nélkül, hogy igéző szembeszédére válaszoltam volna.

XXXIII.

Kártya és Istenítélet.

Elhagyván a tarka macska oduját, vigyázva ereszkedtünk le a hegyről, mert most még veszélyesb volt az út, mint fölfelé, minthogy egyetlen hibás lépés mulhatlanul életünkbe vagy legalább valamely ép tagunkba kerülhetett volna. E közben kérdém vezetőmet: ismeri-e közelebbről a most látott betyárokat? Ő erre azt válaszolá, hogy az öreg ember és felesége régi orgazdák, kiknél sok lopott jószágnak jutottak már nyomába, a többiek azonban ránézve mind új emberek, kivévén a középkorú férfit és kísérlőnéjét, kiket már hajdu korában ismert. Ezen férfi történetét oly érdekesnek lelém, hogy ismétléseért bocsánatot reménylek.

Robincsek tíz éves korában hagyá el szüleit s tizenkét testvérét és a síkföldre ereszkedett hegyei közl, görbe bottal s öblös vászon táskával, melybe még sokkal több kenyér fért volna, mint mennyit a falusi és városi házak ajtai előtt összeszerezhetett. Éhségét azonban mégis megenyhítheté; mert az apai házban eléggé megszokta már a nélkülözéseket. Az első városban, hol iskolákra talált, szoba-seprőnek jelenté magát s így a bejárás csakugyan megengedteték neki, főkép miután tettleg bizonyította be, hogy nemcsak a seprőt, hanem a hasábfát is jól tudja kezelni s illó melegségben bírja az iskola kemenczjét tartani; mire egyébiránt nem nagy munka kellett, mert a fiúkat különben a bot és vesző

úgyis annyira megriasztotta, hogy a szoba illő melegségét könnyen feledhették. Ezenkívül a tanító konyhájában buzgón segített mosogatni és kopasztani s ezen példás készsége következtében tanulásra is engedelmet kapott mellesleg és így három esztendő alatt az első iskolán csakugyan szerencsésen áthatott, miután burgonyakapáláskor derekasan bebizonyította, hogy már magosb tanulmányokra is elég erővel bír. Ezen úton tizenegy év alatt szerencsésen befejezte a hat évi tanulói pályát és főiskolába ment, hol kezeiről a kormot lemosá, ócska keztyűt vett néhány megtakarított fillérén s mások tanítását vállalá magára, hogy ez úton kipótolhassa egyszersmind, mit eddig a tanulásra nézve elmulasztott. Ezen pályán igen dicséretesen haladott, mert a gyöngéd anyák intéseit szigoruan követé s egyáltalán nem iparkodott a szeretetreméltó úrfiakat és egyszersmind született tekintetes urakat tanulás által megerőltetni. E modoránál fogva oly jóra változott ügye, hogy midőn fogait hófehér hegyes ludtollal tisztogatá, ezen működést senki nem tarthatta pusztá arszláni szemfényvesztésnek, hanem mindenki tökéletesen meg leheté győződve, hogy valóságos hús akadt meg fogai között.

Ilyetén boldogsága csakhamar tetőpontot ért, mert tudományos pályafutásának utolsó éve felé fényesen bizonyította be, mikép ő nem egyoldalú fél ember s annál fogva nemcsak a gyöngéd anyák parancsának tud engedni, hanem a keményebb s hevesb természetű atyák kívánságai iránt is illő tiszt

telettel képes viseltetni. Azon házban ugyanis, hol tanstói szerepet játszott, a szobaleány eléré már azon kort, melyben a szfv hangosan kezd szelid érzelmekről szólni, mind tavaszkor a csalogányok s tavak zöldnadrágos lakosai. A szobaleány igen hűséges és példás ragaszkodású cseléd vala, mely két ritka tulajdonsága valóban ritka jutalmat érdemle. A háziúr gyöngéden figyelmezteté a tanstót e saját-szerű körülményre s ez mélyen hajlott meg a nyomós okok előtt és oltárhoz lépvén a csinos szobaleánynyal, csakhamar boldog férj s még boldogabb apa lón és ismerősei nem tudák magokban elhatározni, hogy a boldog férjet vagy deli menyecskét kelljen-e inkább sajnálniok s végre mindketten abban állapodtak meg, hogy mind a kettőt gyomrukból sajnálták; mert hiszen ha gyűlölni szabad gyomorból, mikép mondani szokás, úgy szeretni vagy sajnálkozni is nemcsak szívből, hanem gyomorból is lehet.

Eddig csak fáradozott az érdeemes tanstó úr, elhatározá tehát, hogy most, illő kárpótlásul lehetőségig örvendeni fog az életnek és e határozatát csakugyan teljesíté is. A volt szobaleány ugyanis hűségéhez mért évpénzt huzott s boldog férje gondosan ápolá abból kedves testét s néhány évig igen jól érezte magát s kimondhatlan örömet lelt egyetlen kis leányában, ki menyegzője ötödik évnapján már ritka szépség jeleit sejteté arczának minden vonásában. Ekkor azonban jóltevője hirtelen meghalt s az eddig pontosan kijárt évpénz rögtön elmaradt és új jövedelemforrás nem akart minden

munka nélkül nyilni, ámbár az egykor oly rendkívül boldog férj most már nemcsak szerelmét, hanem kezeit is igen hatályosan érezteté szeretett nejével, miből ez méltán következtethető, hogy ily súlyos kezű férj valóban sokat dolgozhatnék, ha azt születése és méltósága engedné, mikép ezt Robin-csek úr elég gyakran mondá, mit épen nem lehet neki bűnül tulajdonítani, mert hiszen rég elfeledehető már, hogy egykor saját bőre volt csizmájának talpa s vászon táskájának ürességét gyakran vajmi sajnosan érzé testének azon része, mely táplálékot készít a tagok részére.

Ezen szomorú állapotban hallá, hogy bizonyos uraság igen kedvező feltételek mellett, nevelőt keres egyetlen reménydús csemetéje és illetőleg fia számára, ki már számos tanítót fárasztott ki. Ezen állomást tehát elnyerni törekvék, mert tapasztalásból tudá, hogy ott, hol a böcsületes tanító kifárad, a könnyű lelkiismeretű nevelőnek tulajdonkép semmi dolga sincs és mégis nagy jutalomra számolhat. Törekvése nem maradt óhajtott siker nélkül, ő nevelője lett bizonyos — Elek úrfinak s mellette mindenek előtt a lovaglást tanulta meg, mit nemsokára a kártyázás és ivás könnyű mestersége követett. Tőle ellenben azt tanulta az úrfi, hogy ámbár huszonegy órából áll a nap, mégis minden haszon és fáradság nélkül el lehet azt tölteni s a mellett még az unalmat is száműzhetni; mely utolsó körülmény maga is megérdemlé azon tetemes díjat, mit a jeles nevelő minden évnegyedben pontosan nyugtatványozott s ez által a kedves szülék tökéletesen

meggyőződhetnek, hogy a régi család utolsó nemes sarjadéka csakugyan nevelésben, még pedig drága s következésképen igen jó nevelésben részesül, minthogy csak az olcsó húsnak híg a leve.

Bizonyos kis ártatlan időtöltés, mely csaknem életébe került egy fekete cigány fiúnak, tanácsossá tevő, az úrfit kissé külföldre utaztatni s ily jeles nevelő társaságában, ki ellen Elek úrfi egyszer sem panaszkodott, nemde tökéletes megnyugvással esz- közölhették azt a gyöngéd szülék?

A történeti hűségnek azon őszinte vallomással tartozunk most, hogy külföldön nemes vetélkedéssel tanult nevelő és növendék, még pedig mindent, mit kerülniök kellett volna s különösen a kártyajáték volt az, melyben mindketten oly haladást tettek, hogy minden titkait kiismerték, mely szép tudományuk gyakran víz felületére emelé életsajkájukat, midőn a hazai küldemények elmaradtak s az adósságok terhe elmerüléssel fenyegetődött.

Végre azonban mégis visszatérésre kelle úti kürtjüket megfúniok, mert hazulról minden küldemény elmaradt s a kártya titkait mások is ismerték, minélfogva nem leheté mindig egyenlő sikerrel működniök: különben pedig remélheték, hogy az új körökben majd ismét hatályosabban fogják ezen mesterségöket gyakorolhatni.

Haza térvén, dús tapasztalásokkal terhelten, a szerető szülék örömkönyűkkel köszönék meg a derék nevelő buzgó fáradozásit, miknek következtében most már annyira megnőtt egyetlen reményök bajusza és szakálla, hogy bátran szabhatott törvé-

nyeket, miknek súlyától neki természetesen nem kelle félnie, valamint az apa sem tartozik gyermekeinek haragjától megrettenni.

A nevelő tehát kifizettetett s visszatért Budapestre, hol azonnal nejét iparkodék fölkeresni, kiről tizenegy év óta szót sem hallott, kit azonban jelentkező köszvény s egyéb apró mellékbajok ezentúl igen kívánatos házibutorrá tehettek. Törekvéseinek rövid idő mulva sikerült a feledett nőt s szép fiatal tizenhatéves leányát fölhalálni, kik örömmel fogadták a megtért juhot, habár farkasbőrben jelent is meg közöttük, noha a nőnek elég oka lehetett volna a hosszas hallgatás, távollét és minden — pénzküldemény elmaradása miatt igazságosan panaszkodni. Azonban a férj súlyos ládával jelent meg s ez megengesztelheté a nő méltó neheztelését; a fiatal leány romlatlan szíve pedig kendőzetlen örömet érze atyjának visszatértén s a viszonyok körülményesb bonczolgatásába épen nem bocsátkozott. Miből éltek a családfő hosszú távolléte alatt? azt a férj nem puhatolá, mert ő sem szeretett volna azon kérdésre felelni, hogy ő ugyanazon idő alatt mikép élt. Egyébiránt azzal is vigasztalhatá magát, hogy az égi madarak és mezei liliumok is megnyerik a szükséges táplálékot és ruházatot s ennélfogva a házaseslet megújult örömeit darab ideig semmi nem háborította, főkép miután a nő a köszvény-ápolásban napról-napra nagyobb ügyességgel tünteté ki magát.

Azonban írva van s mindennapi szomorú tapasztalás tanítja, hogy e silány világon a vég nélküli

boldogság titkát még egy halandó sem fődözte föl. Robincsek úr pénze fogyni kezdte s tanítványához folyamodott; ámde a várt pénz helyett az atya súlyos átkát nyeré válaszul, azon hírrrel együtt, hogy hajdani tanítványa eltűnt, véres gyanú által terheltetve s hogy elfajulását a rossz nevelés okozta. Így szokott az történni, saját hibáink okát mindig másban szeretjük keresni s mást feddünk akkor, midőn magunkat kellene skórpiókkal ostoroznunk!

Robincsek tehát szorgalmasan kártyázott s néha nyert ugyan, de a veszteség csakhamar mindig kétszeresen nyelé el a gazul gyűlt pénzhalmazt s nem volt-e természetes, hogy a veszteséget vissza kívánta szerezni? Folyvást játszott tehát, adósságot adósságra halmozott, lelkét szesz italokkal kábítá el, nejének s gyermekének ruháit eladá s a megbetegült asszonyt a legszükségeseb tápláléktól is megfosztá. A háznál egyetlen fillér sem volt többé, az anya halállal küzdött s fájdalmait csak vízzel enyhítheté és a férj mennyre-földre esküvék, hogy ma éjjel játszani és nyernie kell, habár felesége utolsó párnájából kellene is pénzt szereznie. Leánya térdein könyörge, hogy inkább munkával iparkodjék néhány garast szerezni gyógyszerre s legszükségeseb táplálékra, mivel ő nem távozhaték anyja ágyától. Ekkor a mámoros férj megragadá a leány karját s rémítés és rábeszélés, párosulva szeretett édes anyja halálos veszélyével, kit megmenthetni vélt, annyira megfoszták eszméletétől a szép leányt, hogy néhány óranegyed mulva tetemes pénzösszegnek jutott birtokába az embertelen apa, melylyel

azonnal játékasztalhoz siet, egyetlen fillért sem hagyván a leány kezében anyja fájdalmainak enyhítésére. A boldogtalan leány haját tépve s félőrülten futott anyjához, de csak — holttestét lelé. A halál megmenté őt a legiszonyubbna hallásától s másnap a Duna hullámaiból fogták ki a szerencsétlen hajadon holttestét és anyjával egy sárba fektették.

Ugyanazon éjjel az egész iszonyú bűndíjt elveszté a kártyaasztal mellett a gaz férj s azóta lelkivád és folytonos ivás elméjét eltompíták és mint frás-hamisító tengeti nyomorú napjait, oly elvetemült némbertársaságában, ki korlátlanul uralkodik fölötté s embertelen zsarolással bünteti őt ocsmány vétkeiért..

Kell-e mondanom, hogy ez azon férfi, ki Sobrit nevelé?!

XXXIV.

Kosztosvadász.

Másnap, Háni által megtudván, hogy Dongai grófnő csakugyan nem utazott el, ez iránt megnyugodtam és segédszerkesztő barátom fölszólítására Börgernéhez indultam, kit Dalmer iránt föl akarék világosítani, hogy könnyen hívségének áldozatul ne essék.

Az utczán szokás szerint élénk zaj uralkodék, mint mindig s csak azon egy különbséget vehetém észre, hogy az utcaajtókon és kapukon függő czé-

dulák előtt többnyire falusi urak és asszonyások állottak, apróbb s nagyobb fiúkkal. Talán valamenyi falusi úr és asszonyosság Pestre szándékozik költözni? Isten mentsen, hiszen akkor a háziurak oly magasra emelnék a házbért, hogy mindnyájan házat venni kényszerülnénk, ha szerencsétlen erszényüinktől ily iszonyú merény kitelnék, vagy legalább is csőd alá jutnánk, ha böcsületes ember is tudna oly nagy adósságokat csinálni, hogy utóbb felét sem bírná visszafizetni. Tehát miért olvassák ezen hirdetményeket?

Az iskolai év most veszi kezdetét s így itt van ideje, hogy azon ifjak, kik a falusi és kisvárosi tudás szerény forrásait már tökéletesen kimerítették, most a nagyvárosi tudományok tengerét bo-csássák lelköknek szomjas torkába. Mivel azonban e nemes szomj, bármily dicséretes is különben, az emberi testet nem bírja kielégíteni, igen természetes, hogy a szellemi eledel mellé anyagi táplálék is kívántatik, még pedig habár nem mindig illő minőségben, de legalább minden méltányos vára-kozásnak megfelelő mennyiségben, mert a foltot varrás tartja meg a nadrágon, a lelket pedig anyagi táplálék ragasztja a testhez, ha bizonyos német bölcsésznek hitelt szabad adnunk, ki e tárgyról egy-kor igen elhiresült nevezetes értekezést írt, vagy legalább írhatott volna.

De megérdemli talán a tárgy fontossága, hogy kissé körülményesebben szóljunk róla s minden-kivel tudathassuk: mikép jutnak anyagi táplálékhoz fiatal hazánkiai Budapesten, miután azt már úgyis

mindenki tudja, hogy miért nem hízhatnak meg szellemileg is oly mértékben, mint testileg.

Mindenek előtt tudnunk kell, vagy legalább lehet, mikép Pesten csak úgy, vagy talán még nagyobb kényelemmel létezik mindenféle vad, mint meztelen síkon, vagy bokros erdőben. Vannak suhogó röptű vagy léptű szalonkák, melyek rút hinárba csalogatják az embert, ha este szalonkázni barangol és nem bír még elég tapasztaltsággal; vannak arszlánok, tigrisek, páviánok és sikoránok, melyek bömbölve bolyognak föl és le, keresve, kit fölfaljanak; vannak hajdani erdei jogaikban büszkélkedő medvék, miknek semmi mozdulásra nincs kedvök s azért semmi jónak sem tudnak örvendeni és mindenesetre csak tunyán morognak; vannak lajhárok, melyek lábukat is röstellik fölemelni, habár a város legszebb helyét tartják is elfoglalva s unalmas tekintetökkel mindenkit boszantnak, ki az úri-utcán végig sétál; vannak rókák és rókánál rókábbak, melyek mindenütt gyanakodva szaglálódnak, ámbár épen ők terjesztik a legkiálthatatlanabb bűzt; vannak ordas farkasok, melyek erőtlen mérgőkben iszonyúan vonítanak; vannak nyulak, melyek gunyolódva ágaskodnak föl s fenyegetőzve hegyezik hosszú füleiket papiroson, de azonnal elfutnak, mihelyt férfi tekintetével találkoznak gyáván pislogó szemek; vannak pizokban felnőtt patkányok, melyek mások nevét s becsületét titokban aláásni iparkodnak, hogy mindent magokhoz vonszolhassanak a bűzhödtt folyadékba, melyen kívül élni sem tudnának; s vannak nagy bölcseséggel puffaszkodó

baglyok, melyek mérgesen huhognak a világosság ellen, mivel gyöngé szemeik a napfényt nem bírják kiállani.

Ha már vad oly mennyiségben találhatik Pesten s illetőleg Budapesten, könnyen gondolhatni, hogy vadászokban sincs hiány, kik gyakran bakot lőnek ugyan, de azért mégsem akarnak hasábozott puszkájoktól megválni, mivel a lőpénz igen jövedelmes. Így vannak hírvadászok, kik rejlő bokorból iparkodnak mások jó hírnevét agyon bicskázni, vagyis lepuskázni, minthogy magok sem bírnak efféléhez jutni; vannak pénzvadászok, kik magát a megtesztült lehetlenséget is tönkre teszik és gyakran még a hatvan éves uzorást is megcsalják; vannak szívadászok, kik iszonyú pusztításokat vihetnek véghez, ha — ezüst golyókkal töltik meg fegyvereiket; vannak tudós czimet hajhászó vadászok, kik azt hiszik, hogy tudós parókáikkal hosszú füleiket eltakarhatják; vannak ebédadászok, kik úgy vélekednek, hogy mivel nekik soha ki nem elégíthető jó gyomruk van, mások is elég jó vasgyomorral bírnak szetlen társaságuk eltűrésére, vannak — de patvar vigye a sok veszélyes és szemtelen vadászt, én csak a legjámborabb vadászokról kívánok ezúttal szólni, kik csupán ártalmatlan fojtással lődöznek és tilosba épen nem mennek.

És ezek az úgynevezett kosztosadászok, kik október elsején úzik mesterségöket, midőn tudniillik falusi ifjak fővárosunkba és az erdei szalonkák a budai hegyekbe érkeznek.

Ki ne tudná, hogy Budapesten sok ember ugyan-

csak panaszkodik a magyar ifjuság ellen és úton útfélen legkíméletlenebb kifakadásokkal tetézi a haza reményeit. Ámde a tapasztalt kereskedők ezt mondják: a ki ócsárol, az vásárol. Így van ez a panaszkodóknál is. Alig közelít az iskolai év kezdete s azonnal rendes hajtóvadászatot tartanak a magyar ifjúságra; de koránsem pusztítási szándékból ám, hanem csupán azon félreismerhetlen nemes vágytól ösztönözve, hogy őket minél nagyobb számmal saját édes családok kedves tagjaivá tehessék, természetesen jó pénzért, mert hiszen a szent koporsót sem őrizték ingyen, a mint mondani szokták.

Szeptember vége felé nagy tisztogatás van az ily vadászok szállásán s a családfőnek annyi lótásafutása, hogy isten a megmondhatója!

Egyébiránt a kosztosvadászokat négy osztályba sorozhatni, miket ezennel röviden és mégis lehetőleg jellemzetesen leírni iparkodom.

Az első osztálybeliek nagyban úzik a vadászatot, számos kényelmesen butorozott szobát tartanak és minden hírlapokban többször egymásután jelentik, hogy náluk «jó házból» származó ifjak mindennel elláttatnak s hogy a családban a társalgási nyelv «francia». Hogy az effélén azután kapva-kapnak a vidéki pénzes szülék, az nagyon természetes, mert így biztosan remélhetik, hogy fiaik egy kissé megírancziásodnak s egy kissé elnémetesednek, következképp idővel hatalmas támaszai lehetnek a magyar hazának. Ezen vadászok rendesen oly jól birják magokat, hogy gyalog emberrel szóba sem igen állanak.

Az anyatermészet szabályai szerint az első osztályt nyomban nem a harmadik, hanem második osztály követi. Ennek vadászai már csak czédulát függesztenek a házkapura, melyben jelentik, hogy náluk becsületes ifjak minden szükségessel elláttatnak. Itt nem uralkodik ugyan a franczia nyelv, hanem a házi kisasszonyok igen szépen zongoráznak, minél fogva az ifjak szép haladást tehetnek a zongorázásban, sőt énekelhetnek is, ha kedvöket nagyobb mértékben kimutatni kívánják. Itt gyakran igen gyöngéd viszonyok fejlenek ki, miknek többnyire házasság lehetne illő vége, ha a szülék úgy akarnák jární, mikép szeretett fiaik fújják.

A harmadik osztálybeli kosztosvadászok már sokkal szerényebbek a főnebbieknél és sem írásban, sem nyomtatásban nem mernek bízni, hanem sorra járnak a vendégfogadókat és ott a bérszolgákkal «értekeznek». Ezen értekezés kevés szóból és annál több ígéretből áll. A kosztosvadászok ezen faja minden száz forinttól, melyet az ifjú fizetni fog, rendesen két forintot fizet a bérszolgának, vagy hajhásznak s így bötűértelem szerint drága pénzen veszi meg a magyar ifjakat, kik ellen oly igazságtalanul zúgolódní szoktak. Itt már ritkán van ugyan zongora és házi kisasszony, de kárpótlásul az étel valamicskével rosszabb, mint az előbbi két helyen, ámbár a csinos háziasszonyka mindent elkövet, hogy kosztosai meg legyenek elégedve.

Végén csattan az ostor, — most jó a negyedik osztály. Az ebbe tartozó kosztosvadász nem akar hirdetésre, bérszolgára vagy hajhászra költeni, ha-

nem mivel különben is nagy barátja a mozgásnak, szépen kísétál szeptember utolsó napjaiban a kerepesi, üllői, vagy soroksári sorompó elébe s ott ki-mondhatlan kandisággal jártatja végig szemeit az országuton.

Minden emelkedő porfelhő, ha tudniillik poros, és nem sáros az országút, reményszikrát gyújt szívében s úgy látszik, hogy valakire várakozik. Valóban úgy van. Most poros hintó érkezik, melynek nagy bakkosara úgy meg van rakva ládákkal és ágy-neművel, hogy a négy igásló alig bírja terhét; a lobogós ingű kocsis pedig nem igen akarja a szegény párákat nógatni, hogy magokat kissé kifúhassák s a városban, az uraság böcsületére, úgy tettet-hessék magokat, mintha bizony ügetni is tudnának, ha attól nem tartanának, hogy a rázós kövezet kárt tesz majd az uraságban, vagy ócska hintájában. A hintóban vaskos úr ül, öblös pipából terjedelmes füstoszlopokat eregetve s mellette és előtte négy reményteljes ifjú, kiket Pesten óhajt iskoláztatni, hogy nemcsak tudományokban, hanem műveltségben is ugyancsak gyarapodjanak. Az ifjak kissé soványak, mert tanulás és növés derekasan meghúzta őket; azonban csak lélekben hízzék az ember s a test terjedelme azután nem nagy figyelmet érdemel; különben pedig a tekintetes czfm utóbb ugyis meg fogja őket hizlalni, mire kedves édes atyjok élő például szolgálhat.

Alig pillantja meg a lelkes kosztosvadász e hintót, mely alkalmasint annak párja, melyen Ádám apánk a paradicsomból kiutazott s ezen ünnepélyes alka-

lom előtt hihetőleg számos éven át békésen bírt kizáró tulajdona volt az aprómarháknak, melyek földelén legalább a görény és menyét ellen meglehetősen biztosítva voltak, — azonnal tudja, hányat ütött az óra és ugyancsak czélba veszi, mert négy szalonkát egy lövéssel leteríteni nem épen könnyű, de négy kosztost egy fészekből egyszerre elfoghatni, épen oly roppant szerencse, a minő csoda és valóságos ritkaság.

A kosztosvadász leveri a port kurtaszárú csizmáiról, vékony lábszáraihoz tapadt nadrágáról, sovány kucsmájáról s homlokát megtörli, vagy előbb homlokát s azután csizmáit törli meg, a mi tulajdonkép mindegy s azután száraz torkát köszörüli és a kocsisnak int, hogy állapodjék meg.

— Nem fizetek! — kiált mogorván a tekintetes úr, azt gondolván, hogy vámot akarnak tőle követelni, mivel épen a sorompó előtt vannak.

— Kérem alázatosan, — szól mély tisztelettel s kucsmáját igazgatva a megrettenést nem ismerő kosztosvadász, — nem vagyok én vámos, hanem nagy szolgálatot kívánnék a nagyságos úrnak tenni.

Erre a lovak megállapodnak, a gyeplő megrántása következtében-e, vagy magok jó szántukból, azt nem merem teljes bizonyossággal meghatározni, hogy irántok valamiképp igazságtalan ne legyenek.

— Mi baj hát? — kérdi a tekintetes apa kissé vontatva s leszáll, hogy tagjait legalább kissé ki nyújtóztathassa, mely példáját a reménydús négy csemete is azonnal követi.

Kosztos-vadász.

Nagy : Magyar titkok II.

302. lap.

— Nemde iskolába méltóztatott a téns uracskákat hozni?

— Igen.

— Mind a négyet?

— Természetesen.

— Oh, úgy rendkívül örvendek, hogy szerencsém volt nagyságoddal «véletlenül» találkoznom itt a város előtt.

— Miért?

— Van é már kosztházuk a téns urficskáknek, ha szabad kérdezniem?

— Nincs.

— Ah, még egyszer rendkívül, sőt mondhatom, kimondhatlanul örvendek. Mondhatom, nagyságos uram, valóságos szerencse, hogy éppen velem méltóztatott találkozni.

— Miért?

— Mert városunkban igen sok furfangos ember van ám!

— Hallottam.

— A vendégfogadóknak csaknem erőszakkal fogdossák el a nemes úrfiakat a szemtelen kosztadók és menynyet földet ígérnek s azután a téns úrfiak vagy éhség, vagy gondatlanság miatt vesznek el.

— Ne beszéljen!

— Becsületemre mondom. Pedig bizony kár lenne a téns urficskákért, kik iránt oly megfoghatlan és kimagyarázhatlan szeretetet érzek már ezen első látásra is, hogy örömet magamhoz venném őket, csakhogy valami bajnak ne legyenek kitétetve.

— Igazán?

— Becsületemre mondom. Feleségem úgy ápolná őket, mintha mind a négyet maga hozta volna a világra. Az iskolához nagyon közel lakunk, az Orczy kert szomszédságában, hol rendkívül tiszta levegőnk és jó vizünk van s gyermekünk nincs; fűtés, gyertya, mosás, kávé, jó ételek; szóval, oiy jó dolguk lesz nálam a téns úrficskáknak, mintha Ábrahám kebelében ülnének.

— Hm, hát mit fizetnék a négyért?

— Csak nyolczszáz forintot.

— De nem ezüstben?

— Isten mentsen!

— Majd körülnézek hát az úrnál.

— Alázatosan köszönöm!

Erre az ügyes kosztosvadász azonnal a hintóba ül, hogy valamikép el ne szalaszsa a jó zsákmányt s még azon este mindent tisztába hoz a kedves tekintetes úrral.

Az ily kosztházban a főnebbi kényelmek közül egy sem találtatik ugyan; de van sötét, nedves szoba, krajozáros gyertya két napra, négy étel három napra, hideg egész télre, és tisztátalanság egész esztendőre; az egész életre pedig azon nagybecsű tapasztalás, hogy nincs helyén az anyagi fukarkodás, midőn szellemi kincseket akarunk magunknak gyűjteni.

XXXV.

Csábító és boszuló.

Ez alatt kérkezém Börgerné nyári szállásához, melyet még nem hagyott el, minthogy az őszi napok késő tavasznak is beillettek volna. Ez alkalommal is melegen sütének a nap sugarai, az égen egyetlen felhőcske sem vala látható s a fáknak még mindig szépen zöldelő lombozatát legparányibb szellő sem ingatá; szóval, minden oda mutatott, hogy nem dértől, hanem inkább égháborútól lehetete tartani.

Mintegy tíz óra volt, midőn azon major kert-sövényéhez értem, melyben Börgerné lakott. Mindenütt legnagyobb csönd uralkodék, mert a zöldben csupán divatból lakók már a városba költöztek, mivel nekik nem az idő, hanem a kalendáriom szokott parancsolni, mely pontosan kimutatja a napot, melyen zöldbe kell költözni, valamint azt is, melyen ismét vissza kell a városba térni, akár kedvező az idő, akár nem. Ez is a divatvilág egyéb bohóságai közé tartozik, melyek egyébiránt oly szigorúan tartatnak meg, mintha az élet boldogsága függne velök össze.

A ház kapujánál két nyergelt paripa állott a kapu oszlopához kötve, miből azt kelle következtetnem, hogy Börgernének látogatója van, mivel senki más nem lakott már a majorban. De ki lehetete a látogató? Talán segédszerkesztő barátom? Oh, nem! Azok Magyarországbán gyalog szoktak járni.

Vagy talán Pándi Elek ügyvéd? Ezt sem hihetém, mert a fiatal ügyvédek nem igen kapnak annyi sárgát, hogy ily szép két pejt tarthatnának, még pedig inassal együtt. Vagy éppen Dalmer? Ez más körülmények közt alkalmasint legvalóbbszinűnek látszott volna előttem; de azon jelenet után, melyet tegnap este Dongai grófnőnél játszottam el, nem bírák hinni, hogy utána oly rögtön már teljes kényelemmel úzhatné itt szokott mesterségét, mert teljes joggal vélém képzelhetni, hogy a távozás elhalasztása miatt most a szép özvegnél kellene lennie.

Végre is csak abban nyugvám meg, hogy hol szép lány van, ott imádók sem hiányzanak, s elhatározám, a vendég távozását bevárni, és csak azután szólani az anyával, s hatályosan figyelmeztetni őt azon veszélyre, mely egyetlen gyermekét környezi.

E közben lassan folytatám utamat a deszka kertkerítés hosszában, s éppen a mezőre nyiló hátulsó ajtóhoz közelíték, midőn belőlről beszéd hatott füleimbe, mely csakhamar egész figyelmemet magára voná, mert nagyon kell vala csalatkoznom, ha én azokat nem ismerém, kiktől e hangok származtak.

Közelebb léptem, s szemeimet a deszkakerítés egy hasadékára illesztém, honnan mindent láthatni reméltem, mi a kertben történik; várakozásomban mindazonáltal csalatkozám, mert csak hosszú szólólugast pillanthaték meg, mely hosszan nyult el a kerítés mellett, s még oly lombos volt, hogy

tekintetem nem nyomulhatott belsejébe, mit még a kerítés mellett álló rudakhoz simuló komló is gátolt.

A lugasnak három nyílása volt, egyik közepén a ház felé, kettő pedig az ellenkező két végén, s ezen utóbbiak egyike épen a kert hátsó ajtaja mellett, melynek közelében én állottam, s a lugas ezen pontjából hangzott a beszéd, melynek, ha nagyon nem csalatkozám, kivülem még más valaki is tanuja volt, mert a komló és lugas közt néháyszor mozgást véltem hallani, a nélkül azonban, hogy valamit láthattam volna, mert tekintetem csak oldalvást hathatott a lugas nyílása elébe, s ott semmi nem vala látható.

Minthogy szemeimet nem használhatám, legalább füleim által iparkodtam e rejtélyes jelenet tudomásához jutni, mert ösztönszerűleg érzem, mikép itt olyasmiket fogok hallani, mik által szerencsétlenséget háríthatok el, s ennél fogva a hallgatóság nem igen szép mesterségét ez uttal magamnak megengedhetni hittem, a nélkül hogy miatta pirulnom kellene.

Elhelyezkedésem után néhány pillanatig mély csönd uralkodék, s már azt kezdém hinni, hogy vagy minden tekintetben nagyon is későn érkeztem a képzelt szerencsétlenség elhárítására, vagy hogy a beszélők, közelítésem neszét meghallván, a lugas közép nyílásán a kertnek más távolabb részébe vonultak.

Már épen az ajtó kilincsére akarám tenni kezemet, hogy a kertbe lépjek s közelebbről nyo-

mozzam e váratlan kalandot, midőn az előbb hal-
lott férőhang ismét megszólalt, epedve mondván:

— Ön hallgat?

Semmi válasz.

— Honnan e rendkívüli hidegség?

E kérdést mély sóhaj, s gyöngéd női hangon
ejtett e szó követé:

— Hidegség!?

— Igen, mert mi másra magyarázhatnám e hall-
gatást?

— Ön engem gyötör.

— S önnél csak gyötrelmet okozhat a legfor-
róbb szenvedély szózata?

— Nem gyötrelmem é az, midőn az emberi érzés
két legszentebbje ví egymással a gyöngé nő szivében?

— Én csak egy ily érzést ismerek, s az a —
szerelem.

— És anyám?

— A női rendeltetés parancsolja, hogy a hölgy
csak férjének s férjében éljen, s ezenkül más kö-
telességet ne ismerjen.

— Mily örömet adnék hitelt ön bátorító sza-
vainak.

— Mindent tehetünk, mit akarunk.

— Nem, nem, lelkem titkos szózata azt sugja,
hogy az, mire ön kényszeríteni akar, nem helyes,
és hogy a szülék haragja nem hint virágokat gyer-
mekeik életpályájokra. A sziv küzd ugyan a szó-
zat ellen, de legyőzni nem bírja.

— Ön engem soha nem szeretett.

— Már az maga is ellenkezőt tanusít, hogy e nyi-

latkozás után sem tudok önre neheztelni. Én ifjúságom első szerelmét áldozám fel önnek, ön lángszavai kiégeték szivemből azon ifju képét, ki első szóla hozzám a szerelem édes hangján, melyet szivem akkor oly tisztán értett meg, mintha minden ige saját viszhangjából született volna. Elégedjék ön meg ezen áldozattal, mely lelkemet mindenkor terhelni fogja, s ne kívánja, hogy anyám szivét hálátlansággal sebesítsem.

— De mit tegyünk tehát?

— Tűrjünk.

— És meddig?

— Mig isten akarja.

— Szent érzelmed még ellenállhatatlanabbul lánczolja hozzád szivemet, de azért minden áron le kell előitéletedet küzdenem. Enyimnek kell lenned, habár ég s föld ellenem esküdt is. Nem akarom példádat követni, s áldozatokkal dicsekedni, miket emésztő szenvedélyemnek hoztam, ámbár tehetném, mert szemeid egyetlen pillantásáért életemet is legnagyobb kéjjel áldozhatnám föl.

— Oh, hiszen ez csekélység! A kedvesért meghalni, oly kék, melylyel semmi földi boldogság föl nem ér; de az erényt megsérteni, oly bűn, mely a legboldogtóbbr szerelmi mámort is pokoli kinná változtatja. Ily áron nem lehet üdvet vásárlani!

— Hideg okoskodó!

— Nevezz bárminek, de ha valódilag szeretsz, úgy meg kell vallanod, hogy csak így kell szólnom, és cselekednem, ha valódi szerelemre, mely becsülés nélkül nem lehet állandó, érdemes akarok lenni.

— De szólj tehát őszintén, mi gerjeszté föl el-
lenem anyádat? Hiszen ő eleinte szívesen látszott
udvarlásomat fogadni.

— Ne kívánd ezt tőlem.

— Kérlek, kényszerítlek, szólj.

— Ám legyen. Szerencsétlen atyám fényűzés,
szerencsétlen vállalatok, s leginkább egy szívtelen
uzsorás ravaszsága által szép vagyonától megfosz-
tatott. Beteges anyám a hajdani napok bőségét
nem feledheti, s jövődömet fényesen kívánja biz-
tosítani —

— Oh, hiszen én —

— Engedd folytatnom. Te fényesen léptél föl
nálunk, s ez azonnal hajlandóvá tevő irántad anyá-
mat; de a ki anyagi boldogságban hiszi az élet
minden üdvét öszpontosulni, az szigoruan szokott
számolni, s pusztá látszattal nem elégszik meg,
hanem a legkielégítőbb meggyőződéshez folyamo-
dik.

— Mily —

— Ne vádold anyámat, sok példa igazolja bá-
nás módját, habár a minden külső tekintetet mel-
lőző szerelem nem bír is nézeteiben osztozni.
Ő hazádban tudakozódott irántad, mit hajdani ke-
reskedési összeköttetései könnyüvé tettek —

— És?

— Arról vél meggyőződve lenni, hogy ott ne-
ved — egészen ismeretlen.

— Meglehet, mert pénzkölcsönökre soha nem
szorultam.

— Jóságaid nevei szintoly ismeretleneknek nyilatkoztattak.

— Ez rágalom.

— Ő azt mondja, hogy levelezőiben tökéletesen bizhatik.

— Úgy tehát tévedésen alapulnak e hírek, s onnan származhatnak, mivel minden jószágit eladám, a szép Magyarországra akarván letelepülni.

— De —

— Kétkedel?

— Oh, nem! De nehezemre esik tovább szólnom, mert —

— Szólj, ha szeretsz, szólj, mindent, érted: mindent tudnom kell.

— Anyám itt helyben is tudakozódott utánad, és —

— Hogyan?

— Azt hallá, hogy időd nem csekély részét — játékasztal mellett töltöd el.

— Uram istenem, hiszen ki tartana finom s valódi gavallérnak, ha azt nem tenném!

— Anyám a játéktól nagyon irtózik.

— De ugyan hová tegyem pénzemet?

— Vannak jótékony intézetek, közhasznú vállalatok, és —

— Még azokra is jut, de e mellett rangomról sem szabad megfeledkezni.

— Szóval, anyám nincs veled megelégedve, és gyanuval viseltetik irántad.

— Minő gyanuval?

— De én nem hiszem.

— Szólj világosan.

— Ő téged — kalandornak tart.

— Valóban?

— Igen.

— És ez okozza ellenkezését?

— Csupán ez.

— Jól van. Lenke, lelked üdvére kényszerítlek, s mindenre, mit szentnek tartasz, szólj: szeretsz engem, őszintén és erősen?

— Szivem mélyéből.

— Tehát halld utolsó szavamat.

— Istenért, mit akarsz?

— Figyelj. Űgyes csaló a legvalóbb vád alól is többnyire ki tud bújni; de a becsületes, őszinte ember ritkán bírja az alaptalan gyanu mérges fülánkját kihuzni, mert ezt előítélet szokta az emberek gyarló szívébe ültetni, s előítéletek ellen magok az istenek is hiába küzdenek. Nekem sem lehet tehát alapos reményem, hogy elfogult anyádat meggyökerezett véleményéből kiforgathatom, s azért előbbi tanácsomat ismételnem kell. Űgyeimet még ma rendbe szedem, s holnap éjjel Pestet titkon elhagyjuk.

— Nem, mindent, de ezt nem!

— A legközelebb városban nőmmé leszesz, s anyád a megtörténtekben örömet nyugvandik meg, főkép miután rövid idő alatt meg fog győződhetni, hogy sértő gyanuja alaptalan volt.

— Nem, nem, gondolj mást; ezt nem tehetem, mert e merény életébe kerülhetne szegény elgyöngült édes anyámnak.

— Jól van, tehát légy visszavonhatlanul enyim, s anyád nem fog többé ellenkezhetni.

— Oh, istenem, hiszen vétek árán nem szabad életüdvét vásárlani.

— Ah, Lenke, te gyermek vagy, s a gyermeket akarata ellen is kényszeríteni kell boldogságára. Enyémmé kell lenned minden áron.

— Nem — nem — oh — istenem! —

Szivem erősen dobogott, s ismét az ajtóhoz akarék ugrani; de akkor robogást hallék a komló mögött, s szemeim a lugas szélső nyílása előtt — Pándy Eleket pillanták meg, ki dörgő hangon kiálta:

— Csábító gazember!

— Hah, nyomorult! — ordítá az, kihez e megszólítás intézve vala, és a lugasból kirohant.

— Ismétlem: csábító gazember!

— Gyalázatos utonálló, hol találkozunk?

— A városerdő végén.

— Mikor?

— Holnap reggel nyolcz órakor.

— Ott leszek.

— Elvárlak. Kisasszony, szerencsém lesz önt édes anyjához kísérem; örvendek, hogy a véletlenség megengedé önt kiszabadítanom.

— De hallgatni fogsz!?

— Mindenesetre.

Elek elvezeté a roskadozó Lenkét, s — Dalmer báró dühösen rohant ki előttök a kertből. Álmélkodásomból magamhoz térvén, utána akarék iramodni, s erősen rázám a kert ajtaját, de az be

volt zárva, s így a kerítés hosszában kelle a ház kapujához sietnem; mire azonban oda érkeztem, akkor már csak a porfelhőt láthatám, melyet Dalmert és lovászának sebesen vágató lovai okoztak. A gaz kalandor tehát ismét kisiklott kezeim közül.

XXXVI.

Föltámadt halott.

Néhány pillanatig határozatlanul tekinték a veszélyes csábító után. Utána siessek é, vagy a házba menjek? Ez volt az első kérdés, melyet magam elébe tűzék; első részére azonnal nemmel kelle válaszolnom, mert a gyors lovakat semmi esetre sem érhetém el; a másakra nézve azonban kissé hosszabban tusakodtam magammal, míg határozathoz jutottam. Eleinte azt gondolám, hogy nem ártand Börgerével szólnom; de csakhamar meggyőződém, hogy ez nem igen sürgetős, részint mivel gyanuja minden veszélyes lépés ellen biztosítá őt, részint pedig, mivel föllépésem vigyázóbbá tehetné Dalmert, s így könnyebben kijátszhatná ellene intézendő rendszabályaimat. Ugyanez okból Pándyval sem kívántam most találkozni, kinek mostani ingerültsége könnyen mindent elronthatott volna, ha vele körülményesen szóba bocsátkozom. Csak abban állapodám tehát meg, hogy a párbajt annak idejében a helyszínén meg fogom gátolni, hol egyszersmind Dalmert hatalmamba keríthetem, a nélkül, hogy zajt kellene ütnöm, mi mindenesetre

csak az ő ügyét mozdíthatná elő, ha nem bírnék elegendő bizonyítékokkal föllépni; mert ki sokáig bitorlotta az előbbkelő társaságokba vegyülhetést, azt rendesen annyi kimélet óalmazza, hogy csak nehezen férhetni hozzá megsemmítési szándokkal. Pándy megjelenését ezen elhatározó pillanatban épen nem csodálám, mert jól jegyzé meg segédszerkesztő barátom, hogy legjobb ő a féltékeny szerelmes. Ő bizonyosan figyelemmel kíséré Dalmer minden lépését, melyet Lenke körül tőn, s így e találkozásról is könnyen tudomást szerezhete magának.

Átlátván e szerint, mikép ez uttal itt nincs mit tennem, csöndesen visszaballagék a városba, s mindenek előtt a segédszerkesztőt akarám fölkeresni, hogy vele az események ezen újabb fordulatáról tanácskozhassam, mit már csak azért is szükségesnek tarték, mivel jól tudám, hogy Pándy, mint legbensőbb barátja, bizonyosan szólni fog vele mai kalandjáról.

Utam a városerdőcske elején álló csinos polgári lövészház előtt vezetvén el, ennek ozélszerű elhelyezése eszembe juttatá a budai lövészház szerencsétlen helyzetét, vagyis inkább fekvését, épen a polgári kórház szomszédságában, melynek betegeit talán szenvedéseik sem gyötrik jobban, mint a gyakori lödözések, melyek oly közélről durrognak füleikbe, mintha magok is tetteleges részt vennének ezen különben meglehetősen lovagias mulatságban. Egyébiránt valamint minden ügynek két, azaz jó és rossz oldala van, ugy e fonákságot is bizonyo-

san alapos okokkal tudná a jóra való ügyvéd menteni; én legalább így hiszem a kérdéses lövészház sajtószertü elhelyezését jóra magyarázhatni. Köztudomásu, mikép gyarló századunkban az anyagi élvezetet és mulatozást mindenek fölött hajhásszák az emberek, hogy iszonyu nagy szellemi és közjóra törekvő fáradozásaikért magoknak némi nagyon is illó és igazságos kárpótlást szerezhessenek. Azt is tudjuk azonban mindnyájan, mikép a nevezett városban, emberi emlékezet óta közös a panasz, hogy az ottani élet nemcsak szerfölött csöndes, hanem egyszersmind meglehetősen unalmas, elannyira, hogy a fűnek növését is hallhatná az ember fényes nappal, ha a harangok zúgása, és targonczások s bérkocsisok kedélyes szóváltásai az ünnepélyes csöndet néha jótékonyan meg nem háborítanák. A kedvtöltés illetén pangó állása a lakosságnak természetesen mindig szerfölött visszatasztelt s egyáltalában nem volt kedvére; mivel azonban egész nagyszámu lakosság kedvét, szerénység szűk korlátai közt is, magosra lobbantani oly erős dolog, hogy ily óriási munka alatt bizonyosan a legjobb kedvü, s még jobb szellemü polgárok erős vállalai is megrokkannának, tehát legalább az határozottatott már jó idő előtt, hogy e tekintetben a szegény betegek, vagy betegszegények szomorú sorsát hatályosan enyhíteni kell, mivel a szenvedő emberiség mindenesetre nagyobb tekintet és figyelmet érdemel, mint a nem szenvedő. Sőt mi több, ezen üdvös határozat nemcsak szó-kás szerint papirra tétetett, hanem kivételkép, és

ellenére a százados szokásnak, még valósággal foganatosított is. Ennélfogva a kórház mellé lövészház építtetett, s most nappal lödözések, éjjel pedig vig dalok és harsogó áldomások mulattatják a boldog betegeket, kik e szerint nem kénytelenek többé fájdalmaikon kívül még bosszantó unalommal is viaskodni. Ime, nemcsak a botnak, hanem minden fonákságnak is két vége van.

Tovább akarám még gondolatimat ezen nem anyyira mulattató, mint érdekes tárgy fölött folytatni, midőn rögtön e kiáltás szakítá meg gondolatim fonalát:

— Nagyságos uram, kérem, alázatosan, csak egyetlen szóra.

Föltekinték, s egy vastag asszonyt pillanték meg magam előtt, ki csipőjére tevő húsos ökleit, hogy lélekzetvételét valamennyire könnyíthesse.

Nagy szemeit rám mereszté, s meghitten kérdé, száját mosolyra huzván:

— Nem ismer már, nagyságos uram?

Hangja és termete azonnal eszembe juttaták, hogy ez azon derék asszonyság, ki csecsemőket tart kosztban, s kinél Eszter vagy Beattini grófnő kis fiát láttam.

— Dehogyan nem! — felelém tehát, s szemeimet kérdőleg függesztém a nagy hústömegre, mely anyyira terjedt már, hogy alig fért meg fényes bőrében; valóban, a természet remekelt, midőn ezen egyéneken bebizonyítá, hogy mennyire lehet az emberbőrt kiterjeszteni.

Az asszony ismét megszólalt:

— Egy kis ujságot tudok.

— Halljuk hát.

— Méltóztatik még emlékezni nálam tett látogatására?

— Igen.

— Most is vannak ám kis kosztosaim, még pedig fölös számmal.

— Isten legyen irgalmas árva lelkeknek, sorsukat nem irigylem.

— Eh, kis gyermeknek minden jó, mert jobbat úgy sem próbált még, aztán sok helyen bizony oly jól sem bánnak velök, mint én.

— Meglehet, de ehhez semmi közöm; ön ujságot említett.

— Igen ám, hát emlékszik-e még nagyságos uram, a kis zsidó fiúra, kit nálam látni méltóztatott?

— Igen.

— Legjobb kosztosomra?

— Igen.

— Kit elvittek tőlem?

— Igen, igen.

— Nyomába jöttem.

— Valóban?

— Olyan igaz, mint hogy tulajdon lábaimon állok itt.

— És hol?

— Nem messze innen, a holló-utczában.

— Bizonyosan tudja ezt?

— Oly bizonyosan, valamint azt, hogy bizonyosan a világ végén sem lesz oly jó dolga a kis porontynak, mint nálam.

— És kinél van?

— Szegény özvegyasszonynál.

— A ház száma?

— Azt nem tudom.

— Vezessen engem tüstént oda.

— Az nem szükséges, csak tessék a holló-
utoza baloldali szögletébe menni, s a kapu alatt
az első egyetlen ajtót benyitni.

— Köszönöm.

— Szívesen.

— De még egyet.

— Méltóztassék.

— Saját szemével látta ön a gyermeket?

— Nemcsak a gyermeket, hanem magát az any-
ját is.

— Hogyan?

— Igen ám.

— Hiszen az meghalt.

— Bajosan hiszem, mert a kisértetek csak éjfél-
kor szoktak barangolni; én pedig éppen most fényes
nappal láttam azon szép asszonyságot, ki nálam a
kis Móriczot gyakran meglátogatta.

— És hol látta ön?

— Hát a gyermeknél. Foltozni való apró ruhát
vittem azon özvegyasszonyhoz, mert én már nem
látom az apró öltéseket, s ott láttam az anyát
gyermekével együtt.

— Nem ismerte önt meg?

— Nem, mert csak fiával játszogatótt, én pedig
hamar odébb állottam, nehogy talán valamikép
visszakívánja az előre lefizetett kosztprézt.

— Még egyszer köszönöm a tudósítást.

— Szivesen.

— Ha valónak találom e hírt, meg fogom hálalni.

— Oh, hiszen nem azért mondtam, hanem mivel nagyságod érdekel látszott a kis fiú iránt viseltetni, s mivel éppen véletlenül találkoztunk, tehát —

Utolsó szavait már nem hallám, mert lehető gyorsasággal sieték a megnevezett ház felé, remélvén, hogy talán még ott lehetem azon asszonyt, kit a hízás mintapéldánya Eszternek vélt.

Alig hihetém ez állítás valóságát, és inkább azt hívém, hogy vagy a személyben csalatkozott, vagy hogy nem Eszter volt az, ki nála és most az özvegy-nél a kis fiút meglátogatta, mert Eszter halálában még nem mertem kételkedni, minthogy az orvos tulajdon szemeim láttára írta meg a halotti bizonyítványt, és ugyan ki merészelhetné ezen urak csalhatatlanságát kétségbe vonni?!

Sieték tehát mielőbb célhoz jutni, hogy bizonyosságot szerezhessenek magamnak, mert ha Eszter csakugyan élne, úgy frigyest nyerhetnék talán benne azon kalandor ellen, ki már annyi nőszívet tiprott el, hogy méltán a nőktől lehetne büntetését elnyernie.

A holló-utczát könnyen föllelém, mert alig van Pestnek oly zuga, melyben többször megfordultam volna, s a sarokházat sem leheté elhibáznom, melynek kapuja alatt egyetlen ajtó nyílt. Bizonyosan ez azon hely, hová utasítatám, gondolám, s az

ajtót kopogtatás nélkül nyitám meg, hogy a benlevőket annál készületlenebbül lephessem meg.

Csöndesen beléptem, szemeimet hirtelen végig jártatám a parányi szobában, de várakozásomban szerfölött csalatkozám: az egész szegényes, de példás tisztaságú szobában csak egyszerű öltözetű középkorú asszonyt láték, ablak előtti kis asztalnál ülve, és szorgalmasan varrogatva.

Alkalmasint csalatkozám, gondolám első perczenben, de néhány darab gyermekjáték, s tiszta ágyacska legalább ismét megerősítének némileg abban, hogy talán mégis jó helyen járok. Már tudakozódásra akarám megnyitni ajkaimat, midőn hirtelen eszembe villant, hogy az asszonynak parancsa lehet, minden nyomozást szárazon visszautasítani, s azért cselhez folyamodást határoztam, mely mellett épen semmit nem kockáztattam és csodálkozást szinlelve szólék:

— Elment már?

Az asszony végig mért szemeivel, s kérdésemet ekkép viszonzá:

— Kicsoda?

— Hugom.

— Huga?

— Igen, a kis Móriczozal.

— Bocsánat, — szóla most kissé nyájasabban az asszony, — de nem volt még szerencsém önt látnom, és azért —

— Ah, értem, legyen ön nyugodt, hugomnak nincs előttem titka; csak tegnap érkezém Pestre, s ő megígéré, hogy ma meg fogja nekem mutatni fiacskáját.

— Fiát?

— Igen, a kis Móriczot.

— Lám, ezt előttem titkolá.

— Hogyan?

— Nekem azt mondá, hogy nővérenek fia a kis Móricz.

— Úgy? Reménylem, — tevéem hozzá ravaszul, — hogy ön nem fog bizalmammal visszaélni.

— Oh, kérem, a világért sem!

— De ez megfoghatlan! Hugom engem ide rendelt, s nem várt be. Ugyan hová ment?

— Csak azt mondá, hogy sétálni viszi a kis fiút kocsin, és délután pontban három órakor ismét visszahozza.

— Ah, hiszen úgy jól van! bizonyosan szállásomra vitte, s ott kívánt engem meglepni, hogy háborítás nélkül cseveghessünk, mert már több év óta nem láttuk egymást, s ő azóta sokat szenvedett. Sietek hozzá, ajánlom magamat.

— Alázatos szolgája!

— Aztán el ne árulja ön magát előtte, hogy szerencsétlen titkát tudja.

— Isten mentsen!

Ezzel a szobát s házat elhagyám, s utamat gondolatokba mélyedten folytatám a belváros felé, mert annak hallása, hogy nem a kis Móricz anyja, hanem ennek nővére volt az, kit a vastag kosztadóné látott, ismét megerősíte azon véleményemben, hogy Eszter csakugyan meghalt, s e szerint nem föltámadt halottal kellett volna találkoznom. Egyébiránt erősen elhatározám, hogy délutáni három órakor mindenesetre szólni fogok vele.

XXXVII.

Két Terka és egy liba.

Ily okoskodásokkal tépelődve, gyorsan haladék előre, s épen tizenkettőt kongott a gellérthegyi harang, midőn a kétszerecsen-utozai fürdő elébe érkezem, hol nagy népcsoportozatot láték tolongani a közel sütőbolt előtt, mi mindenesetre rendkívül nagy jelentőségű lehetett, mivel ilyenkor a szegényebb sorsú emberek vagy legkellemesb munkájokat, tudniillik az ebédlést végzik, vagy pedig alusznak, hogy legalább mindenféle jó eledelekről álmodhassanak, s ki nem tudja, hogy az evés és alvás nemes gyakorlatában nem igen hagyja magát a magyar háborgattatni.

Én is kíváncsian a csoportba vegyültem tehát, miután hátulsó zsebemből kendőmet kivonám és kalapomba rejtém, s kabátomat jól összegombolám, hogy valakinek eszébe ne juthasson megtudni akarni, hogy ugyan jól jár-e óráim?

Eleinte zavart lármánál egyebet nem hallék, mintha német daljátékban lettem volna, melynek gondolatárvaságát zavart és zajos futásokkal törekszik elrejteni a szerencsétlen szerző. Utóbb a nagy zajból kis sfp és nagy brúgó hangja kezdé kissé érthetővé lenni, melyek azonban oly válogatott kifejezésekben hallaták magokat, hogy csak liba és pénz sűrű említését merem följegyezni, a többit pedig keresztyénség sűrű fátyolával takarom el.

E két szóból azonban teljességgel nem bírák az

iszonyú történet fonalát összegombolyítani, ámbár mind a kettő igen jól illett össze, miután mindnyájan jól tudjuk, hogy a tollas libát pénzért vesszük s mégis szeretjük, a tollatlan és viganós libát ellenben csak úgy vesszük el, ha neki van pénze, és még akkor sem szeretjük. Minőről volt itt a kettő közül tulajdonkép szó, azt sokáig nem határozhatám meg, mert nem könnyen találhattam emberre, kitől e bonyolódott esemény megfejtését alaposan remélhettem volna.

Mellettem száraz targonczás állott, izzadtságtól nedves ingben, száraz kenyér mellett fonynyadt augsburgi kolbászt rágva; ehhez nem akarék folyamodni, mert az augsburgit soha nem szenvedhettem. Túlsó oldalon egy víztől csepegő vastag vizes-asszony rázta vörös ökleit, s három lépésnyi körben oly irtózatossá válva terjesztett, hogy égő szivaromat azonnal elvetém, mert féltem, hogy a szeszes légkör meg fog tőle gyuladni; két koldus pedig oly gyanusan vonogatá vállát, mintha nagy háborgattatásnak lett volna kitétetve, ezektől tehát igen tiszteletteljes távolban kelle magamat tartanom. Néhány mosdatlan suhancz is állott még közelemben, de ezeknek szemei is majd átmetszék valamennyi zsebemet, következésképp igen tanácsos vala tőlök lehetőségig őrizkednem. Végre néhány meglehetősen tiszta nőcselédet pillanték meg, kik hosszú pléheken kalácsot, rétest, halat, malacgot és egyéb mindenféle sülteket tartottak, s oly nyugodtan mutaták fehér fogaikat, mintha gazdáik egyáltalában nem bánnák, hogy meleg sült helyett

majd hideg összeporosodott eledelt fognak kapni. Ezek közé iparkodtam tehát nyomulni, tudván, hogy a természet ezen titokteljes lényei igen közlékenyek szoktak lenni; eleinte azonban mégsem feleltek meg várakozásomnak, mert nagyon is félénkül viselték magokat, mintha még soha nem beszéltek volna szakállas férfival; utóbb pedig oly versenyző bátorság által tüntették ki magokat, hogy bizonyosan nem bírnának szavaikon eligazulni nyájas olvasóim, ha hű közlésökre határoznám magamat. Legyen tehát szabad saját szavaimmal előadnom az egész érdekes történetet.

Budapest boldog s boldogtalan lakosira Terézia napja virradt föl, s a névnapi üdvözlők ugyancsak izzadtak, mert annyi a sok szép Riza, Rézi, Tézi, Terka, Tercsi, Teréz, Trézsi, és Terézia Budapesten, hogy egy kis nőtelen armádiát azonnal papucs alá lehetne általok juttatni.

Épen nem csodálhatni tehát, hogy a Terézia város egyik parányi viskójának legkisebb hátulsó szobájában is két asszonyi lény lakott, kik a keresztességben e díszes nevet nyerék sajátul, mert e tekintetben bizony rólunk nélkülünk szoktak határozni, akár van az utóbb kedvünkre, akár nincs. E két asszonyi lény megette ugyan már kenyérének jobb részét, de azért mégis Terkának szerette magát neveztetni, ámbár bizony már a Trézsi is rágalom nélkül rájuk fért volna. Az epegörcs kiragadá szerető karjaik közül imádott férjeiket, s azóta testvéri barátságban éltek együtt, mert a nagy veszteség mindig közelebb hozza egymáshoz az embereket,

mint a nagy nyereség vagy szerencse. Hogy azonban férjök halála után is legyen valakiök, kivel gyöngéd vonzalmukat éreztethessék, tehát egy gye-
pen felnőtt tíz éves hajdani libapásztornét tartot-
tak, kit közösen vertek, akarám mondani — fizet-
tek. Egyébiránt mindketten igen hasznos tagjai
valának az emberi társaságnak, mert a mosás nagy-
hasznú művészetét gyakorolták, még pedig igen
előkelő házaknál, s így igen természetes, hogy
mindig ugyancsak volt mit mosniok!

Mások szennyessége és saját szorgalmuk oly kel-
lemes helyzetbe tevék őket, hogy igen édes meg-
nyugovással tekinthetének azon nagy nap elébe,
mely az 6 névnapjuk vala; mert tudni kell, hogy
a szegény embernek is csak oly névnapja van,
mint bárki másnak! Reggel fölültek ágyokban, egy-
mást nyájasan fölköszönték, és a kis szolgálot bé-
kés egyetértésben meglehetősen eldöngették, hogy
a mai ünnepélyes napot semmi ostobaság által meg-
ne zavarja, s ne mutasson szokás szerint duzmadt
arcot, hanem ugyancsak jó kedvű legyen, mit a
kis cseléd oly örömmel fogadott, mintha húsz libát
vitt volna el szemeláttára a kánya. Ezen kedélyes
műtétel után fészülködéshez fogtak, mely munka
közt ily párbeszédre nyíltak meg ajkaik:

- Hát névnapunk van ám ma, Terka!
- Az ám, Terka.
- Te boglyas!
- Tessék.
- Hozz egy garas ára ánizsost.
- Nekem dancigert.

— Megállj csak, hozz inkább két garas árát, hiszen nem romlik meg, ha holnapra marad is.

— Nekem is, aztán úgyis minden esztendőben csak egyszer van az embernek névnapja.

— Ki tudja, megérjük-e jövő esztendőre.

— Biz igaz ám.

— Aztán kinek fukarkodjunk!

— Igaz bizony, csak egyszer él az ember.

— És akkor is csak úgy isten irgalmából.

— Kivált ha minden uraság okos, s minden mosóné bolond volna.

— Úgy ugyancsak fölkopnék állunk.

— Meghiszem azt!

— Mégis csak nagy szerencse ránk nézve, hogy az uraságok úgy nevelik kisasszonyaikat, hogy semmivel nem gondolnak, midőn férjhez mennek.

— Csak a cselédekkel ne kellene osztoznunk.

— Hja, juttatnunk is kell, ha azt akarjuk, hogy maradjon.

— De hát ugyan mihez fogunk ma?

— Már én megünneplem e napot.

— Magam is azt gondoltam.

— Hát mit süssünk?

— Káposztásrétest.

— Jó lesz biz az.

— Mindegyikünk két huszast ad hozzá, és akkorát süthetünk, hogy az ajtón is alig fog beférni, és még holnap is rájárhatunk.

— Úgy ám.

— Én majd a tésztáját gyúrom meg.

— Én a káposztát vagdalom össze.

— A boglyas pedig sütni viszi.

— Úgy lesz.

Ah, nemde, ily szép egyetértés, a gondolatok ezen öszhangzó találkozása csak a boldog egyszerűség szende hajlékában trónol, melynek küszöbét nagyravágyás, ármány és vetélyvágy nem léphetik keresztül!

De csöndesülj le, érzékeny résztvevő szív, és engedd nyugodt öntudattal elsorolnom a névnapi ünnepély nagyszerű eseményeit.

A káposztásrétes-szörny szerencsésen elkészült, s akár hátulsó kocsjakeréknek is beillheték, ha kovács akad, ki meg bírta volna vasalni. A kis boglyas annak idejében el is vitte a sütőhöz, és érzékenyen lelkére köté, hogy meg ne égesse, de nyersen se hagyja, mert mind a kettőért neki kellene lakolnia. És a sütő csakugyan vigyázott, s a remekmű oly remekül készült el, hogy bármely asztalon is pirulás nélkül foglalhatott volna helyet. Azonban, mi a csillagok fölött határoztatik, az ellen a csillagok alatt nagyon keveset lehet tenni. A kis boglyas oly sikátoron kényszerült keresztül menni nagy terhével, melyet zöld mocsár borított, mikép azt több helyen mindenkor láthatni, kivevén a kemény téli időt, midőn kisebb utozáink ezen veszélyes sebeit is beheggeszti a jótékony fagy. Szemközt bérkocsis robogott elébe, ki kocsjának felével a száraz gyalogútat foglalá el, hogy kevésb tisztogatni valója legyen. A kis boglyas tehát csak a lovak patkói és mocsár közt választhatott, mert azt falusi tapasztalatlansága daczára is tudta már,

hogy az arszlánias szellemű bérkocsisok három élet kedvéért sem térnek ki kerékvágásukból. Bátran a mocsárba ugrott tehát, de nagy erőlködése miatt lába megcsúszott, s előbb a rétes zuhant a sárba, azután pedig ő a rétesre. Ő maga egy tagját sem törte ugyan el, de a rétes egészen össze volt roncsolva, s minden részecskéje vastagon sárral borítva. Szegény kis boglyas tudta ugyan, hogy mi várakozik rá otthon, de azért mégis gyorsan haza siette, mert a bizonytalanság még a legkeményebb valónál is rosszabb. Hogy megérkezte után igen érzékeny házijelenet fejtett ki a névnaposok kis szobájában, azt nem is szükség említenem, s azért egyenesen csak az események további elsorolásához fogok.

— Mit tegyünk most? — szóla rövid pihenés után az egyik névnapos.

— Egyet gondoltam, — vizonzá a másik, miután a kis cseléd hátára ráadásul még egyet kollantott.

— Hát mit?

— Mult pénteken Márton ludat vettünk közös költségen, süttessük meg, hiszen vehetünk még helyette mást.

— Igen, de hiszen olyan sovány még, mintha mindig káplán konyháján élt volna.

— De hát mit tegyünk?

— Legyen, nem bánom.

És úgy lőn. A liba sarúit lehúzzák, ketté vágák hosszában, hogy két darabban annál hamarabb megsülhessen. Ezt azonban már nem bízták a kis boglyasra, hanem az egyik névnapos maga ment a

sütőhöz, onnan pedig egy ismerősének látogatására sietett, hol szokás szerint annyit mondani és panaszkodni valója volt, hogy a szerencsétlen liba már ki is hült a sütő nagy asztalán, mire érte visszaérkezett. Most azonban iszonyú vita támadott, mert a libának egyik fele nyom nélkül eltűnt. Valamely betyár lopta-e el az asztalról, vagy gonosz szellemek ragadták el, — ki tudná azt voltaképen meghatározni? Czivakodás közben a boldogtalan mosóné oly tüzesen szeldelte karjaival a levegőt, hogy a pléhet leüté az asztalról, mire az éhes házi komondor a libának másik felével azonnal eltűnt, mintha szinpadi sülyeszték alá hullott volna. Ekkor természetesen irtózatosspektákulum támadott, s e pillanatban érkeztem a vész borzasztó színhelyére, hol egyszerre két névnapos fosztatott meg ünnepélyes gyomorörömétől a konok sors által.

Keblemet oly kimondhatlan elérékenyülés szorítá össze e pillanatban, hogy már távozni akartam, midőn rögtön e kiáltás kezdte minden oldalról harsogni: «Halts im auf! Fogjátok meg!» — Ugyanekkor oldalba taszítatva érzém magamat, s föltekintvén — az öreg Móriczot látám futni, ki a tolongásban bizonyosan csint követett el. Az egész csoport azonnal utána iramodott, és én sem maradtam el. De a gyors lábú zsidó azonnal a fürdő udvarába ugrott, mely sűrűn fákkal van beültetve. Mindnyájan tüstént utána nyomultunk, s én, mivel az elsők közt valék, és történetesen nemcsak előre, hanem minden oldalra is figyeltem, egy

nyitott fürdőbe láttam az öreg bűnöst suhanni, melynek ajtaját azonnal bezárta. Meg vagy tehát valahára, gondolám, s az ajtót kevés percz alatt betörtük; de ki képzelheti bámulásunkat, midőn a parányi fürdőszobát üresen leltük? A kádat és rongyos pamlagot háromszor is fölforgattuk, de hiában. Már csaknem azt képzelhették volna a babonáshitűek, hogy a föld nyelte őt el, midőn a pamlag végénél alig észrevehető ajtócskát pillantottunk meg. Azonnal berontánk rajta a szomszéd fürdőszobába, de az is ily rejtett ajtóval volt ellátva, s így nagyon természetes, hogy Móricz a hátsó ajtón ismét utczára jutott, mialatt mi az első fürdőszobát motoztuk. Hej, vajmi sok titkos és gyalázatos bűnt rejtettek már el ezen oldalajtócskák, s valóban nem ártana, ha valahára találkoznék valaki az illető helyen, ki ezen bűnfészkeket megvizsgálná, és a rejtett ajtócskákat befalaztatná, mert ha nem lehet is mindent lehetlenné tenni, legalább a kényelmes csábító alkalmat kellene megszüntetni.

A fürdő bérlője kissé zajgott erőszakoskodásom miatt, s így az okozott kárt megfizetém, Móricz pedig bátorságba helyezheté ragadmányát, mely mint hallám, egy falusi hentesnek jól megtöltött tárczájából állott.

XXXVIII.

Művészet pongyolában.

A kevés pillanatnyi késedelmezést s néhány forintnyi költséget épen nem sajnálám, mert legalább meggyőződém, hogy Móricz még életben van, s mesterségét még most is gyakorolja; annál inkább sajnálám azonban, hogy hatalmamból most is kisiklott, s teljességgel nem ismertem útat, melyen hozzá férhettem volna. Bertókom folyvást legnagyobb szorgalommal hajhászta őt, minden betyártanyát kikutatott, a zsidópiaczon egész napokat töltött, Ó-Buda minden sikátorát megmotozta, a nap és éj legkülönbözőbb szakáiban; de minden siker nélkül maradt, ámbár a hajdani csárdás is híven segfté őt vasárnaponként, hogy végkép kitisztulhasson azon gyanuból, mely a két pisztoly által eleinte ráháramlott, s egyszersmind boszút állhasson tulajdonának fölgyújtásaért. Nem teheték tehát egyebet, hanem egyenesen az ismert általános magyar gyógyszerhez, a reményhez folyamodtam, s egyszersmind a véletlenségben bíztam, mely nemcsak papíron, hanem az életben is több csomót oldott már meg, mint a legügyesb kiszámítás.

A segédszerkesztőt nem lelém honn, mondák, hogy próbán van a színházban. Annál jobb, gondolám, ez alkalommal legalább én is megláthatom egyszer a művészetet érdekes pongyolájában, mely bizonyosan ebben legérdekeseb, valamint a hölgyek.

Az előcsarnokban a lámpákat tisztogaták, lépcső-

ket seprék, s a rámakba új szinlapokat illesztettek, mikből látám, hogy nagy látványos színmű fog adatni, zenével, énekkel, táncozzal s minden egyéb mellőzhetlen kellékeivel a művészetnek. A földszinti ajtót megnyitván, látám, hogy ott is seprenek, minek egyébiránt különben előadás alatt csak szerfölött ritkán tapasztalhatni sikerét. Ismét betevém az ajtót, mielőbb menekülni kívánván a portól, s az udvarra menék, hogy hátulról léphessek a művészet templomába. A színpadra vezető kapu közelében néhány díszítő falatozott, kikre irigy szemeket vetett egy kapusarkához kötözött harczmán, melyet a béke targoncza elébe, s onnan erejének fogytával, színpadra juttatott, hol a művészet szekérének rúdjai közé állztatik néha néha, midőn emberi erő már nem bírja a műértő nagyérdemű közönséget a művészet templomába vonni.

Szent borzadás futá végig kontár tagjaimat, midőn a négy lábú görhes kapuór mellett elhaladván, azon küszöböt érinték halandó lábaim, melyen azon deszkázatra valék jutandó, mely a világot jelképezi. A ló méltóságos állásba helyezkedék foszlányos, de azért mégis sujtásos és paszomántos vörös takarója alatt, s tollas fejével ünnepélyesen bölintott, mintha beléptemhez magas megegyezést akarna inteni. Első belépésem azonban mind e mellett sem volt szerencsés, mert megbotlottam, s oly erővel zuhantam egy nagy sziklára, hogy könyökömmel tátongó likat ütöttem bele; szerencse, hogy a szikla papirosból volt csinálva, mert különben bizonyosan nem ő, hanem én kaptam volna sebet.

Mintegy két lépést tevék nagy vigyázattal előre, midőn remegő gyöngéd hangon e szókat hallám kiejtetni:

— Hah, kegyetlen szép nagysád, tehát azt méltóztatik akarni, hogy a jövő éjszakát ismét álmatlanul kelljen eltöltenem?

Körültekinték s a homályhoz szokni kezdő szemeim köpczös férfit pillantának meg, vaskos némbel előtt térdelve és ennek kezeit csókokkal borítva.

Bizonyosan az első vagy második szerelmes szerepét tanulja, gondolám és tovább ballagék, papirosból készült felhők közt, mikről egy ócska holdvilág és nap oly baráti közelségben függöttek, hogy a tapasztaltabb csillagásznak is ugyancsak dolgot adott volna szomszédságuk megmagyarázása. A felhőkhöz ajtótlan remetelak támaszkodott, mely előtt egy szakállas zsidó és sima arczú úr állott, következő párbeszédbe mélyedten:

— Uram, én pénzemet akarom.

— Majd a hónap elején.

— Azt már tizszer tetszett mondani.

— Nem mondom többször, ha ön sem zaklat többé.

— Ön még tréfál!

— A közönség azt szereti.

— De én nem vagyok közönség.

Bizonyosan párbeszédet próbálnak valamely új vígjátékból, gondolám s csak azt csodálám, hogy a zsidó már rendes szinpadi öltözetben volt, mintha valóságos zsidó lett volna, a másik ellenben semmi szinpadi öltözetet nem viselt. Most majd hango-

san kiáltottam föl, mert óriási oroszlán tátotta felém iszonyú száját, de szerencsére még jókor eszembe jutott, hogy itt minden csak színlelés; nevetve fricskáztam tehát meg papir orrát és balra fordultam; de csakhamar visszaszökkentem. Egy rózsa-bokorhoz és összehajtott kútgémhez támasztott széles pálmafa mellett ugyanis férfi és asszony állott egymással szemközt, villogó szemekkel és magosra emelt öklökkel. A férfi fojtott hangon, de igen dühösen így szóla:

— Asszony, te ismét azon átkozott íróra kandidáltál.

— Nem igaz.

— Jól láttam.

— S ha tettem, nem rossz czélből tettem; ő engem szavalásra tanít.

— Arra nincs szükséged, én is színész vagyok s még sem tudok szavalni és azért fizetésem mégis pontosan kijár s a karzat mindig tapsol, ha nagyot kiáltok.

— Már most elég legyen, nem tűrhetem góromba zsarnokságodat.

— Micsoda? Majd megtanítlak!

Erre a férj a nőt derekasan megpáholta, még pedig oly tökéletes színpadi csalódást idézve elő, hogy minden parlagi tapasztalatlan ember valóságos verésnek tartotta volna azt, mi itt bizonyosan csak próba volt valamely új bohózatból, mely a vándorszínészek életéből van merítve.

Még néhány lépést botorkáltam előre, egy nagy gőzhajón vigyázva keresztül léptem, hogy lábaim

alatt be ne horpadjon; egy kétemeletes házat kissé félre toltam s lábujjhegyre állván, a Gellért-hegyen keresztül néztem, mert túlsó oldaláról zaj hallatszott felém. Államat tehát a csillagásztorony tetejéhez támasztám s kényelmesen figyeltem. Előttem meglehetősen tág szoba nyílt, melyben a főbb szerepek vivői épen próbát tartottak. A szoba közepén kétfelé néhány üres pezsgőüveg és kopott halálfej volt lerakva, miknek a színpalakat kelle képezniök, minthogy a színpadon ugyan e pillanatban alkalmasint más próba tartatott. Egy csinos hölgy a szoba közepén állott, a baloldali rögtönzött színpalak közé tekintte és lelkesülten szóla:

— Ah, mily leírhatlan kék árasztja el dobogó keblemet! Ó jó s vágyva terjeszti felém karjait. Siess, siess, szerelmes herczegem.

Az, kihez e szók intéztettek, tormás kolbászkát harapott e pillanatban és ugyancsak sietett kellemes munkájával, hogy a zárszóra elkészülhessen.

A csinos hölgy ellenben azon rövid szünetet, melyet azon idő igényelt, mely alatt a szerelmes herczeg valószínűleg bejöhett, épen nem hagyta használatlanul, hanem burnótszelenczéből derekasán szippantott.

Végre berohant a szerelmes herczeg, miután száját sietve megtörle és dobogó szívéhez szorítá szép kedvesét, ki a burnóttól épen akkor nagyot prüszszentett.

— Hah, nyomorult csábító, halál fejedre! — kiálta most dühösen egy kis pohos úr, kit épen akkor beretváltak a színpal mögött s ki félig be-

szappanozva, mint zsarnok apa, színpadra rohant, tör helyett fogvájót emelve magosra jobbájában.

Itt a fölvonásnak vége lett s a művészek és művésznők vidám beszélgetés közt a másik fölvonásra készültek; én pedig tovább tapogatództam, mert barátomat még itt sem láttam. Egy igen rongyos erdőn és sok helyen botrányig fölfesledezett tengeren keresztül, a deszkavilág másik oldalára érkezvén, régi lovagvárat toltam kissé félre botommal s az ez által támadt keskeny nyíláson át egy hosszú fűrtű, beteges vagy lelkesülésben szenvedő uracsot pillanték meg, kinek bajusztalan sima arczán számtalan nélkülözések és szenvedélyek viharrongálta bánatos kifejezése ült s ezen ülés által egész fölületét szörnyen összelapította, elannyira, hogy e szellemi hasonlatnál fogva üres erszényének semmiféle szemrehányást nem tehetett. Előtte szomorú arczkifejezésű néember állott, ki orrát oly magosan tartá, hogy csaknem a német lovagvár őrtornyának papirból készült rézvitorlájába ütközött. E néember öreg volt ugyan, de szerfölött fiatalnak látszatott volna, ha a természet csak amúgy könnyedén paczkázni hagyna magával és a fekete színt is tetszés szerint fehérnek mutatná.

A néember megszólalt s a repedések ezrein át-sűrűltő léghuzam elnémult.

— Feil úr!

A hosszú hajú úrfi sóhajtott.

— Kedves Feil úr!

A lapos arczú úrfi szürke szemeit regényesen forgatá.

— Édes Fülöp!

A lapos arcú és hosszú hajú úri szemeihez szorítja ökleit.

— Tehát a szívnek szózatát sem érti már, hű lovag?

— Nem!

Ily fájdalmas és egyszersmind méltóságos kifejezése ezen egyetlen igénytelen szónak minden században csak egyszer hallható s akkor is vést és pusztulást jelent.

Most már a hölgy is sóhajtott és a gordonka legvékonyabb szívszaggató hangján szóla:

— Fülöp, mivel érdemlém ezt, öntől, ki szép hazájának első lovagja?!

— Oh!!

— Ah, szívem megreped, ha ön világosabban nem szól.

— Az én csizmám is megrepedt és ön makacsul hallgatott.

— Egek, jól hallok-e?

— Az én gyomrom is megrepedhetett volna üresség és szárazság miatt és ön mégis konokul hallgatott.

— Elájulok!

— Én is elájulhattam volna végső elgyöngülésnek miatta; de Zwiebel kisasszony nem volt oly szívtelen, mint ön s hónaponként négy pengő forintot ígért az irodalom oltárára letenni számomra, hogy művészetünket gond nélkül emelhessen azon dicső fénypontra, mely azt illeti, érti ön!

— Hallatlan!

— De jó!

— És ezért gáncsolja ön mindig játékomat nyomtatásban?

— Nem érdemel ön mást.

— Ah!

— A művészet őszinte tisztelése is ezt kívánja tőlem.

— És ön most teszi azt, most, midőn oly sok idegen utazó látogatja városunkat, midőn oly jól folynak ügyeim, hogy legnagyobb szerencsémnek tartanám, ha ön tőlem, jótékony czélok előmozdítására, minden hónapban előre fizetendő öt pengő forintot elfogadni méltóztatnék!

— Oh, mit nem tesz az ember az isteni művészet előmozdítására!

— És Zwiebel kisasszony?

— Kontár, kit illendően le fogok rántani minden nap.

— Fülöp!

— Kunigunda!

Ezzel távoztak s bizonyosan nem csalatkozom, ha mondom, hogy az próbajelenet volt a «Részrehajlatlan színbiráló» czímű német vígjátékból, mely még eddig nincs magyarra fordítva.

Most balról erős csoszogást hallék, egy nagy templom tornyát kissé félreahajlítám tehát és ismét új látvány fejtett ki bámuló szemeim előtt.

Középnagyságú szoba egyik szögletében aszkórős öreg ember állott, fejét falhoz támasztva s nyirkorgó hegedűjéből mindenféle hangokat iparkodott kikényszeríteni, miknek aztán összevéve khinai tán-

ozot kellett volna képezniök. Egy nadrágba s frakkba bútt és e szerint férfivá átöltözött bíbicz, kinek láb-szárait halála után hihetőleg kötötűk gyanánt fogják használni, karjaival s érdemök szerint méltánylott lábaival mindenféle forró, lázas mozdulatokat tőn, miket mintegy tizenkét apróbb s nagyobb fiú és leány ugrándozva utánozni iparkodtak, s e mellett iszonyúan izzadtak, mi egyébiránt nagy hasznukra volt, mert az izzadság legalább némileg megtisztítá mosdatlan arczukat. Ezen művészi erőlködések közepett egy fiú és leány jött sietve, kikre mérgesen rivalga a bíbicz:

— Most kell jőni?

— Engedelmet kérek, — felele nagy alázattal és zsebében figét mutatva a szurtos fiú, — a meiszter úr parancsából előbb az elkészült csizmákat kelle haza hordanom.

— Én pedig, — sipíta félénkül a lány, — nem távozhattam el a gyümölcs mellől a piacról, mert a mama almát vitt egy uraság után puttonban Budára.

Ezen szende mentség után e művészet ezen reménydús két csemetéje is komoly ábrázattal utánzá a többiek bakugrásait és én azt gondolám, hogy ezen ügyetlen eviczkéléssel az úgynevezett Elszlerdüh és szinpadi gyermekhóhérolás fog majd kigunyoltatni. Egyébiránt pedig a kis csizmediainasban épen nem botránkoztam meg, mert volt már példa, hogy ezen szinpadon egyszerre több vargainas mulattatá a nagyérdemű műértő közönséget.

De patvar vigyé e sok mellékpróbát, ugyan hol van barátom? Ah, itt a középről dobogás és nye-

rítés hangzik felém; de oly tompán, hogy nem különböztethetem meg a hangokat. Fal van itt útam-ban? Ah, nem, csak nagy függöny; ezt kellene tehát valamiképp megkerülnöm, hogy a szinpad elejére juthassak. De micsoda kövek ezek itt lábaim alatt? Ah, bocsánat, ezek szinpadi ételek, festett puha-fából. Hah, most majd orromra buktam, még pedig utamban heverő szinpadi trón miatt, melynek pi-rostra festett s deszkából készült bársony ülésén burgonyával megrakott kosár áll, bizonyosan a mű-vészet valamely ága képviselőjének anyagi táplála-tára. Ah, ime, itt egy bő nyílású és gyantaszagú nagy barlang, bizonyosan ez az, melybe «Ördög Róbert» rohanni szokott, mert valóban ördögi bűz özőnlík felém belőle; más kijárás nincs, ez tehát mindenesetre a tulajdonképeni szinpadra vezet. Hosszú lélekzetet vettem, orromat befogám, lelke-met istennek, testemet pedig kortársaim irgalmába ajánlám és — egy — kettő — három — barlangba rohantam.

Alig léptem egyet a rémes barlangban s alig kez-dém magamat, e rendkívüli elszántságom miatt, csön-des szerénységgel magasztalni, midőn valami rugal-masra hágtam s ezen rugalmas valami élesen föl-sívított és elrohant. Minden jó lélek dicséri az urat! rebegek s bizonyosan ugyancsak elsápadtam, a mi nálam ritkán szokott megtörténni. De ugyan mi lehetett ezen borzasztó eleven valami? Talán maga az ördög, ki Róbert elébe hosszú tűzfolyadékot köpködni szokott? Bizonyosan sem állítani, sem tagadni nem merem ezt, mert annyi bizonyos, hogy

mikép a világosság azon parányi sugaránál, mely e szörnyű üregbe hatott, tisztán láttam, hogy a többször ismételt rugalmas és visitó valaminek — hosszú farka volt! E szerint tehát ezen kétes rém vagy maga az ördög volt, vagy — patkány, minek szorosb s eldöntő meghatározását tapasztalt természetbuvárok érvényes ítéletére bátorodom bizni, minthogy áltanok könnyelmű terjesztése által nem szeretném magamat a természettudomány törvénytörése előtt bűnösnek nyilvánítani.

Nagy elővigyázattal emelém e szörnyű kaland után ismét előre ingatag lábaimat s minden veszély nélkül szerencsésen a barlang tulsó részére jutottam, mely rózsabokrot képezett. Hah, gondolám, midőn ezt látám, azért követnek el az emberek oly kevés jót, mivel tudják, hogy a pokol kapuin túl rózsák illatoznak; jól van, de azért a töviseket sem kellene feledni! De merre most? gondolám s azonnal jobbra fordulék, mert ott néhány üres itozás sörös poharat pillanték meg egy féllábú zsámolyon, miből méltán következtethetém, hogy már a művészek sem lehetnek távol. E véleményemben az is megerősített, hogy most már tisztán hallám az előbbi hangokat s meglehetősen bizonyossággal hihetém, hogy azok valóban művészekről származnak. A lefüggő nagy ponyva mellett, melynek egyik fele igen jellemzőleg temetőt, a másik pedig művészet-dicsőítést ábrázolt, átcusztam tehát s legott világosság lőn előttem és azon dicső látvány által, mely most bámulni nem győző szemeim előtt mutatkozott, eddig kiállott fáradozásimért oly dúsan és egyszers-

mind édesen érzém magamat megjutalmaztatva, mint a vándor, ki már nagyon elfáradt s meggyőződik, hogy az előtte pompázó város, melyből már a kedves bográcsoshús illatát véli orra felé illatozni, — délibáb volt.

Egyébiránt azt csakugyan nem tagadhatám, hogy valósággal a tulajdonképeni szinpadon állék, azon ünnepélyes jelentőségű helyen, hol emberi emlékezet óta mindig csak egy ember uralkodik, még pedig oly iszonyú korlátlansággal, hogy a szabadság valódi barátja nem is tekinthet borzadály nélkül e helyre, hol az önkénynek megdönthetlen trónja áll, lábbal taposva a szabadság után sóvárgó elme minden fölvilanását. Az önérzet lázrohama egész roppant birodalmakat semmisített meg, hatalmas kényurakat porba zuzott, nemzeteket teremtett és mély sírba temetett, szokásokat változtatott, nyelveket örökre elnémított; szóval: teremtett és semmivé tett. Ámde e parányi helyre mégsem birt befolyással lenni. Hatalmas népszónokok hallaták itt magokat, ereiket sör és bátorság duzzasztá s szávaik a mennydörgés hangjával is fölérték; de szót sem merészlettek szólani, mi az itt uralkodó kényúrnak tetszésére nem volt. Haddöntő vezérek félelmes csatákat vívtak, lábukat már az ellenséges vezér nyakára akarák feszíteni; de a zsarnok hátrálást parancsolt s a győzelmes daliák hátrálni kényszerültek. Kényurak, kik előtt az egész ismert és ismeretlen világ remegett, vakon kötelesek minden szavára figyelni, sőt mi több, az egymással czivakodó irók is rögtön elnémulni kényszerülnek, ha ezen

zsarnok azt kívánja. És kicsoda tulajdonképen ezen rémes zsarnok? A sugó!

A segédszerkesztő csakugyan ott volt s egészen a szívemelő látványba látszott merülve lenni, midőn mellette megállapodám; s meg kell vallanom, hogy elmélyedését igen természetesnek lelém, midőn szememet a szinpadon végig jártatám. Egyik oldalán hangjegytám előtt hosszú hajú kartanító állott, hegedűjéből mindenféle hangokat csiholva ki, melyeket számos kardalnok tehetsége szerint utánozni törekedett torkával. Ezen erőlködést kézzel lábbal is elősegítették s a kartanító mindenestre beérhette a jó szándékkal. A másik oldalon a néma személyek vezetője kínoztta el magát egy csoport munkanélküli arszlánokkal, kiknek este hadsereget kelle képezniök. Ezek igen példás rendben lépdeltek mindenfelé s csak aránytalan növéjük volt szembetűnő, mert egyik például kalapostól sem ért a másiknak kecskeszakállaiig; de ez, mint utóbb hallám, szándékosan történt, hogy a közönség annál világosabban láthassa, mikép ez már tökéletesen vert had s azért van ily aránytalanul összetákolva mindenféle szerencsétlen hulladékból. Egyébiránt este, a lámpafény homályánál, páncozélban és forgós sisakban csakugyan mégis elég ijesztő külseje leend e hadseregnek; midőn azonban csak imígy pongyolában van a művészet, akkor valóban semmi rendkívülit nem lehet tőle követelni.

— Barátom uram, — így szólék csodálkozva a segédszerkesztőhöz, miután az itt látottak és hal-

Művészet pongyolában.

Nagy : Magyar titkok II.

lottakat vele röviden közlém, — mindig oly példás rend uralkodik itt?

— Mindig, — felele ő méltányló tekintettel, — sokszor pedig még ennél is példásabb.

— Azért halad ezen színház oly szépen.

— Úgy van. Kár, hogy nemzeti színpadunkon nem uralkodik ily szép rend.

— Tehát ott nem megy minden ily szépen?

— Világért sem; ott egyetlenre sem bukkant volna ön itteni szép tapasztalásaiból.

— Valóban?

— Úgy van.

— Mily kár!

— Nemde?

— A mieinknek sem kellene elmaradniok a rendre nézve.

— Hiszen épen azért vagyok itt.

— Igen?

— Úgy van, lapomban híven előterjesztem majd mind azt, mit ön látott s magam is tapasztaltam és reménylem, hogy szavaim termékeny földbe fognak hullani,

Ezután elmondám Pándy és Dalmer kalandját s csakhamar megegyeztünk a rendszabályokra nézve, miket holnapra szükségeseknek tartottunk tervem előmozdítására és a szálkás deszkákról a göröngyös kövezetre léptünk, mert az ebéd ideje legyőzte bennünk a művészet és pongyolája iránti ihletettséget.

XXXIX.

Fátyol titka.

Csak két negyedét ütött háromra, midőn már helyet foglalék azon sarokház közelében, hová a kis Móriczot délután három órakor visszahozni ígéré azon hölgy, kinek látását oly fontosnak tartám, hogy az öreg Móricz elszalasztását is feledhetőnek vélém, ha itt most tökéletesen tisztába lehetne jőnem.

Alig állék azonban néhány pillanatig helyemen s már észrevevém, hogy valóságos botránykőül szolgálók. A velem szemközt álló földszinti ház ablakánál csinos asszonyka ült, kezében kötéssel s szemében hő elragadtatással; átellenében fiatal férfi ült, kezében könyvet tartva s szünetek közt szemeit a hölgyre emelve, ki meg nem foghatá, hogy mért állok oly meredten helyemen s azért a függönykét behuzá. Lám, gondolám édes megnyugvással, mégis sok hű nő van ám a világon, ime, ez függönnyt von elő, hogy szemeim elől magát elvonhassa, egyszersmind értésemre adván, hogy nem szépen viselem magamat.

Azon házból, mely mellett állottam, egy öreg asszony lépett ki és udvariasan szóla, miután kissé körültekintett:

— Nem méltóztatik besétálni?

— Köszönöm.

Az asszony mogorván dünnyögve vonult vissza a házba s én kellemesen meglepetve gondolám: ime, nagy városban is él még a vendégszeretet;

engem ezen asszonyosság életében most látott először s mégis vendégszeretettel szólított hajlékába, hogy az utozán meg ne unjam magamat s puha székén vagy pamlagán megpihenjek ; de köszönöm szépen, én majd csak állok most, legalább kivételképen, mert a magyar különben mindig csak ülve szokott haladni, azaz : mindig gyűlésekben csücsülgél és azt véli, hogy ugyancsak nagyot tett, ha ezen örökös gyűlések és ülések közben néha-néha még beszél is valamicskét.

A szomszéd utozából egy derék férfi közelíte, oly ingadozva, mintha politikai lakomából jőne, csakhogy nála nem az elvek, hanem lábak ingadoztak. Közelebb érvén hozzám, lábait megállítani törekvék, mi nagy nehezen sikerülvén neki, akadozva szóla :

— Rám méltóztatik várakozni ?

— Nem.

— De mégis engem méltóztatott keresni ?

— Nem.

— De én itt lakom ezen sarokházban.

— Mondom, nem önre vártam.

— Talán mégis, mert én énekesmester nagyok, engem sokan keresnek.

— De én nem.

— Furcsa !

Ezzel nagy nehezen a sarokházba botorkált, miután többször visszatekinte felém s fejét csóválta, mintha nem akarná hinni, hogy csakugyan nem reá várakoztam.

Alig tűnt el a kapu mögött s egy bérkocsi köze-

líte, a kocsis kalapját érinté s kérdőleg tekinté rá, hogy nem akarok-e üres hintájába ülni? Feje-
met kedvetlenül rázám és a kocsis tovább hajtott, csodálkozva tekintvén néhányszor vissza, mintha meg nem foghatná, hogy ugyan mért állongálhat jól öltözött ember a város ezen elhagyatott, vagy legalább néptelen részében.

Most házaló zsidó állott meg előttem s nagy alázatossággal köszönte és bizalmasan suttogá, mi alatt gondosan körülnézett:

— Talán károsulni méltóztatott?

— Nem.

— Bocsánatot kérek, csak azért gondoltam, mivel ezen távol utczában méltóztatik állani és körültekinteni.

— Tehát veszedelmes ezen utca?

— Nem, hanem én ismerős vagyok itt és nyomába szoktam annak jutni, a mi itt vesz el; azért bátorkodtam szólni.

— És ha csakugyan vesztettem volna valamit ezen utczában?

— Úgy fél áron visszaserzem, ha nem böcsületes ember találta meg.

— Hogyan?

— Igen, mert az ilyen vagy megtartja, vagy hirlapokban jelenti és díj nélkül adja vissza tulajdonosának a talált tárgyat.

— Ah, értem.

— Engedelmet kérek.

A házaló távozott s én ismét új keresetmód megismerésével gazdagodtam.

Egy közel szurtos csapszékéből igen csinos külsejű fiatal ember jő ki, hosszú haját félre simítja hevült homlokáról, zsebéből tárczát von elő, valamit jegyez bele és nagyszerű lépésekkel távozik.

Ugyan mikép tévedt ez ily szegényes csapszékbe, melyben fuvarosok és targonczások mulatozásnak engedik át magokat és régi bevett szokás szerint paczalt kapnak, midőn paprikás csirkét rendelnek meg? Ez alkalmasint azon távolról bevándorlott firkászok egyike, kik árcsökentés útján magasztalják az idegen művészeket, az ittenieknek pedig ebéd- és vacsoráért szolgálnak a művészet érdekében és néha azoknak is juttatnak egy pár sült falatot, kik megvásárlott sületlenségeiket ingyen közrebocsátják. Ha azután ezen művészi források kissé apadni kezd, akkor a zugcsapszékeket járják el és ingyen-ételhez törekszenek jutni, mit mikép néhány-szor saját szememmel látám és tulajdon füleimmel hallám, ekkép visznek véghez.

Az ily bevándorlott szarka, mások tollával, vagyis fizetetlen ruhákkal fölperézve. nagy elbizottan lép csapszékbe, mintha csak tüzet akarna kérni, hogy krajozáros havannai szivarát meggyujthassa és úri hangon szól:

— Tüzet!

A korcsmáros, mivel pinczére nincs, maga ugrik föl s gyufát gyújt az úrfinak, ki isten tudja melyik németországi kávéházban kezdé irodalmi pályáját, mint tekeőrs most orrát fintorgatja a gyufa bűze miatt és nagy leereszkedéssel kérdi a csaplárost:

— Ugyan mikép tud ön e zugolyban megélni, kocsmáros úr?

— Csak úgy lassacskán, — felelé szokott elmés modorával a nyárspolgár.

— Járnak vendégei?

— Meglehetősen, főképp ünnepnapokon és este, munka után.

— Igen, de képzelem, hogy azok bizony nem sokat fogyasztanak.

— Százakat ugyan nem, de egy pár paprikás csirkét mégis fölemésztenek.

— És az is készül itt?

— Oh, igen!

— Ennek ürülök, mert ezen ételt igen szeretem s külföldön többször tapasztalám, hogy ily kisebb »vendéglőben» az efféle közönségesb ételeket sokkal jobban készítik, mint a nagy vendégfogadóknál.

— És olcsóbban.

— Valóban?

— Csaknem fél áron.

— Szinte kedvet kezdek érezni, ön állításának megkísértésére.

— Méltóztassék.

— Nem kell sokáig várakoznom?

— Tüstént kész lesz.

— Tehát csak szaporán.

— Sietek.

— Mert fél óra múlva X . . . bárónővel ki kell kocsiznom.

A bakon sem, jó fiú, gondolná a kocsmáros, ha ezen iparlovagot ismerné; így azonban csak a csir-

kére gondol s hogy úri vendégének minél előbb szolgálhasson, ki az alatt a legújabb dalművekből füttyöl és énekel, mi az asztal alatt szundikáló uszkárt nagy nyugtalanságba hozza, elannyira, hogy néhányszor meg is kísérti hangját a dalba ömlesztetni, de gazdája által csakhamar hallgatásra kényszerítetik.

Végre a csirke elkészült, a firkász asztalhoz ül és finnyásan kezdi a csirkét szagolni és lassanként szájába rakni, mintha azt sem tudná, hogy mikép kell ily közönséges ételhez nyulnia s mintha mind- eddig csak ezüstről falatozott volna, pedig minden darabot kétszer nyel el, előbb szemeivel és azután szájával s csak azt sajnálja, hogy egyszerre nem tolhatja torkába a jó falatokat, mikhez vajmi ritkán szokott jutni s ezen vágy csakhamar annyira erőt vesz rajta, hogy egészen megfeledkezik rangjáról és ugyancsak nyeli a jó zamatú darabokat. E közben így beszélget a kocsmárossal:

- Valóban jó!
- Örvendek.
- Még nem ettem ily jó paprikást Pesten.
- Szerencsémnek tartom.
- Ezen étel meggazdagíthatná önt.
- Hehehe!
- Valóban. Még egy meszely sört kérek.
- Méltóztassék.
- Ez is igen jó.
- Tisztán szoktam vele bánni.
- Érzem. Nagy vendégfogadókban többnyire csak hamisított italt kap az ember. E csirke és sör,

ismétlem, rövid idő alatt gazdaggá tehetné önt, valóban gazdaggá.

— De ugyan mikép?

— Ha a belvárosiak is tudnák, mily élvezethez juthatnak önnél.

— Oh, messze vagyok a várostól.

— Az nem baj, egy kis séta annál nagyobb étvágyat gerjeszt.

— De mit tegyek tehát?

— Tudatni kellene a közönséggel, hogy mit lehet önnél.

— De mikép?

— A . . . ilapban.

— Sógoromtól hallottam, hogy az efféle hirdetések sok pénzbe kerülnek és nem igen sokat használnak.

— Elhiszem bizony, hogy egyszerű hirdetések nem igen sokat használnak, mert azokra csak azt mondja a közönség, hogy minden czigány a maga lovát dicséri. De más által kell önnek dicsértetnie, még pedig nem a közönséges hirdetések közt, hanem magában a lapban.

— De mikép tehetném azt?

— Lássá, én író vagyok s mulatságból gyakran írok apró czikkelyeket a . . . ilapba; én szívesen szólnék benne önről s fogadom, hogy mindennap legalább negyven csirkéje fog elfogyni, kétszer annyi itoze sörrel.

— Lehetséges-e?

— Böcsületemre mondom, mert a . . . ilapot az egész város német lakossága olvassa. És én ezen-nel ígérem, hogy meg is fogom azt tenni.

- Hálám —
- Mivel tartozom?
- Oh, kérem alázatosan, legnagyobb szerencsémnek tartom, hogy szolgálhattam. Hálám —
- Micsoda? Ön megsért.
- Kérem alázatosan, ne méltóztassék csekély hálámat megvetni és méltóztassék gyakran megtisztelni becses jelenlétével és mindenkor legnagyobb szerencsémnek fogom tartani, ha —
- Ám legyen tehát.
- Köszönöm alázatosan.
- De még egyet.
- Méltóztassék.
- A beiktatásért két forint szokott járni.
- Oh, ezer örömmel. Itt van,
- És önnek azon lapra tüstént előfizetnie kell hogy új vendégei szellemi élvezetet is leljenek. Az igazságos dicsérettel bizonyosan meg lesz ön elégedve.
- Oh, még egyszer alázatosan köszönöm. Tüstént előfizetni szaladok.
- Jól van, ajánlásom gazdaggá fogja önt tenni.
- Hálám —
- Kérem, kötelességünk embertársainkon lehetőségig segíteni. Ajánlom magamat.
- Alázatos szolgálója.
- A firkász távozik, a dicsérő cikket megírja, az új előfizetőhöz jutott lap közli azt s a firkász a két forintot megtartja és még néhányszor jól lakik ingyen, a kocsmáros pedig hiába várja meggazdagodását.

Ezen sajtószertű iparlovagok igen veszélyes emberek, mert nemcsak ily fogáskákra vetemülnek, hogy élhessenek, hanem ha ilyesmik miatt titkos zugaikból elővonatnak s derekasan megdorgáltatnak, a böcsületes dorgálókat, kik tetteikről a rejtő fátyolt ellebbentik s titkaikat napfényre derítik, sárral dobálják, aljas ráfogásokkal illetik s böcsületöket mindenkép gyanúsítgatják; részint, mivel nem szenvedhetik másban azt, mi saját kebleikből már rég tökéletesen kihalt; részint, mivel jól tudják, hogy önérzettel bíró férfiú velök sem tollal, sem egyéb eszközzel nem szólhat szembe; a közmegvetést pedig, mely úgylis sarkaikhoz van lánczolva, büntetésnek tartani többé nem bírják.

Ily csalitlovag ez is, ki e csapszékből kijött s most odább siet sátorfájával.

De ime, ott nyitott bérkocsi közelit, benne fátyolos hölgy ül, ölné kis gyermeket tartva. Ez alkalmasint az, kire én váraozom, Bevárjam őt? Nem, ha előbb szólna az özvegygyel, megtudná, hogy ott valék déltájban s vagy elkészülhetne megjele nésemre, vagy épen egészen kikerülhetné, hogy vele találkozzam.

Ezt gondolám s gyorsan a házba siettem, hol ismét varrásnál lelém az asszonyt. Azonnal így szólék hozzá:

- Itt vagyunk már.
- A nagyságos asszony is?
- Igen, kissé előre jöttem, körültekinteni, hogy nincs-e itt idegen.
- Oh, én mindig egyedül vagyok.

— Helyes.

— Elébe megyek a nagyságos asszonynak.

— Nem szükséges, már itt van.

És úgy volt. A kocsi megállapodott s kevés másodpercz múlva szobába lépett a fátyolos hölgy, gyermekét ölében tartva.

Én az ablak melletti szekrényhez simultam, hogy mindjárt beléptekor nem veheté észre ottléte-
met. Fátyolát tehát fölemelé, a kocsiban elszeren-
derült gyermeket gyöngéden megcsókolá, csöndesen
ágyára fekteté és — felém fordult.

A fátyol titka tehát föl volt födözve, vonásiban
azon asszonyra ismertem, kit koporsóban s Dalmer
oldalán kettős alakban láttam. Meglepetését hasz-
nomra akarám fordítani s azért kezét merészen
megragadám és nyugodtan kérdém:

— Ön itt, szép — Eszter?

— Uram! — rebegé a hölgy s eszméletlenül
az ágy mellett álló szalmaszékre rogyott.

TARTALOM.

	Lap
I. Vértanya — — — — —	1
II. Két bűnös — — — — —	7
III. Újabb bonyolódás — — — — —	13
IV. Forró láz — — — — —	16
V. Szobalány kalandjai — — — — —	32
VI. Új titkok — — — — —	43
VII. Állatsereglet — — — — —	53
VIII. Irodalmi vértanú — — — — —	63
IX. Két szív és egy hajdú — — — — —	76
X. Embervadász — — — — —	84
XI. Félbenszakasztás — — — — —	91
XII. Bérkocsis és politika — — — — —	99
XIII. Rákosi gyűlés — — — — —	110
XIV. Hírharang — — — — —	121
XV. A vad lány története — — — — —	131
XVI. Néemberkalitka — — — — —	142
XVII. Titkok, melyek nem titkok — — — — —	149
XVIII. Koldus-estély — — — — —	156
XIX. Irgalom és halál — — — — —	169
XX. Vészjóslatú jelek — — — — —	176
XXI. Vérző szív — — — — —	180
XXII. Rablókaland — — — — —	188
XXIII. Lélekgyilkolás — — — — —	196
XXIV. Éjszakai madarászat — — — — —	205
XXV. Sobri — — — — —	215
XXVI. Hárfa és cimbalom — — — — —	226
XXVII. A kérelmezők — — — — —	236

	Lap
XXVIII. Herbaté	242
XXIX. Űröm-öröm	250
XXX. Tarka macska	264
XXXI. Pokol tornácza	269
XXXII. Bitóvirágok	278
XXXIII. Kártya és istenitélet	288
XXXIV. Kosztosvadász	295
XXXV. Csábító és boszuló	305
XXXVI. Föltámadt halott	314
XXXVII. Két Terka és egy liba	323
XXXVIII. Művészet pongyolában	332
XXXIX. Fátyol titka	346

KÉPJEGYZÉK.

	Lap
Két bűnös	12
Állatsereglet	57
Rákosi gyűlés	113
Koldus-estély	164
Rablókaland	195
Herbaté	246
Kosztos-vadász	302
Művészet pongyolában	344

PH
3176
M3
köt.6

Magyar regényírók

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY
